

Obsah

ÚVODEM	3
ROZHLAS VE SVĚTĚ	
Mgr. Edita Kudláčová: Radiodays Europe	4
Zdeněk Tofel: Grand Prix Svetozára Stračinu	5
Mgr. Eva Nachmilnerová, Ph.D.: 39. International Feature Conference	7
Mgr. Kateřina Rathouská: Prix Marulić	8
PhDr. Aleš Opekar, CSc.: Zasednutí folkové skupiny EBU a Euroradio folk festival	8
ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE	
Prof. MgA. Jan Vedral, Ph.D.: Několik pohledů na tzv. Minutové hry	10
Mgr. Ondřej Nováček: Minutové hra s otevřeným koncem	13
Další poznámky k „Minutovým hrám“	
Mgr. Kristina Žantovská	14
Mgr. Oldřich Knitl	14
Literární soutěž zná své vítěze	15
Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.: Vedralův-Dudíkův Mor 2013 v kritických reflexích (studentské práce)	15
Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.: Radiodock – zatím v docích	21
PhDr. Josef Maršík, CSc.: Okénko rozhlasových pojmů	22
ROZHLASOVÁ HISTORIE	
Tomáš Černý: Jsme s vámi, buďte s námi!	25
PhDr. Bronislava Janečková: Archivní objev roku	26
Daniel Růžička: Vysílání televizního studia „Sever“ 27. srpna 1968	26
Mgr. Eva Ješutová: Československý rozhlas a srpen 1968	28

RECENZE

99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů

- Mgr. Eva Ješutová: **Úvod k publikaci** 36
Bronislav Pražan: **Rozhlasoví dokumentaristé mezi ušankami a frikulíny** 37

ROZHLASOVÁ TECHNIKA

- Ing. Pavel Balíček: **EBU ECE Bureau Meeting** 39
Mgr. Edita Kudláčková: **Rozpočtové škrty, nové strategie
a budoucnost rádií na Rozhlasovém shromáždění EBU** 40
Ing. Pavel Balíček: **EBU ECE Annual Meeting** 41
Filip Rožánek: **Rozhlas a YouTube: synergie, která má smysl** 42

OSOBNOSTI – VÝROČÍ

- Jarmila Růžičková: **Vlastimil Pantůček** 45
Mgr. Václav Bělohavý ml.: **Karel Kraus** 46
Mgr. Zuzana Turčová: **Viktor Kalabis** 47
Jarmila Růžičková: **Ladislav Kozderka** 48
PhDr. Ivan Ruml: **Alena Möbiová** 49
Mgr. Lubica Svárovská: **Irena Novotná** 50
PhDr. Vojtech Čelko: **Irenka Novotná, ako som ju poznal** 50
Mgr. Alena Zemančíková: **Zdeněk Barborka** 51
PhDr. Bohuslava Kolářová: **Harry Karel Macourek** 53
Mgr. Jarmila Lakosilová: **Odvážný snílek Zdenka Šrámková** 54
Mgr. Jiří Hubička: **Jiří Kafka** 56
Mgr. Jana Vašatová: **Jan Málek** 59
PhDr. Bohuslava Kolářová: **Jindřich Brabec** 60
PhDr. Dagmar Jaklová: **Rudolf Matys** 61
Mgr. Jarmila Lakosilová: **Richard Ernest (Rozhovor Praha – Amsterdam)** 62
Mgr. Jiří Hubička: **Vladimír Semrád** 65

ROZHLASOVÝ DOKUMENT

- Vysílání Československého rozhlasu 21. srpna 1968
(autentický přepis audionahrávky) 71
Smlouva společenská (zřízení společnosti s ručením omezeným
Radiojournal, 1924) 87

PŘÍLOHA

- Zdenka Kotalová: **Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu
v 60. letech (rigorózní práce)** 90

Úvodem

Náš veřejnoprávní rozhlas má také své odpůrce, některé takřkajíc „ideologické“, jiné spíše mimoděčné, kteří žánrové bohatosti Českého rozhlasu nevyužívají, neboť rozhlasovým vysíláním jsou pro ně písničky a rychlé zprávy, ostatní je anachronismus z dřevních dob. Možná by žasli nad četností rozhlasových festivalů a soutěží ve světě, které veřejnoprávnímu vysílání věnují mimořádnou péči, což dosvědčují příspěvky rubriky *Rozhlas ve světě*. Náš úspěch na Prix Marulic pak potěší a povzbudí zejména „našince“, už někdy z toho stálého „veřejného pochybování“ dosti zemdlelého.

Jan Vedral se ve své úvaze „Několik pohledů na tzv. Minutové hry“ kriticky zamýšlí nad jevem, kdy se dobré nápady, autorské počiny a tvůrčí síly rozhlasového vysílání mohou zvrtnout v opak, stane-li se z nich „programová úderka“ rozhlasového pokroku, jež přecení své možnosti akustické a překročí své meze žánrové a obsahové. Pak se to, co má vysílání oživit, může stát jeho plevelem na úkor podstatnější dramatické tvorby. Protože minutovou hru, jak podotýká Kristina Žantovská, za skutečně dramatický formát nelze považovat.

Co s Vedralovým Morem, tedy s jeho rozhlasovou adaptací románu Alberta Camuse *Mor* (v režii Dimitrije Dudíka). Takovou otázku položila Andrea Hanáčková svým studentům, jejichž kritické reflexe tiskneme.

Okénko rozhlasových pojmů vypracoval pedagog a stálý spolupracovník Světa rozhlasu Josef Maršík na výzvu naší redakční rady, kde zaznělo, že tyto pojmy někdy mateme už i my, rozhlasáci.

V rubrice „Rozhlasová historie“ se vracíme k srpnovým událostem v roce 1968. V rámci cyklu „90 let s vámi“ unikátní fonoamatérské nahrávky vysílání Československého rozhlasu uvedl ve svém dokumentu Tomáš Černý, další okolnosti přibližuje také Bronislava Janečková. Proměnu Československého rozhlasu, spíše jeho osvobození z pout ideologie ústředních orgánů KSČ v druhé polovině šedesátých let, popisuje ve své studii, opřené o historické prameny, Eva Ješutová. Tehdy se rozhlas stával hybnou silou demokratizačních proměn společnosti, takže zápis srpnových událostí z prostředí rozhlasu jako by mimoděk byl autentickým rozhlasovým dramatem – to by se opravdu dalo (a možná i v roce 2018 mělo!) vysílat jako strhující rozhlasová hra. Chmurný je závěr kapitoly *Od konsolidace k normalizaci*. Cituji autorčin poslední odstavec: „K nejsilnějším okamžikům rozhlasového vysílání dodnes patří závěrečné minuty ranního vysílání z 21. srpna 1968, kdy se do slov komentátorů a opakovaně vysílané státní hymny mísila střelba ze samopalů a hluk z ulice...“

Výmluvný je název reflexe Edity Kudláčové z každoročního *Rozhlasového shromáždění Evropské vysílací unie*, konaného v květnu 2013 na Tenerife: *Rozpočtové škrty, nové strategie a budoucnost rádií na Rozhlasovém shromáždění EBU*. Cituji: „Patrně nejzajímavějším tématem na programu byl panel věnovaný rozpočtovým škrťům a snižování počtu zaměstnanců.“ Ach jo.

Z bohatě zastoupené rubriky „Osobnosti – výročí“ připomínám alespoň jednoho velmi pozoruhodného a neprávem opomíjeného tvůrce: Zdeňka Barborku, hudebního pedagoga a libretistu, a také básníka. V Plzni spolupracoval s experimentálním elektroakustickým studiem, v jehož prostředí vznikl například hudebně básnický experiment, opera *Nevěstka Raab* skladatele Jaroslava Krčka. Zejména pro plzeňský okruh tvůrců byl Barborka vůdčím duchem svobodné tvorby, ale i nespoutaných úvah v době normalizace, kdy sám směl stále méně, až nakonec vůbec nic. Zemřel velice předčasně, jak poznamenává Alena Zemančíková.

Rigorózní práci (v Příloze) napsala Zdenka Kotalová na téma *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. Autorka popisuje činnost redakce a jejich členů, novinářů, kteří redakcí prošli jako zpravodajové či šéfredaktoři. Zvláštní kapitolu věnuje Milanu Weinerovi, šéfredaktorovi RMŽ v 60. letech.

Pravidelnějším čtenářům našeho periodika patrně neušlo, že toto číslo SR je obsahově bohaté, a tím i poněkud tlustší, než bývá. Řekl bych, že je to dobře, neboť to není na úkor kvality. Poděkování všem, kdo se o to zasloužili!

Ondřej Vaculík

ROZHLAS VE SVĚTĚ

Mgr. Edita Kudláčová

Radiodays Europe

Německo, Berlín, 17.–19. 3. 2013

Úvodní stránka letošního katalogu mezinárodní konference Radiodays Europe začíná slovy: „Lidé, kteří pracují v rádiu, jsou tak trochu jiní, nemyslíte? Možná proto se všichni tak rádi potkáváme každý rok na Radiodays Europe.“

V Berlíně se během tří dnů setkala více než tisíc tak trochu jiných lidí. Svátek všech, kteří pracují v rádiu, baví je rádio a chtějí se dozvědět něco nového o tom, co se dá ve vysílání rádia vylepšit a vymyslet, se konal od 17. do 19. března a zajímavých prezentací a diskuzí zde bylo opravdu hodně. Na panelech byli zástupci rádií z celého světa, jmen se dalo napočítat více než 100 a prezentací více než 50.

Po loňském úspěchu diskuze s tvůrcem pořadu NPR (National Public Radio) *This American Life*, který nejen ve Spojených státech milují mladší, mladí, starší, staří i ti nejstarší, Irou Glassem vytáhli organizátoři letos další eso z rukávu. *Radiolab*, světový fenomén rozhlasového vysílání, přijel osobně představit Robert Krulwich. I když *Radiolab* není patrně nutné představovat, pořad, který Krulwich natáčí se svým kolegou Jadem Abumradem, má miliony fanoušků po celém světě. I vtipný a sympatický Krulwich sám připouští, že ho ohromující úspěch hodinového rozhlasového pořadu o vědě a filozofii ještě i dnes občas zaskočí. Pořad běží v sezonách a má vždy omezený počet dílů.

Témata jsou spojená s oblastí vědy a filozofie a hlavní myšlenkou je představit něco tak neuchopitelného, jako je „čas“ nebo „morálka“, jednoduchou a srozumitelnou formou, ale přesto jít do hloubky a vysvětlit fakta. Vystudovaný historik a právník Robert Krulwich byl na počátku spolupráce s hudebním skladatelem Jadem Abumradem zvědavý, proč on sám Abumradovy pořady poslouchá napjatě až do konce, zatímco jeho vlastní pořady nedoposlouchají do konce ani jeho vlastní děti. Recept byl zdánlivě prostý – Abumrad pracoval během natáčení s hudbou a pomocí hudby přilákal posluchače k mluvenému slovu. Při spolupráci na *Radiolabu* tak začali oba tvůrci pracovat s hudbou tak, aby právě hudba vyprávěla příběh.

Každý díl je hodinovou hudební kompozicí, dokonalou symbiózou vědy a umění. Lidé se zaposlouchají do rytmu, který zní na pozadí vyprávění, a začínají vnímat i přirozenou melodičnost slov samotných. Pro každé téma tvůrci volí jinou hudbu i s ohledem na hudební vkus, který se generaci od generace liší. Po odvysílání prvních pěti dílů ovšem nezněla oslavná óda na kreativitu těchto dvou rozhlasových nadšenců. Naopak stovky stížností od posluchačů přinutily NPR pořad z vysílání stáhnout a zamyslet se nad tím, jestli jej znovu do vysílání zařadí.

Zamýšlet se nepotřeboval Ira Glass, jehož *This American Life* se tou dobou již těšil velké oblibě u posluchačů NPR, a Krulwiche s Abumradem nadšeně podporoval. Pořad se tedy nejprve točil jen jako podcast zdarma ke stažení, na výrobu jednotlivých dílů sháněli všichni společně granty a dotace a jako propagační kampaň z vlastních finančních zdrojů objížďali Ameriku a pořádali debaty a živá natáčení pořadů na pódiih přímo pro místní publikum. Tyto debaty dělají dodnes. Mírně tím předběhli dobu a změnu chování posluchačů, kteří se v průběhu let stali čím dál aktivnějšími, pasivní poslechl je postupně přestává bavit, a podcast stažený do mobilního telefonu nebo jiného přehrávače se díky tomu stává stále populárnější formou poslechu rozhlasových pořadů.

Návrat do éteru NPR byl tedy příjemným zadostiučiněním, ovšem zajistil *Radiolabu* zejména finanční stabilitu. Stejnou podporu našli tvůrci i v Evropě, rádiu již tradičně velmi pozitivně nakloněná dánská vláda podpořila i americký *Radiolab*. Krulwich bývá již dlouhou dobu označován za nejvíce inovativního tvůrce rozhlasových a televizních pořadů a právě *Radiolab* dnes bezpochyby udává směr a trend v rozhlasové tvorbě v Americe a po- tažmo i v Evropě, neboť je to i na starém kontinentě leitmotiv téměř každé debaty o rozhlasových pořadech.

Krulwichovo dynamické vyprávění bylo osvěžující nejen pro jeho osobitý humor a upřímnost, ale také pro své zcela optimistické vyznění. *Radiolab* je výborným důkazem, že i rozhlasový pořad se může stát fenoménem, který vzdělává, baví a informuje a přitom si najde miliony věrných posluchačů přesto, že se zrodil jako podcast na internetu. V debatách o rozhlasovém vysílání si zástupci veřejnoprávních i soukromých rádií v posledních letech často stěžují na krizi, která se projevuje zejména úbytkem posluchačů, nedostatkem financí a rostoucí oblibou všudypřítomného internetu.

V Berlíně si stěžoval málokdo, spíše se debatovalo o tom, jak rádio inovovat, reagovat tak na nový životní styl posluchačů, kteří již nesedí u rádia, naopak vykonávají souběžně několik činností najednou a potřebují, aby rádio bylo tam, kde jsou oni, a vysílalo to, co v danou chvíli potřebují slyšet. Personalizace obsahu, digitalizace rozhlasového vysílání, dostupnost obsahu ke stažení na mobilní telefony a skutečná komunikace s posluchači pomocí sociálních sítí, kde jim stanice nediktuje, co bude vysílat za hodinu, ale ptá se na to, co by posluchače zajímalo, a uzpůsobuje tomu vysílání. Cilla Benkö, generální ředitelka Švédského rozhlasu, ve svém krátkém a úderném proslovu znovu zdůraznila, že je povinností veřejnoprávních médií být tam, kde jsou poslucha-

či a zapojit je do diskuze, nečekat na to, až posluchači sami přijdou k obsahu cíleně.

A ještě na jednu věc byli zvědaví snad všichni. Ben Cooper, již více než rok nový šéf hlavní stanice BBC Radio 1 a stanice 1Xtra, přišel odpovědět na jednoduše položenou otázku – jak oslovit mladé? BBC 1 prošlo za poslední měsíce opravdu převratnými změnami. Hlavního a zbožňovaného moderátora Chrise Moylese vystřídal o něco mladší Nick Grimshaw, Chris měl přetáhnout základnu svých starších fanoušků na BBC Radio 2, hvězda londýnských večírků Nick naopak přilákat nové, mladší posluchače k BBC Radio 1.

Zásadně se změnilo dopolední vysílání, stanice poprvé zorganizovala velkolepě pojatý dvoudenní festival Hackney Weekend v Londýně, kde se na hlavní hvězdu programu Rihannu sešlo 100 000 lidí, provedla důkladný průzkum chování posluchačů a zaměřila se na sociální síť. A to vše ruku v ruce s rozpočtovými škrty, snižováním počtu zaměstnanců, změnami ve vrcholném vedení BBC a stěhováním jednotlivých redakcí a oddělení z centra Londýna na okraj Manchesteru. Z analýzy posluchačů jasně vyplynulo, že skalní fanoušci BBC 1 jsou tzv. trendy adults – tedy dospělí, kteří odmítají dospět. Ti by se měli ideálně přesunout k poslechu BBC 2, která pro ně již upravuje programové schéma, a na BBC 1 by se měli naladit mladí lidé pod 30. Ideálně. Za rok se stanici podařilo omladit posluchače z průměrného věku 33 na 32, během letošního roku cílí na snížení průměrného věku na 29, což považuje Cooper za výzvu.

Řadit třicátníky do kategorie „mladých posluchačů“ vyvolalo v sále vlnu smíchu, nicméně Cooper připustil, že

i pro tak progresivní organizaci, jakou je BBC, je velmi obtížné oslovit věkovou skupinu 19–24, kde 107 % mladých Britů vlastní iPhone (někteří vlastní více jak jeden). I proto BBC 1 pracuje s Twitterem, Facebookem, YouTube, a to hlavně kvůli své přítomnosti na mobilních telefonech. Snaží se dostat tam, kde jsou mladí lidé. Nicméně přítomnost BBC 1 na všech platformách musí vždy směřovat zpět k vysílání, které je stále to hlavní. Cooper, sám tzv. trendy adult, si je vědom toho, že on ani jeho kolegové z vedení stanice již dávno nepatří mezi zástupce mladé generace a neví, co dnešní mladé baví. Kromě průzkumů zavedl i další novinku.

Jeho tým pozval do svých kanceláří vybrané zástupce daných věkových kategorií, ti se účastnili porad, jednání o nových pořadech, debat o změnách a dávali najevo, co si o návrzích vedení BBC 1 myslí. Nešlo ani tak o to, aby mladí sami přišli s nápady, ale spíše o to, jak se tvářili během porad. A to doslova. Pokud jim připadal nějaký nápad vyloženě trapný, stačilo nad ním ohnout nos. A tak Cooper stanovil jasná pravidla, kterými se musí všichni jeho zaměstnanci řídit: mladí posluchači jsou čím dál náročnější, náročnější, náročnější, a proto je potřeba stanici pro mladé neustále rozvíjet, rozvíjet, rozvíjet. Stále přicházet s novinkami, aktualizovat programové schéma, obměňovat playlist, zaujmout posluchače příběhem tak, že si během vstupu moderátora ani neodskočí na záchod. Najít nové moderátory, kteří umí nové (mladé) posluchače zaujmout, a to klidně i vyprávěním o své oblíbené kapele.

Páté Radiodays Europe se budou konat 23.–25. března 2014 v Dublinu.

Zdeněk Tofel

Grand Prix Svetozára Stračinu

Slovensko, Bratislava, 20.–22. 3. 2013

Mezinárodní soutěž nahrávek hudebního folkloru pod záštitou EBU

Jako pracovník Českého rozhlasu jsem se zúčastnil této významné a prestižní mezinárodní soutěže nahrávek hudebního folkloru pod záštitou EBU v „Pyramídě“ Slovenského rozhlasu RTVS v Bratislavě. Byla mi dána důvěra, a mohl jsem tak vybrat čtyři soutěžní nahrávky za celý Český rozhlas, ty pak spolu s dalšími 56 ukázkami hodnotila 11členná mezinárodní jury (porota) s předsedou prof. Oskárem Elschkem, známým odborníkem na etnickou hudbu ze Slovenska.

Už šestý ročník soutěže nese název na počest významného slovenského znalce lidové kultury, sběratele, hudebního vědce, upravovatele a hlavně hudebního skladatele scénické, filmové hudby. Svetozár Stračina se narodil 3. 12. 1940, zemřel mlád 26. 2. 1996. Obdivoval autentický folklor, napsal hudbu k choreografiím souborů Lúčnica nebo SLUK a také řadu skladeb pro původní rozhlasovou soutěž Prix de musique folklorique de radio Bratislava (od r. 1970), kde získal celkem deset

hlavních cen, objektivně využíval elektroakustické a experimentální studio. Tato rozhlasová soutěž pak byla na deset let přerušena (1993–2003). Právě od r. 2003 s ní pokračuje Slovenský rozhlas (záštita EBU), pod názvem Grand Prix Svetozára Stračinu.

Od středy 20. do pátku 22. března 2013 zněly ve studiu 5 Slovenského rozhlasu v Bratislavě zajímavé nahrávky žánru etnické hudby z Belgie, Bulharska, České republiky, Finska, Chorvatska, Indonésie, Irska, Kubu, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Rumunska, Ruska, Řecka, Srbska, Slovenska, Španělska, Švédska a Ukrajiny. V rámci mezinárodního společenství evropských rozhlasových stanic EBU může vyslat (jednou za dva roky) každá země maximálně čtyři nahrávky žánru lidové, chceme-li etnické hudby, s přesahem do world music, a dnes už i dokonce do tzv. vážné hudby. Jedná se o vlastní produkci rozhlasových organizací – aktivních a přidružených členů Evropské

vysílací unie (EBU). Mezinárodní porota, byl jsem za Český rozhlas jejím členem, sestavená z odborníků některých rozhlasových i televizních stanic, důkladně vyslechla celkem 60 snímků, každý s jiným interpretem, stopáž měla limit 6 minut. Nahrávky musely být realizovány v období posledních dvou let, přesněji od března 2011 do ledna 2013. Úroveň byla vskutku velice vyrovnaná a ukázalo se, že letošní rok přinesl o něco méně experimentů, než tomu bylo např. v r. 2011. Soutěž probíhala letos (2013) v jedné kategorii (v nedávné minulosti byly dvě kategorie: autentický nebo stylizovaný folklor), kde se hodnotila interpretace, dramaturgie, novátorský přínos, zvukově-technická realizace, celková kvalita nahrávky, umělecký dojem, případně další kritéria, která jsou relevantní z hlediska objektivního a spravedlivého posuzování.

Vedle poslechů jsme absolvovali řadu setkání, diskusí a pracovní seminář, kde se konzultoval vývoj a směr daného žánru, dnes košatější, než tomu bylo např. před deseti lety. Velká pozornost byla věnována systému bodového hodnocení. Představme krátce členy mezinárodní poroty, odborníky na daný žánr, někdy i výkonné umělce a zároveň kolegy z evropských studií – Matěj Haász (Slovenská republika), Vasilij Sikorsky (Chorvatsko), Werner Fuhr (Německo), Peter Browne (Irsko), Jakub Borysiak (Polsko), Mihai Anghel (Rumunsko), Liudmila Osipova (Rusko), Vladimír Samarďžič (Srbsko), Mats Einarsson (Švédsko), moje maličkost Zdeněk Tofel (Česká republika) a předseda poroty Oskár Elsček (Slovensko). Porota mohla udělit maximálně čtyři vedlejší ceny, které potvrzují mimořádnou úroveň nahrávek, např. Best performer – za interpretační výkon, Best creative – za kreativní hudební zpracování, Best traditional – za nejlepší nahrávku lidové hudby v tradiční formě a Best collection – za nejlepší kolekci nahrávek. Porota hodnotila nahrávky podle dříve vypracovaného systému bodování, za součinnosti výpočetní techniky.

Výsledky oznámil předseda poroty prof. Oskár Elsček v pátek 22. 3. na Galakonzertu, který začal v 18.00 hod. v koncertním studiu I. a zároveň byl odvysílán v přímém přenosu na vlnách Slovenského rozhlasu, kde byly předány všechny ceny.

Tady jsou:

Hlavní cenu Grand Prix Svetozára Stračinu získala nahrávka Radio Russia **Duo pro jednoho**. Prezentovala ji redaktorka, porotkyně z Moskvy, Liudmila Osipova. Jde o starodávný slovanský kruhový rituální tanec z oblasti Smolenska. Jedinečnost této skladby spočívá v technice interpreta Arkadije Šilklopera, který hraje na křídlovku s tlumičem a zároveň zpívá se zavřenými ústy. Jedná se o multifonickou techniku s cirkulárním dýcháním. Arkadij Šilkloper je světoznámý hudebník, pracoval pro orchestr divadla Bašoj teatr, je členem různých jazzových a etnojazzových seskupení. Vzpomeň-

me alespoň Moskevské umělecké trio v obsazení Šilkloper, Starostin, Alperin.

Zvláštní cenu za LIVE, tedy živou nahrávku, ale i celkově druhé místo, si z Bratislavy odvezl Švédský rozhlas s titulem **Nysnabben** v podání akustického tria s dominantními houslemi Emmy Ahlberg. Trio, tedy: houslistka Emma Ahlberg, kytarista Daniel Ek a hráč na nycklelharp Niklas Roswall, podniká v současnosti turné po Švédsku i v zahraničí. Tato nahrávka byla z Festivalu lidové hudby v Korrö v Smålandu (Švédsko) z června roku 2012.

Zvláštní cenu „za umělecký přednes“ získali zástupci maďarských médií s nahrávkou **Dívčí zábava v Šomodské župě**, kterou prezentovala redaktorka i prorokyně Anikó Fehér. Jedná se o vokální imitaci gajd v podání studentů katedry lidové hudby Hudební akademie Ferenze Liszta v Budapešti, která byla založena před šesti roky. Mimochodem, naším jediným absolventem je v současnosti ostravský cimbalista Daniel Skála. Ale zpátky k oceněné nahrávce. Gajdy (česky dudy) jsou oblíbené v západním a severním Maďarsku. Ženy kdysi nesměly hrát na hudebních nástrojích, proto se snažily napodobit hlasem jejich zvuk. Poslechněme si, jak stylově a téměř dokonale lze hlasem napodobit zvuk gajd.

Zvláštní cenu, tedy Best collection – za nejlepší kolekci nahrávek, získal Slovenský rozhlas RTVS v Bratislavě, Slovenská republika.

Poslední speciální cenu, snímek z dílny Slovenského rozhlasu (vyhodnocen v pořadí jako třetí nejlepší) **Ovčích zdych (vzdech)**, získal cenu z rukou významného slovenského vědce, skladatele, ale i rozhlasáka – Ondreje Dema. Je to originální, původně obřadní tanec z východního Slovenska, přesněji ze Šariše, z Krivian na horní Toryse. Tanečník třesením rukou a nohou napodobuje trhavými pohyby skon (zdych) ovce. V závěru tance zvíře ožívá. Jde patrně o evropský unikát, jeho obdobou by mohl být indiánský tanec znázorňující skon kondora. Právě k tanci **Ovčích zdych** se vážou konkrétní melodie, které se zachovaly na nahrávkách LH Jána Laciho z Torysy, z přelomu 60. a 70. let 20. století. Soutěžní nahrávka (v produkci bratislavského kolegy a také houslisty Samka Smetany) je současnou rekonstrukcí tohoto velmi specifického hudebního stylu. Nahrála jej LH primáše (predníka) Michala Pagáče z Dubnice nad Váhem.

Asi se ptáte a co naše soutěžní snímky?

Nutno i s radostí říci, že naše kolekce čtyř soutěžních snímků Českého rozhlasu (výhradně z ostravské produkce) měla mimořádnou úroveň. Což potvrdila jak hodnocení slovenských odborníků, tak i všech odborníků Evropské vysílací unie, zúčastněných na Grand Prix Svetozára Stračinu 2013. Bohužel ceny nám unikly do slova „o vlásek“.

Mgr. Eva Nachmilnerová, Ph.D.

39. International Feature Conference

Norsko, Bergen, 12.–16. 5. 2013

Ve dnech 12.–16. května se v norském Bergenu uskutečnil 39. ročník mezinárodní rozhlasové konference IFC 2013. Za účasti více než stovky světových rozhlasových dokumentaristů probíhaly poslechy vybraných dokumentů s následnými diskusemi. Vybrány byly pořady z 21 rozhlasů, pravidlem této konference je, že se hraje vždy 25minutové části z každého dokumentu, obvykle po třech pořadech následuje diskuse ve skupinách.

International Feature Conference se koná od roku 1974 pokaždé na jiném místě. U zrodu konference, jejíž první ročník se odehrál v Berlíně, stál německý dokumentarista **Peter Leonard Braun** (*1929), který byl i letos osobně přítomen.

Za Český rozhlas se konference se svými dokumenty zúčastnili **Radim Nejedlý** (Rudá kráska) a **Eva Nachmilnerová**. Ohlas a podnětnou diskusi vzbudil dokument Dominiky Švecové o irském košíkáři Každý košík má svůj příběh (vysílán v pořadu Radiodokument na ČRo Vltava).

Na základě kladných ohlasů z minulých konferencí každému dni předcházely ranní workshopy, doplněné ještě odpoledními přednáškami na určité specifické téma, související s tvorbou dokumentů. Zaujala mne zejména prezentace psychologa **Asbjorna Rachlewa** o policejních vyšetřovacích technikách. Rachlew byl hlavním poradcem při výsleších masového vraha a teroristy Anderse Behringa Breivika. Jeho popis celého procesu získávání informací v tomto případě představoval mimořádně podnětnou sondu do problematiky vedení rozhovoru a psychologie respondenta; tyto metody jsou pro práci dokumentaristů vysoce relevantní.

Švédští novináři **Bo-Göran Bodin** a **Daniel Öhman** přiblížili ve své prezentaci nazvané *When power hits back* zákulisí a „následky“ natáčení svého dokumentu, v němž odhalili pozadí utajovaného projektu stavby zbrojní továrny v Saúdské Arábii, do kterého byli zapojeni čelní představitelé švédské vlády a průmyslu. Jejich investigativní práce měla za důsledek abdikaci švédského ministra obrany a na loňské soutěži Prix Europa získali po právu cenu za nejlepší investigativní dokument.

Julian Treasure mluvil ve své přednášce nazvané *Power of sounds* o tom, jak zvuky – a hluky – ovlivňují náš každodenní život. Přednáška je k dispozici na YouTube: <http://www.youtube.com/watch?v=y5nbWUOc9tY>

Z dalšího programu bych upozornila na panel nazvaný *Documentaries are not made by witschcraft*. V tomto ranním workshopu představila **Berit Hedemann**, bývalá vedoucí norského dokumentaristického oddělení, systém coachingu, který už řadu let funguje v Norském rozhlasu. Metodu vedení autorů, kterou s velkým úspě-

chem absolvovala řada tamějších dokumentaristů, převzali v NRK od svých dánských kolegů a dále ji rozvinuli.

Úkolem dokumentaristy je podle Berit Hedemann transformování reality do dobrého příběhu – což je podle ní těžké a nahání to strach. Proto je právě pro začínající autory potřeba mít oporu u zkušenějších kolegů.

B. Hedemann za základ úspěchu považuje vzájemnou tvůrčí solidaritu a připravenost sdílet informace. Důležité podle ní je nenechávat si tajemství dokumentu pro sebe a zároveň umět říci, že něco neumím a nebát se požádat o radu.

Dobry coach má podle ní podporovat tvůrčí svobodu, poskytovat podporu a pomoc (ať už se jedná o casting, radu, na co se v daném zpracování zaměřit, pomoci najít jádro sdělení dokumentu).

Mimořádně podnětná byla i prezentace **Laurence Grissella** (BBC), nazvaná *Deconstruction of „Holiday for Life“*, v níž provedl analýzu dokumentu rakouské autorky **Francisky Dorau** (ORF), který v roce 2012 zvítězil v soutěži Prix Europa. Na vybraných ukázkách z tohoto dokumentu Grissell brilantně ukázal, jakými prostředky autorka dosáhla daného účinku, jinými slovy, „proč to tak funguje“. Dokument přibližuje na konkrétních příbežích a s mimořádnou empatií problematiku i morální dilema, které v sobě nese léčba německých pacientů se stařeckou demencí, které jejich blízcí umístí v thajském sanatoriu. Velkou roli pro celkové vyznění sehrály umně využitě detaily; vůně a barvy, naznačené a vykreslené v jedinečně působivé zkratce narace, vytvořily působivé obrazy, které posluchače neomylně vtahují do prostředí vyprávěného příběhu.

Závěrem lze hlavní podněty z diskusí shrnout následovně: Samozřejmostí dokumentů by měla být výborná zvuková kvalita; tou se rozumí nejen kvalitní vybavení, ale v první řadě autoři, kteří ovládají zásady práce s mikrofonem. Jako nejzásadnější se opět ukázala potřeba pevného dramaturgického vedení. Základem je silný, dobře vystavěný příběh, moment překvapení a vývoj, život dialogů a důvěryhodnost sdělení. Preferuje se přirozenost, oproštěnost a jasnost. Časté výtky v diskusích patřily užití nevhodné hudby.

Jens Jarisch, který vedl jednu z diskusních skupin, také poukázal na důležitost vykreslení atmosféry skrze dané prostředí (tj. „scenes“ x interview). Reálné prostředí a okolí dokumentu vždy dodá nějakou další informaci vedle samotného zachycení mluveného slova protagonisty.

Jubilejní 40. ročník konference se uskuteční v květnu 2014 pod patronací MDR v Lipsku.

Mgr. Kateřina Rathouská

Prix Marulić

Chorvatsko, Hvar, 18.–24. 5. 2013

17. ročník mezinárodního festivalu rozhlasové tvorby Prix Marulić se jako obvykle konal na chorvatském ostrově Hvar. Během týdne porota vyslechla 54 soutěžních příspěvků a udělila ceny v kategoriích Drama, Documentary a Short Forms.

V poslední jmenované kategorii byl letos Český rozhlas mimořádně úspěšný, protože jsme získali 2. a 3. cenu za minutové hry Daniely Fischerové Jak vyhynuli štulíci a Petra Hudského Domáci porod, obě v režii Aleše Vrzáka. V diskusích porota ocenila jak tyto jednotlivé dva kusy, tak celý projekt. Velmi dobře bylo hodnoceno zpracování, herecké výkony, humor obou příspěvků i souznění s tématem přehlídky Old Texts Revisited – v našich případech šlo o inspiraci biblí (Noemova archa, Kain a Ábel).

Grand Prix v kategorii krátkých formátů získalo Radio Rossija se svým sedmiminutovým příspěvkem 26 centuries of the Fox and the Crow v režii známého ruského rozhlasového experimentátora Dimitrije Nikolajeva. Tento příspěvek je rovněž součástí většího projektu zaměřeného na děti a mládež, jehož snahou je zajímavou formou prezentovat různorodou literaturu.

V kategorii Drama měl Český rozhlas jednoho zástupce – hru Na kometě podle Julese Verna v režii Dimitrije Dudíka a dramaturgii Václavy Ledvinkové. Ačkoli tato hra nebyla oceněna, přijata byla velmi dobře, zejména kvůli hudební složce a snaze vytvořit rozhlasový muzikál pro mladé posluchače.

První místo získala práce nazvaná Faust Song of the Sun německého autora Wenera Fritsche, jehož jméno není českému publiku neznámé – jeho hru Enigma Emmy Göring s Hanou Maciuchovou v titulní roli natočil Aleš Vrzák a vydal Radioservis na CD. Rozhlasová inscenace získala několik cen, mimo jiné na Prix Bohemia 2010. Aktuální Fritschova rozhlasová práce inspirovaná Faustem představuje nejen kvalitní text, na kterém autor pracoval mnoho let, ale také velmi rozmanitý a pozoruhodný zvukový design. V poslední kategorii pak bodovala BBC s kusem na pomezí dramatu a dokumentu, nazvaném Tim Key and Gogol's Overcoat, který mimořádně vtipným způsobem otevírá téma známé Gogolovy povídky Plášť.

Z dalších formátů prezentovaných na přehlídce mě zaujalo kupříkladu literární pásmo složené z Ibsenových textů s velmi silnou hudební složkou (Norwegian Broadcasting Company, režie: Else Barratt-Due) nebo Eurípova Médeia z Polského rozhlasu v režii Waldemara Modestowicze s typicky hutným „polským“ herectvím a ve výborné úpravě na 45 minut. Od věci pochopitelně nebyl ani poslech neevropských produkcí z Číny, Íránu, Austrálie či Argentiny, které pracují se zcela jiným kulturním kontextem.

Vedle práce v porotě jsem domluvila i několik zcela konkrétních věcí – například přednášku organizátora festivalu na našem festivalu Prix Bohemia či minutové hry od Wenera Fritsche. Na pátek 31. května nyní připravujeme poslech dvou vítězných prací a následnou diskusi o přehlídce.

PhDr. Aleš Opekar, CSc.

Zasedání folkové skupiny EBU a Euroradio folk festival

Bulharsko, Varna, 26.–30. 5. 2013

34. Euroradio folk festival se uskutečnil ve festivalovém a kongresovém centru ve Varně ve dnech 26.–29. května, zasedání skupiny pro folkovou a tradiční hudbu proběhlo ve středu 29. května v budově Bulharského národního rozhlasu ve Varně.

Záznamy z festivalu budou vysílány v rámci Čajoven o svátečních dnech 5. až 6. července a ve výjimečném čase odpoledním v neděli 7. července. Bezprostředním ohlasům z festivalu byla věnována Čajovna 1. června 2013.

Ve třech dnech se představilo sedmáct souborů z nejrůznějších koutů Evropy a také hosté z Korejské republiky. Za Český rozhlas byla nominována písničkářka Beata Bocek. Vystoupila s violistkou Terezou Včelicovou a kontrabasistou Filipem Kramerem. Volba to byla velmi šťastná. Publikum reagovalo bezprostředně a koncert měl výborný ohlas. Ihned po vystoupení byla Beata Bo-

cek požádána o rozhovor do bulharského rozhlasu. Vznikla i řada nových hudebních přátelství včetně spontánního společného muzicírování v místě festivalu.

Autorská tvorba Beaty Bocek je svébytná a přitom regionálně čitelně zakotvená ve slezské tradici, tu a tam pak čerpá i z exotických inspirací. Takovéto projevy – tedy autorská tvorba, čerpající z lidové tradice, jsou v současné době v rámci skupiny pro folkovou a tradiční hudbu nejvíce ceněny.

Vůbec nevědělo, že většina repertoáru Beaty Bocek je zpívána v polském jazyce. Shodou okolností, aniž by to bylo předem jakkoliv domluveno, zpívala polská zástupkyně Agata Siemaszko zase píseň ve slovenštině nebo dokonce v moravském nářečí (ostatní zpívala v romštině, zatímco ve své rodné polštině podala jen jednu jedinou píseň).

Vzájemné evropsko-evropské inspirace byly společným jmenovatelem mnoha vystoupení. Dokladem toho byla například španělská zpěvačka Ana Alcaide, která mimo jiné studovala ve švédském Malmö, kde se nachlila pro místní tradiční nástroj – nyckelharpu. Hraje na něj i po návratu do Španělska, i když s kapelou čerpají zejména ze španělských tradičních melodií, jak tomu bylo také na jejím vystoupení ve Varně.

Stručně z dalšího programu: Rakouští houslisté Anton Burger a Matthias Jakisic propojili „old school a new school“. První z nich hraje na klasické housle a mimo jiné interpretuje pomalé alpské jódly, kde dva tři hlasy hraje na housle a zbylý hlas zpívá. Druhý obsluhuje housle elektrické. Střídané pasáže završují gradací ve společné hře. Kvarteto mladých dívek z Finska Karde-mimmit se představilo jako slibný nástupce slavných Värttinä, ovšem v komornější a jemnější podobě. Každá hraje na kantele a zpívá. Svě místo našla na festivalu i moderní cimbálová muzika z Maďarska Parapács Ensemble, virtuos na elektrifikovanou balalajku Rus Alexej Archipovský, švédští hráči na pětistrunné housle, švýcarský pop folk kapely Dani Häusler Komplott či německé židovské písně v podání Alpen Klezmer, postavené zejména na zpěvu Andrey Pancur. Domácí zástupci, nemusející tentokrát hradit zahraniční cestovné, se představili se dvěma velkými ansámblu: Lidový soubor Manola Radiševa a Lidový orchestr Bulharského národního rozhlasu. Oba tak trochu připomínají někdejší československé soubory písní a tanců, nicméně jejich souhra a zvuk jsou kompaktní a výkony sólistů perfektní.

Zasedání folkové skupiny EBU:

Zasedání evropských rozhlasových redaktorů a producentů, sdružených v Evropské vysílací unii, řídil její odstupující předseda Marc Vandemoortele z VTR Belgie. Zasedání se účastnilo 23 delegátů včetně zástupců EBU Kristiny Kabat a Laurenta Marceau. Skupina zhodnotila pozitivně probíhající festival i uplynulou sezonu, již se Český rozhlas rovněž aktivně účastnil. Zajímavé je, že ve statistice objednávek tzv. pink offers figuruje mezi nejvíce žádanými a objednávanými (za rok 2012, ale i za předchozí léta) např. nabídka Českého rozhlasu s nahrávkami z festivalu romské kultury Khamoro. Za to jsme byli pochváleni.

Schůze projednávala další místa konání festivalu a zasedání skupiny EBU. Maďarská zástupkyně Anikó Fehér překvapila s oficiálním stanoviskem Maďarského rozhlasu, který z finančních důvodů není schopen zajistit konání příštího ročníku tak, jak bylo v původním plánu dohodnuto a stanoveno. Schůze tak stála před problémem,

který nebylo možno vyřešit na místě, neboť zástupci eventuálního pořadajícího rozhlasu musí v každém případě tuto novou situaci projednat ve své instituci.

Český rozhlas byl pořadatelem takového festivalu a zasedání v roce 2000 (odehrál se v Rožnově pod Radhoštěm). Festival by se tedy mohl v blízké době opět pod patronací Českého rozhlasu odehrát, avšak v roce 2014 pořádnou obdobnou akci jazzové skupiny EBU, přičemž souběh obou podobných a obdobně finančně náročných akcí jistě není možný. Proto jsem se jako zájemce o výpomoc z této patové situace nehlásil. Pouze jsem nevyloučil možný zájem o uspořádání festivalu a zasedání v letech pozdějších, počínaje rokem 2017. V roce 2015 se má akce ujmut Polský rozhlas, na rok 2016 se počítá s rozhlasem z některé ze severovýchodních zemí. Rok 2014 tedy zůstává s otazníkem s tím, že jisté naděje na dojednání pořadatelské funkce vzešly z řad zástupců Německa a Švédska.

Schůze projednávala i dílčí otázky, zda je lepší festival zahrnout jako součást většího fungujícího festivalu (ztrácí se tím ovšem jeho viditelnost a svébytnost, jako na v Rudolstadt v roce 2010) anebo jej uspořádat samostatně (což je po všech stránkách náročnější včetně propagace). Švýcarský kolega Pietro Bianchi navrhl vypracování jakési „kuchařky“ pro budoucí pořadatele, což se však nesetkalo s přílišným ohlasem, především z důvodu jedinečnosti infrastruktury a podmínek každého ročníku.

Dalším bodem jednání byla pravidla hlasování při soutěži Grand Prix Svetozára Stračina, která probíhá v Bratislavě, neboť někteří účastníci této akce si na ně stěžovali. Účastníci schůze obdrželi pravidla v tištěné podobě a shodli se, že pravidla jsou zbytečně komplikovaná a málo srozumitelná. Konkrétnější připomínky či náměty budou konzultovány později prostřednictvím e-mailu.

Dále byla mimo jiné diskutována webová stránka festivalu i budovaná stránka <http://2see.euroradio.org>, na níž bude možné sdílet videa, fotografie, interview a další zdroje z akcí EBU pro informaci i pro vysílání.

Následně proběhla nová volba předsedy skupiny a užší skupiny – jakéhosi výkonného výboru. Novým předsedou se stal Kuba Borysiak z Polského rozhlasu. Do užšího výboru skupiny byli zvoleni: Olivier Bosia (RTSI/Switzerland), Mats Einarsson (SR/Sweden), Anikó Fehér (MR/Hungary), Werner Fuhr (ARD-WDR/Germany), Johan Kneihns (ORF/Austria), José Miguel López (RNE/Spain), Liudmila Osipova (RTR/Russia), Leiv Solberg (NRK/Norway).

Příští zasedání skupiny proběhne během veletrhu WOMEX ve velšském Cardiffu.

ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE

Prof. MgA. Jan Vedral, Ph.D.

Několik pohledů na tzv. Minutové hry

Kontextový

S rozhlasovými uměleckými miniaturami se experimentuje v programech několika zemí EBU. Slovenský rozhlas např. několik let na Devínu vysílal „miniromány“, což byly provokativně nepřehledně nazvané malinké prózy, ale také jen lyrické reflexe, občas i v ich-formě, připomínající dramatický monolog. Zařazovaly se do ranního bloku vysílání. Ať už záměrně či jen účelově, v době rozsáhlé redukce prvovýroby slovesných a dramatických pořadů v SRo se ozývaly argumenty, že tyto miniatury nahrazují ve vysílání původní „dlouhé formáty“, protože ty už jsou v dnešní „uspěchané době“ k „neuposlouchání“.

Díky aktivitě a neúnavnému novátorství Kateřiny Rathouské byl v Českém rozhlasu do přípravy a poslání i do výroby schválen, jako experiment, projekt Minutové hry. Původně měl být vysílán na ČRo 3 – Vltava. Programový námět Jan Menger prosadil do života závěr tzv. strategické porady, a hry byly v říjnu vysílány v premiérách na většině stanic ČRo.

Projekt byl ve vysílání propagován a zájemci odkazováni na k tomuto účelu zřízené webové stránky. Minutové hry se staly nápadným nástrojem programového marketingu, poukazovaly k tomu, že rozhlas dokáže své vysílání výrazně inovovat, a sdělovaly publiku, že ČRo má zájem o nové posluchače. Nepsaným cílem ve vztahu k publiku bylo přivést zejména mladší posluchače k vědomí toho, že rozhlas vyrábí a vysílá řadu slovesných a dramatických pořadů. Významným vnitřním efektem bylo získání nových, motivovaných spolupracovníků – scenáristů.

Oslovení publika se do značné míry povedlo. Minutové hry se jako oblíbený pořad objevily dokonce na významném místě v aktuálním mappingu prováděném Medianem. Přístupy na web v říjnu výrazně narostly, vyskytla se (na poměry rozhlasu) poměrně silná zpětná vazba, ať už v podobě pozitivních, či negativních ohlasů, posluchači reagovali také na (z mého pohledu nepřehlednou) „bakalářskou“ výzvu a poslali několik desítek svých scénářů, ba dokonce i nějaké „hotové“ nahrávky.

Říjnová kampaň a „celorozhlasové“ nasazení minutových her odeznělo. Kromě materiálu „nových médií“, který, kromě oprávněných mediálních připomínek, žel, obsahuje i sporné dramaturgické závěry, mi není znám žádný pokus o seriózní analýzu efektu Minutových her ve vysílání. Nepřímé (a příznivé) ohlasy najdeme snad jen v reportech z ČRo České Budějovice a ČRo Hradec Králové. To, mimo jiné, svědčí o tom, do jaké míry si programoví pracovníci ČRo tento nový formát „neosvojili“ a do jaké míry tento experiment „nevzali za svůj“, což má i obecnější přesahy a důsledky.

ČRo dosud řádně nezhodnotil, jak a zda bylo dosaženo dílčích cílů. Od listopadu zůstal projekt na ČRo 3 a na webu, jehož návštěvnost pronikavě klesla. Přesto se na některých pracovištích, jak jsem informován, rozpracovává představa „masové výroby“ minutových her, formulují požadavky na jejich „nižší (přátelštější) posluchačskou náročnost“, uvažuje se o „žánrovém spektru“ minutových her, plánují se minutové hry pro děti, nová média dokonce navrhuje cosi na způsob „minutových“ provedení Shakespeara či S. Becketta.

Podle mého nejhlubšího odborného přesvědčení jsou takto uvažující programoví pracovníci ČRo na nejlepší cestě vydláždít dobrými úmysly další cestu do pekel.

Historický

Z historie uplynulého desetiletí připomenu dva „experimentální“ a původně grantové projekty, které byly úspěšně realizovány a vysílány, na něž se ale nepodařilo promyšleně navázat, a tak se zisky rozhlasu ze zvýšeného úsilí rozplynuly, pokud se přímo neproměnily ve ztráty. Oba měly s Minutovými hrami společnou snahu o inovaci programu, o získání a motivování nových spolupracovníků a oslovení nových posluchačů, oba vznikly díky enormnímu osobnímu nasazení jejich autorů a nositelů, oba byly shledány úspěšnými, ale při snaze o zařazení do běžného programového provozu (včetně plánovaného financování, nutnosti zaplňovat „vysílací okna“, tedy vytvořit „standardní podmínky“) ztratily svůj inovativní potenciál, zglajchšaltovaly se a utuchly, až téměř zanikly.

Jde o roční projekt dokumentů „Ismy po česku“ a dvouletý projekt „Hry nové generace“.

První projekt se nepodařilo proměnit v soustavnou dokumentaristickou dílnu, autorka projektu už není ve službách ČRo, ne všichni dokumentaristé, které ČRo poslal na své náklady vyškolit do EBU, nadále s rozhlasem spolupracují.

Druhý projekt se stal součástí programu ČRo 3 a jeho rozpočet byl zahrnut do výrobního plánu. V této podobě pokračuje jako soustavný, byť i částečně náhodný „vyhledávač talentů“. Co naprosto ztroskotalo, byla snaha vytvořit podmínky pro zapojení takto motivovaných autorů ke stálé spolupráci s ČRo a představa, že by mohli na „zakázku“ ČRo vytvářet žánrově specifikované pořady. Dílčím ziskem je alespoň to, že ze spolupráce na projektu získal ČRo několik stále spolupracujících mladých režisérů, kteří také před mikrofon přivádějí mladé herce.

Největší ztrátou je ztráta získaného autorského zájmu a demotivování nových spolupracovníků, které sice, díky osobnímu nasazení nositelů projektu, dokázal ČRo

„vyzvat k tanci“, ale nedokázal už vytvořit nástroje, jak s nimi dále vědomě a ve svůj prospěch pracovat.

Důvodem ztroskotání obou projektů byla zejména úzkostlivá snaha některých kmenových pracovníků ČRo udržet „vysílací časy, finanční zdroje a vliv“ a učinit se i v pokročilejším věku nepostradatelnými. (Sám sebe z této „věkové nekorektnosti“ nevyjímám.)

Snad není příliš okázalé postesknout si, jak bychom dnes ty mladé, získané a odražené tvůrce potřebovali při formování center dětského vysílání, zábavy a dokumentu.

Ukázalo se, že ČRo dokáže mobilizovat síly a vyvinout slibný „prototyp“ pořadu, ale nedokáže profesionálně učinit nezbytnou řadu postupných kroků (k nimž například patří ověření prototypu, či, jinak, „evaluace projektu“) a vytvořit podmínky pro „sériovou výrobu“.

V případě projektu Minutových her hrozí, že zbrkle skočíme od fáze ověřování prototypu k pásové výrobě produktu, o kterém toho ještě mnoho nevíme a od nějž očekáváme víc, než může programu reálně přinést.

Hrozí také nebezpečí, že na „chruščovovský“ rozvoj Minutových her (podle známého hesla Nikity Sergejeviče: „Soudruzi, tlačte mandarinky na sever!“) spotřebuje ČRo redakční síly, výrobní kapacity, honoráře, které byly dosud alokovány na výrobu neexperimentální slovesné a dramatické produkce. Očekávat lze i argumenty, že když vyrábíme moderní „minutovky“, omezíme ostatní prvovýrobu.

Žánrový

České rozhlasové pojmosloví tradičně pracuje s uni-kátně nepřesnými pojmy.

„Rozhlasová hra“ genealogicky naznačuje souvislost s „divadelní hrou“, tedy s dramatem.

Rozkročenost auditivního dramatu mezi „dramatické předvádění“ a epické „vyprávění“ odhalil už ve své práci z počátku 30. let teoretik V. Růt.

Teorie 60. let znovu otevřela problematiku percepce rozhlasového auditivního díla ve vztahu k tzv. hře zvuků. Uvědomujeme si, že výstižnější než spojení „rozhlasové inscenace“ se scénou (scéničností a scénovaností), která nás neustále přenáší do oblasti divadla (a druhotně k dramatu), je spojení se způsobem percepce, tedy se sluchem, se zvukovostí díla. Německé „Hörspiel“ či polské „sluchowisko“ (oproti tomu podívaná – „widowisko“ – zde také chybí český pojmový ekvivalent) postihuje více specifiku takového rozhlasového díla.

Experimentace vedoucí k Minutovým hrám, hojná v Německu, rozšiřuje zejména ony podněty plynoucí z oblasti „umění pro sluch“ a souvisí spíše s ars acustikou než primárně s nějakými „krátkými dramatickými útvary“. „Zvukové umění“ či, chcete-li, „zvukové zobrazování“ získává podnět k rozvoji s každým dalším technologickým rozvojem možností záznamu a jeho zpracování (proto rozmach v období stereofonie, experimentů s kvadrofonií a stereofonií umělé hlavy, nyní logicky rozmach v období digitalizace). Je výrazem skepse k logocentristu, tedy ke schopnosti uchopit, rozpoznat, zaznamenat a osmyslnit žitou zkušenost pomocí slov (psaných i vyslovovaných) a snahou nalézt obrazný (v našem případě zvukově obrazný), neverbální kód umožň-

ující sdělování, sdílení a zakoušení prožitku života. Zá- tímco vizuální obrazy mají tuto schopnost vyjádřit přesněji a často obsáhleji smysl zobrazovaných dějů, než by to dokázalo jejich „slovní uchopování“, zvukové obrazy jsou stále ještě minoritní záležitostí oslovující spíše fandovský okruh zasvěcenců.

Zde vzniká zásadní nedorozumění. Minutové hry nejsou a nemohou být primárně „krátkými slovesnými auditivními útvary“ odvozenými z „dramatu“ (delších rozhlasových her), jsou to především krátké útvary ars acustica.

Takové Minutové hry byly již v ČRo také natočeny, ale až na výjimky (Šnek) nebyly vybrány k oné měsíční kampani. Právě jejich zvuková podstata a vyjádření celého obsahu nepřiběhově, pouhou „hrou pro sluch“, byla důvodem, proč při výběru pro kampaň, jež měla oslovit nejširší publikum, byly (zákonitě) shledány příliš výlučnými.

Ve vysílání jsme se tak setkávali s dramatickými miniaturami, s anekdotami a skeči, se zvukově pointovanými aforismy atp., kromě účinnosti a vypracovaného zvukového designu nebylo často velkého rozdílu oproti klasickým číslům z rozhlasových kabaretů.

Důvodem takového výběru do vysílání je jednak posluchačská výlučnost ars acustiky, jednak fakt, že ve vysílání stanic, jejichž signál je deformován optimody, nemůže efekt ars acustiky vlastně vůbec adekvátně zaznít. V proudovém vysílání např. ČRo 1 se pak takové dílko jeví zpravidla jako zvuková chyba. Empirickému ověření této hypotézy a obavy (kterou vyslovoval nahlas například šéfredaktor ČRo 1) nebyla věnována, pokud je mi známo, žádná pozornost.

Důsledkem je, že více než polovina již natočených Minutových her je považována za příliš experimentální a „neposluchačské“. A tak to, co bylo na počátku a v zá- měru podstatou experimentu (byť i nepojmenovanou), se náhle stává jeho chybou. Apeluje se po jakémsi „zlidovění“ Minutových her, současně je slyšet hlasy kritizující jejich banálnost a trivialitu. Redakční úřadek nahrazuje cíj individuální akce. Šéfredaktor ČRo 2 si odnáší balík minutových her, aby vybral ty, které jsou vhodné pro posluchače jeho stanice. Osobní vkus šéfredaktora a za- měření „rodinné“ stanice by tak mohlo určit „střih“, podle nějž bude požadována další produkce minutových her. Experiment však nemůže být mainstreamový, ars acustica není popkulturou, takové zadání je ze své podstaty vlastně nesmyslné.

Omylná je zejména představa „masového výskytu“ Minutových her ve vysílání, lichá je naděje, že obsahy, které nedokážeme zprostředkovat jinými způsoby, „odsouplujeme“ ve vysílání těmito mikroútvary.

Minutové hry jsou kořením programu, ne jeho hlavním mediálním obsahem. Ze šafránu hlavní chod neuvaříš.

Estetický

Celá estetika Minutových her je ve svých východiscích estetikou reklamního spotu, jež tento utilitární výrobek reklamnictví jakoby vrací zpět do sféry „vysokého umění“.

K. Tynan v první vlně kritiky elektronických médií odhalil poměrně přesně vyprávěcí strukturu reklamního

spotu jako nejnižší možnou a dále už nedělitelnou vyabstrahovanou strukturu aristotelského děje, v němž lidé (hrdinové) „upadají ze štěstí do neštěstí“ či také z „neštěstí do štěstí“. Reklamu zajímá samozřejmě to druhé. Ze stavu neštěstí se do stavu štěstí přenesou hrdina jednoduchou akcí – koupí si náš výrobek či objedná si naši službu. Potřebujeme tedy v zásadě tři záběry:

1. Hrdina je nešťastný a opuštěný.
2. Koupí si náš šampon proti lupům a umyje si hlavu.
3. Všechny krásy se na něj lepí a on je šťastný.

Mikropříběhová reklamních spotů nepředpokládá ani kontinuální proces vývoje hrdinova (a s ním i divákova) poznání, ani překonávání překážek (neboť „nákup“ jako takový zde není překážkou, s níž je třeba změřit síly, ale mechanickým prostředkem, jak se zbavit potíží), tedy ani žádné peripetie (dějové obraty). Hrdinové reklamy nemají také žádnou povahu či charakter, chcete-li, žádnou individualitu, jen stav a jaksí na první pohled viditelnou potřebu. Svět reklamních spotů je prostý – je to svět persvaze, manipulace, svádění. Hrdinova cesta z jednoho stavu (štěstí, neštěstí) k druhému stavu (neštěstí, štěstí) není kontinuální, vidíme výchozí stav, registrujeme impuls, rozhodnutí – a hned blahodárny výsledek.

Reklamní spoty a z nich odvozené klipy jsou produkty kulturního průmyslu a nesouvisí s prvotním úsilím kultury a umění rozvíjet lidskou osobnost a orientovat ji v žité skutečnosti.

Aristoteles nastoluje také poměrně zřetelné poznatky, které bychom neměli přehlédnout ve svém zalíbení v „krácení, komparaci a zjednodušování“ dějů do minutových her.

„Stanovili jsme, že tragédie (rozumějme i volněji drama, pozn. J. V.) je zobrazením ukončeného a uceleného děje, který má určitý rozsah. Jsou totiž i takové celky, které žádnou velikost nemají.“ K tomu, co tím myslí, vrací se v dalším odstavci: „Dále je třeba vzít v úvahu, že to, co je krásné, ať již to je živočich nebo kterákoliv věc, která se skládá z nějakých částí, musí je nejen mít uspořádané, ale i mít jistou, ne nahodilou velikost. Krása totiž spočívá ve velikosti a v uspořádání.“

V dalších řádcích filosof vysvětluje, že titěrnost, která je na hranicích pozorovatelnosti, nás nemůže esteticky uspokojit, právě tak jako megalomanská oblidnost, již nelze v celku přehlédnout, a dovozuje: „... Tak musí mít i děje svůj rozsah, a ten musí být snadno zapamatovatelný. Tento rozsah je omezen možnostmi představení a vnímavostí diváků. ... Nakolik je rozsah děje omezen přirozenou povahou věci, vždy je krásnější děj delší, pokud ovšem je přehledný.“

Aristotelova Poetika je základním dílem určujícím přemýšlení o dramatu. Tzv. well made play (dobře udělaná hra) je důslednou aplikací Aristotelových poznatků o předváděném ději. Hollywoodský film respektuje Aristotela téměř otrocky, s jedinou výhradou – a tou je účinná katarze, nahrazený často kýčovitým účinem sentimentu.

Proti Aristotelově koncepci se samozřejmě celá stáletí vyhraňují a bouří různí tvůrci. Brecht při přemýšlení o tzv. epickém divadle s německou důkladností přímo kreslí do tabulky opozita své představy oproti „aristotelskému modelu“. Tzv. absurdní drama (Esslinův název) je také označováno jako antidrama a hovoří se přímo o jeho nedějovosti. (Striktně „aristotelsky“ vzato v Čekání na Godota se stav obou čekajících hrdinů za celou hru skutečně nezmění.) Nedějovost, nepřiběhová, pouze zachycení situací, často na sebe nijak nenavazujících a vzájemně nesouvisejících, či souvisejících tak volně, že to dovoluje různé interpretační konstrukty, jsou obsaženy jak v moderním filmu (Tarkovskij v Zrcadle či např. i Tantino v Pulp Fiction) i v tzv. postdramatu.

Nejen „sestavení děje“ či koncepce „celku“, o nichž mluví Aristoteles, ale i sám pojem „velikosti“ se stává předmětem experimentace v moderní i postmoderně. Iritace diváků neúměrně dlouhými, či naopak nejspíše krátkými díly (osmihodinový jednozáběrový Warholův film „mapující“ lidské tělo, či naopak 30vteřinová Albeeho „hra“ Krabice na straně druhé) patří k nástrojům umění, které nechce být „napodobováním“, ale chce být „reprezentací“.

Z těchto úvah a vzpour se rodí i koncept Minutových her. Logické a důsledné by bylo, kdybychom, jako jejich protiváhu, vyráběli také experimentální Dvanáctihodinové hry. S tím by ale bylo mnoho práce a vyžadovalo by to rozhodně větší záměrnost a menší náhodnost, větší řemeslnost a pracovní a finanční náklady.

Mediálnímu světu, v němž žijeme, vytýká Postman, že nás chce „ubavit k smrti“. Minutové hry jsou také jen jedním z prvků zábavného svádění světa. Jsou výrazem jeho povrchnosti, liché víry, že složitě lze vyjádřit jednoduchým. V tvorbě a poznání však platí, že vylíčení procesu má větší poznávací hodnotu než popsání stavu a že od nápadu k myšlence vede zpravidla dlouhá cesta. Většinou delší než jedna minuta.

Závěr

Doporučuji dále vyvíjet a vyrábět minutové hry v přiměřeném (nikoli přemrštěném) množství jako doplněk programu s výrazně experimentální funkcí, vedle toho se věnovat s příslušným úsilím (a také se spolupracovníky, které ČRo na projektu Minutových her získal) obvyklým slovesným a dramatickým žánrům.

Varuji před tím považovat Minutové hry za dramatické útvary, doporučuji vnímat je jako svébytnou součást ars acustiky.

Z prvoka se stříhem (bez procesu a kontinuity, jen „změnou stavu“) homo sapiens nestane.

Opačný proces – alespoň pokud jde o myšlenkové a poznávací schopnosti – je, žel, představitelný.

Naší povinností je nepodílet se na žádném z regresů, být se i jeví jako zábavné a jsou často, ó, Bože, tak příjemně a rychle, bez námahy dosažitelné.

Mgr. Ondřej Nováček

Minutovky s otevřeným koncem

Nedokážu už spočítat, kolika debat na téma Minutové hry jsem se za poslední rok zúčastnil. Bylo jich mnoho, rozhodně více než debat nad kterýmkoliv jiným programovým prvkem. Všechny tyto diskuze měly jedno společné – byly vášnivé, bojovné a s otevřeným koncem. Minutové hry (MH) vzbuzují emoce, a to nejen u rozhlasáků, ale soudě podle ohlasů rovněž u posluchačů. Některé z nich si zamilujete, jiné vás naštvou, některé rozesmějí, u jiných si poklepáte na čelo. Ale rozhodně málokterá vás nechá chladnými. Mimochodem MH dokážou provokovat už jen svým názvem. Co to je za hru, která trvá minutu? Ta drzost vydávat jakousi anekdotu za rozhlasovou hru! Chudák Aristoteles se svou Poetikou. Při té příležitosti stojí za to připomenout jedno ze základních pravidel médií: Posluchači (diváci, čtenáři) vás mohou milovat, mohou vás i nenávidět, ale nikdy jim nesmíte být jedno. V tomto ohledu lze minutové hry rozhodně považovat za úspěšný projekt. Ale pojďme k měřitelnějším ukazatelům.

Během kampaně v říjnu 2012 byla do vysílání drtivě většiny stanic ČRo včetně Radiožurnálu a regionálních stanic nasazena třicítka minutových her. Soudě podle posluchačského výzkumu, který v té době zrovna probíhal, nový prvek posluchače zaujal a ve většině případů byl přijat kladně. Cituji ze závěrečné zprávy agentury Median z kvalitativní části evaluace: Minutové hry většina posluchačů zaznamenala, spíše zaujaly. „Nevadí, když je některá nepovedená, 1 minuta nebo lí.“ Převládá zvědavost, jak hra dopadne – pointa, vtíp, ojedinele i zvědavost, jak si se zpracováním poradí herci. Označen také za „ideální formát“ hry do auta. O zájmu svědčila i návštěvnost www.minutovehry.cz, kam přicházelo cca 1500 uživatelů denně. To je na rozhlasové poměry velmi slušné číslo. Na výzvu Napište svou vlastní rozhlasovou hru reagovalo obrovské množství lidí, kteří do rozhlasu zaslali téměř tisícovku vlastních děl. Kateřina Rathouská, která je ústřední hybatelkou veškerého dění kolem minutovek, nyní vybírá ty nejlepší, které rozhlas natočí. To je další důležitý aspekt minutovek, totiž interakce s posluchači a potenciálními tvůrci.

Od ledna 2013 vysílají MH souběžně ČRo Dvojka a ČRo Vltava, a to tři premiéry týdně. Od března můžete slyšet speciální minutové hry věnované dětem od 3 do 12 let na Rádiu Junior. V květnu minutové hry Jak vyhynuli štulci a Domácí porod získaly dvě renomované ceny Prix Marulic. Minutovky budou reprezentovat Český rozhlas rovněž na Prix Europe v Berlíně a novém festivalu v Rumunsku. Mimochodem s projektem minutových her pro děti ovládli loni Prix Europe Holanďané. Nový žánr se stal výzvou pro řadu autorů, kteří doposud s Českým rozhlasem spolupracovali buď sporadicky, anebo vůbec.

Dosavadní zkušenosti nám říkají, že minutové hry mají potenciál oslovit většinové publikum Českého rozhla-

su (ano, používám slovo většinové, přestože pro některé kolegy je synonymem pokleslé zábavy a povrchního zpravodajství). Publikum, které je zvyklé poslouchat rádio jako kulisu v kuchyni či zaměstnání a které už není zvyklé věnovat 30 či 50 minut soustředěného poslechu rozhlasové hře, četbě a podobně. Není potřeba dodávat, že těchto posluchačů i v rámci publika ČRo je podstatná většina, o posluchačích privátních rádií nemluvě. Minutové hry mají potenciál sdělit zejména mladé generaci, že je Český rozhlas moderní instituce, která objevuje nové žánry, která provokuje, glosuje aktuální dění, dokáže být i sympaticky nekorektní. Nemám na to žádný průzkum, zato mám pár čerstvých zkušeností se studenty, kteří o Českém rozhlasu nevědí zřehla nic, ale minutové hry znají a baví je. Podstatou MH je hledání cesty, jak posluchači 21. století se všemi jeho nešvary doručit balíček s kvalitním obsahem, kterému už dávno odvykl. Je to snaha zachytit tempo doby, která nepřetržitě zrychluje (srovnejte svůj vlastní život před 20 lety a nyní).

Diskuzi, zda minutové hry ano, či ne, máme již za sebou. Na řadě je hledání, jak široce se mohou minutovky rozkročit tematicky i žánrově. Mám na mysli například minutové hry glosující aktuální politické dění. Je to příležitost, jak do éteru vrátit politickou satiru, která nyní až na výjimky chybí. Výhoda minutovek je ve schopnosti okamžité reakce. Tuto akceschopnost náročnější žánry postrádají. Pan prof. Vedral ve své stati navrhuje omezit MH na ryze experimentální útvar, čisté ars acustica aneb umění pro sluch vysílaný pouze a výhradně na Vltavě jako určitý bonus pro náročné posluchače lit.-dram. žánrů. Dle mého hlubokého přesvědčení je to cesta špatným směrem. Uzavření do jedné škatulky, navíc velmi exkluzivní, je rozsudek k pomalému umírání na periferii zájmu tvůrců i posluchačů. Smysl minutovek je totiž právě v otevřenosti jak směrem k posluchači, tak k různým formám a žánrům. Zároveň by to znamenalo rezignovat na zmíněnou akceschopnost a dar aktualnosti.

Zaznamenal jsem rovněž obavy některých rozhlasových tvůrců, že kvůli minutovkám se omezí ostatní dramatická prvovýroba. Obávají se, že by mohli přijít o práci, kterou umí, a budou tlačeni do „méněcenných“ forem typu MH. Není to tak. Kvůli minutovým hrám rozhlas nepřestane točit velké hry. Jen úplný diletant by si mohl myslet, že minutová hra dokáže nahradit velkou rozhlasovou hru. Jedná se o dva různé žánry, které stojí vedle sebe, nikoliv proti sobě. Na druhou stranu si přiznáváme, že celkový balík peněz na uměleckou tvorbu s novými žánry neroste. Rovněž kapacita rozhlasových tvůrců neroste. Vznik nových forem znamená, že se některé tradiční formy musí uskromnit. To je zkrátka přirozený vývoj, který musíme permanentně podstupovat, pokud nechceme skončit jako dinosauři mezi mrakodrapy. Dovolím si ještě poznámku k onomu

pyšnému přehlížení minutovek jako neplnohodnotné formy. Natočit půlhodinový dokument je často těžší než natočit dokument hodinový. Náročnost tvůrčího procesu není přímo úměrná stopáži, stejně jako výpovědní hodnota. Nepodceňujme MH jen proto, že jsou malé. Pak se totiž chováme stejně nerozumně jako Goliáš před Davidem.

Bylo by pošetilé tvrdit, že minutové hry již vstoupily do síně slávy rozhlasových žánrů. Neodvážím se ani na-

psat, že se budou vysílat za deset let, až rozhlas oslaví stovku, a rozhodně u toho nebudou chybět klasické žánry jako dokument či velká rozhlasová hra. Možná jsou MH kometa, která prudce zazáří a zhasne. V každém případě díky za ni! Budu vždy hájit tvůrčí potřebu hledat a objevovat nové formy za účelem překvapovat, bavit a provokovat. Symbolicky nechávám svému příspěvku otevřený konec, který je pro debaty nad minutovými hrami tak typický.

Další poznámky k „Minutovým hrám“

Mgr. Kristina Žantovská

(dramaturgicko-programová úvaha)

Minutové hry považují od samého začátku za experiment, jeden z mnoha, kterými máme soustavně rozvíjet ustálenou až rutinní hladinu našeho vysílání.

Za povinnost zkoušet nové formáty, inspirovat se v zahraničních rádiích (a minutové hry jsou formátem, se kterým přišli Němci) a poskytovat posluchačům (tomu segmentu, o kterém víme, že se s rutinou a mainstreamem nespokojí) nové podněty.

Primárně by tedy minutové hry patřily pouze na stanici Vltava. Odvysílaly se ale i na dalších stanicích, včetně regionálních, a přinesly mimořádné ohlasy, ze kterých bychom mohli čerpat možná cennější informace než z mnohých anket/focus groups.

Nejenže se nevzbouřili posluchači Radiožurnálu (jak šéfredaktor předpokládal), ale z toku informací prokládaných písničkami je minihra vytrhla ze stereotypu a povětšinou pobavila.

V některých krajích – např. Královéhradeckém – byly ohlasy přímo nadšené. Ale zaznamenali jsme i velice kritické hlasy, považující formát za plýtvání prostředky, které by měly jít na kvalitní dramatickou tvorbu.

Nejsem příznivcem klipovitosti či teorie „neuposlouchatelnosti“, které se tak rozmáhají a tvrdí, že čím kratší formát, tím spíše získá posluchače. Jsem přesvědčena,

že opravdu zajímavý obsah své posluchače vždycky najde a že proto máme tolik stanic, abychom pokryly v co největší šíři jejich potřeby.

Jsem ale také daleka toho považovat „minutovky“ za skutečně dramatický formát. Do jedné minuty se drama nevejde. Se znalostí žánru a jeho nezbytných aristotelovských „pravidel“ bych musela zahodit diplom, kdybych tohle chtěla tvrdit.

Pokud se některému autorovi povedlo dostat do minuty obsah, byla to výjimka a šlo spíše o anekdotu, apokryf, agitku – komunální žert, v lepším případě o naznačení, napovězení dramatu, které si musíme sami dohrát.

Ty krátké „flashe“ naší zkušenosti, zážitku, našeho snění jsou pro mě nejcenější a splňují to, co si od tohoto žánru slibuji. Ozvláštnit každodennost, rutinu, monotónnost, na okamžik vytrhnout, probudit...

V prostoru celoplošného a veřejného vysílání minuta nikoho nezabije, ale může pomoci „přeladit“! Myšleno mentálně!

Minutové hry jsou nejbliže v mém pojetí japonským haiku. Minimem postihnout maximum... Proto nepovažuji za rozumné pokoušet se jim dát „lidovější“ kazajku... stáhnout je do bažin komunálu. Tam patří a kralují jiné žánry. Nechme všemu jeho pravé místo.

Mgr. Oldřich Knitl

Necítím se povoláný k hodnocení projektu Minutových her, přinejmenším proto, že jsem je neposlouchal soustavně, nýbrž spíše nahodile. Mohu tedy posloužit jen několika dojmy.

Naprostá většina těch, které jsem slyšel, mě příliš nezaujala. Jde zřejmě o mimořádně náročný útvar. Na jedné straně, má-li posluchače oslovit, musí splňovat stejné základní požadavky jako hry běžného typu. Musí obsahovat určitou myšlenku, určité sdělení strukturované tak, aby vyústilo v závěrečnou pointu. Aby se to podařilo během jedné minuty je očividně mnohem těžší než u normálních útvarů, kde se délka textu podřizuje právě tomu vyjadřovanému sdělení a potřebám jeho strukturování a nikoli předem dané stopáži. Au-

torů, kteří tuto obtíž zvládnou, zřejmě není mnoho. A tak dost těch odvysílaných minutových her příliš nezaujalo, postrádalo účinnou pointu a občas v posluchači dokonce mohlo vzbuzovat dojem, že jde o banalitu. Nu a vzhledem k tomu, že zde doslova záleží na každém slovu, stačí, aby posluchači to jedno slovo uniklo – buď z nepozornosti, nebo vlivem činnosti, kterou při poslechu vykonává – a unikne i smysl celé hry.

Na druhé straně ale některé minutové hry zajímavé byly, i když v dosti výrazné menšině. Vyplývá z toho, že nemusí být marné pokračovat v jejich tvorbě, nicméně do vysílání by se měly dostat jen ty opravdu povedené. Jejich masové nasazení je spíše kontraproduktivní.

Literární soutěž zná své vítěze

19. května 2013 v rámci slavnostního večera v Divadle na Vinohradech vyhlásila šéfdramaturgyně Českého rozhlasu Kristina Žantovská jména tří vítězů, kteří uspěli se svými příspěvky v soutěži o původní rozhlasovou hru, která byla vypsána při příležitosti oslav 90. výročí existence Českého rozhlasu.

Vítězové jsou:

1. cena: Martin Františák za dílo: Průtrž
2. cena: Petr Pýcha za dílo: Benzína – Dehtov
3. cena: Roman Ludva za dílo: Sad

Čestná uznání:

- Marek Epstein: Pescho
Pavel Göbl: Z pekla i nebe
Gerald Lom: Goodring

Do soutěže bylo přihlášeno celkem 133 příspěvků. V prvním kole porota, která zasedala 22. dubna 2013 ve složení Jiří Stránský (předseda poroty), Kristina Žantovská a Klára Novotná, vybrala do užšího kola 10 soutěžních snímků. Finální hodnocení a určení tří vítězů a čestných uznání proběhlo 13. května 2013 v rámci zasedání sedmičlenné poroty: Jiří Stránský (předseda poroty), Peter Duhan (generální ředitel Českého rozhlasu), Kristina Žantovská, Klára Novotná, Lenka Jungmannová, Thomas Zielinski a Jiří Josek.

Čím zaujal porotu vítězný příspěvek, popisuje předseda poroty Jiří Stránský: „Byl to nevídaný počet her. Přechází všech 133 přihlášených scénářů a vybrat z nich tři nejlepší nebyl vůbec snadný úkol. Objevilo se mnoho té-

mat, která reflektují současnou společnost, v kritickém i komickém podání. S porotou jsme se shodli, že kromě vítězných děl stojí za natočení ještě alespoň dalších 10 nebo 20 her.“

Porota vybírala vítěze z následujících deseti soutěžících:

- Epstein Marek: Pescho
Františák Martin: Průtrž
Göbl Pavel: Z pekla i nebe
Knittl Oldřich: Pád a vzestup Konětopky
Lagronová Lenka: Paseka
Ludva Roman: Sad
Pýcha Petr: Benzína – Dehtov
Vnouček Jan: Dejme tomu Leviathan
Oravský Roland: Hypnos
Lom Gerald: Goodring

Kvalita soutěžních příspěvků byla velmi vysoká, a tak není vyloučeno, že i díla, která nebyla oceněna, budou realizována. Dramaturgové Českého rozhlasu se spojí s autory a domluví možnosti natočení scénáře.

Autor: Odbor komunikace a vnějších vztahů

Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.

Vedralův-Dudíkův Mor 2013 v kritických reflexích

(studentské práce)

„Všechny podivné úkazy, záhady, nesrovnalosti a příznaky (související s morem) nutně vyvolávají představu o spirituální povaze zla, které se zmocňuje živého organismu a zavrtává se do něho tak dlouho, až jej v křeči roztrhá na kusy – jako bolest, která s přibývajícím velikostí a intenzitou zmnožuje své prostředky, narůstá a zasahuje do všech oblastí lidské sensibility.“

Jeden z mnoha sugestivních obrazů studie Antonina Artauda Divadlo a mor připomínám v přednáškách o divadle druhé poloviny dvacátého století poměrně často. Albert Camus Artaudovu esej znal a údajně se jí ve svém uhrančivém románu z roku 1946 inspiroval.

Dramatik Jan Vedral se po velké práci na rozhlasové adaptaci Kafkova Zámku (vysíláno 2006 v Čechách, 2010 na Slovensku) pustil do neméně náročného úkolu, adaptace románu Alberta Camuse Mor.

V dramaturgii Hynka Pekárka a režii Dimitrije Dudíka pak vznikla v roce 2012 inscenace hodná pozornosti. Po premiéře 19. ledna 2013 ji kriticky reflektoval Přemysl Hnilička pro Týdeník Rozhlas (6/2013), my jsme ji s olomouckými studenty Katedry divadelních, fil-

mových a mediálních studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého analyzovali v rámci Rozhlasového semináře.

Osud těchto písemných materiálů dobře ukazuje, jak jsou rozloženy síly v současné rozhlasové kritice: Hniličkova studie vyšla v tištěném Týdeníku Rozhlas a vzápětí byla zavěšena na stránky internetové databáze Panáček v říši mluveného slova.

Přes Facebook se o kritice dozvěděla spousta „panáčkových“ uživatelů a přátel. Studentské recenze visely nějakou dobu v uzavřené sekci internetové stránky Radiodock, po skončení semestru byly zveřejněny očím laické i odborné veřejnosti – ta o ní dostala zprávu opět prostřednictvím facebookového profilu Radiodocku. Kratší verzi všech těchto materiálů, Hniličkův i studentské pohledy na historické i novodobé epidemie, Vedralovu adaptaci, Dudíkovu režii, zvukové zpracování rozhlasové inscenace, herecké výkony i roli narátorů nyní nabíjíme čtenářům časopisu Svět rozhlasu. Studentské práce jsou misty krácené tam, kde by docházelo k přílišné redundanci v údajích o inscenaci.

Přemysl Hnilička: Nebýt lhostejný – ani v době moru

Francouzský spisovatel Albert Camus vydal román *Mor* v roce 1947. Bývá tedy často (a zjednodušeně) brán pouze jako kronika válečných let, alegorie boje proti fašismu. Nové čtení však ukazuje, že Camusovo dílo má všeobecnější platnost. Dramatik Jan Vedral s dramaturgem Hynkem Pekárkem se rozhodli na tuto skutečnost upozornit dvoudílnou dramatizací, kterou v jednom odpoledni uvedl Český rozhlas 3 – Vltava. Zatlímco Camus zasadil svůj příběh do alžírského města Oran, v rozhlasové inscenaci je město anonymní, všeplatné; samotný jeho příběh je nám představován jako jakési doku-drama, které moderují reportéři v „naturštickém“ podání Jana Pokorného a Ivany Denčevové. Autor je zde zastoupen postavou Experta (Martin Finger), který na zjednodušené otázky a formulace reportérky odpovídá vždy spíše dalšími otázkami, znejasňováním zdánlivě jasného či popíráním mediálně stravitelných „pravd“.

V útržcích osobních vzpomínek, zachovaných zvukových záznamů i nedoložitelných rozhovorů se nám zpřítomňují osudy několika hrdinů z města moru. Když se ve městě objeví první případy této zákeřné nemoci, začnou s ní někteří bojovat aktivně: lékař Rieux (Ivan Trojan), Tarrou, zprvu pouze pozorovatel dění a později Rieuxův pomocník (František Němec), doktor Castel (Ladislav Frej). Další obyvatelé se pokoušejí s existencí moru bojovat po svém: úředník Grand (Jan Hartl) se snaží vytvořit dokonalou první větu zamýšleného románu, soudce Othon (Pavel Rímský) za všech okolností dodržuje své zvyky a zákony, jezuita Paneloux (Michal Pavlata) se zaslepeností vyzývá k pokání a příznání si viny za mor, novinář Rambert (Ivan Řezáč) se snaží vymanit se z karanténní zóny. Všechny však vývoj událostí přiměje přidat se k těm prvním. Málokdo z nich přežije, mnozí z nich zemřou na úsvitu lepších časů; jediní, kteří morovou ránu bez problémů přečkají, jsou „existence“ Cottard (Tomáš Töpfer), který moru a chaosu v něm vzniknuvším vděčí za svobodu (pro svůj pokus o sebevraždu by byl jinak vyšetřován) a starý astmatik (Jaroslav Kepka), který léta nevychází ze svého bytu a o nic se nezajímá.

Camusův a Vedralův *Mor* je fascinující především určitou nehybností, kterou jeho příběh (navzdory snahám jednajících postav) oplývá. Profylaktické akce, stylistické zdokonalování věty i přebírání hrachu tu má jakoby stejnou účinnost; rozdíl je jen v morálním úhlu pohledu. Snaha Rieuxova, Grandova, Rambertova, Tarrouova i Castelova jako by narážela na mrtvolnou hradbu svých spoluobčanů.

Hynek Pekárek jako dramaturg zvolil – podobně jako u Shakespeara *Coriolana*, který měl premiéru o týden dříve – výborně téma doby; Camusův-Vedralův *Mor* nám ukazuje naši vlastní společenskou nehybnost, neochotu angažovat se v podstatných věcech. Zároveň nám však na příkladech hlavních hrdinů ukazuje, že i moru – ať skutečnému či společenskému – se lze vzepřít, být i jen svým malým, osobním dílem. I přínos režiséra Dudíka je nepřehlédnutelný. Vedralův text převádí s důrazem na

hlavní myšlenky díla, herce vede k přirozeným výkonům bez šaržírování a jednotlivé scény sceluje sugestivním zvukem, připomínajícím chrastění kostí či šňůrek.

Na inscenaci Camusova *Moru* se určitě nebude v archivu prášit. Tedy – nemělo by se.

Lenka Adámková: Co nemůžeme ovlivnit, ale musíme s tím bojovat

Samotný román má specifickou strukturu, je to jakási forma kroniky. Autor dramatizace Jan Vedral zachoval mnohovrstevnatost textu, který obsahuje různé časové roviny i hlediska. Celý text stojí na pomezí rozhlasové hry a rozhlasového featuru nebo pseudo-dokumentu. V úvodu je oznámeno, že pořad byl natočen na základě zvukového deníku doktora Tarroua a má být dokumentem. Osou hry je pak rozhovor reportérky s „naším předním veřejným intelektuálem“ o aspektech epidemie. V druhé rovině stojí události minulé z doby po vypuknutí moru a uzavření města do izolace. (...)

Téma se zdá být od počátku jasné: mor jako symbol něčeho negativního, co člověk není schopen ovlivnit, ale přesto je nucen s tím bojovat. Ukazuje se mentalita lidí, což je patrné nejen v časové rovině minulé, ale i v čase rozhovoru reportérky s intelektuálem, kdy jsou modely chování lidí zřetelnější. Snaha o generalizaci a zjednodušení celé situace, rozlišení na černou a bílou, dobro a zlo a také touha mít hrdiny a tím i dojem, že dobro zvíťazilo i přičiněním lidí. Názor intelektuála, že nejde o dobro ani zlo, ale o zkušenost, nad níž nemá být vynesen soud, nedokáže reportérka (a řekla bych, že ani obyčejný dnešní člověk) pochopit. (...)

Zvuková složka sestává kromě dialogů z nediegetické hudby, kterou bych charakterizovala jako úpěnlivý ženský zpěv ve vysokých tónech, občas s doprovodem temných tónů violoncella. Zvuk rovněž poskytuje značné možnosti při vytváření gradace a předělů, čehož zde režisér inscenace (Dimitrij Dudík) využil. Střih mezi scénami znázornil zvukem šumění nebo jednoduchým zvukem gongu, případně si pomohl i nárůstem intenzity jinak diegetických zvuků a jejich rozplynutím se do ztracena. Manipulace se zvukem se objevuje pouze jako ilustrace u telefonních rozhovorů nebo nahrávky hlasu z diktafonu, žádná abstraktní rovina zde není. V rozhovoru reportérky a intelektuála je zvýrazněn zvuk, který vydává mikrofon, když jej reportérka nastavuje intelektuálovi k odpovědi, což zvyšuje zdánlivou autenticitu rozhovoru. (...)

Rozhlasová inscenace *Mor* v sobě snoubí rovinu dokumentu (třebaže smyšleného) a umělecké fikce. Kompozice je dost komplikovaná, přesto není obtížné se v celku vyznat.

Dominika Orságová: Mor jako retrospektivní reportáž

Jak se lidé mohou vyrovnat s tak velkou pohromou, jako je morová epidemie? Co se v každém člověku v takové situaci děje, jak se změní všechny jeho dosavadní hodnoty, kam jej posune bezprostřední setkání se smrtí a utrpením? A může v takové chvíli ještě věřit v Boha? A ve své vlastní schopnosti? To je jen několik

z mnoha otázek, které nastoluje rozhlasová adaptace slavného díla Alberta Camuse *Mor* v režii Dimitrije Dudíka z roku 2012.

Román *Mor*, napsaný v roce 1946, byl v minulosti často interpretován jako alegorie fašismu a odporu proti němu. *Mor* ovšem může být symbolem jakéhokoli zla a je tedy stále aktuální. Každý člověk si může do příběhu dosadit svůj vlastní „mor“, který ho sužuje a ničí zaživa.

Autor dramatisace Jan Vedral využil Camusův strohý styl a pojal dílo jako retrospektivní reportáž, která se pomocí zápisků postav, záznamů z diktafonů, útržků dřívějších zpráv, ale také aktuálních rozhovorů s expertem snaží rekonstruovat a vyhodnotit celou tragickou událost. Posлуhač paralelně s reportáží slyší epizody ze života osob, které situaci zažívaly na vlastní kůži. Dostává se tak do konfrontace skutečný průběh tragédie a její zpětná reflexe. Vstupy reportérů jsou zvýrazněny gongem, takže nemůže dojít ke splynutí obou časových rovin. Hra s dokumentárním žánrem je zdůrazněna přiznáním fikčnosti příběhu reportérovou vsuvkou, v níž posluchače informuje o názvu předlohy a režisérovy rozhlasové inscenace.

Kontrapunkt dvou časových rovin (a tedy i pohledů na jednu a tu samou událost) je rozvíjen hereckým přístupem interpretů. Zatímco herci v rolích reportérů a pozvaného odborníka hovoří převážně neúčastněným profesionálním tónem, herci představující účastníky události pracují s těmi nejjemnějšími nuancemi v hlasu a intonaci.

Ovšem i oni chladní reportéři se díky rozdílnému hereckému přístupu od sebe liší. Reportérka v podání Iva-ny Denčevové je skutečně tvrdá profesionálka, která jde po informacích a neprojevuje ani náznak nějaké emoce, což herečka umocňuje monotónností projevu, přesným tempem a zdůrazňováním klíčových slov a konců vět. Jejím přímým komunikačním partnerem je Odborník v podání Martina Fingera, který se snaží o zodpovězení všech věcných i filozofických otázek, jež morová rána a její následky a okolnosti přinesly. Finger klade důraz na expertovu snahu působit jako vskutku erudovaný a na slovo vzatý odborník. Druhý reportér, jehož hraje Jan Pokorný, plní funkci vypravěče. Jeho projev je již o něco více emočně zabarvený, ani ne tak účastní na tragédii jako snahou informovat o ní posluchače.

Autentický prožitek morové rány zprostředkovávají herci představující postavy mužů, jejichž životů se tato událost osobně dotkla. Jedná se o lékaře Rieuxe, intelektuála Tarroua, úředníka z magistrátu Granda, soudce Othona, žurnalistu Ramberta, dále tajuplného zločince Cottarda, doktora Castela, pátera Paneloux a další. Do jednotlivých rolí režisér obsadil výrazné herecké osobnosti: v hlavních rolích účinkují Ivan Trojan, František Němec, Jan Hartl, Pavel Rímský, Ivan Řezáč, v rolích vedlejších Tomáš Töpfer, Ladislav Frej, Michal Pavlata, Jaroslav Kepka a Oldřich Vlček. Herci pracují s výraznou psychologizací postav, takže při poslechu můžeme díky precizní herecké práci s hlasem zachytit jejich niterný vývoj – od zjištění prvního nepatrného příznaku nemoci přes masové rozšíření epidemie až po její odeznění. Každá z postav má navíc svůj individuální osud, který se vlivem morové zkázy dramaticky vyvíjí. Přesto si díky nedořečenosti záměrně útržkovitých informací některé z nich ponechávají své tajemství až do samého konce.

Jestliže v „reflexivní“ části dokumentu je hlavním vypravěčem reportér, v „autentické“ části jím je postava Tarroua, který si své prožitky zaznamenává na diktafon a některé ze záznamů také přepisuje. Dalšími zprávami o hrdinech jsou písemné záznamy doktora Rieuxe a záznamy z diktafonu novináře Ramberta. Všechny tyto doklady představují pro fiktivní dokument nejdůležitější prameny, které „dokumentaristé“, tedy reportéři, řádně uvádějí a citují.

Rozhlasová inscenace se díky útržkovité koncepci vyznačuje sofistikovanou informační rozvrstveností, která posluchači přináší napětí při skládání jednotlivých střípků události. Po celou dobu má k dispozici domněnky reportérů a odborníků, ne zcela jasné útržky záznamů zúčastněných a dějovou linku složenou z jednotlivých situací, která ale také není zcela vypovídající, neboť pochopitelně ani ona nemůže komplexně postihnout celý průběh děje. Posлуhač tedy ani po poslechu inscenace není schopen s jistotou říct, že se dozvěděl, jak událost přesně proběhla – to ostatně nikdo nemůže tvrdit o žádné situaci, u níž nebyl – zůstává v něm však plno pocitů a podnětů k zamyšlení, které jsou mnohem důležitější než informační komplexnost. A o to tvůrcům zřejmě šlo – přivést čtenáře/posluchače k přemítání o vlastním životě a o svém vlastním moru.

Zuzana Řezníčková: Epidemie samoty

„Marodit v našem městě, na místě tak vyprahlém, to věru vyžaduje pevné zdraví.“ Takto kriticky se vyjadřuje v rozhovoru na téma nedávno zažehnaného moru, jeho příčin a jeho průběhu „přední intelektuál“ na adresu svého města, stíženého touto pohromou. Nařkne tak tamější obyvatele z nevšímavosti vůči sobě navzájem, z přílišné zahleděnosti do sebe a své práce, kterou chápou pouze jako nástroj zbohatnutí, aniž vlastně přesně vědí, k čemu jim bude. Toto osamění každého jedince se během moru pouze zviditelňuje a lidé ho pocítují palčivěji, když musí čelit nenadálé nejistotě, strachu ze smrti, popřípadě vlastnímu umírání. Titulní hrdinové románové kroniky Alberta Camuse *Mor* však navenek odmítají rezignovat na vzájemnou pomoc a ohleduplnost a po propuknutí moru se pouští do boje proti němu. Každý má nějakou vnitřní motivaci: doktor Rieux, bezmocný vůči nemoci své ženy a posedlý touhou po spravedlnosti, Tarrou, který nedokázal rozmachu morové epidemie jen přihlížet a který si o jejím průběhu vede podrobné zápisky, doktor Castell, jenž pracuje na vývoji protilátky a úředník Grand, co vede evidence mrtvých a v touze nebyť zapomenut se snaží napsat román. Dalšími postavami, do jejichž životů mor zasáhl, jsou zahraniční novinář Rambert, který po vyhlášení karantény v městě „uvízl“, a Cottard, muž s nejasnou minulostí, který díky moru unikl (alespoň na čas) policejnímu dohledu, protože jak sám řekl: „Když teď mají všichni plné ruce práce s tím, aby přežili dnešek, nebude přece nikdo vyšetřovat staré případy.“ Tyto dvě postavy představují dva odlišné póly přijetí dané situace: Rambert se sice nevzdává ve snaze město opustit za jakoukoliv cenu a jeho motivace je – i podle Rieuxe – morálně ospravedlnitelná, ale

mezitím se zapojí do pomocných zdravotnických sborů a nakonec nedokáže upřednostnit osobní štěstí před domněle hrdinnou „záchranou lidstva“. Naproti tomu postava Cottarda, která v podstatě z celé situace profituje, se prakticky nezmění a víc než neustálá přítomnost smrti ho děsí prozrazení jeho temné minulosti. Další postavou – pro mne, příznám se, jednou z nejzajímavějších v celém dramatu – je jezuita Paneloux. Posлуhači je nejprve představen během svého kázání, kdy radikálně označí mor za důsledek kolektivní viny, za trest, který má postihnout hříšníky, posleze se však přidává k pomocníkům doktora Rieux a to, co při přímém kontaktu s výsledky toho „božského testu“ vidí, ho přivede na pokraj odmítnutí víry – tedy jeho poslední a zároveň jediné útěchy.

Děni této rozhlasové hry uvěňuje své postavy ve stavu neustále útočící bezmoci, beznaděje a pochyb, kterému se sice zuby nehty brání poddat, ale který se jeví, jako by měl být bez konce. Přestože mor nakonec odchází, lidé, kteří se nejvíce zasloužili o zmírnění jeho dopadu, nejsou šťastní. Sám doktor Rieux ve své závěrečné promluvě příznává, že stíny pocitů, kterými po několik měsíců trpěli, už nikdy nezmizí. Možná se naděje skrývá v prostém a zároveň komplikovaném citu – v lásce. Ta však v sobě skrývá dvojí beznaděj: není samozřejmě přítomná v životě každého člověka a člověk se od ní může odvrátit. Tyto otázky jsou však jen jedny z mnoha, které Camusovo dílo přináší.

Struktura rozhlasové hry, která vznikla dramatisací původního textu Alberta Camuse Janem Vedralem v režii Dimitrije Dudíka, je tvořena jednotlivými výstupy buď přímo z průběhu morové epidemie – tzn. rozhovory hlavních aktérů, nebo záznamem interview, které vzniklo po jejím skončení ve snaze reflektovat uplynulé události. Dokumentární charakter pořadu ještě podtrhují předěly tvořené většinou buď úderem gongu, nebo zvláštním zvukem přesýpání, které evokuje místy písek, místy pištění krys. Jednotlivá prostředí jsou vykreslena zvukově minimalisticky, ale velmi funkčně a v několika místech dokonce „hudba“ daného místa vyplyne z předchozího předělového signálu (např. přesýpání/pištění krys přechází v houkání vlaku na nádraží), což je velmi působivý detail a přeče jen o něco více stmeluje někdy až příliš ne navazující výstupy. Společně s precizními hereckými výkony představuje Dudíkova rozhlasová adaptace Moru opravdu výjimečný posluchačský zážitek.

Tereza Ritterová: Morová nákaza se možná navrací

Rozhlasová hra autorsko-režijní dvojice Jan Vedral – Dimitrij Dudík (2012) nás zarazí na první pohled svou délkou. Má bezmála dvě hodiny, což je na rozhlasovou hru stopaž dosti dlouhá, aby posluchače unudila či uspala. Pokud si ale vprostřed uděláte krátkou přestávku, mor vás jistě neumoří, zamýšlení vás nezabije, ba co víc, možná zabráníme nové epidemii...

Jedná se prý o koncentrovanou absurditu. S pomocí houslí a podmanivým vysokým mollovým vokálem nás to třískne po krátkém úvodu přímo do nitra moru, krys, krve a deziluze. Zatímco v knize si můžeme společně s hlavními hrdiny podumat nad jejich psychickým rozpo-

ložením, nad přesně míněnými gesty či si představit orené oči, v rozhlasové hře si musíme k udržení pozornosti pomoci jinak – buď doplňujícím komentářem, ruchy, nebo přesně odměřenými dialogy. Kniha Alberta Camuse byla svého času označována jako protifašistická. Jak si lze vykládat tuto rozhlasovou hru v současnosti? Může se něco podobného opakovat? Žijeme v domnělé svobodě demokracie, ale nežijeme v dnešní době každý víc sám než kdykoli předtím? Nacházíme zde mnoho metaforických a polemických rozhovorů a úvah. Ty rozhlasovou hru zajímají, nás by měly „pálit“.

Co nám v paměti rozhodně uváže, je pískání krys a štěbetání ptáků, které je intenzivně slyšitelné v každém vstupu reportérky a intelektuála (domnělého vědce či demiurga). Situaci sice stejně jako tazatelka přímo neprožil, ale pamatuje si ji a intelektuálně a skepticky ji aplikuje na dnešní svět. Adaptace rozhlasové hry je v tomto velmi přesně vypovídající. Z knihy si bere to zajímavé a v moderní interpretaci vyvolává množství otázek, rozkrývá nitro současného člověka a vybízí k filozofické diskuzi.

Příklad můžeme najít hned v prvním vstupu: „Všichni si ještě pamatujeme, že jsme sem nemohli vkročit, bylo to zakázané – a dnes?“ Odpověď je: „Dnes jsme na zakazy rádi zapoměli.“ Reportérka reaguje: „Znamená to snad, že to, co se odehrálo, se může opakovat? Změnilo se naše město?“ Odpověď je opět skeptická: „Na to se snad můžeme pokusit najít odpověď až na konci našeho rozhovoru...“ Poslední stěžejní otázka zní: „Proč to muselo potkat právě nás?“ A výpověď, kombinovaná částečně s literární předlohou, říká: „Každé město nejlépe poznáme, když vypátráme, jak tam lidé pracují, jak se milují a jak umírají.“ A doplňuje: „Před tím, než TO přišlo a ať už lidi dělali cokoli z uvedených činností, měli nepřítomný a odhodlaný výraz... A dnes se to vrací, jako výletníci na tuto vyhlídku.“

Na jedné straně tedy máme pohled zvnějšku, s časovým odstupem, který má nejen hodnotící charakter toho, co se stalo, ale snaží se rozkrýt i to, co se odehrává nyní, případně to, co by se ještě mohlo stát. Na druhé straně se přenášíme do minulosti, přímo do epicentra dění, kde lidi napadá mor. Tyto dvě linie se v rozhlasové hře prolínají, což umocňuje spád a přidává na vysoké autentičnosti díla (stejně jako fakt, že určité záznamy slyší pouze posluchač, protože se například našly u novináře Ramberta v diktafonu). V minulé dějové linii se tak držíme narace psaného příběhu, který se před námi „přímou odehrává“. Středá se jak dialog, tak vstupy z rozhlasového vysílání a mužské i ženské vyprávění, které děj posouvá kupředu. (...) Od vstupů reportérky a intelektuála se pak na místo činu vracíme znovu, abychom danou věc buď popřeli, nebo potvrdili, popř. ji osvětlili v úplně novém světle.

Jak lze uvažovat o problematice času a prostoru? Pokud budeme vycházet ze třech základních rovin dle Václava Růta, musíme konstatovat, že tato hra naplňuje všechny tři roviny. Využívá dialogy (ale i vyprávěcí monolog) a jednoduché ruchy: helikoptéru, troubení auta, bouchnutí dveří, cinkání kbelíku, sanitku, bublání bublink v laboratoři, dýchání, chůzi atd. Využívá též hudebních prostředků jako již zmíněných houslí, vokálu, varhan evokujících kostel nebo klavír v restauraci.

K přechodům mezi jednotlivými vyprávěcími rovinami, ale i u přechodů z dialogů do vyprávění a opačně je využito buď trianglu, přesypání dešťové hole, zvonku, či gongu. Tím, že jsou zde stylizována různá prostředí, působí hra velmi autenticky. Tísňivé atmosféry dosáhli inscenátoři jednoduše již zmíněnými hudebními prostředky, ale také třeba ozvěnou – pokud šli protagonisté po schodech a ozval se hlas, jeho ozvěna skutečně evokovala starý, chladný dům a chodbu. Avšak pokud postavy vystupovaly nahoru po schodech (37. minuta), bylo slyšitelné, že hlas a chůze spolu nekorespondují. To, že jdete po schodech a ani se nezdýcháte a navíc slyšíte pouze jeden pár nohou, místo dvou, bylo značně matoucí. Práce s výrazovými zvukovými prostředky si zaslouží ocenění. Avšak ke konci hry, kdy se stále opakují tytéž zvuky, již je posluchač unaven. Např. štěbetající ptáci ve vstupu reportérky jsou až moc hlasití, působí umělým dojmem. Se zvuky ptáků by se dalo jistě pracovat daleko kreativnějším způsobem.

Dvouhodinový poslech byl dlouhým a kondenzovaným zamýšlením ne pouze nad morem či uhynulým fašismem, jehož paralelu měl svého času znázorňovat, ale také nad civilizačními chorobami současnosti. Výrazovými prostředky dokázal tvůrčí tým vytvořit autentickou atmosféru a zamýšlení nad současným světem. Celá hra svým obsahem varuje posluchače: „Mějte se na pozoru, morová nákaza je nemocí, která se možná navrací...“

Ondřej Ševčík: Zvukový obraz destrukce

...Jak by asi začal úředník Grand? Nádherná rozhlasová hra, vzletná či korpušentní...

-GONG-

Jako první slyšíme hlas Jana Pokorného, u jeho projevu bych se rád na chvíli zastavil. Posluchač, znalý jeho většinové tvorby jako moderátora a publicisty, může snadno propadnout pocitu, že poslouchá něco jiného, než zamýšlel. Hlas je spatřat s Pokorného působitěm v publicistickém žánrovém schématu Českého rozhlasu 1 – Radiožurnál. Navíc není sám, kdo v této fikci zastupuje publicisticko-reportážně-dokumentární sekci. K této zvláštní kumulativní komolenině jsem se dostal vzhledem ke dvojímu pohledu na postavu reportérky. Uvnitř příběhu je představena jako tvůrkyně dokumentárního pořadu, i když se ve vnímání posluchače může jevit vzhledem ke své „nedokumentárnosti“ spíše útržkovitě a úderně reportážně. Nerespektuje totiž některá dokumentární pravidla o objektivní nezaujatosti, spíše vede rozhovor jako investigativní reportérka (což zároveň nevyklučuje pozitivní účinek právě v tomto typu rozhlasové dramatizace). V osobě dokumentaristky, byť více včleněné do fikčního světa rozhlasové hry, můžeme spatřit Pokorného přímou partnerku. Tento nepoměr umělecké a publicistické stránky předlohy ukazuje nevyrovnanost obou partů, a proto i výrazně nevyhovující pozici pro navázání srozumitelné komunikace s posluchačem. Je pravdou, že takový efekt může mít v první chvíli i jiné vyznění, posluchač může přijmout postavu Jana Pokorného jako vypravěče, ovšem následující věty jej pasují jako partnera reportérky-ženy do fikčního

světa rozhlasové hry, kde již jeho mluvená dikce působí rušivě. Problém bude možná pouze v mém subjektivním pocitu. Onen pocit vyvěrá aspoň z náznakově vizualizované představy akusticky budovaného rozhlasového díla. Právě pokud jde o postavu Pokorného, této představy nejsem schopen. O něco objektivněji tedy můžeme tento odstavec zakončit rozdělením do dvojího postavení různého vyznění: reportážně-vypravěčské a vypravěčsko-dramatické.

Ostatní herci, ať už šlo o postavy lékařů, pacientů nebo jiných obyvatel, se nijak výrazně nezdálili od konzistentní fikční představy trestem stíženého města a místa, a proto se o nich dále zmíním jen náznakově v souvislosti s konkrétními zvuky uvozujícími jejich jednání.

Vzhledem k povaze dramatizované literární předlohy je narativní skladba vystavěna ze dvou prolínajících se základních časoprostorových rovin. Svižný a zvukově výrazný střih mezi těmito časoprostory udílí hře svižný temporytmus.

-GONG-

Zvukové přechody z jedné scény do další jsou vytvářeny příznačnými zvukovými interpunkčními znaménky, které nepůsobí nahodile, ale naopak přesně konvenují s právě proběhlou situací nebo navozenou emoční náladou. Mezi nejsilnější patří plný silný úder zvonu, který uvozuje situace s obzvláště silným emocionálním činitelem (události týkající se moru, potažmo přímé smrti – například popis příznaků moru, smrt člověka či uzavření města a předtucha blížící se katastrofy). Jasný a silný zvuk gongu neodděluje větší celky (tak jak tomu bylo například ve fázování u předešlé rozhlasové inscenace totožné autorské dvojice Jana Vedrala a Dimitrije Dudíka, Kafkova Zámku), ale stojí zde pouze na začátku po uvození titulu hry jako ukazatel právě začínajícího dramatu. Daleko častěji je pak použit syký zvuk, který vydává pohyb dešťové hole. Tato zvukově mnohoznačná funkce může znamenat jak přesypání z jednoho záběru na druhý, stejně tak metaforickou změnu místa a času, jakožto i rozkládající a drolící se okolní fikční svět. Zřetelně a přímo na sebe navazují záběry, kdy se poprvé mluví o nebezpečí krys s následným charakteristickým pískotem těchto hlodavců. Další takovou scénou je situace, kdy postava Cottarda naznačuje svou zřejmě zločineckou minulost, načež je scéna ukončena zvukem projíždějící houkající sirény. Zde se objevilo znamenité, významové, do děje implementované diegetické stříhové znaménko sloužící pro ukončení scény.

Výjimečná práce se zvukem se projevuje na zvukovém přechodu, který v reálném čase spojuje do sebe ony dvě základní časoprostorové roviny. Pohybuje se zde totiž ještě jakési vakuum nebo mezistupeň – diktafonové nahrávky. Právě hlasy a zvuky z diktafonu se ve zvukovém přechodu mění do reálné „nahrávané“ situace. Tato situace nás ještě víc činí přímými účastníky děje.

Ke kladům zvukové stránky rozhlasové hry patří dále pasáže nahrávání reportérky při rozhovoru s filozofem. Celistvě zvukově vizualizovaná venkovní scéna poskytuje – za využití příznačných zvuků, jako jsou dotyky mikrofonu, šustění oblečení doplňované zpěvem ptáků, vzdálené hučení automobilů a zvuk prolétajícího vrtulní-

ku, pocit skutečně volného prostoru na pahorku za městem.

Emoční působivost díla dotváří ženský vokální zpěv, evokace apokalypsy. Melodie spolu s tóny violoncella vytváří zasněné, melancholické, hrůzu předurčující nálady. Podobný účinek měla i diegetická hudba využívaná při scénách v městských barech. Pochmurná mollová jazzová tónina a melodie, která se stejně jako ženský vokál opakuje jako hlavní hudební motiv rozhlasové hry.

Martina Smolková: Proměna vypravěče, prostoru a času v rozhlasové adaptaci Moru

Román Alberta Camuse z roku 1947 se téměř po sedmdesáti letech dočkal rozhlasové úpravy. Divadelní a rozhlasový dramaturg a dramatik Jan Vedral použil překlad Mileny Tomáškové z roku 1963. Z valné části se držel literární předlohy, ale nikoli pietně tak, aby slepé následování ovlivnilo kvalitu převedení do jiného druhu média. Camus začal knihu psát již v roce 1941, proto není chybou kalkulovat s možnými narážkami na válečné, společenské a politické události té doby. Mor tak nemusí představovat mor jako takový, ale může být metaforou, zástupným označením nejen fašismu (jak se dílo v některých případech interpretuje), ale i lidského snažení, prozření a schopnosti začínat znova a znova od začátku. Pomineme-li fakt, že události, prostor i čas jsou fiktivní, a budeme na předložené dílo nazírat jako na něco, co má reálné a historicky doložitelné základy, co jsme slyšeli? Rozhlasovou hru? Hranou reportáž? Dokumentární reportáž? Hraný dokument? Nechme stranou žánrové členění, které má minimální podíl na celkovém prožitku z poslechu, a zaměříme se na rozhlasové zpracování. Převod z jednoho druhu média do jiného je vždy obtížný. U Camusova díla bylo při převedení románu do rozhlasové podoby největší překážkou určení vypravěče a prostoru. Zaměříme se nejprve na roli vypravěče, protože na základě této postavy jsme schopni definovat prostor.

V literární předloze se až téměř na konci dozvíme, že vypravěčem byl po celou dobu doktor Rieux, hlavní postava díla. Celková koncepce románu však působí tak, jako by doktor byl jen jednou z figurek v soukolí dění a kdosi třetí (vševědoucí vypravěč?) to všechno pozoroval zpovzdálí a zaznamenával úvahy a myšlenky stěžejních postav. Nikoli vševědoucím vypravěčem, ale spíše komentátorem dění je doktorův přítel Tarrou, jenž si své postřehy nahrává na diktafon. Nahrávky se později stanou stěžejním materiálem při rekonstrukci pohromy. Ryze dokumentárním postupem je například záznam bohoslužby, kdy Tarrou mluví pološeptem, aby nerušil, kdežto hlas biskupa, který bohoslužbu koná, je sytý a zvučný. Vedral se s problematickým partem vypravěče vypořádal velice zručně a je zřejmé, že k rozhlasu a dramatickým formám má velmi blízko. Využil polyfonní narativ, kdy přímé promluvy střídá s dochovanými deníkovými zápisy a audionahrávkami. V roli vypravěče se tak střídá doktor a Vedralem nově vytvoření redaktori, kteří v podstatě příběh převyprávějí. Tento postup silně připomíná styl rozhlasového vysílání, kdy moderátoři ve studiu nastíní důležitá fakta, která další spolupracovník

v terénu rozvíjí a doplňuje, a to většinou na základě rozhovorů a citací z různých pramenů.

S nově vytvořenými postavami souvisí i nové prostory, které v literární předloze nenajdeme. Zatímco kniha nás zavádí pouze do města a přilehlého okolí, jehož přebobraz viděl Camus ve městě Oran, Vedral pomocí zvuku vytvořil prostor trojí. Zachoval město a přilehlé okolí se všemi specifickými zvuky té doby. Aby zdůraznil reportážní a dokumentární ráz románu, vytvořil další dva prostory, které v literární předloze nenajdeme. Vymyslel si redaktorku, která několik let po morové epidemii vede rozhovor s intelektuálem. Stojí přitom spolu na vyhlídce nad městem. Víme, že se jedná o TO město, ale netušíme, v jakém časovém období se momentálně nacházíme. Také není jasné, zda obě postavy byly drženy ve městě z důvodu karantény či zda žily mimo město a o dění uvnitř se dozvěděly jen zprostředkovaně. Další prostor, který se vymyká románovému zpracování, je definovatelný díky postavám moderátorů – muže a ženy. Jejich komentátorské vstupy znějící do ticha působí dojmem, že sedí ve studiu, zatímco reportérka v terénu jejich komentář doplňuje a uvádí do kontextu. Také vám to připomíná reportážní vstupy na stanici Českého rozhlasu 1 – Radiožurnál?

Třetí složkou, která prošla úpravou, je čas a jeho pojetí. Vedral se u Camuse inspiroval v tom smyslu, že se nedozvíme, po kolika letech od skončení epidemie k rozhovoru došlo. Časový údaj je vágní a nicneříkající. Absence této informace nevádí, protože přesné časové určení není podstatné. Důležité je, jakým stylem je celá událost s odstupem několika let vyprávěna. Vedral využívá reportážních a montážních postupů, ale také dokumentárních záznamů, a to přímých (Tarrouův audio-deník namluvený jím samotným) a nepřímých (interpretace jakýchkoli nalezených dokumentů druhou osobou). Střídáním rozhovoru, reportáže a dokumentárních postupů získáváme koláž publicistických žánrů, jejichž namícháním se posluchač v jednu chvíli ocitá v již bezpečném světě, kdy je mor (zdánlivě a pouze dočasně) překonán, aby se následně ocitl v ulicích chroptícího města, které krysy opustily stejně tak, jako opouštějí potápějící se loď. Pohybujeme se tedy v trojím časovém rozpětí. Nejstarší časové události spadají do města stíženého morem. Druhá časová linka se odehrává na vyhlídce, kde byl natočen rozhovor s intelektuálem. Z našeho pohledu nejmladší či nejaktuálnější časová linka se odehrává v domnělém studiu, za přítomnosti muže a ženy, kteří celou situaci uvedou a pak do ní vstupují jen stručnými komentáři.

Vedral v textu udělal nutné úpravy. Především ho zredukoval, popisné pasáže vypustil nebo je vložil do otázek, které zazní během rozhovoru redaktorky s mužem, či replik jednotlivých postav. Dokumentární ráz zachovává svižné tempo, napětí a postupné odhalování charakterů přesně tak, jako tomu je v románu. Posluchač, i přes znalost literárního díla, netrpělivě čeká, co nového redaktori zjistili a očekává od nich odpověď na otázku, jak to tenkrát vlastně bylo.

Text je publikačním výstupem grantu IGA FF UP Olomouc 2013 „Rozhlasová kritika a současné reflexe auditivní tvorby“.

Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.

RADIODOCK – zatím v docích

Je to několikaletý sen a nyní, v červnu 2013, se podařilo realizovat jeho první část.

Řeč je o webové stránce, která se věnuje rozhlasovému dokumentu, rozhlasové hře a featuru. Chtěli jsme vytvořit místo, kde se lidé mohou kdykoli sejít a pobavit se o tom, co si kdo myslí o starších i aktuálních titulech dramatické a dokumentární tvorby ve vysílání Českého rozhlasu. Když si potřebují přečíst něco o autorovi, měli by mít možnost zabrousit do autorských profilů. Když se chtějí podívat na scénář, měli by mít možnost sáhnout do knihovny. Chtěly s tvrdým y by bylo přesnější – iniciativa vychází z olomoucké Katedry divadelních, filmových a mediálních studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého, od kolegyně Tatjany Lazorčákové a autorky tohoto článku.

V Čechách podobné možnosti už existují – když nevíte, na jaké roli pracoval Karel Höger v roce 1967, ví to Panáček v říši mluveného slova. Tamtéž si k tomu můžete přečíst studii Přemysla Hniličky, případně dohledat v sekci bibliografie, jestli o daném hereckém výkonu někdo něco napsal.

Chcete-li si hru poslechnout (a máte trochu štěstí), je tu Království mluveného slova, případně Knihovna Do ucha a u nich někdy i rozsáhlé diskuse posluchačů – někdy založené jen na dojmu, jindy docela fundované. K čemu tedy další stránka?

Pro zpestření a také pro studenty. Učíme rozhlasovou problematiku v Olomouci i v Brně divadelníky i žurnalisty a bývá nám líto na konci každého semestru těch desítek zkušebních recenzí, analýz a seminárek, které končí v nějaké složce, šuplíku, šanonu. Chceme je sdílet pro studenty navzájem i pro veřejnost.

Další silná motivace vychází z potřeby nejen číst, ale i poslouchat. V rámci každoročních rozhlasových seminářů vznikají v Olomouci docela hezké studentské pořady, které po seminární prezentaci už nikdy nikdo neslyší. Občas se podaří, že se stanou součástí regionálního vysílání v Olomouci, někdy je odvysílá celostátní okruh. Stojí ale podle nás za to se s nimi podělit.

A snad ještě jedna ambice, která sahá k dlouhodobějšímu horizontu – když si chce kolegyně z polské univerzity přečíst něco o českém dokumentu, bude hledat na internetu skoro marně. Chce-li se kolega z Anglie podívat, zda v Čechách existuje nějaká reflexe vítězného pořadu z Prix Europe, nedozví se to. Snahou Radiodocku tedy je provozovat do budoucna i anglickou verzi stránky, která by prezentaci české tvorby obstarala i pro cizojazyčné čtenáře.

Motivace tedy solidní, pár nezbytných korun dodal Fond rozvoje vysokých škol a tak vznikl RADIODOCK.

Slovo „Radiodock“ je spojením anglických výrazů pro rádio a přístav, útočiště, překladiště, základnu. Slovní hříčka dala základ i grafickému logu, které je spojením rádia a výtvarných prvků evokujících přístav, lodě, doky, cesty po vodě, přepravu, skladiště, záchranné kolo, vlaječka na stožáru, kontejnery převážející zboží tam a zpět.

A co tedy v našich docích najdete? Co balíme, štosujeme, převážíme, nabízíme?

Reflexi aktuálních pořadů ve vysílání Českého rozhlasu formou recenzí. Úvahy o starších dokumentech a rozhlasových hrách v horizontu uplynulých dvaceti let. „Baličky“ pohledů na jediný pořad – třeba na novou adaptaci Camusova Moru, Kafkova Zámku, Ravenhillova Fausta (Faust je mrtvý). Totéž v dokumentu a featuru (Ivan Studený: Podej ruku, M. Doležal: Nebe plné dýmu). Studentské vnímání témat, která jsou jim blízká alternativním prožitkem nebo experimentálním inscenačním postupem (Haiku kojící matky Hany Železné, Posedlost komiksem Jana Dufka). Postupně se na stránky stěhují bakalářské práce z českých a slovenských univerzit, které nějakým způsobem souvisí s rozhlasem. Najdeme-li zajímavý historický článek, objevnou studii, pěknou kritiku, snažíme se ji sdílet. To se týká i historických scénářů, textů starých rozhlasových her, českých i zahraničních.

Představě přístavu odpovídá i založení původně neplánované rubriky Workshop, která v této chvíli funguje jako pracovní prostor pro studenty konkrétních seminářů s rozhlasovou tematikou. Učitelé, učitelky a studenti Radiodock využívají na podobném principu jako uzavřené skupiny na Facebooku. Píšeme si tam souhrny jednotlivých přednášek a seminářů, úkoly na příště, odkazy na webové stránky, doporučení a objevy. Průběžně se tady objevují zdařilé recenze a seminárky – když už někdo umí o rozhlase něco smysluplného napsat, snažíme se, aby si to mohli přečíst i ostatní. A když skončí příslušný semestr, přesouváme pracovní materiál do běžných rubrik stránky.

Totéž se týká i studentských pořadů – hrubé sestřihy, ukázky toho, jak vlastně vést rozhovor s respondentem, návrhy na hudební složku pořadu, první verze anket – to vše sdílíme během semestru v uzavřené sekci tak, abychom na konci školního roku mohli zveřejnit hotové pořady.

Radiodock jsme otevřeli v říjnu 2012 pro studenty, v lednu 2013 pro veřejnost. Na některých místech ještě visí pruhované pásky prostoru, ve kterém se zatím pohybuje jen „přístavní personál“. Jako všechny věci, které vznikají ve studentském prostředí, nese i Radiodock stopu toho, že se všichni teprve učíme, jak vlastně takovou stránku uchopit, vést a vytrvat v práci. Také to, jak ji pomocí sociálních sítí „prodat“ a přimět zájemce, aby se k nám chodili pravidelně podívat, co je nového. A v neposlední řadě, jak do práce zapojovat stále nové osoby, které průběžně procházejí rozhlasovými semináři v Olomouci i v Brně.

V přístavu se hodí každá ruka, jste tedy srdečně zváni k plnění balíků a kontejnerů, stejně jako na „čumendu“ na molo!

Zve Andrea Hanáčková, která učí všemožné rozhlasové předměty na FF UP Olomouc, též na FSS a FF MU v Brně.

PhDr. Josef Maršík, CSc.

Okénko rozhlasových pojmů

Od dnešního čísla chceme ve Světě rozhlasu připravit zejména pro nové a začínající rozhlasové kolegy stručný výklad základních pojmů, se kterými se setkávají nebo budou setkávat ve své redakční praxi. Ze zkušenosti víme, že se často i základní rozhlasové kategorie používají v nejednotném významu, ne zcela přesně, a dochází pak k různým nedorozuměním.¹

Jejich výběr chceme nejprve zaměřit na oblast rozhlasového zpravodajství a publicistiky, umělecké slovesné tvorby a rozhlasového programování.

K rozhodnutí pravidelně se věnovat elementárním pojmům nás vede i skutečnost, že v současné době u nás neexistuje ucelená učebnice rozhlasové teorie, v níž by byly jednotlivé základní pojmy komplexněji vyloženy, a to ve vazbě na současnou rozhlasovou praxi. Dílčí poznatky jsou dnes víceméně roztroušeny v odborných publikacích a popularizačních článcích různého řádu a zaměření,² z nichž většina již neodpovídá současnému stavu rozhlasové tvorby. Její vývoj přináší i nové kategorie, které zpravidla pronikají do naší praxe ze zahraničí, a to bez jednoznačného výkladu.³

Jsme si vědomi toho, že stručná charakteristika nemůže plnohodnotně vyložit jejich obsah v jeho komplexnosti a rozmanitosti. Byli bychom proto rádi, kdyby náš výklad byl doplněn dalšími aspekty od zkušenějších rozhlasových kolegů, popř. odborníků z příbuzných oborů, např. formou ankety, a přispěl tak k hlubšímu zamýšlení nad aktuálními otázkami současné rozhlasové teorie a praxe.

Naše okénko otevíráme charakteristikou asi jednoho z nejfrekventovanějších a nejobecnějších pojmů rozhlasové tvorby – pojmu „žánr“, a to se zaměřením na rozhlasovou žurnalistiku.

Rozhlasový žánr

Pojmem rozhlasový žánr (z franc. genre – rod, druh) se obvykle označuje určitý typ rozhlasového žurnalistického, uměleckého, vzdělávacího nebo zábavného slovesného nebo hudebního produktu, který má charakteristické, typické znaky shodné pro celou skupinu těchto projevů. K těmto komponentům patří zejména hlediska formová, tematická a kompoziční, resp. skupiny těchto znaků, které umožňují oddělovat a klasifikovat jednotlivé projevy rozhlasové tvorby a na tomto základě volit nejvhodnější metody pro zpracování konkrétních témat. Nebylo by ale správné určitý žánr považovat za jakousi jednoznačně danou šablonu, vzor či návod, který musí být vždy použit ke zpracování určitého tématu. Žánr chápeme spíše jako pomocný abstraktní model, kterým může být dané téma co nejvhodněji ztvárněno s ohledem na specifiku rozhlasové komunikace a míru jejího uplatnění při tvorbě konkrétního pořadu (tj. s ohledem na aspekt tzv. rozhlasovosti).

V současné rozhlasové praxi jsme svědky určitého žánrového rozvolnění rozhlasové tvorby. Formální hle-

diska často ustupují do pozadí a rozhodujícím kritériem se stává schopnost pořadu posluchače zaujmout, a to bez ohledu na jeho formu. Žánrové rozdělení je značně nestálé, některé žánry téměř z vysílání mizí (např. rozhlasová přednáška, črta), jiné se významným způsobem proměňují (např. rozhlasová reportáž), některé v posledních letech vystupují do popředí (např. rozhlasový dokument). Vznikají různé mezižánrové tvary, které však nejsou povětšinou výsledkem teoretického zkoumání, ale proměňující se a mnohotvárné rozhlasové praxe. Proto také ani jejich klasifikace není jednotná a od striktního vymezení jednotlivých žánrových skupin a jednotlivých žánrů se postupně ustupuje.

Domníváme se však, že by nebylo správné žánrová hlediska programové tvorby zcela opustit. Přehlížení specifik jednotlivých žánrů může vést k jakémusi univerzálnímu „jednobarevnému“ programu, v němž si posluchač bude jen stěží hledat takový typ pořadu, který by ho zaujal nejen svým obsahem, ale také tvarem. Stojí-li dnes rozhlas v důsledku nástupu nových komunikačních technologií na pomyslném rozcestí a hledá-li nové cesty svého dalšího vývoje, pak jednou z nich může být právě zvýšení důrazu na žánrovou pestrost a rozmanitost jeho tvorby.

Připomeňme si proto základní žánry rozhlasové žurnalistiky, jak se do současné doby vymeziply ve vývoji rozhlasového zpravodajství a publicistiky, a to s jejich stručnou charakteristikou.

Žánry rozhlasové žurnalistiky

Teorie rozhlasových žurnalistických žánrů není v současné době, jak jsme již uvedli, ucelenou odbornou disciplínou s propracovanou metodologií a striktně vymezeným obsahem. Je více méně tvořena souhrnem praktických poznatků a zkušeností, které jsou většinou předávány novým pracovníkům v redakcích jejich zkušenějšími kolegy. V základním teoretickém kontextu jsou poznatky o žánrech rozhlasové žurnalistiky poskytovány také studentům rozhlasové a televizní specializace na katedře žurnalistiky FSV, popř. částečně také na jiných vysokoškolských pracovištích, která se zabývají mediální komunikací.

Tradičně jsou žánry rozhlasové žurnalistiky u nás tříděny do dvou základních skupin – na *žánry zpravodajské* a *žánry publicistické*.

a) do skupiny zpravodajských žánrů řadíme:

- tzv. *klasickou, čtenou rozhlasovou zprávu* a její žánrové formy. Rozhlasovou zprávou přitom rozumíme druh žurnalistické informace, která má ustálenou formu a jazykové vyjádření, odpovídající specifice rozhlasové komunikace s posluchačem (tj. respektující tzv. akusticko-auditivní princip). Stejně jako novinová či televizní zpráva odpovídá na základní otázky: kdo, co, kdy, kde, event. jak, proč, s jakým důsled-

kem. Při její tvorbě je zpravidla uplatněna jedna ze tří základních kompozic – tzv. významová (nejpodstatnější informace jsou obsaženy v jejím počátku – čele, v dalších částech zprávy informační hodnota klesá), chronistická (zachycuje událost od jejího počátku do současnosti) nebo retrospektivní (informuje o události od jejího současného stavu do minulosti),

- *zvukovou zprávu* – poskytnutou zpravodajem zpravidla z místa události ve zvukové podobě, a to buď živě, v přímém přenosu s využitím klasických či moderních mobilních komunikačních prostředků, nebo ze záznamu. Její variantou je
- *reportážní zpráva*, která vedle informace zpravodaje přináší posluchači také zvukový obraz prostředí, v němž událost probíhá, jenž doplňuje zpravodajské sdělení a zprávě tím dodává plnohodnotný význam,
- *zpravodajský rozhovor* – je dialogizovanou formou rozhlasové zprávy. Zpravodaj v něm poskytuje informace na základě elementárních otázek (kdo, co...) a odpovědí dotazované osoby, obvykle přímého svědka události nebo nějak zainteresované osoby,
- *zpravodajské vystoupení*, v němž posluchač získá informaci prostřednictvím monologického sdělení (vystoupení) kompetentní osoby (např. tiskového mluvčího), která jej přednese na základě požadavku zpravodaje,
- *zpravodajský přenos*, který se vysílá přímo z místa události (např. z jednání parlamentu, z letiště po příletu významného státníka). Zpravodaj v něm ohlásí událost, sdělí základní fakta a poté následuje přenos nejdůležitější části události (např. projev státníka). Přenos je ukončen jeho odhlášením.

Z dalších, v minulosti běžných zpravodajských forem, které se v současném rozhlasovém zpravodajství již objevují jen velmi zřídka, patří:

- *zpravodajský referát*, poskytující souhrnnou informaci o důležité události (např. vystoupení prezidenta v senátu) ve dvou částech – v první zpravodaj poskytne základní fakta o události, ve druhé jsou posluchači seznámeni ze zvukového záznamu nebo v podání zpravodaje s obsahem pronesených projevů,
- *tečka za zprávami*, která uzavírá zpravodajskou relaci obvykle vtipně napsaným zpravodajským textem na zajímavé, avšak aktuální téma s využitím určitých beletristických prvků. Jejím smyslem je „odlehčit“ zpravodajskou relaci méně formálním sdělením, často s použitím humoru, ironie, sarkasmu, vtipné pointy, které má za úkol uvolnit psychické napětí posluchačů po soustředěném poslechu zpravodajské relace.

Hlavní zpravodajské relace jsou zpravidla uvedeny přehledem nejdůležitějších událostí v podobě tzv.:

- *titulkových zpráv*, jež v co nejstručnější, zpravidla jen několikoslovné podobě upozorňují posluchače na nejvýznamnější události, jimiž se zpravodajská relace bude zabývat. Mají tedy nejen funkci informační (sdělují, co je ve vývoji události nejpodstatnější nebo nové), ale také signalizační.

Velmi běžné jsou také v současném zpravodajství kombinace zvukových a slovesných částí, které spolu tematicky souvisí. V praxi jsou zpravidla označovány jako tzv.:

- *skládané zprávy*, jež slovní informaci doplňují a dokumentují autentickým zvukem (např. úryvkem z prohlášení politika). Mají proto vysokou věrohodnost a dokumentární hodnotu. Často o jedné dominantní události informují z různých hledisek a různými žánrovými formami.

Ve vysílání dnes nemá místo nejfrekventovanější zpravodajský žánr před rokem 1990, tzv.:

- *komentovaná zpráva*, která současně propojovala nové informace s jejich subjektivním hodnocením, s komentářem. Posluchač jejím prostřednictvím získal informaci spolu se stanoviskem, jak má tuto informaci přijímat a událost hodnotit. Nebyla v ní tedy uplatněna základní zásada demokratického a pluralitního zpravodajství oddělovat informaci (zpravodajství) od názoru na ni (publicistika).

b) do skupiny publicistických žánrů řadíme:

- *žánry analytického typu* (také rozborové, racionální), jejichž cílem je objasnit a zhodnotit zpravidla nějaký aktuální společenský problém na základě jasné argumentace a s využitím logických myšlenkových postupů. Na rozdíl od zpravodajských žánrů poskytují stanovisko autora, který se snaží posluchače přesvědčit o správnosti svého názoru. V teorii rozhlasové žurnalistiky jsou dále členěny na:
 - monologické, k nimž patří: *komentář, poznámka, glosa, recenze, vystoupení, rozbor a přednáška*,
 - dialogické, k nimž patří: *rozhovor, beseda, anketa a rozhlasový dispečink*
- *žánry dokumentárně zobrazovacího typu* (také emocionální), jejichž témata jsou zpravidla také aktuální témata, avšak povětšinou z běžného života. Autor v rámci těchto žánrů vybrané jevy podrobněji zkoumá, ale na rozdíl od první skupiny působí svými argumenty nejen na rozum, ale také na city posluchačů. Mezi jejich hlavní představitele patří: *fejeton, črta (cestopisná nebo portrétní), rozhlasové vypravování a zvuková dokumentární scénka*.

Některé z rozhlasových publicistických žánrů nelze jednoznačně zařadit do uvedených podskupin, protože zahrnují jak prvky racionální, tak také dokumentárně zobrazovací publicistiky. Bývají proto někdy označovány jako samostatná skupina žánrů syntetických – syntetizují do uceleného tvaru podstatné rysy žánrů z ostatních skupin. Proto bývají v žánrovém přehledu řazeny vně žánrů analytických i dokumentárně zobrazovacích. K jejich hlavním představitelům patří v současné rozhlasové praxi zejména: *rozhlasová reportáž, rozhlasové publicistické pásmo, feature a rozhlasový dokument*. Jejich charakteristika by i v nejstručnější podobě přesáhla rozsah tohoto okénka, proto se k vybraným z nich budeme podrobněji vracet v dalších vydáních Světa rozhlasu.

Uvedený přehled žánrové skladby rozhlasové žurnalistiky není vyčerpávající a klasifikace rozhlasových

žurnalistických žánrů by mohla být provedena i podle jiných klasifikačních kritérií. Mnohotvárnost rozhlasové tvorby přináší velice často i nejrůznější formy, které nelze jednoznačně zařadit do uvedených skupin – některé z nich rychle zaniknou, některé mají dlouhodobější platnost. Proto teorie a praxe žánrové struktury rozhlasového zpravodajství a publicistiky zůstává stále otevřeným systémem, který si zaslouží trvalou pozornost.

Poznámky:

- 1) Velmi často např. zaznamenáváme nesprávné použití kategorií „program“ a „pořad“, které se nezdědka používají jako synonyma.
- 2) Např. Výběrový slovníček termínů slovesné rozhlasové tvorby. Praha, Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 1999.
- 3) K takovým pojmům patří např. pojmy „formát rozhlasové stanice“, „formát rozhlasového pořadu“, „hudební formát“, „slovesný formát“.

ROZHLASOVÁ HISTORIE

Tomáš Černý

Jsmo s vámi, buďte s námi!

Před 45 lety, ve dnech po 21. srpnu, se Československý rozhlas těmito slovy postavil na stranu národa, který si oproti několika jednotlivcům rozhodně nemyslel, že obrodný proces zvaný pražské jaro 1968 by měl být násilně ukončen sovětskou vojenskou intervencí. Když už se to stalo, neměli bychom nikdy zapomenout, že při tom alespoň byla napsána jedna z nejslavnějších kapitol rozhlasových dějin, kdy rádio bylo přímým hybatelem dění v ulicích plných šokovaných lidí, konsternovaných posluchačů. Také o tom vypráví dokument z cyklu 90 let s vámi.

Probudil nás telefon

Dříve než tanky a letadla se z pohraničních hor přivalily do vnitrozemí telefonické zprávy o prolomení hraničních závor. Nikdy se už asi nedovíme, kdo ten těžko uvěřitelný fakt vlastně zavolal do rozhlasu, ale na Vinohradské 12 se to vědělo už někdy po půlnoci. Vlastně jen krátce poté, co jeden ze službu konajících hlasatelů – Jiří Kadlec – vedl s redaktorem zpravodajské směny Miroslavem Zázvorkou poněkud prorocky znějící dialog o tom, co by se stalo, kdyby sem na nás Sověti vtrhli. „Já jsem na to opáčil, že to si nemůžou lajsnout, to by se přece zhroutilo celé světové dělnické hnutí,“ vypráví Jiří Kadlec. Zkušený redaktor Zázvorka mu na to opáčil: „A co jako myslíš tím světovým dělnickým hnutím? To míníš těch pár funkcionářů v Paraguayi, které si stejně Moskva platí? Nebo kdo by se to zhroutil?!“ Aniž to akťeří tohoto rozhovoru 20. srpna 1968 někdy v půl jedenácté večer tušili, invaze kdesi v hraničních hvozdech právě začínala. Jiří Kadlec šel přečíst zprávy ve 23 hodiny a pak šel klidně spát. Službu do dvou hodin do noci měl hlasatel Vladimír Fišer. „Když jsem se o postupujících armádách dověděl, běžela ve vysílání právě repríza odpoledního Kolotoče. Potom od jedné hodiny zněla už jen hudba, a tak jsem vstupoval mezi jednotlivé skladby a vyzýval noční posluchače, aby probudili své známé, sousedy... aby taxikáři troubili na klaksony. Opakoval jsem, že budeme vysílat mimořádně důležitou zprávu. Sám jsem také zatelefonoval redaktorovi Čeňkovi Pražákovi, o kterém jsem věděl, že jako velký zastánce obrodného procesu bude mezi jinými jistě na nějakém seznamu.“

Není to jen Válka světů?

Mezitím jedná ústřední výbor strany a je formulováno později mnohokrát vysílané provolání Všem lidu Československé socialistické republiky. „Čekali jsme na ně jako na smilování,“ pokračuje ve vzpomínce na osudnou noc hlasatel Vladimír Fišer. „Neustále jsem upozorňoval, že vysílače se ve dvě hodiny vypínají a naskočí zase až v půl páté ráno – ať tedy alespoň o to se někdo postará. To jsem ještě netušil, že Karel Hoffmann, dřívější ústřední ředitel a toho času šéf spojů, se postará o pravý opak.“ Provolání ÚV KSČ se však ještě před druhou ráno odvysílat podařilo a kdo je nesly-

šel na běžné vlně, zaslechl je alespoň v rozhlase po drátě. Paradoxně se tak proti okupantům obrátilo stalinistické opatření, které v padesátých letech bylo zavedeno jako prostředek informování obyvatelstva v případě války. Na vysílání „drátáku“ si vzpomíná i pan Pavel Ficek z Liberce: „Severočeský kraj tehdy dělal takový experiment – výuka angličtiny ve spánku. Zvečera jsem se uložil podle pokynů, poslouchal uklidňující hudbu, ale když jsem se později v noci probudil, slyšel jsem výzvy k zachování klidu a podobně. V první chvíli jsem si myslel, že to je něco jako Válka světů, kdy ve 30. letech Orson Welles rozpoutal v Americe paniku kvůli domnělému vpádu mimozemšťanů na Zemi. Ale později jsem pochopil, že tohle bohužel není rozhlasová hra.“ V Liberci té noci bdí mezi jinými také dr. Vladimír Beran, psycholog místní polikliniky. Ráno tráví střídavě v práci a na náměstí, kde okupační tank poboří část domu a zemře při tom několik lidí.

Archivní objev roku?

Když dr. Vladimír Beran pochopil, že naskakovat na tanky a obrněné transportéry nemá cenu, stejně jako vysvětlovat vojákům, že tu žádná kontrarevoluce neprobíhá, koupil si kubánské cigarety, dvě z nich vykouřil na schodech vedoucích ke kostelu a tím – jak sám říká – pro něho první okupační ráno v Liberci skončilo: „Upadl jsem do jakési apatie a následující dva dny jsem seděl doma. Vytáhl jsem magnetofon a začal nahrávat vysílání rozhlasu. Poslouchal jsem Prahu, ale také stále častější vstupy „svobodného vysílače Liberec“, kde v těch dnech působili herec Jan Tříska a spisovatel Václav Havel.“ Jejich tehdejší angažmá v libereckém éteru je všeobecně známým faktem, ale pražský rozhlasový archiv dosud nedisponuje žádnou autentickou nahrávkou Havelových textů v Třískově podání. Hledalo se hodně a důkladně. Jednak kvůli poznání a pak také proto, že Václav Havel se kdysi v Hovorech z Lán zmínil, že by si tyto záběry rád po letech poslechl, ale nenašlo se – kromě několika fragmentů z pohřbu libereckých obětí – vůbec nic. Po 45 letech je tu jistá naděje: syn Vladimíra Berana nám magnetofonové pásky svého otce nabídl k poslechu a digitalizaci. Poslechněte si sami, zda i po téměř půlstoletí přinese sounáležitost posluchačů a rozhlasu své ovoce.

PhDr. Bronislava Janečková

Archivní objev roku

Je známo, že se na rozhlasovém vysílání z Liberce v srpnu 1968 podíleli herec Jan Tříska a spisovatel Václav Havel. Léta se důkladně hledalo, zda někde v archivu záznamy z tohoto vysílání nejsou, ale marně. Pak se hledalo znovu proto, že se Václav Havel kdysi v Hovorrech z Lán zmínil, že by si tyto záběry rád po letech poslechl. Ale ani tehdy se nenašlo.

„Upadl jsem do apatie, ve které jsem byl schopen jen zapnout magnetofon a nahrávat vysílání rozhlasu. Poslouchal jsem Prahu, ale také stále častější vstupy svobodného vysílače Liberec,“ vypráví o dnech srpnové okupace v roce 1968 liberecký posluchač dr. Vladimír Beran. Pásky se 24 hodinami libereckého vysílání ze

srpna 1968 nedávno nabídl syn pana Berana rozhlasu k poslechu a k digitalizaci. Brzy se ukázalo, že jde o objev roku. Pásky obsahovaly právě ony tolik hledané unikátní záznamy z dramatických srpnových dnů s hlasy tehdejšího „moderátora“ vysílání herce Jana Třísky a dramatika Václava Havla.

Po 45 letech se dostávají části tohoto vysílání znovu na rozhlasové vlny v dokumentu Tomáše Černého „Jsme s vámi, buďte s námi!“. Jeho název i po tolika letech vyjadřuje vztah tvůrců a posluchačů k rozhlasu. Díky fotoamatérským nahrávkám Český rozhlas totiž dosud získává unikátní záznamy z vysílání, které byly buď ztraceny, nebo normalizátory v 70. letech záměrně zničeny.

Vysílání televizního studia „Sever“

27. srpna 1968

(přetištěno s laskavým svolením p. Daniela Růžičky)

Je úterý 27. srpna 1968. Československý rozhlas v 7.25 oznamuje, že podle zpráv z Moskvy jednání skončila. Delegace se vrací do vlasti. O pět minut později rozhlas vysílá výzvu, aby se v 9.00 na čtvrt hodinu rozezněly všechny zvony a ozvaly sirény. V 8.05 jsme se dozvěděli, že v časných ranních hodinách se vrátila naše delegace z Moskvy. O deset minut později rozhlas vysílá záznam rozhovoru s Josefem Smrkovským ihned po příletu. Kolem 17.30 rozhlas odvysílá projev Alexandra Dubčeka. Národ nevěděl co a jak. Skepse a beznaděj. Co se tam s nimi stalo? Televizní obrazovky ze studia ve městě pod Ještědem přinášejí tuto besedu.

Jan Tříska: Nejsem politik ani řečník. Ani nezastávám žádnou veřejnou funkci. A snad právě to mi dovoluje, abych říkal totéž dneska, co jsem říkal včera. Což, jak jsem dneska s politováním zjistil, se nedoslechnu odevsad. Nyní nezbyvá nic jiného, než si myslet a tudíž také říkat dnes to, co jsem si myslel včera. Dává mi to tu příležitost, říkat v tomto televizním studiu totéž, co jsem říkal včera v pražském televizním studiu.

Já se opravdu nemohu s tím smířit. Já se nemohu smířit s tím, že to, co bylo včera „A“, je kupodivu dneska přes noc „B“. A nemohu se smířit s projevy, které... s kterými nesouhlasím nejen já, ale s kterými, jak jsem přesvědčen – a jak vidím na všech ulicích napsáno a slyším lidi mluvit – s projevy, se kterými zřejmě nesouhlasí celý národ. Já se s tím smířit prostě nemohu. Já se nemohu smířit s tím, že někdo nakazí mě a že nakazí národ zklamáním. Nakazí, říkám proto, protože zklamání považuji za nemoc. Považuji to za chorobu, která se opravdu velice těžko léčí a z které se člověk, a tudíž také národy, léčí třeba celá desetiletí. Já se s tím nesmiřuji. Riskuji sice, že se jiní nesmiří se mnou, budiž, ale já to riziko rád podstoupím. Já chci mluvit sám za se-

be, nechci v současné situaci nějak šachovat. Hledat nějaké východisko, které by bylo lepší a šikovnější. Šachovat v tom nebudu. Mluvím sám za sebe, že se s tím nemohu smířit. Jediné, co si myslím sám pro sebe, že mohu trvat na svém vlastním charakteru. To je asi jediné, co mi zbývá, a nemohu se zbavit dojmu, že to zbývá vůbec všem lidem. Zachovat si svou vlastní tvář, svůj názor, za každou cenu svůj vlastní charakter, protože si opravdu nerad plivu do vlastní tváře.

Redaktor Miroslav Hladík: Myslím, že pan Tříska vyjádřil velmi perfektně i mé pocity. Než předám slovo dál, jenom bych k tomu chtěl dodat také trošku svého stanoviska. Mluvil jste o charakteru. Myslím, že ten, kdo ví, co to je charakter, kdo si dovede představit celou šíři tohoto pojmu, že asi se s tím bude těžko vyrovnávat. Já osobně nevím a nedovedu si představit, jak budou chtít ti lidé, jejichž jména ještě stále vidím na zdech, jména, kolem nichž defiloval náš lid, naši pracující, naši dělníci a plivali na ta jména na zdech. Dnes tito lidé budou snad mít tu drzost, sprostou drzost a odvahu předstoupit před tvář těchto lidí, před tvář našeho národa? Je vidět, že charakter má svoje cestná vymezení. Prosím vás, pane Havel, ještě, kdybyste byl tak moc hodný vy, vaše stanovisko.

Václav Havel: Mé stanovisko je stejné jako vaše. Já si myslím, že ta ohromná síla, ta mravní síla, ta jednotka, která se vytvořila během těch nejtěžších dnů té okupace, to je kapitál, který se nemůže vyhodit. To je ten kredit, ty všechny zisky, které to přineslo. Jakési mravní rekonstituce celého národa po mnoha letech. Ta se nemůže utopit v nějakém novém Mnichově.

Já myslím, že nezbyvá než doposledka trvat na tom, co jsme říkali. Okupanti jsou okupanti. Lidé, kteří tady střílejí na ulicích do dětí, jsou barbaři a ne naši přátelé.

Nejsou to spojenci, když můžou v tom paktu... jeden členský stát... připravovat vojenskou operaci proti němu, že ano, ta musela být měsíce připravovaná, bez jeho vědomí a pak ho přepadnout. To není pakt, který by mohl zaručovat naši bezpečnost nebo suverenitu.

A jestli Dubček a ostatní, kteří byli zatčeni, odvezeni do Moskvy, jestli dneska se vracejí do svých funkcí, tak je to jediný dík této naprosté jednotě celého národa, který nedopustil, aby tady vznikla loutková vláda. To je krach, který nikdy nezažila nikdy žádná okupace, aby týden byla taková vojenská síla proti civilnímu obyvatelstvu a nepodařilo se sestavit ani loutkovou vládu. A to nejhorší, co by se mohlo stát, kdyby se teďka tou loutkovou vládou stali ti, kteří jsou symbolem právě této mravní jednoty národa.

Já tu situaci ovšem nevidím pesimisticky. Já si myslím, že to nejhorší máme za sebou. Ten vpád, tu agresi. A běží o to setrvat a věřím totiž v toho Dubčka. To je člověk, to je politik, kterej dovede se adaptovat na situaci, dovede počítat s lidmi. On vždycky říká, můžeme vyměnit vládu, ústřední výbor, funkcionáře, kádry, ale nemůžeme vyměnit lid. On ví, že lid je tím suverénním pánem a on to musí pochopit i teď. On žil tejdén v nějaký izolaci, nějaký kobce, kde nemohl poslouchat rádio, televizi, nic. Tedko tak kolem něj... On nevěděl, samozřejmě, jak se zachovali ti Indrové a tihlenti. Tedko tam s ním jednali a podobně. Já si myslím, že on, jakmile uvidí tu situaci, musí se tomu přizpůsobit. Musí být vyvíjen tlak, nesmírný tlak. Všichni musejí znovu a znovu opakovat, že prostě nepřistoupí na žádný kompromis. A to je skutečná pomoc, kterou mu můžeme dát. To je ta pomoc, po které volá. Antisocialistické síly, kontrarevoluční síly – nesmějí říkat, že takové síly jsou, protože to je řetěz. Jakmile se udělá jeden kompromis, přichází druhý. Jakmile řeknou, že tady jsou tyto síly, druhé den je začnou zatýkat.

Miroslav Hladík: Zatýkat kohokoliv.

Václav Havel: Ano. Ano. Já myslím, že na nich záleží, jestli tady budou protisocialistické a protikomunistické síly, nebo nebudou. Protože jestli nějakým způsobem zklamou tu důvěru, kterou dneska mají všichni, i u nekomunistické většiny národa, tu absolutní důvěru, kterou dali té komunistické straně, jestli tu důvěru v této chvíli zklamou, tak si tady vyroběj nesmírné tisíce a miliony antikomunistů. Na nich to teďka záleží. Nemohou teď ustoupit, musejí ten mimořádný sjezd uznat, ten nový ústřední výbor, to nové předsednictvo. Musejí uznat, že tamti, to jsou zrádci, že to jsou kolaboranti. A já pevně věřím, že to pochopěj a že to udělají. Já nevidím jiné východisko. To by byl mravní debakl na dalších dvacet let. Trauma. Celonárodní...

(Havel tiše: Já jsem tak neurovnaný trochu...)

Miroslav Hladík: Já myslím, že pro nás pro všechny bylo dost srozumitelné to, co Alexander Dubček říkal. Ale myslím si, že mnohem srozumitelnější pro nás všechny byly ty otřesné pauzy v jeho proslovu. Ty nemluvíly, ty křičely, ty nemluvíly, a přesto křičely, a ty byly burčující. A ty měly právě mobilizovat všechny nej-

lepší síly. Všechny ty krásné, ty poctivé síly, které se tady najednou provalily ve všech vrstvách národa, ve všech kategoriích obyvatel, kterým by se najednou mělo dostat přízviska antisocialistické? V této nesmírné jednotě národa?

Václav Havel: Jediný člověk nesmí být hozen přes palubu. To by byl začátek konce. Já jsem prožíval celou tu okupaci v Liberci a bylo to něco úžasného a nepředstavitelného, když člověk viděl takové ty sociální posuny, co způsobila ta mezní situace. Kdy najednou trampové společně s Veřejnou bezpečností zajišťují veřejný pořádek. A to jsou fantastické věci, když se stírají najednou ty politické rozdíly a ty difference. Když se najednou to národní sebevědomí probouzí, kdy lidi najednou zjišťují, že jsou schopni být stateční. A tohleto všechno, to je něco, co se nesmí zklamat za cenu jakéhokoliv rizika.

Miroslav Hladík: Já myslím, že naše jediná možnost je skutečně v tom být stále pevní. Být stále pevní a jednotní tak, jak jsme byli v těchto hrůzných dnech...

Jan Tříška: A být ochotní to riziko podstoupit.

Miroslav Hladík: Tak. Ty důsledky té jednoty podstoupit a zařídit vše maximálně tak, aby Dubček a všichni, Svoboda, všichni tihleti lidé, ke kterým jsme se málem modlili celou tu dobu, co byli pryč, tak aby o tom věděli. Že národ za nimi je, že za nimi stojí do důsledku, do poslední chvíle a patrně snad i do poslední kapky krve. Z toho, když budeme vycházet, tak ta morální síla národa přece do nich musí přejít, musí je nesmírně posílit. Chcete ještě něco dodat, přátelé?

Václav Havel: Snad by se ještě dala říci jedna věc, jestli mohu, na závěr. Mnohokrát bylo konstatováno ve všech komentářích, rozhlasových, televizních i jinde, že základním takovým rysem té celé podivné a absurdní okupace, kterou jsme tady prožili, bylo, že v ní vítězil intelekt, mravní síla, důvtip, fantazie lidí. Nad brutalitou, nad bodáky. Duch vítězí nad hrubou silou. To je jedno z hesel, které jsem viděl v Liberci. Já myslím, že to je směrnice pro další práci. Že přesně to, co se dělalo, se musí dělat i dál. To znamená opravdu nevstupovat do srážek na jejich úrovni, protože to musíme prohrát. My tanky nemáme, oni je mají. Ozbrojené srážky nejsou možné, ale to všechno ostatní... proti tomu jsme bezmocní. To je přece naprosté fiasko, ta okupace. A bude fiasko stále hlubší a hlubší. A bude-li se stále dál a stále lépe a inteligentně dělat to, co se dělalo, nevstupit od toho, nazývat věci pravými jmény. Po kolika desítkách let se najednou nazývaly věci pravými jmény? A jaká to byla úleva pro všechny lidi.

Miroslav Hladík: A nikdo toho nezneužil.

Václav Havel: Nikdo toho nezneužil.

Miroslav Hladík: Vážení přátelé, čas, který jsme měli vymezen pro naše večerní vysílání ze Svobodného studia Sever, se chýlí ke konci. Dovolte mi, abych svým

i vaším jménem poděkoval našim milým hostům za ta krásná slova, která nám tu řekli, za to, že snad i vy jste si z jejich projevu mohli vzít kousek povzbuzení sami pro sebe. Jistěže se ještě dnes večer setkáme. Hodinu od hodiny budeme moudřejší, hodinu od hodiny budeme vědět lépe co dál, jak se chovat, co dělat, abychom neklesli v kolenou, přátelé. To bude, myslím, to nejdůležitější: stát pevně, hrdě, nezlomně, jako jsme stáli, zaťaté zuby, zaťaté pěsti, ale nejít do kolen. Za žádnou cenu nejít do kolen, přátelé. Já vás srdečně zdravím jménem všech pracovníků, kteří zajišťují toto naše vysílání, zdra-

vím vás jménem herce Jana Třísky, jménem spisovatele Václava Havla. Děkuji vám ještě jednou a těším se s vámi všemi dneska večer na shledanou na obrazovkách. Klid, rozvahu, pevnost!

Tento – možná jediný – 14minutový magnetofonový záznam z vysílání Svobodného televizního studia SEVER z 27. srpna 1968 se do dnešních dnů zachoval díky nesmírné péči pana Miroslava Krečmara z Liberce.

Přepis besedy ze svého osobního archivu poskytl Miroslav Hladík.

Mgr. Eva Ješutová

Československý rozhlas a srpen 1968

(zpracováno pro Syndikát novinářů, květen 2013)

V druhé polovině šedesátých let se vývoj v Čs. rozhlasu podobně jako v celé společnosti odchýlil od představ a záměrů vedení komunistické strany. V historii rozhlasu je toto období často (a dle mého názoru zcela po právu) označováno jako jeho renesance. V této době se víceméně ustálila organizační struktura a na vysokou úroveň se dostala programová tvorba, v níž stále výraznější místo zaujímalá publicistika. Renesanci v pravém slova smyslu prožívala i původní rozhlasová dramatická tvorba, která dobyla úspěchy mj. na největším mezinárodním rozhlasovém festivalu Prix Italia.¹ Vedle zkušených rozhlasových pracovníků větší prostor a příležitosti dostávali mladí vzdělaní redaktori. Rozvíjela se programová spolupráce s řadou rozhlasů i směrem na západ od našich hranic. K živosti a autenticitě rozhlasového vysílání kromě aktuálních témat významně přispívalo i to, že se zvyšoval podíl živého vysílání, což eliminovalo možnosti cenzurních zásahů. Do vysílání tak stále častěji pronikaly osobnosti a témata, které byly po dlouhou dobu tabuizovány. Také mnohá, dosud jednostranně interpretovaná témata se stala předmětem věcné i historické analýzy a rozhlas svým posluchačům nabídl nové myšlenky i nový pohled na mnohé minulé i současné události. Tím pochopitelně získávalo vysílání na přitažlivosti.

26. června 1968 parlament ČSSR přijal novelu tiskového zákona, kterou zrušil cenzuru. Dodatečně tak kodifikoval pouze skutečný stav, neboť v průběhu jara se sdělovací prostředky vymkly zpod kontroly centrálních orgánů. Atmosféra se ještě vyhroutil po zveřejnění výzvy Ludvíka Vaculíka Dva tisíce slov.²

Iniciativa stranické organizace

Rozhlas v té době již nebyl pouhým nástrojem vedení KSČ, ale stále více se stával aktivním spolutvůrcem a iniciátorem procesu demokratizačních změn, do kterého se aktivně zapojila i rozhlasová organizace KSČ a sehrála v něm významnou roli. Dne 24. ledna 1968 vystoupil na celorozhlasovém stranickém aktivu Josef

Smrkovský. S myšlenkami obsaženými v jeho referátu se ztotožnila řada rozhlasových pracovníků – mj. Josef Branžovský a Jiří Lederer. Tento aktiv ovlivnil další dění; 27. února proběhla v napjaté a bouřlivé atmosféře celozávodní konference KSČ, na niž byl za ÚV delegován Karel Hoffmann. Do nového celozávodního výboru (CZV) byli zvoleni Josef Branžovský, Oldřich Hoblík, Věra Horká, Jiří Jura, Vladimír Klazar, Josef Pištěk, Vlado Příkazský, Jiří Procházka a Helena Řezáčová. Výbor, ve kterém získali převahu tzv. progresivisté (přívrženci polednové politiky), na první schůzi navrhl tři kandidáty na funkci neuvolněného předsedy – Josefa Branžovského, Jiřího Kmocha, Vladimíra Příkazského, ale všichni kandidaturu odmítli z důvodů pracovního vytížení. Dočasně byl vedením pověřen bývalý tajemník CZV Jan Šefránek, který organizaci vedl formálně, v duchu politické platformy tzv. progresivistů. Již 2. dubna vznesl J. Branžovský požadavek na svolání mimořádného sjezdu strany. Na stranické půdě také zazněla poprvé veřejně kritika ústředního ředitele Miloše Marka, který nebyl pro většinu programových pracovníků dostatečnou autoritou. Tendence k jeho odvolání zesílily od konce dubna, kdy byl předsedou celozávodního výboru KSČ zvolen režisér Josef Henke, který navrhl k řešení základní problémové okruhy:

- systém politického vedení a řízení Čs. rozhlasu včetně zásadních personálních a organizačních otázek
- vytvoření prostoru a podmínek pro plný rozvoj tvůrčí rozhlasové práce, včetně posouzení profesionality všech pracovníků
- ekonomické, provozní a organizační záležitosti

Celozávodní výbor KSČ požádal všechny výbory základních organizací o stanovisko k řízení rozhlasu a osobě ústředního ředitele. Cílem této aktivity bylo odvolání M. Marka z funkce ústředního ředitele Čs. rozhlasu pro nekompetentnost. Výsledek vyzněl jednoznačně – M. Marko nemá dostatečnou důvěru a autoritu. Několikrát opětně zazněl na půdě CZV požadavek na svolání mimořádného stranického sjezdu.

Po květnovém plenárním zasedání ÚV KSČ, kde zazněla kritika sdělovacích prostředků, proběhla celozávodní veřejná schůze KSČ, na níž referoval Miloš Jakeš. Závěry květnového pléna byly většinou diskutující odmítnuty. Následně celozávodní výbor KSČ 28. května rozhodl požádat ÚV a vládu o odvolání M. Marka. Na funkci ústředního ředitele navrhli rozhlasoví pracovníci Františka Pavlíčka, Aloise Svobodu a Zdeňka Hejzlar. Pozice M. Marka byla neudržitelná, a tak jej ve funkci ústředního ředitele Čs. rozhlasu vystřídal 25. července 1968 poslední jmenovaný, Zdeněk Hejzlar. Současně byl pověřen i vedením Českého rozhlasu.

Proměna rozhlasového programu

Ve zpravodajských relacích redaktoři posluchače informovali o akcích, dožadujících se svobody tisku, slova a projevu, od jarních měsíců v nich vystupovali „muži ledna“. Politické vysílání významnou měrou přispívalo k popularizaci osobností, které se staly klíčovými – Dubčeka, Smrkovského, Císaře, Kriegla a dalších. Redakce zpravodajství se již od března také podílela na organizování nejrůznějších podpisových akcí, informovala o místech, na nichž je možné podepisovat petice a výzvy, o shromážděních, konaných na podporu polednové politiky a jejích představitelů. Kromě domácího aktuálního politického dění frekventovanými tématy byly otázky Středního východu a Izraele, protifašistický odboj a politické procesy 50. let, smrt Jana Masaryka a otázky kolem ní. Ke kvalitě a pestrosti zpravodajství přispělo i to, že mělo kromě agenturních zpráv ČTK a TASS k dispozici i zdroje renomovaných světových agentur Reuter a AFP, o což se zasloužil Karel Hoffmann ve funkci ústředního ředitele Československého rozhlasu.

Z publicistických pořadů se posluchači rozhlasu během roku 1968 dozvídali o existenci a činnosti nových společenských organizací jako K 231 či KAN, ale i o historii a současnosti organizací jako Sokol, Junák, Skaut či Všehrd. V rozhlasových relacích byla propagována nová ekonomická soustava reprezentovaná především Otou Šikem. Posluchačsky přitažlivá byla forma těchto pořadů, která umožňovala zapojení nejširších vrstev občanů do záležitostí veřejných. Do besed přijímali pozvání funkcionáři na nejrůznějších úrovních, představitelé vládní a výkonné moci, dělníci, vědci, umělci, kteří prostřednictvím rozhlasových vln sdělovali svá stanoviska k současnému společenskému vývoji.

Například v anketě k lednovému zasedání ÚV KSČ vystoupili prof. Vladimír Kadlec, spisovatelka Jindřiška Smetanová, filmový režisér Antonín Moskalyk, Dušan Hamšík, Jiří Hermach, Zdeněk Mlynář, Petr Pithart, Bedřich Biheller, Miroslav Galuška a Marie Švermová. Často diskutovanými pojmy se staly demokracie a demokratizace. Novým výrazným prvkem v rozhlasovém vysílání byla orientace na příslušníky všech skupin inteligence a zdůrazňování její společenské role, častými hosty ve vysílání byli pracovníci ČSAV. Z nového úhlu pohledu se ve vysílání objevovala i problematika stáří

a starých lidí, redaktoři přicházeli s kritikou nedůstojných podmínek, ve kterých staří lidé často žijí. Nově seznamoval rozhlas posluchače se současnou západní kulturou.

Velká pozornost byla ve vysílání věnována i otázce probíhajících rehabilitací, propagaci programů vznikajících uměleckých tvůrčích svazů, v relacích vystupovali redaktoři časopisu Reportér (Jiří Ruml) a Literárních listů (Dušan Hamšík) a pracovníci FITESu (Antonín Liehm). Společným jmenovatelem těchto vystoupení bylo volání po svobodném tvůrčím projevu, po vymanění kultury z vlivu komunistické strany.

V obdobném duchu se nesly i pořady zemědělské redakce, které připravovali např. Mojmír Klánský, Vladimír Hončík, Libuše Petrová, Hana Kryštofová a Sláva Volný. Kritizovali neekonomické uspořádání zemědělství podle sovětského vzoru, propagovali přechod k hospodářským družstvům a opakovaně zdůrazňovali požadavek na uvolnění direktivního řízení.

Společenské dění reflektovala i tvorba uměleckých redakcí. Orientovala se na autory a témata, nezabývající se problémy socialismu, ale spíše problémy člověka. Důraz se kladl na vysokou profesionální a uměleckou úroveň a odideologizování tvorby. Odklon od „socialistických“ témat se ostatně projevoval nejen v rozhlase, ale i v divadle, filmu, knižní produkci a kulturním tisku. Hudební část programu zaznamenala podstatný nárůst moderní taneční hudby především západní proveniencí, která přilákala k poslechu zejména mladé posluchače, do té doby preferující zahraniční stanice. K propagaci moderní taneční hudby v rozhlase přispěl Jiří Černý pořadem Houpačka a pravidelnými portréty slavných zpěváků. A také to, že přední osobnosti z oblasti populární hudby byly veřejně činné v nejrůznějších společenských organizacích, interpreti byli přijímáni politickou reprezentací.

Prolog

V úterý 20. srpna před polednem obdržel programový náměstek ústředního ředitele rozhlasu Rostislav Běhal³ důvěrnou informaci ze sekretariátu tajemníka ÚV KSČ Čestmíra Císaře. Týkala se odpoledního zasedání ÚV KSČ, na kterém se skupina protireformních členů ÚV měla pokusit o zvrát polednového vývoje – odvolání Dubčekova vedení, zrušení tzv. Akčního programu a zamezení plánovaného konání XIV. sjezdu strany. Pokud by k tomu došlo, hodlal A. Dubček svolat na Staroměstské náměstí veřejný mítink na podporu polednové politiky. R. Běhal měl zajistit přímý přenos z mítinku. Neprodleně uvědomil šéfredaktora zpravodajství Jiřího Kmocha, vedoucího domácího zpravodajství Karla Lánského a vedoucího ústředního technického provozu Josefa Havlíčka. Technika i redakční týmy byly uvedeny do stavu pohotovosti. Přítomni byli i redaktoři zpravodajství Jeroným Janíček, Věra Štovičková a Jiří Dienstbier, později přišel i Karel Jezdinský. Po 19.00 hod. zůstala jen služební posádka, pohotovost byla zrušena a ostatní rozhlasoví pracovníci odešli, museli však zůstat v telefonickém dosahu.

Po 22. hodině telefonoval R. Běhalovi domů ředitel Ústřední správy spojů Karel Hoffmann a žádal ho, aby se dostavil do jeho úřadu. Ještě před odchodem R. Běhal stačil informovat J. Kmocha. U Hoffmanna bylo asi 20–30 lidí, mezi nimi překvapivě i bývalý ústřední ředitel Čs. rozhlasu Miloš Marko, dále zástupce KSČ v časopise Otázky míru a socialismu Pavel Auersperg a místopředseda ÚV Národní fronty Miloš Vacík. Hoffmann R. Běhala odvedl do vedlejší místnosti, kde seděl tehdejší náměstek ústředního ředitele Čs. rozhlasu pro Zahraníční vysílání Karel Hrabal. A sdělil jim, že touto dobou přistávají na ruzyňském letišti letadla a republiku obsazují vojska zemí Varšavské smlouvy. Současně oznámil, že je nezbytné, aby odjeli do rozhlasu a zajistili odvysílání zprávy, která měla legalizovat okupaci. Když to R. Běhal odmítl, Hoffmann mu oznámil, že se úkolu ujme Miloš Marko. Pokud by rozhlas vysílal ve zpravodajství cokoli jiného, pohrozil vypnutím vysílačů. Hrabal a Marko odjeli do rozhlasové budovy sami.

J. Kmoch ještě před 23. hodinou povolal některé redaktory a techniky, mezi nimi i Josefa Havlíčka. Zprávu o okupaci dostal J. Kmoch telefonicky od vedoucího zpravodajské směny Miroslava Zázvorky. V. Štovičková: „Večer zazvonil telefon. Volal mi plukovník Šeda, který byl v té době šéfem armádního rozhlasu. Udržovala jsem s ním pracovní přátelské kontakty. Dozvěděl se zprávu, že které byl na mrtvici a potřeboval se s někým o ni podělit. Domníval se, že když ji řekne mně, řekne ji na té správné adrese. ‚Věro, právě jsem dostal telefonickou zprávu, že hranice překročily tanky přátelenských mocností.‘ Je podivné, že nikdy nikdo neřekl, že to byl právě plukovník Šeda, který to první oznámil rozhlasu.“⁴

J. Havlíček šel okamžitě do technického centra s hlavním přepojovačem pro odbavování veškerých programů, aby zajistil u spojů prodloužení provozu vysílačů i po druhé hodině ranní, což bylo nutné, protože v r. 1968 nebylo nepřetržitě 24hodinové vysílání. Vedoucí směny Otto Urban dohodl s rozhlasovou ústřednou posunutí konce vysílání a také spoje potvrdily, že s prodloužením počítají.

Obsazení hlavní budovy kolaboranty v čele s nedávno sesazeným ředitelem M. Markem se v nočních hodinách 21. srpna nepodařilo. Počítali s tím, že v rozhlase bude v noci pouze služba a nebude problém ji donutit k odvysílání tzv. zvacího dopisu. V budově rozhlasu ale už bylo kolem dvou set zaměstnanců různých profesí, kteří se telefonicky informovali a okamžitě nastoupili do práce. M. Marko se pod nepřetržitým dohledem nakonec ani o nic nepokusil, dle svědectví pamětníků jen neustále někde telefonoval.

Události srpnového týdne

Stanovisko ÚV KSČ nepřicházelo, proto přibližně od 1.30 hod. službu konající hlasatel Vladimír Fišer opakovaně vyzýval posluchače, aby nevypínali přijímače, probudili sousedy a vyčkali důležité informace, která se v brzké době objeví ve vysílání. Prohlášení ÚV KSČ do rozhlasu telefonoval Zdeněk Mlynář, který je diktoval stenografce. Těsně před druhou hodinou je V. Fišer za-

čal číst, ale po pár slovech vysílače zmlkly. Hoffmann splnil hrozbu a signál středovlnných vysílačů nechal vypnout. Přesto ale úplné znění zprávy zaznělo, a to díky rozhlasu po drátě, na který Hoffmann (do r. 1967 ústřední ředitel ČsRo) zapomněl!

V půl čtvrté začali V. Štovičková, J. Janíček, K. Jezdinský a redaktori zpravodajské směny připravovat ranní vysílání. O půl páté byly díky velkému úsilí zaměstnanců rozhlasu, kteří požádali o intervenci J. Smrkovského, vysílače zapnuty. V rozhovoru, který technici natočili z telefonu, se Smrkovský obrací na celé vedení Ústřední správy spojů a důrazně oznamuje, že skupina kolem K. Hoffmanna nemá žádné oprávnění jakkoli omezovat rozhlasové vysílání, že jde o protiústavní činnost a že se z těchto skutečností bude Hoffmann zodpovídat.⁵ Ve vysílání bylo opakovaně čteno úplné znění stanoviska ÚV KSČ odsuzující vstup cizích vojsk na naše území, zazněly výzvy ke klidu, k nástupu do práce, disciplíně a uvážlivosti. Hned od rána do rozhlasu docházely z celé republiky rezoluce na podporu stanoviska ústavních orgánů a také první výzvy k okamžitému svolání XIV. sjezdu KSČ.

Těsně před pátou hodinou se na vlně 210 metrů poprvé ozvala v okolí Drážďan působící ilegální vysílačka Vltava. Špatnou češtinou a slovenštinou šířila prohlášení agentury TASS a další informace podporující okupaci a vydávající agresí za projev bratrské pomoci. Odvysílala i provolání vrchních velení pěti zemí adresované Čs. lidové armádě s výzvou, aby se nedala zneužít provokatéry a aby byla připravena ke společné akci proti všem útokům na socialistické vymoženosti. Prakticky vzápětí a poté opakovaně zaznělo ve vysílání Čs. rozhlasu upozornění, že „s Československým rozhlasem nemá toto vysílání nic společného“.⁶ (Dodatečně činnost této vysílačky odsoudili pracovníci hudebního vysílání na programové konferenci v říjnu 1968 v Brně. Vydali společné stanovisko k činnosti nelegální vysílačky Vltava, ve kterém odsoudili její činnost a způsob, jakým je presentována naše hudební kultura. Toto provolání však již nebylo sdělovacími prostředky zveřejněno.)

Od páté hodiny ranní se u rozhlasu začali shromažďovat lidé. Kolem šesté hodiny rozhlas odvysílal osobní vzkaz A. Dubčeka s výzvou, aby lidé nastoupili na svá pracoviště. V té době už přicházely zprávy o prvních zastřelených, o střetech okupačních vojsk s civilisty. Úkolem všech, kteří se na vysílání podíleli, bylo především zabránit dalším tragédiím.

Před sedmou hodinou se ruské tanky poté, co vojáci rozstříleli fasádu Národního muzea v domněni, že útočí na rozhlas, blížily k budově rozhlasu. Cestu jim zastoupil shromážděný dav lidí, odhodlaných stejně jako v r. 1945 s holýma rukama bránit rozhlas. Na tanky házeli kameny a jiné předměty, které byly po ruce. Hrozil střet neozbrojeného davu s těžkou technikou. Vojáci stříleli do vzduchu, do oken rozhlasu a protějších budov. Jejich fasády ještě řadu let nesly stopy po střelách. Tanky přijížděly k rozhlasu z obou směrů. Dav jim postavil do cesty barikádu z aut a tramvají. Střelba z kulometů

a samopalů tříštila okna rozhlasu, někdo prorazil nádrž jednoho z tanku a ten začal hořet. Požár se přenesl i na obytný dům na rohu Balbínovy a Vinohradské ulice. U restaurace Hajnovka vybuchl vůz naložený municí. Bilance střetu v okolí rozhlasu 21. srpna 1968 byla tragická – na místě zahynulo či na následky utrpěných zranění zemřelo nejméně patnáct lidí.

Do 8. hodiny rozhlas vysílal improvizovaně nejprve z vysílacího pracoviště a poté z operativního pracoviště R 4. U mikrofonu se střídali J. Janíček, V. Štovičková, K. Jezdinský, J. Dienstbier, Jiří Ruml, Sláva Volný, J. Kmoč a hlasatelé Vladimír Fišer, Jiřina Krupičková a slovenský hlasatel Ján Midžiak. V 8.15 hodin rozhlas odvysílal záznam projevu prezidenta republiky L. Svobody, který po linkách poskytla Česká televize. Prezident v něm vyzýval, aby lidé zachovali rozvahu a klid u vědomí své občanské odpovědnosti a aby v zájmu republiky zabránili nepromyšleným činům. V té době už budovu obsazovali ruští vojáci, kteří se dovnitř dostali bočním vchodem za pomoci zrádců. Nejčastěji jsou zmiňována dvě jména – velitel jednotky lidových milicí Hejda a technik Luboš Šimek.

Kolem deváté hodiny vysílání na dobu přibližně dvou hodin umlklo. Studia na Vinohradské byla až na jednu výjimku vyřazena z činnosti. Tou bylo studio 7, které bylo umístěno ve skryté části budovy, přímo nad tzv. galerií. Galerie, z níž se signál šířil k přepojovací na Správě spojů a odtud na vysílače, na první pohled v provozu nebyla, ale příslušná zařízení byla skrytě propojena, takže se dala používat přímo před očima okupantů. Funkci galerie mohlo nahradit tzv. Péčko, podzemní pohotovostní pracoviště poblíž rozhlasové administrativní budovy v Jeseniově ulici na Žižkově. Souhlas k jeho zprovoznění mohl vydat pouze ústřední ředitel. Zdeněk Hejzlar hned po návratu z Bratislavy vystoupil ve vysílání a ujistil posluchače, že vysílání bude pokračovat. Vedoucí ústředního technického provozu Josef Havlíček spolu s náměstkem ústředního ředitele pro techniku Milošem Junkem zorganizovali skupinu techniků (Jiří Felbr, Otakar Fišer, Jaroslav Kaňka), která odjela na Žižkov. Propojili se s rozhlasovou ústřednou na Vinohradské a sdělili, že odsud mohou zajistit další vysílání, že na vysílače mohou odeslat signál vysílaný buď přímo z tohoto místa, nebo z kteréhokoli jiného rozhlasového studia, s nímž jsou spojeni. Postupně přicházeli další technici a hlásili se do služby.

Kolem 11. hodiny technici začali suplovat redaktory a vstoupili do vysílání s vlastním hlášením. Přes rozhlasovou ústřednu docházely na toto nouzové pracoviště telefonní hovory. Jeden z techniků vzkazy zapisoval, druhý je četl do vysílání. Asi po hodině se ozvalo vinohradské studio 7 a z něj Jiří Dienstbier. Ze sedmičky se v průběhu celé středy 21. srpna dařilo vysílat zprávy a informace (u mikrofonu se střídali kromě J. Dienstbiera Sláva Volný, Jan Petránek, Karel Jezdinský, Ondřej Neff, Eva Kopecká...). Ve 22.30 hodin se vysílal další projev prezidenta L. Svobody. Kromě opakovaných výzev k uvážlivosti vyslovil podporu akčnímu programu a nastoupené cestě. Vinohradské studio 7 prostřednic-

tvím „Péčka“ vysílalo až do 2. hodiny ranní 22. srpna. Ráno však už do vysílání nevstoupilo, vinohradská budova byla definitivně obsazená a odříznutá, opustit ji museli i poslední redaktoři.

Na závěr vysílání z vinohradské budovy vzpomíná Karel Lánský, který z pověření Z. Hejzlara řídil vysílání. *„Dopoledne se vystřídala okupační posádka, nastoupili podstatně ostřejší hoši a začali budovu vylidňovat. Podařilo se mi přesvědčit nějakého nadporučíka, že v jedné kanceláři mé rubriky ponechá službu pro zajišťování běžného života hlavního města. Když jsem mu vysvětloval funkci této služby, uváděl jsem také, že se sem podávají zprávy o zásobování, dopravě a podobně. Vlado Příkazský, kterého jsem touto službou pověřil, nazval to pracoviště pak ‚Pekárna‘.“*⁷

Programové řídicí centrum pod vedením Dagmar Maxové vzniklo v Rubešově ulici. Podílelo se především na příjmu a zpracování zpráv a na monitorování informací ze zahraničních rozhlasů a sestávalo hlavně z pracovníků III. programu. Kromě D. Maxové zde působili Jarmila Votavová, Jaroslav Pour, Miroslav Stuchl, Jiří Klír a Zdeněk Bouček. Po několika dnech byli z budovy v Rubešově ulici odvoláni. Vzniklo totiž podezření, že o jejich působení se dozvěděli představitelé okupační moci.

V průběhu 22. srpna byla postupně napojena studia v budově Armádního rozhlasu v Dykové (Hviezdoslavově) ulici, v Nuslích, probíhala příprava k napojení studia Skaut u Karlova náměstí a přibývala modulační spojení z krajských stanic v Plzni, Brně a Českých Budějovicích. Postupně vznikla tzv. štafeta neboli řetěz, kde se všechna studia napojovala v pravidelném patnáctiminutovém sledu do vysílání na všechny provozuschopné vysílače.

„Péčko“ se pro příští dny stalo řídicím pracovištěm celostátního vysílání. Vysílacími centry, která už v průběhu středy 21. srpna postupně nahradila vinohradskou „sedmičku“, se stalo v první fázi především studio armádní redakce (umístěné na Vinohradech ve vile v tehdejší Hviezdoslavově, dnes Dykové ulici). Odtud se odbavovalo vysílání, jež se hlásilo pod hlavičkou Československo a vysílalo především komentované zprávy a komentáře. V provozu bylo také studio zahraničního vysílání v Nuslích Na Květnici, které připravovalo program zaměřený na zprávy ze zahraničí. V Nuslích působilo také Zahraniční vysílání, které osobně řídil dr. Hrabal. Vydal pokyn omezit vysílání na desetiminutové zpravodajské relace a nezařazovat neověřené a vůči okupantům kritické zprávy. Vysílalo se v němčině, angličtině, méně ve španělštině, francouzštině, češtině a slovenštině. Písemným příkazem ing. Josefa Skály bylo 21. srpna ráno zastaveno vysílání italské redakce. Vysílání v italštině, Itálie B, bylo řízeno představitelem Italské komunistické strany. Dalo své zařízení k dispozici protioкупаčnímu vysílání, na kterém se podílel Jan Petránek a Ondřej Neff. Navíc spojaři nabídli k využití pro rozhlasové vysílání další objekt – tzv. studio Skaut v bezprostřední blízkosti Karlova náměstí (dnešní kino MAT), kde v té době ještě působilo pomocné studio České televize. Hlásilo se pak jako studio Střední Čechy, redaktoři

V. Štovičková, Čestmír Suchý, Petr Zborník odtud vysílali oficiální zprávy a informace. Činnost ukončilo odvykláním projevu A. Dubčeka po návratu z Moskvy. Od 23. srpna se s vlastními vstupy do vysílání přihlašovalo i malé improvizované studio umístěné v úkrytu „Pěčka“. Hlásilo se jako další pracoviště Prahy, vstupovalo s vlastními zprávami, které tam byly doručeny telefonicky a čel je hlasatel Vladimír Fišer.

Dalším provizorním rozhlasovým studiem bylo pracoviště v objektu Tesly Strašnice. Na pokyn Slavomila Vondráška tam přešli Oldřich Unger, Ing. Věra Homolová a Ing. Ladislav Cvekl, kteří se bezprostředně po obsazení hlavní budovy rozhlasu přesunuli do armádního studia v Hvězdoslavově ulici. Zprávy vysílali podle telefonátů, spojení přímou linkou z centra, které jim dávalo pokyny. Ze studia v Tesle vysílali od 22. srpna do 9. září 1968. V. Homolová zprávy překládala do angličtiny. Do protiokupačního vysílání se zapojil i středovlnný rozhlasový vysílač hlásící se jako „Vysílač ÚV KSČ“, provizorně instalovaný v Tesle Hloubětín (kde z počátku vzniklo i improvizované televizní studio). Zprávy hlásili Kamila Moučková a Richard Honzovič.

Naštěstí si rozhlasové vedení včas uvědomilo, že nelze spoléhat na existenci jediného fungujícího koordinačního centra („Pěčka“), že je třeba pro všechny případy jeho roli zálohovat. Postupně se podařilo osamostatnit a vybavit podobnou propojovací technikou také studio v Hvězdoslavově ulici a rozhlasovou budovu v Karlíně, která se na čas stala technickým dispečinkem. Po jistou dobu dublovalo činnost „Pěčka“ i plzeňské rozhlasové studio.

V pátek 23. srpna před polednem muselo osazenstvo „Pěčka“ za pomoci pracovníků spojit objekt rychle opustit, protože se k němu blížily tanky. Prakticky vzápětí byl obsazen sovětskými vojáky a technické odbavování programu dočasně převzala Plzeň. Část obsluhy pracoviště se přemístila do budovy Čs. rozhlasu v Karlíně, odkud řídila vysílání až do neděle 25. srpna. V dalším působení v karlínské budově jim zabránil Arnošt Silan, tehdejší vedoucí krajských studií Čs. rozhlasu. Poté se přesunuli na další funkční rozhlasové pracoviště, které bylo v Opletalově ulici. Od tohoto dne až do obnovení provozu v hlavní budově na Vinohradské tam působil technický dispečink vysílání, který odtud pod vedením technického ředitele Junka a hlavního inženýra Miloslava Kazdy zabezpečoval vysílání po technické stránce.

V neděli 25. srpna večer se podařilo obnovit vysílání z dalších studií. Od 19. hodiny se začaly vysílat dvouhodinové programové cykly, do kterých se s desetiminutovými vstupy do vysílání přihlašovaly vysílače v následujícím pořadí: Střední Čechy, Praha, Československo I, Dunaj (Město na Dunaji, tj. Bratislava), Severní Slovensko, Střední Slovensko, Jižní Morava, Severní Morava, Západní Čechy, Jižní Čechy.

Srpnový týden v Bratislavě

Hůře na tom byla Bratislava, kde okupanti obsadili hned první den ráno kolem 7. hodiny rozhlasovou budovu na Zochově ulici a přerušili vysílání. Kolem poledne

museli objekt opustit i všichni zaměstnanci. Jen o něco později se zmocnili i druhé budovy rozhlasu na Leninově náměstí. Pracovníkům rozhlasu se naštěstí podařilo tajně vynést ze Zochovy nejnужnější přenosové zařízení a převézt je do objektu vysílače na Vajnorské ulici. Další den bylo převezeno na dokončovanou zesilovací stanici na Briežkoch, odkud se ve spolupráci se Správou dálkových kabelů a Ředitelstvím telekomunikací podařilo zajistit vysílání. Toto řešení se ukázalo jako prozíravé, protože okupanti se snažili umlčet vysílání za každou cenu. Když byl zaměřen a umlčen vysílač na Vajnorské, po chvíli se vysílání obnovilo. Zasloužili se o to pracovníci Radiokomunikací, kteří v jednom ze svých objektů nainstalovali náhradní mobilní vysílač. I ten byl však brzy zaměřen.

Do celostátní vysílací štafety se Bratislava připojila jako „Město na Dunaji“ poprvé až 23. srpna kolem 9. hodiny.⁸ Maďarské vysílání se hlásilo jako „Mesto obilia“. Vysílání se stěhovalo ještě jednou, a to do budovy konzervatoře v Kostelní ulici. Podmínky ve vzdáleném objektu na Briežkoch byly totiž komplikované a spojení s tímto pracovištěm neoperativní. Kromě toho byly oprávněné obavy z toho, že pohyb velkého počtu lidí upoutá nežádoucí pozornost. Nové provizorní pracoviště už bylo podstatně komfortněji vybavené, kontakt s okolním světem bezproblémový a i z hlediska utajení na tom bylo lépe. Z tohoto studia se vysílalo až do 2. září, kdy se vysílání vrátilo zpět na Zochovu. Nezávisle na Bratislavě se do celostátní štafety zapojila i další slovenská studia, rovněž jejich pracovníci projevili obrovskou schopnost improvizace a velkou míru občanské statečnosti.⁹

Obsah vysílání

Je pochopitelné, že za této mimořádné situace se zásadním způsobem zcela změnil obsah vysílání Čs. rozhlasu. Po celý srpnový týden vysílal rozhlas oficiální zprávy včetně stanovisek, prohlášení vlády, předsednictva ÚV KSČ, parlamentu, KNV, ONV, MNV, KV KSČ, projevů členů jednotlivých orgánů a zprávy o XIV. sjezdu KSČ. Od prvního dne přinášel rezoluce k momentální situaci, situační zprávy s informacemi zpravodajů, telefonáty informující o aktuálním dění ve všech oblastech republiky, výzvy ke stávce a informace o dopravě a zásobování. A stejně jako v roce 1945 přinášel i zprávy čistě osobního charakteru: o onemocněních nebo úmrtích v rodinách, zprávy o pobytu a situaci dětí na rekreačních táborech, pobyty lidí na dovolené a služebních cestách.

Zvláštní skupinu tvoří zprávy příznačné pro atmosféru daného týdne, které lze nazvat exponované situační zprávy – výzvy k bojkotu vojsk Varšavské smlouvy, zprávy o zatýkání českých lidí, konfidentech, zrádcích atd. Pochopitelně v hektické atmosféře, kdy nebyl čas na ověřování, se některé z těchto zpráv ukázaly jako nepravdivé, takže byly vzápětí dementovány.

Čs. rozhlas i v improvizovaných podmínkách a vypjatých okamžicích velice dbal na to, aby důsledně plnil své poslání sdělovacího prostředku ve službách legálně

zvolených státních institucí, tedy Národního shromáždění a vlády. Přednostně byly do vysílání zařazovány právě jejich zprávy, které dodávali stálí parlamentní zpravodajové rozhlasu Magda Kollárová a Rudolf Zeman. Současně fungovali i jako spojka mezi Národním shromážděním a vládou na jedné straně a rozhlasem na straně druhé.

Epilog

S napětím se čekalo na výsledky moskevských jednání. Stoupala nervozita, která se projevila i ve vysílání. Prakticky všechny komentáře se zaměřily na tuto událost. Jejich autoři jako by už předvíдали výsledek, neplytvali přehnaným optimismem, snažili se o věcný tón a přípravu občanů na to, že kompromis bude nejspíše nevyhnutelný.

V úterý 27. srpna po osmé hodině vstoupila do vysílání stanice Střední Čechy se zprávou, že v časných ranních hodinách se vrátila naše delegace z jednání v Moskvě a odjela na Pražský hrad. Reportéři Rudolf Zeman a Magda Kollárová se tam neprodleně vydali, aby získali oficiální vystoupení některého z nejvyšších představitelů státu.

Po 14. hodině bylo odvysíláno oficiální komuniké o československo-sovětském jednání v Moskvě, obsahující v podstatě jen řadu klisé a nicneříkajících frází. Obrovské rozčarování z výsledků moskevských jednání nezmiřil ani projev prezidenta Svobody, který rozhlas vysílal ve 14.50 hodin. Prezident v něm apeloval především na klid a rozvahu a snažil se najít pozitiva výsledků jednání.

V 17.30 hod. konečně vystoupil se svým dlouho očekávaným projevem Alexander Dubček. Pronesl přibližně půlhodinovou řeč, která byla plná dlouhých pomlk, zaškbortnutí a povzdechů. To, že projev byl vysílán v první verzi v auditivní podobě, umocnilo i v něm obsažené nonverbální sdělení, které bylo v rozporu s obsahem Dubčekových rádoby optimistických slov. Patrně i proto byl Dubčekův projev přijat s rozčarováním, ale zároveň se soucitnou emocí, která zabránila tomu, aby se proti přijetí moskevského diktátu okamžitě vzdmlula silná vlna odporu.

Pocity, které projev vyvolal, popsala výstižně V. Štovičková: „*Pamatuji si poslední okamžik v našem studiu, když přiletěl z Moskvy Dubček a pronesl chvějivým hlasem ten strašný projev. Navždy mi to utkvělo v paměti. Nevidím kulisy, nevidím nic, ale vidím sebe, jak mi vstoupily slzy do očí. Otočila jsem se k Čestmírovi (Suchému – pozn. autora) a řekla: A to je konec. On to vzdal.*“¹⁰

Dubčekovým projevem končí krátce před 18.00 hod. v úterý 27. srpna 1968 dramatickými událostmi nabitý týden, jehož první dějství se odehrálo v nočních hodinách 20. srpna a ve kterém sehrálo vysílání Československého rozhlasu tak výjimečnou úlohu. Ve vysílání znovu ve větší ploše dostává prostor především vážná hudba a programové schéma se postupně vrací do normální podoby.

Téměř po třech týdnech, 9. září 1968, se pracovníci Čs. rozhlasu vrátili na svá pracoviště v hlavní budově na

Vinohradské třídě. Ve dnech 3. a 4. září proběhla prohlídka budovy za účasti zástupce generální prokuratury. Rozsah škod pouze na vnitřním vybavení rozhlasu byl vyčíslen sumou téměř 1 milion 600 tisíc tehdejších korun – uřezané kabely, rozbité vybavení, vypáčené a vykradené stoly. Hned 9. září se v jedenáct hodin konala společná schůze, na níž se v doprovodu ústředního ředitele Z. Hejzlara a vládního zmocněnce O. Závodského dostavili člen představenstva a tajemník ÚV KSČ doc. Zdeněk Mlynář, ministr kultury Miroslav Galuška a vedoucí oddělení ÚV KSČ Dušan Havlíček. Poděkovali rozhlasovým pracovníkům za jejich obětavou práci v mimořádných podmínkách a ocenili, že rozhlasové vysílání posluchače nejen informovalo, ale i napomohlo k zachování relativního klidu obyvatelstva.

Od konsolidace k normalizaci

Ostrá kritika československých sdělovacích prostředků opakovaně zněla od sovětského vedení od zahájení procesu demokratizačních přeměn na jaře a v létě roku 1968. Je proto logické, že moskevský protokol z 26. srpna 1968 obsahoval ustanovení, které zavazovalo vedení KSČ k „ovládnutí sdělovacích prostředků“ pomocí nových zákonů a opatření, jakož i personálními změnami „ve vedení tisku, rozhlasu a televize“. Vláda již 30. srpna přijala usnesení č. 292 o mimořádných opatřeních ke kontrole prostředků hromadných informací. Také Národní shromáždění přijalo 13. září zákon č. 127 o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředků. Vláda jmenovala své zmocněnce pro rozhlas a televizi a při představení vlády vznikl úřad pro tisk a informace.

Vládním zmocněncem pro Čs. rozhlas byl jmenován 28. srpna dosavadní ředitel ostravského studia Odon Závodský. Měl zprostředkovat veškeré kontakty vedení rozhlasu s vládou a zajistit přímý vliv vlády na řízení rozhlasu. Rozhlas se opět měl stát spolehlivým služebníkem a hlásnou troubou komunistické strany. Na 6. září byla svolána mimořádná rozšířená porada vedení Čs. rozhlasu. Jedním z důležitých bodů bylo doplnění bezpečnostních předpisů. Zaměstnanci dostali písemný zákaz poskytovat cizím zpravodajům jakékoliv informace a interview, byly zpřísněny předpisy pro vstup do objektu, zakázány veškeré exkurze, fotografické a filmové aparáty, balíky a zavazadla musely být odloženy v šatně nebo ve vrátnici. Závodní stráž byla povinna prověřovat hudební nástroje externích účinkujících. Vstup cizích osob do Čs. rozhlasu po 20. hodině byl zakázán.

Současně byla provedena řada personálních opatření, která měla přispět k zajištění politického vysílání v nové situaci. Vedení rozhodlo omezit ve vysílání vystupování redaktorů a publicistů, kteří se angažovali v srpnových dnech. Karel Jezdinský a Jiří Dienstbier byli již dříve navrženi a připravováni k působení ve funkci zahraničních zpravodajů. Nyní byl schválen J. Dienstbier jako zahraniční zpravodaj ve Washingtonu, K. Jezdinský v Bělehradu. Věra Štovičková byla pověřena řízením sítě zahraničních korespondentů Čs. rozhlasu. V této funkci měla podstatně omezenou možnost vystoupit ve

vysílání. Z Čs. rozhlasu k 1. září 1968 odešli Luboš Dobrovský (zahraniční zpravodaj v Moskvě), Karel Kyncl a Jindra Sobišková. Kromě toho rozhlas rozvázal pracovní poměr se Slávou Volným (po jeho prvním návratu ze zahraničí – 12. října 1968) a hned po jeho prvním vystoupení na Svobodné Evropě ještě téhož roku se od něj vedení i pracovníci Čs. rozhlasu veřejně distancovali. Jeho bývalá základní organizace KSČ jej vyloučila ze svých řad. Další opatření personálního charakteru byla přijata po dohodě s ministrem – předsedou Federálního výboru pro tisk a informace dr. Jaroslavem Havelkou k 1. květnu 1969. Jan Petránek dostal za úkol se intenzivně připravovat na své budoucí zařazení (samozřejmě po schválení sekretariátem ÚV KSČ a ministerstvem zahraničních věcí) stálého zpravodaje v Londýně. Věra Šťovíčková byla pověřena studijní přípravou na cestu do Vietnamské demokratické republiky, kam byla pozvána velvyslanectvím VDR v Praze s tím, že po jejím návratu „bude konkrétně určeno využití jejich reportérských zápisů“. Jeroným Janiček, redaktor a komentátor vnitropolitické rubriky Hlavní redakce politického vysílání, byl převeden do okruhové redakce Třetího programu, kde měl za úkol přípravu a redigování pásem, besed, četby v typech, které redakce vytváří a hledání nových programových typů. Rudolf Zeman, redaktor a komentátor vnitropolitické rubriky HRPV, byl převeden do okruhové redakce Československa a pověřen přípravou na odbornou specializaci pro otázky česko-slovenských vztahů v podmínkách federativního uspořádání a rozvíjením nových programových forem na Třetím programu. Tato opatření byla provedena „v zájmu nezbytného uklidnění předdrážděné atmosféry, jak to vyžaduje potřeba konsolidace současných politických a hospodářských poměrů“.

V systému vysílání bylo nejzávažnější změnou zavedení zpřísněné kontroly programů a některá centralizační opatření. Jinými slovy – byla opětně zavedena cenzura a kromě zpráv potlačeno živé vysílání. Mimořádné vedení dne 6. září 1968 přijalo Směrnici pro zajištění bezpečnosti provozu, která stanovila osobní odpovědnost šéfredaktorů za obsahovou stránku příspěvků. Ve zpravodajských redakcích, kde nebylo fyzicky možné kontrolovat celodenní vysílání šéfredaktorem, byl nově zaveden systém služeb, tzv. dežurných. Zároveň byly zpřísněny provozní předpisy pro činnost hlasatelů a programových inspektorů. Do vysílání mohly být zařazovány pouze příspěvky schválené přímo šéfredaktorem nebo jeho zástupcem. Povinností programových inspektorů byla i kontrola řádného plnění schvalovacího procesu. Za pořady krajských studií odpovídal osobně ředitel studia nebo jeho zástupce. Na Slovensku byl vydán zákaz přímých vstupů krajů do vysílání, ze zasílaných příspěvků byla bratislavským ústředím připravována relace Ozveny krajov. Pro tzv. období konsolidace rozhodlo vedení kromě zrušení živého vysílání i o obnovení denní kontroly odvysílaných a připravovaných témat (předběžná cenzura). Bylo zrušeno komentované zpravodajství a nahrazeno oficiálně přebíranými zprávami tiskových agentur. Rovněž byla ustavena skupina zmocněn-

ců úřadu pro tisk a informace, dobudovaná s konečnou platností v lednu 1969, kdy byl jako její vedoucí schválen vedením Čs. rozhlasu Ivo Král.

Z vysílání dočasně zmizely pořady, které se staly symbolem „pražského jara“: Písničky s telefonem, Mikrofórum, Živá slova, Nedělní poznámka či vnitropolitický týdenní komentář. Živě vysílané pořady byly nahrazeny předtáčenými pořady typu Studio mladých, Večer u mikrofonu apod.

Základním východiskem pro činnost Čs. rozhlasu a dalších hromadných sdělovacích prostředků se stala rezoluce z listopadového plenárního zasedání ÚV KSČ 14.–17. listopadu 1968 a na ni navazující závěry prosincového (12.–15. prosince) a lednového (16.–17. ledna 1969) pléna. Po zveřejnění listopadové rezoluce byl svolán celopodnikový aktiv, na kterém za přítomnosti místopředsedy vlády dr. Petera Colotky referovali šéfredaktoři o konkretizaci zásad této směrnice ve vysílání jejich redakcí. Na základě závěrů, přijatých na tomto aktivu, vedení rozhlasu ke dni 31. ledna 1969 vypracovalo dokument Základní koncepce programové činnosti Čs. rozhlasu v českých zemích, která v 19 bodech vytyčila nejbližší programové cíle pro jednotlivé oblasti vysílání Čs. rozhlasu a určila priority. Současně s programovou koncepcí zpracovalo vedení rozhlasu i Základní politickou koncepci Čs. rozhlasu. V obou koncepčních materiálech se vedení Čs. rozhlasu přihlásilo k aktivní podpoře politiky KSČ. Normalizace začínala. Odstartovala obrovskou vlnu personálních čistek, které padlo za oběť více než 800 zaměstnanců rozhlasu ze všech profesí. Za svou statečnost a mimořádné pracovní nasazení byli potrestáni ztrátou zaměstnání a jen obtížně hledali jakékoli uplatnění. Rozhlas přišel nejen o špičkové redaktory, komentátory, hlasatele a techniky, ale i o kredit, který právě díky těmto osobnostem získal u posluchačů v průběhu „pražského jara“ a především srpnovým vysíláním.

Dovětek

Srpen 1968 přinesl v historii sdělovacích prostředků ještě jeden pozoruhodný a ojedinělý moment, kdy se na území jednoho státu střetávaly čtyři propagandistické tendence: legální vysílání Čs. rozhlasu, kontravysílání pěti zemí Varšavské smlouvy prostřednictvím vysílačky Vltava, vysílání Tirany a Pekingu a vysílání západních stanic v českém jazyce.

Mezi všemi sdělovacími prostředky, které v průběhu celého roku 1968 a zejména ve třetím srpnovém týdnu sehrály důležitou roli, zaujal rozhlas jedinečnou a vůdčí úlohu. V situaci, kdy události následovaly v rychlém sledu, vedoucí představitelé státu byli odvedeni do Moskvy a hrozil rozvrat a chaos, zůstalo jako integrující prvek celospolečenského dění rozhlasové vysílání. Podobně jako v květnu 1945 se ujalo nejen funkce informační směrem k domácím i zahraničním posluchačům, ale současně také role organizátorské. Obě mezní situace lze označit za vrcholné okamžiky působení rozhlasu na našem území a jako příkladné plnění veřejnoprávních služeb. Díky obětavosti mnoha rozhlasových pracovníků všech

profesí se podařilo informovat národ o všech důležitých událostech, včetně jednání mimořádného „vysočanského sjezdu“, o projevech solidarity, a odvysílat všechny zásadní projevy a stanoviska stranických a vládních činitelů. Za svou práci získaly kolektivy pracovníků Čs. rozhlasu a Čs. televize 4. listopadu 1968 (stejně jako Alexander Dubček a Ludvík Svoboda) Cenu míru.

K nejsilnějším okamžikům rozhlasového vysílání do dnes patří závěrečné minuty ranního vysílání z 21. srpna 1968, kdy se do slov komentátorů a opakovaně vysílané státní hymny mísila střelba ze samopalů a hluk z ulice...

Poznámky:

- 1) Čs. rozhlas obnovil své členství v r. 1964 a hned první z přihlášených her Bylo to na váš účet Ludvíka Aškenazyho získala druhou cenu své kategorie, Cenu Italského rozhlasu a televize. O dva roky později získala nejvyšší ocenění, Cenu Prix Italia, hra Miloslava Stehlíka Linka důvěry. Obě inscenace vznikly v dramaturgii Jaroslavy Strejčkové a režii Jiřího Horčíčky.
- 2) Literární noviny roč. XVII, č. 18, s. 1 a 3, 1968.
- 3) R. Běhal zastupoval ústředního ředitele Zdeňka Hejzlara, který byl služebně v Bratislavě.
- 4) Z rozhovoru s V. Štovičkovou, který natočil pro Archiv ČRo redaktor PhDr. Sláva Volný v r. 2012.
- 5) V r. 2003 byl Hoffmann skutečně odsouzen na 6 let za vlastizradu, odvolací soud ji později překvalifikoval na zneužití pravomoci veřejného činitele a vrchní soud ho uznal vinným ze sabotáže. Ve vězení strávil více než rok, propuštěn byl ze zdravotních důvodů. Zemřel 21. 2. 2013.
- 6) Z vysílání Čs. rozhlasu dne 22. 8. 1968.
- 7) Dienstbier, Jiří – Lánský, Karel: Rozhlas proti tankům. Čs. rozhlas, Praha 1989, s. 38.
- 8) Zůstaňte u svých přijímačů. Z rozhlasového vysílání krátce po půlnoci 21. srpna 1968. In: Rozhlasová práce 3/1991, s. 67.
- 9) Jedlička, Zdenko: Tu Dunaj. Spomienka na techniku augustového vysielania rozhlasu v r. 1968, In: Rozhlasová práce 4/1991, s. 68–87.
- 10) Z rozhovoru s V. Štovičkovou, který natočil pro Archiv ČRo redaktor PhDr. Sláva Volný v r. 2012.

Prameny a literatura:

- Archiv Českého rozhlasu: Fond Československý rozhlas, Fond AF – zvukové záznamy srpnového vysílání, Fond orální historie – rozhovory s V. Štovičkovou, K. Lánským, J. Petránkem, K. Tejkalem, V. Příkazským.
- Rozhlasová práce 3, 4/1991.
- Dienstbier, Jiří – Lánský, Karel: Rozhlas proti tankům. Čs. rozhlas, Praha 1989.
- Ješutová, Eva – Nováková, Jaroslava: Normalizace v Československém rozhlase. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1998.
- Ješutová, Eva a kol.: Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas, Praha 2003.
- Votavová, Jarmila: Stručný nástin historie Českého rozhlasu (příspěvek k 70. výročí). Český rozhlas, Praha 1993.

RECENZE

99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů

Před deseti lety iniciovalo Sdružení pro rozhlasovou tvorbu (SRT) vznik dosud nejpodrobnější a nesoustavnější publikace postihující historii rozhlasu na území někdejšího Československa. Kniha *Od mikrofonu k posluchačům* (vznikla za podpory Českého rozhlasu a sponzorů u příležitosti 80. výročí rozhlasu) obsahuje komplexní pohled na osm desetiletí vývoje rozhlasového média. Již v době vzniku této publikace byla zřejmé, že půjde o základní kámen.

K rozhlasové historiografii přispěla skupina autorů soustředěných kolem SRT i o pět let později. V roce 2008, kdy se slavilo 85. jubileum rozhlasu, zpracovala publikaci *99 významných uměleckých osobností rozhlasu*. Jednalo se o portréty tvůrců, kteří působili v oblasti uměleckého slova.

V letošním roce je tomu již 90 let, které nás dělí od chvíle, kdy se ozvalo první hlášení z kbelského stanu. Sdružení pro rozhlasovou tvorbu a Český rozhlas, věrní tradici, kterou nastolily před deseti lety, přišly s třetí knihou, jež soustřeďuje portréty *99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů*. Zachycuje osobnosti rozhlasové historie i současnosti – tentokrát těch, kteří se věnovali a věnují především především rozhlasovému dokumentu, naučnému pásmu, tvaru s anglickým názvem „feature“, umělecké reportáži, či jak se kdy pořadům, jež zachycují realitu s použitím autentického zvuku, říkalo. Jen namátkou některá jména, jejichž medailony jsou uvedeny v knize: O. Bednářová, M. Bobek, Z. Bouček, M. Čepelka, M. Doležal, F. Gel, M. Janáč, B. Janečková, J. Jarošová, J. Kleibl, J. Klímová, F. Kocourek, B. Kolář, J. Kolář...

Inspirátorkou vzniku těchto publikací byla Mgr. Eva Ješutová, vedoucí Archivních a programových fondů Českého rozhlasu, která vždy byla zároveň vedoucí kolektiv autorů.

Mgr. Eva Ješutová

Úvod k publikaci

Před více než deseti lety se skupinka nadšenců kolem Sdružení pro rozhlasovou tvorbu rozhodla splatit dluh svým předchůdcům a začala se systematicky věnovat zpracování bílých míst rozhlasové historie. K 80. výročí zahájení pravidelného vysílání v českých zemích připravili první ucelené zpracování historie rozhlasu – *Od mikrofonu k posluchačům*. O pět let později vyšlo 99 významných uměleckých osobností rozhlasu.

K nadcházejícímu 90. výročí vychází publikace, která je věnována významným tvůrcům specifického rozhlasového žánru – dokumentu. Stejně jako u předchozích titulů i u této publikace jsme se snažili v portrétech tvůrců zachytit proměny, jakými dokument v jednotlivých etapách procházel, reflektovat vše, co jej ovlivňovalo, i kontinuitu i diskontinuitu jeho vývoje. Podobně jako u předchozí publikace komplikovaný byl už samotný výběr osobností, které by měly být do knihy zařazeny. I v tomto případě jsme se snažili, aby splňovaly určitá kritéria – délka zaměstnání, resp. spolupráce s rozhlasem a zejména přínos pro rozvoj daného žánru. Bylo to tím složitější, že tvůrci, kteří se zabývají výhradně dokumenty, prakticky neexistují. Většinou se dokumentu věnují publicisté, zpravodajci či redaktoři vytvářející umělecký program nad rámec svých běžných úkolů, téměř vždy na úkor svého volného času. Řada tvůrců vynikajících dokumentů, kteří by do publikace po zásluze patřili, tak byla zařazena již do předchozí, věnované uměleckým osobnostem, např. Alena Zemančíková, Hana Soukupová, Miroslav Buriánek, Jiří Kamen, Jiří Hraše.

Dalším problémem bylo vymezení žánru. Co vlastně je považováno za dokument? Definice se různí. Shodují se

ale v tom, že se bezesporu jedná o žánr, který je jedním z nejnáročnějších. Dokument je svědectvím o lidech a době, společenské atmosféře, zachycuje skutečné příběhy obyčejných lidí i osobností, také dokládá události. Současně se však stejným termínem označuje i skupina žánrů, které ze své podstaty zachycují autentické zvukové svědectví. Metoda dokumentu prostupuje všemi rozhlasovými zpravodajskými a publicistickými formami, včetně části tvorby umělecké. Dokumentární tvorba tak zahrnuje poměrně širokou škálu od nejrůznějších typů pásma, portrétu až po feature.

Rozhlasové pásmo má za cíl informovat posluchače o nějakém faktu nebo objevu, ale současně má na zřeteli i uměleckou stránku. Publicistické pásmo upřednostňuje informativní stránku díla, zatímco umělecké pásmo do popředí klade estetický záměr.

Feature je vnitřně sevřená složená rozhlasová nebo televizní relace, která dokumentačně zobrazovacím způsobem zpracovává aktuální společenskou událost, problém nebo jev. Základem je zpravidla autentický dokument, který je zpracováván do všeobecné publicistické nebo umělecké polohy. Pro feature je typické využívání kontrastu, ostrý střih, gradace, střídání slova s hudbou a zvukovými efekty, dialogu s monologem, výkladu s vyprávěním nebo reportážním opisem, autorského textu s citáty a úryvky z literatury. V překladu z anglického jazyka znamená slovo feature rys, znak, prvek, něco výjimečného, zvláštního. Současně je to anglický výraz pro rozhlasové pásmo, který se objevil už několik let před druhou světovou válkou. Zdeněk Bouček do jisté míry ztotožňuje feature s reportáží, respektive reportáž

s featurem. Alena Štěrbová sjednocuje feature s pásmem. Josef Branžovský považuje pásmo a feature za dva stupně či odstíny. Oba žánry využívají stejných skladebných principů a liší se od sebe jen mírou námětového objevitelství a stupněm přetváření fakticity v tvar, tradičnosti a novátorství. Zatímco feature hledá formu novou, pásmo používá spíše tradiční a tím méně působivé postupy.

Prvními pořady dokumentárního typu, které se objevily ve vysílání, byla nauková a vzdělávací pásma. Po vzestupu dokumentární tvorby v 60. letech dochází v 70. a 80. letech k velkému úpadku, tvorba dokumentů se omezila na nejrůznější historická výročí, „oslavy hrdinství práce“, z vysílání až na nepatrné výjimky zmizel feature, jehož roli převzaly tzv. hry faktu. Feature se vrací teprve v 90. letech, kdy také přibývají dokumenty reflektující současnost. V Českém rozhlasu se dnes dokumentu věnuje značná pozornost, vznikla samostatná tvůrčí skupina publicistiky a dokumentu. Kromě toho se na dokumentární tvorbě podílejí i další redaktoři a také externisté.

Poděkování autorského kolektivu patří kolegyním a kolegům z rozhlasové dokumentace, knihovny, fonotéky a archivu, kteří odvedli obrovský kus práce při vyhledání informačních zdrojů a následně při doplňování a ověřování údajů. Výrazně ke vzniku publikace přispěli také rozhlasoví pamětníci a příbuzní zaměstnanců, kteří poskytli mnoho cenných informací a fotografie, které v rozhlasovém archivu chyběly. Za všechny alespoň dvě jména – paní Jarmila Růžičková z brněnského studia, kte-

rá dokázala zjistit i fakta zdánlivě ztracená. A PhDr. Josef Kleibl, který poskytl mnoho cenných podnětů a připomínek z oblasti popularizace vědy, v níž se dokument uplatňoval velmi výrazně a prakticky nepřetržitě. Ocenění zaslouží Jarmila Konrádová a PhDr. Bohuslava Kolářová za redakční úpravy, Marcela Benešová za tvorbu rejstříků a PhDr. Dagmar Jaklová a Bc. Kamila Hugrová, které se staraly o jazykovou a stylistickou čistotu textu.

Na závěr je nezbytné zmínit dvě osobnosti, které ke vzniku knihy přispěly velmi výrazně, ač již nejsou mezi námi. Jsou to Jiří Hraše a Zdeněk Bouček. J. Hraše ještě připravoval koncepci a podílel se na výběru osobností. Zdeněk Bouček se zasloužil o to, že český dokument žije. Byl jeho neúnavným obhajovatelem a propagátorem v době, kdy byl zcela na okraji zájmu rozhlasových tvůrců. Dokázal prolomit bariéry, navázat cenné zahraniční kontakty a začlenit český dokument a feature do evropského kontextu. Shromáždil kolem sebe mladé talentované tvůrce a položil základ pro další rozvoj dokumentární tvorby, která navazuje na nejlepší tradice 60. let. Oba byli vůdčími osobnostmi SRT a pravidelnými účastníky soutěžní přehlídky publicistických a dokumentárních pořadů Report, která byla svého času jedinou platformou pro diskuse o podobě rozhlasového dokumentu.

Poděkování patří samozřejmě i vedení Českého rozhlasu, které podpořilo projekt finančně a které vytváří podmínky pro uplatnění dokumentu ve vysílání.

Bronislav Pražan

Rozhlasoví dokumentaristé mezi ušankami a frikulíny

(recenze z 1. 8. 2013 přetištěna se souhlasem Literárních novin a autora)

Informovat, vzdělávat, bavit – to jsou základní úkoly, které pro rozhlas jako instituci veřejné služby stanovil už ve dvacátých letech minulého století první generální ředitel BBC lord John Reith. Ve stejných činnostech vidí důvod své existence také Český rozhlas: „Naším posláním je sloužit veřejnosti, poskytovat kvalitní informace, vzdělávání, kulturu i zábavu a přispívat k ochraně a rozvoji základních hodnot demokratické společnosti,“ praví na svých webových stránkách.

Málokterý z rozhlasových žánrů může ovšem informovat, vzdělávat a bavit současně, určitě to však umí jeden – kvalitní rozhlasový dokument. A to především ten, jemuž se v odborné terminologii říká feature a který leží na pomezí publicistiky a umělecké tvorby. Feature přibližuje zajímavé současné i historické jevy, události a osobnosti formou montáže, v níž se uplatňují strohá fakta i anekdoty, dramatické kompozice i přírodní zvuky, hudba stejně jako odborný výklad. Tvůrci „fíčrů“ – často všeušnělově ovládající řemeslo redaktorů, komentátorů, režisérů a střihačů – využívají kontrast, ostré střihy a gradaci tak, aby souběžně oslovovali mozek i srdce posluchačů.

Není proto divu, že po první ucelené historii rozhlasu, kterou Sdružení pro rozhlasovou tvorbu připravilo pod

názvem *Od mikrofonu k posluchačům* k 80. výročí Českého rozhlasu, a po knize *99 významných uměleckých osobností rozhlasu*, kterou publikovalo před pěti lety, se nyní u příležitosti 90. výročí ČRo rozhodlo v Radioservisu vydat publikaci věnovanou právě zmíněným všeušnělům. Jak ale titul – **99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů** – napovídá, najdeme na jeho více než 250 stranách i medailony autorů dalších dokumentaristických žánrů, kupříkladu rozhovorů či pásem.

Portréty rozhlasových dokumentaristů zpracoval tým čtyřiatřiceti odborníků pod vedením historičky Evy Ješutové, vedoucí Archivních a programových fondů Českého rozhlasu. Do jejího útvaru patří také dva autoři, kteří připravili nejvíc hesel knihy – Jiří Hubička a Bohuslava Kolářová. Ostatními autory jsou pak kromě několika málo rozhlasových teoretiků, které v našem akademickém prostředí najdeme, další současní či bývalí rozhlasoví pracovníci, často rovněž dokumentaristé. I když by to mohlo svádět k domněnce, že se ocitají „ve středu zájmu“, podrobnější seznámení s jejich statemi podobné podezření vyvrátí. Naopak: právě ti, kteří sami dokumenty točí, dokážou nejlépe stanovit, jaké kvalitativní inovace dílo kolegů přináší, a výstižně formulovat zvláštnosti jejich poetiky. „Reportážně zachycuje

autentický okamžik, často ho však i sama vytváří, napomáhá náhodě. Připravuje pro své respondenty hry, v nichž se vynořují nová témata odhalující autenticitu člověka v dané chvíli, v daném místě. Bohatě strukturovaná autorská kompozice pak střihem a zvukovou interpunkcí vytváří originální auditivní koláže,“ charakterizuje například tvůrčí postupy brněnské (a nyní i berlínské) dokumentaristky Dory Kaprálové její někdejší kolegyně Andrea Hanáčková, která během uplynulého desetiletí vyrostla v přední teoretičku rozhlasové dokumentaristiky.

Častěji než stylu rozhlasových tvůrců se však medailony týkají jejich dominantních témat. Pro základní orientaci po těchto širokých tematických polích, sahajících od mikrobů k expandujícímu vesmíru či od dinosaurů k nanotechnologiím, může čtenáři posloužit závěrečný rejstřík titulů rozhlasových pořadů a cyklů. Ke čtenářskému komfortu přispívá také jmenný rejstřík.

Je ovšem škoda, že editory publikace nenapadlo přiřadit k těmto dvěma appendixům i chronologickou tabulku dokumentaristů. Medailony jsou napsány čtivě – rozhodně se nejedná o lakonická slovníková hesla – a obsahují řadu životopisných i kariérních detailů. Dávají tak nahlédnout do dramatických osudů lidí, kteří v průběhu uplynulých devadesáti let na jedné straně spoluvytvářeli a postupně proměňovali jeden dílčí, nicméně významný kulturní fenomén – rozhlasový dokument, na druhé straně však sami „byli utvářeni“. To jest: většinu profesní kariéry, vystaveni proměnlivým politickým a společenským tlakům, museli na ně reagovat jak svou tvorbou, tak svými postoji a rozhodnutími, jež jim ve svých důsledcích často měnily život a existenci. Budeme-li číst devětadevadesát portrétů podle dat narození portrétovaných, zřetelněji rozpoznáme nejen tematické a formální peripetie rozhlasové dokumentaristiky a vrcholy,

jichž dosáhla ve třicátých, šedesátých a devadesátých letech dvacátého století, ale prostřednictvím konkrétních lidských životů se nám také přiblíží trudnost a trapnost období ležících mezi těmito vrcholy. „Moudří lidé nám radili, abychom si vzali ušanky, my jsme však raději volili kulíšky,“ řekla jedna z dokumentaristek v pořadu z počátku normalizace. Odkryla tím způsob, jímž se tehdy snažili obelstít moc nejen rozhlasoví dokumentaristé. Stejně jako mnozí z dalších kulíšků byla i ona nakonec z práce „odejita“.

Současná vláda nedávno projednávala změnu zákona o veřejnoprávním Českém rozhlase, která by mu umožnila stanici ČRo Plus vysílat celoplošně i na VKV. Proti změně zákona vystoupilo ministerstvo pro místní rozvoj a ministerstvo průmyslu a obchodu, protože by prý na VKV zablokovala další rozvoj komerčního vysílání. Vláda se však našťěstí ztotožnila se stanoviskem ministerstva kultury a návrh na změnu zákona podpořila. To je pro dokumentaristy i příznivce jejich tvorby dobrá zpráva, protože na ČRo Plus mají dokumenty na rozdíl od jiných stanic přece jen větší prostor. Tlak neoliberalů na zeslabení mediální veřejnoprávní sféry tím však jistě nepomine. Četba recenzované knihy pod zorným úhlem tohoto tlaku nutně generuje otázku, zda proklamací lorda Reitha není pro dnešní neoliberální frikulíny už jen k smíchu. Nač informovat a vzdělávat? Netřeba ušanek ani kulíšků. Mankurty sloužící zisku je přece účelnější jen bavit.

Autor je publicista a divadelní, literární a rozhlasový kritik.

(99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. Radioservis, 264 stran, 199 Kč, ISBN 978-80-87530-31-3.)

ROZHLASOVÁ TECHNIKA

Ing. Pavel Balíček

EBU ECE Bureau Meeting

Španělsko, Barcelona, 13.–15. 3. 2013

Ve dnech 13. až 15. března proběhlo další pracovní jednání užšího výboru skupiny kontaktních inženýrů **EBU Euroradia (Euroradio Contact Engineers Bureau)**, hostitelem byl katalánský rozhlas **Radio Catalunya (ESCAT)** v Barceloně (Španělsko). Jednání této užší skupiny probíhají během roku buď na osobní bázi, nebo pomocí webových konferencí. Jednání v Barceloně nahradilo původně plánovaný a později (z bezpečnostních důvodů) zrušený meeting v Alžírsku. Jednání se zúčastnilo asi 12 lidí, včetně kompletního vedení skupiny (Moortgat, Balíček, Reykers), provozní sekce EBU (Cutcliffe, Dinca, Mizel) a za vedení EBU P. Y. Tribolet a Christian Vogg.

Jednání bylo rozděleno do dvou dnů, hlavními tématy byly především systémy pro výměnu koncertů jak v „live“ podobě (Euroradio Network), tak v souborové podobě (M2M systém). Řešily se i další výhledy do budoucna, především způsoby a možnosti využití (a tedy výměny a sdílení) videa pro rozhlas, a také program a plán výroční konference na červen v Leuvenu (Belgie).

Systém **M2M** je zcela provozní (již plně nahradil systém MUSIPOP, který byl zcela zastaven) a v rámci jeho využívání nebo rozvoje se řeší zejména následující funkcionality – možnost práce a stahování různých formátů audiosouborů (nejen FLAC, ale i Wav, RF64, surround a podobně) a **zejména rozšíření systému na libovolnou souborovou funkčnost**. Toto rozšíření (de facto transport celých adresářů) by umožnilo takto sdílet i další dodatečné materiály (zejména obrázky, texty, pdf, videa a další nahrávky) mimo vlastní záznam koncertu. Druhou zásadní rozšířenou funkcionalitou by byla definice **sdílení pouze mezi vybranými uživateli (Member to Member)**, což by umožnilo používat tento nástroj i k bilaterální výměně materiálu, mimo oficiální nabídky EBU. V řadě rádií uživatelé zdaleka nemají tak otevřené možnosti a systémy IT (např. FTP přístup, otevřené složky, sdílení souborů atd.), a pokud je již nějaký systém implementovaný a „důvěryhodný“, bylo by možné to využívat.

Problémem implementace je ale vytížení IT týmu v EBU pro řadu jiných prioritních úkolů a tedy zdržení při programování a testování těchto rozšíření. Byl vznesen požadavek, aby Nicolas Mizel minimálně jeden den v týdnu mohl věnovat výhradně projektům Euroradia a stihl implementovat tyto změny do výročního jednání v červnu.

Systém **Live Network** je také plně v provozu, neustále narůstá počet stanic s možností vysílání (uplink – dnes 26). Nevypadá to, že by měl v nejbližší době být povinně rozšiřován pro přenos surroundových vícekanálových koncertů, jeví se to technologicky poměrně složité (vzhledem k nutné plné stereofonní kompatibilitě) a zatím chybí tak silná poptávka, nehledě k potřebě navýšení kapacit na satelitu. Jediným nedostatkem je stále ma-

lé využívání komunikačního chatovacího kanálu. Opět byla požadována povinná aktivita při vysílání a alespoň minimální odezva při příjmu koncertů.

Určitou komplikací je plánovaný postupný přechod na novou strukturu vysílací sítě EBU (zejména ze strany televizí) – **projekt FUNA**. V případě, kdy rozhlas a televize sdílí technologii satelitních uplinků (u velkých organizací TV a rádia je to dost často společné), se plánované změny významně dotknou i rozhlasového provozu. Otázka je, zda je výhodnější provozovat společný uplink, nebo rozdělené technologie. Zástupci Euroradia (Moortgat, Gertzen, Lerkki) budou aktivně pracovat ve skupině tohoto projektu.

Dalším projednávaným tématem do budoucna je zejména **otázka videopřenosů**, a to jak z pohledu technologie, tak i z pohledu práv. Řada rádií (včetně CZ CR) spolupracuje s nějakými již existujícími distribučními platformami (např. YouTube), to ale obvykle neřeší způsob pořízení (snímání) přenosu nebo záznamu, a navíc vede ke ztrátě kontroly nad právy k záznamu. EBU připravuje vlastní videodistribuční platformu, která by měla umožnit vkládání a sdílení videosouborů, včetně možnosti šíření online (live streaming). Měl by být k dispozici přehrávač, který půjde implementovat (embedovat) do webových stránek rádií. Náklady na datovou a distribuční kapacitu by v první fázi neslo přímo EBU. Tento projekt je velmi podporován ze strany nového vedení sekce Média EBU.

Na výročním jednání v červnu budou prezentovány různé přístupy a technologie k využívání videa – jak pro běžné vysílání (webkamery), tak pro videodistribuci (téměř TV show v rámci rozhlasového vysílání) až po přímé přenosy z akcí.

Nedílnou součástí těchto setkání je i prezentace a prohlídka hostitelské organizace. Katalánský rozhlas **Radio Catalunya (<http://www.catradio.cat>)** vysílá čtyři hlavní programy, z toho jeden převážně kulturní hudební (cat_musica), jeden převážně informační zpravodajský (cat_informacion) a jeden hodně multimediální a zaměřený na internet (i_cat). Kromě toho vysílá i další internetové streamy a má pět regionálních redakcí.

Technické vybavení představuje kombinaci analogové (Soundcraft SAC200) a digitální (Lawo) techniky, hlavním odbavovacím a pracovním systémem je **Dalet Plus**. Vysílání a odbavování probíhá moderátorsky, i na zpravodajské stanici. Celá prostorová koncepce je velmi úspěšná, pracovní prostředí (zejména redakce a kanceláře) až stísněné, působí velmi účelně, i když studií a technických pracovišť je poměrně dost. Zajímavostí je výhradní použití mikrofonů Sennheiser MD441 ve všech studiích a pozicích. Naopak zde prakticky chybí umělecká výroba a nahrávání.

Mgr. Edita Kudláčová

Rozpočtové škrty, nové strategie a budoucnost rádií na Rozhlasovém shromáždění EBU

Kanárské ostrovy, Tenerife, 2.–3. 5. 2013

Ve dnech 2. a 3. května se na Tenerife konalo pravidelné, každoroční Rozhlasové shromáždění Evropské vysílací unie (EBU), největší asociace veřejnoprávních médií na světě. Na jednání se schází vrcholní představitelé veřejnoprávních rozhlasů v Evropě a řeší se zde nejen strategie veřejnoprávního rozhlasového vysílání, ale rozhlasový trh v Evropě obecně. Témata na programu tedy zahrnovala digitalizaci rozhlasového vysílání, rozpočtové škrty, reorganizaci veřejnoprávních organizací, hudbu ve veřejnoprávním vysílání, vizualizaci rádií a redefinici vize a mise evropských rozhlasů.

Konferenci otevřeli zástupci EBU Anika Nyberg, ředitelka Media Department, a Christian Vogg, vedoucí Radio Department, které spadá právě pod Media Department. EBU je již druhým rokem v procesu reorganizace, která stále probíhá a v oblasti rozhlasové problematiky se týká zejména stanovení hlavního poslání oddělení, revizi jednotlivých činností a nové komunikační strategie. EBU spustila nový portál **EBU Community**, kde si mohou všichni zaregistrovaní uživatelé stáhnout nejen aktuální informace k jednotlivým jednáním, ale rovněž se zapojit do diskuze v rámci expertních skupin na daná témata. EBU Community by měla sloužit jako hlavní komunikační kanál pro všechny členy EBU. Anika Nyberg dále informovala o rozhodnutí Media Department stanovit na každý rok jeden hlavní projekt, do kterého budou přizvány všechny členské organizace. V letošním roce je to Cinema Week, tedy týden hudby ze známých filmů, který se koná první prosincový týden. Revize činností se týká rovněž jednotlivých expertních skupin, jejichž aktivity a poslání byly přehodnoceny Rozhlasovým výborem (podrobná zpráva bude zveřejněna na EBU Community).

Patrně nejzajímavějším tématem na programu byl panel věnovaný rozpočtovým škrtům a snižování počtu zaměstnanců. Nově jmenovaná ředitelka rozhlasové sekce BBC Audio & Music, Helen Boaden, zdůraznila hlavní osobní zkušenosti, které získala během své pozice ředitelky zpravodajství BBC, kdy musela snížit počet zaměstnanců o 800 lidí a seškrtat rozpočet o 20 %. Hlavním a osvědčeným pravidlem je častá a otevřená komunikace se zaměstnanci. V BBC se tak během těchto radikálních změn scházela Boaden se svými zaměstnanci každý týden během obědové přestávky a otevřeně s nimi rozebírala důvody a dopady reorganizace. Nešlo jen o to motivovat ty, kteří nebyli propuštěni, k tomu, aby pracovali více za stejné peníze, ale rovněž o to se vnitřně smířit s tím, že kvalita již nemůže být nejlepší, ale musí stačit, že je dostatečně dobrá.

Dalším důležitým bodem byla digitalizace rozhlasového vysílání. Belgický rozhlas RTBF se poučil z pří-

kladů Švédského rozhlasu, nizozemského NPO a britské BBC a stanovil si rovněž vlastní strategii v rámci Belgie na digitalizování rozhlasového vysílání. Ta se týká zejména aktivní komunikace s privátními stanicemi a zákonodárci, ale rovněž vyčlenění finančních prostředků na digitalizaci samotnou a stanovení si priorit a jasného časového harmonogramu. Takovou přípravu celého procesu jen stvrdil Jan Petersson ze Švédského rozhlasu, který doplnil, že v digitálním světě se nesmí zapomínat ani na změnu výroby pořadů. Celá produkční práce se musí změnit od základů a každý jednotlivý redaktor si musí uvědomit, že si musí osvojit práci s novými médii, s novými komunikačními nástroji, které lidé již běžně používají, což jsou chytré telefony, přehrávače hudby a mp3 souborů, počítače, TV obrazovky a další zařízení. Změna procesů je složitou záležitostí, ovšem změna způsobu myšlení vyžaduje mnohem větší úsilí a je často bolestivější než rozpočtové škrty.

Uchopit budoucnost do vlastních rukou, to byla hlavní myšlenka většiny prezentujících. Příkladem může být prezentace Francise Goffina, ředitele belgického RTBF, který eklekticky sestavil hlavní priority pro strategii RTBF v nadcházejících letech, jež by se měla zaměřit na:

- posluchače
- žurnalistiku
- distribuci vysílání

U zaměření se na posluchače využil Goffin zkušenosti Dánského rozhlasu, který spustil zbrusu nový portál **Music pages** na svých webových stránkách, což je naprosto nový přístup k nabídce hudby posluchačům a propagaci domácí hudby. Rovněž se Goffinovi hodily zkušenosti BBC a Švédského rozhlasu, týkající se interaktivity a zapojení posluchačů do oboustranných diskuzí v rámci jednotlivých pořadů. Žurnalistiku směřuje nyní RTBF ve směru udávaném Žurnalistikou 3.0, jejíž iniciátorkou a propagátorkou je generální ředitelka Švédského rozhlasu Cilla Benkö, a zapojením posluchačů do zpravodajských pořadů. A v oblasti distribuce rozhlasového vysílání se jeví jako nejdůležitější podpora **kampaně EBU nazvaná Euro-Chip**, která se snaží apelovat nejen na veřejnoprávní, ale i na privátní stanice a odpovědné zástupce EU k propagaci a podpoře digitálního rozhlasového vysílání. S tím souvisí i současná snaha RTBF o diskuzi s privátními belgickými stanicemi na vytvoření jednotného webového portálu, kde by byla zastoupena všechna belgická rádia a každý posluchač by tak měl možnost volby a alternativ. Právě tak, jako to před několika lety udělala BBC, jejíž UK Player se těší velké oblibě u posluchačů.

Přestože každý zástupce jednotlivých rozhlasů hovořil o jiných problémech, kterým jeho organizace čelí, spoustu strategií a nápadů je přenosných a stačí je jen sdílet a poučit se z chyb, které již udělal někdo dříve. Veřejnoprávní rozhlasové organizace čelí rozpočtovým škrtnutím, ale zároveň je čeká i redefinice sebe samých a jasná vize do budoucna, která bude digitální, bude fandit rádiím a bude mnohem více motivována tím, jak se mění přístup posluchače k rádiu a jak vlastně vypadá jeho denní rytmus.

Rozhlasového shromáždění se za Český rozhlas zúčastnil René Zavoral, který byl zvolen do Rozhlasového výboru EBU, Filip Rožánek, jehož prezentace o spolupráci Českého rozhlasu s YouTube se setkala s velkým zájmem delegátů, a Edita Kudláčová.

Ing. Pavel Balíček

EBU ECE Annual Meeting

Belgie, Leuven, 5.–7. 6. 2013

Ve dnech 5. až 7. června proběhl 19. výroční meeting skupiny kontaktních inženýrů **EBU Euroradia (Euroradio Contact Engineers Group)**, který letos hostil belgický veřejnoprávní provozovatel televize a rozhlasu VRT (Vlaamse Radio Television, www.vrt.be) v **Leuvenu** (nedaleko Bruselu), kde je i jedno z regionálních sídel/studií VRT. Jednání se zúčastnilo asi 30 kontaktních inženýrů z organizací EBU, řada kolegů z belgického VRT, odborníci z několika technologických firem a také tým z EBU z Ženevy (včetně p. Triboleta a Vogga).

Jednání bylo rozděleno do dvou dnů, první den prezentace dalšího rozvoje technologie pro programovou výměnu a přímé přenosy, včetně diskusí a pracovních workshopů na daná témata (mimo jiné velká pasáž byla věnována technologii pro videopřenosy), a druhý den prezentace zajímavostí a technologického vývoje v oblasti rozhlasu, např. digitální vysílání, řešení problému hlasitosti/loudness nebo možnosti mobilních zařízení nebo satelitních datových přenosů. Ke společenským aktivitám setkání přispěla návštěva pivovaru Stella Artis.

Na velké části programu prvního dne, tj. využití technologií pro současnou programovou výměnu, participuje i Český rozhlas, protože **jeho zástupce je v pozici místopředsedy skupiny a aktivního člena pracovní komise (ECE Bureau)**. Dá se tedy říci, že tato část nepřinesla nějaké zásadně nové poznatky, spíše shrnutí vývoje za poslední rok a prezentaci tohoto pro ostatní kolegy.

Jednání celé skupiny EBU ECE Group bylo zahájeno schválením zprávy z minulého výročního setkání v Dubrovniku a obecnou prezentací činnosti Euroradia od P. Y. Triboleta.

Dále byly podrobně představeny **novinky v systému M2M** (resp. připravované funkcionality – různý formát zasílaných souborů, fungování chatboxu, streaming jako

Nové složení Rozhlasového výboru platné od 3. 5. 2013 do zasedání v roce 2015, kdy proběhnou nové volby:

Předseda: Graham Ellis (BBC)

Místopředsedové: Albena Milanova (BNR), Marc Savary (SRG-SSR), Jan Westerhof (NPO, znovu zvolen)

Výbor: Marcelino Blanes (ES RNE), Francis Goffin (BE RTBF), Christian Gramsch (DE ARD/DW), Oleg Kupriyanov (RU RDO VOR), Miha Lamprecht (SI RTVS-LO), Alain Massé (FR GRF/SRF), Zoran Mihajlović (HR HRT), Jan Petersson (SE SR), Sergio Valzania (IT RAI), René Zavoral (CZ CR)

Příští rozhlasové shromáždění se bude konat opět začátkem května, tentokrát v budově EBU v Ženevě.

záloha pro satelit, možnosti výměny dodatečných souborů /multimédia, dokumentace atd./ nebo možnosti bilaterální výměny pouze mezi vybranými členy sítě).

Systém M2M je v zásadě plně funkční (jeho výměnou prošlo již cca 7 TB dat nahrávek), míra využití jednotlivými členy se ale liší (zejména např. následná distribuce a zpracování souborů).

V této části bylo znovu zdůrazněno, že **povinností poskytovatele přímého satelitního přenosu je komunikace prostřednictvím chatu** – a že je též vhodné i při příjmu minimálně ohlásit svoji přítomnost a potvrdit příjem. Naše hudební produkce přenosů obvykle při vysílání poskytuje jak technické, tak produkční informace. **Při příjmu by bylo žádoucí vždy ze studia potvrdit, že někdo naslouchá a čte zprávy z chatu** – také jako motivaci pro zadávací stranu...

V další části jednání se probíral **stav sítě Euroradia**, počet vysílacích a přijímacích stanic, a zejména technologická vazba na systémy Eurovize tam, kde rádio a televize používají společnou anténu. Vzhledem k tomu, že systém Eurovize by měl přejít na jinou technologii (spojenou s výměnou nebo modernizací jejich stávajícího vybavení – projekt „Future Network Architecture“ – FNRMN), skupina ECE pro rádia ale doporučila **ponechat stávající systém včetně využití současné satelitní pozice**. Ve speciálních případech bude nutné instalovat novou technologii. Pro Český rozhlas de facto ani stávající stav, ani případný přechod (a změna polarizace) nepředstavuje problém, protože jsme na TV technologii zcela nezávislí.

Odpolední program prvního dne byl ve znamení **videotechnologie** a jejího využití v rádiu. Dvě prezentace se týkaly využití videa pro přímé přenosy a technologie a štábu pro jejich realizaci (**CZCR** – klasický „video“ štáb včetně kameramanů a režie, **SIRTVS** – virtuální „režie“ – IP kamery, dálkové ovládání, střih, vše řízené z jedině

PC aplikace) a zařízení studia pro trvalou videoprezentaci „HR – video stream“ (HRHRT – talkshows, koncerty, vysíláno i v TV).

V poslední části pak probíhaly prezentace, workshopy a diskuse na daná témata v menších skupinách – opět zejména různé videotechnologie (streaming, režie, VidiGO apod.)

Zajímavá byla návštěva **regionálního studia VRT v Leuvenu**, které sídlí v přízemí budovy (zadní trakt nádherné gotické radnice). Rádio má k dispozici vysílací studio (jedna místnost, technologie i moderátoři), malá produkční studia a velkou redakci a newsroom. Vše je moderně a designově vybavené, studio bylo realizováno v loňském roce a vysílá cca šest hodin denně. V dalším patře budovy je „RadioCafe“ – klubový prostor s pódium a barem a dalším zázemím, kde se odehrávalo i vlastní jednání. Nad tímto patrem vzniká historická expozice (včetně prostorového uspořádání) o belgickém rozhlasu (bude slavit 100 let) a v nejvyšším patře je depozitář historické techniky.

Druhý den byl věnován **prezentaci různých technických projektů**, novinek a rozvoje rozhlasu a zájmu, který tomu věnuje EBU. Nejzajímavější byly prezentace na téma **Loudness** – způsob řízení hlasitosti a úrovně v digitálním produkčním řetězu, dodržování nového ustanovení EBU R128, dále použití zvukového **kodeku OPUS** (Mayah) pro přenosy v IP datových sítích (mj. také pro iPhone aplikaci MOBI), prezentaci přístupu k hybridnímu rádiu (kombinace analogového, digitálního vysílání a datových přenosů – **RadioDNS**), rozdělování a indexování (chaptering) zvukových streamů atd.

Na závěr pak jednání ukončil p. Christian Vogt s výhledem zájmů EBU v oblasti videa – vlastní videodistribuční platforma s přehledem aplikací pro různé spotřebitelské platformy (smartphone, tablet), na kterých rozhlas prezentuje svůj obsah.

Prezentační materiály v plném znění jsou případně k dispozici na serverech FTP a wiki.ebu.ch a mohou být použity pro další přesnější informace a prezentace.

Filip Rožánek

Rozhlas a YouTube: synergie, která má smysl

Český rozhlas je premiovým partnerem serveru YouTube v České republice. Jak si zvukové médium rozumí s nejpobulárnějším videowebem na světě? Možná vás to překvapí, ale skvěle.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že rozhlas nemá platformě, která je založena na sdílení videozáznamů, co nabídnout, opak je pravdou. Český rozhlas patří mezi neaktivnější partnery YouTube u nás, možná aktivnější, než jsou různé televize. Přenos prezidentské debaty Martina Veselovského z relativně malých prostor Studia 2 byl dokonce na YouTube sledovanější než debata, kterou vedl Václav Moravec v pražském Kongresovém centru.

Mezi uživateli YouTube jsou populární všechny typy obsahu, které rozhlas na videoserveru nabízí – od koncertů v rámci Studia Noc, vystoupení Symfonického orchestru Českého rozhlasu přes rozhovory a debaty až po krátká videa, která natočili přímo redaktoři v terénu. Typickým obsahem je přímý přenos, ať už zajišťovaný pražskou centrálou, nebo regionálními stanicemi (s YouTube pracují například v olomouckém či královéhradeckém studiu). Zpravidla přenos zajišťuje multimediální tým Centra Nová média, ale některé přenosy snímali také externí kameramani, pokud si je příslušné studio zajistilo.

Navíc jsme si v rozhlase vyzkoušeli, jestli mají servery YouTube nějaké limity – a skutečně jsme na ně narazili. Když Lucie Výborná a Jan Pokorný překonali moderátorský rekord tím, že vyzpovídali 90 hostů během 48 hodin nepřetržitého moderování, vyčerpali tím nejen sebe, ale také místní servery YouTube. V samém závěru dvoudenního přenosu totiž začal obraz i zvuk vypadávat, neboť o akci byl jednak vysoký zájem a jednak je takový datový tok přece jen neobvyklý. I velké koncerty pro mnoho milionů diváků, které YouTube zprostředkovával, trvaly maximálně pár hodin, ne dva dny v kuse. Nejsme žádní troškaři...

Úspěšná spolupráce překvapuje i zahraniční kolegy, kteří buď smlouvu s YouTube vůbec nemají, nebo tento server používají pouze okrajově, případně pro krátká zábavná videa, ale ne pro přímé přenosy. Jak se ukázalo při květnovém výročním rozhlasovém zasedání EBU na ostrově Tenerife, největší obavy plynou z toho, že veřejnoprávní vysílatelé poskytovali svůj obsah na cizí platformě, nad kterou nemají úplnou kontrolu, popřípadě z toho, že k vysílání na YouTube je potřeba dostatečně vypořádat autorská práva k přenášeným pořadům.

Cesta k YouTube

Jak je obecně známo, rozhlas se na video zaměřil na podzim roku 2005, když odstartoval populárně naučný gorilí projekt Odhalení, jenž zároveň parodoval primitivní televizní reality show, v nichž na sebe lidé řvali, prali se, případně souložili. Gorily dělaly to samé, ale na rozdíl od lidí tím přispěly vědě, protože poznatky z projektu využili primatologové i ochránci přírody.

Právě Odhalení byli vůbec prvním rozhlasovým obsahem, který se na YouTube objevil. Každodenní ranní několikaminutové sestřihy z pavilonu posloužily jako základ samostatného videokanálu. Kanál ale nebyl udržován nijak systematicky, byl to běžný uživatelský účet, který se následně nerozrůstal a sloužil spíše jako doplněk rozhlasového webu.

Multimedializace webových stránek Českého rozhlasu totiž znamenala také jistou revoluci v hardwarovém vybavení, neboť jsme si tehdy přenosy zajišťovali přes vlastní videoserver, jenž měl limitovanou kapacitu (po-

zdějí narostla, ale i tak zvládala obsloužit maximálně několik stovek uživatelů naráz, v nízkém rozlišení a ve vlastním přehrávači). V internetovém redakčním systému Českého rozhlasu dodnes najdeme přes 2000 videozáznamů.

Avšak rychlý vývoj technologií ukázal, že investice do vlastního vybavení nemohou být nekonečné. Navíc se rozvinuly chytré mobily, objevily se tablety, televizory propojené s internetem a další zařízení, o kterých jsme před sedmi lety ještě netušili. Najednou tu bylo tolik zařízení, že nemělo smysl, abychom hlídali, jestli na všech fungují videa tak, jak mají, jestli se vůbec dají přehrát a jestli je kvalita obrazu dostatečná.

Slovo dalo slovo a v roce 2012 jsme s českou pobočkou společnosti Google, která YouTube vlastní, uzavřeli smlouvu o prémiovém partnerství. Ze zahraničních médií víme, že takových partnerství uzavírá Google obvykle jen několik v každé zemi a většinou s televizemi či hudebními vydavatelstvími, která disponují videoklipy. Prémiové partnerství například umožňuje vydavatelům, aby si jednoduše pohlídali nelegální kopie svého obsahu nahrané na YouTube, a také přináší možnost přímých přenosů i různých dalších doplňkových služeb. Klíčovou funkcí je pak možnost monetizace nahraného obsahu, kdy majitel práv může nejenom ohlídat nelegální kopie, jak bylo řečeno, ale také si nastavit model, zda a jak bude vydělávat na těch legálních.

Z veřejných zdrojů je známo, že mezi partnery, kteří uzavírali dohodu s YouTube ve stejné době jako my, byly i subjekty, které měly jepičí život. Takovým příkladem je zkrachovalá televize Pětka, kterou bleskově položilo na lopatky obstarání účtů jejího majitele během šetření kauzy privatizace Mostecké uhelné společnosti, takže ji už připomíná jen archiv pořadů právě na YouTube. Byl to jeden z nejrychlejších konců v českém televizním byznysu: stanice vysílala od 15. října 2012 do 4. února 2013, přičemž problémy s financováním začala mít už měsíc po zahájení vysílání, což vedlo k tomu, že přestala vyrábět některé pořady, které dávala i na YouTube. Kdybyste ještě před rokem někomu řekli, že rozhlas vydrží na celosvětovém videoseveru déle než celoplošná televize s miliardářem v zádech, považoval by vás za blázna. Člověk miní, švýcarská prokuratura mění...

Proč bychom vymýšleli kolo

Partnerství s YouTube přináší klíčovou technickou výhodu v tom, že Český rozhlas nemusí udržovat vlastní videosever. Bylo by to „vymýšlení kola“, když existuje platforma, která má nesrovnatelně více prostředků na vlastní rozvoj a kromě toho funguje skutečně všude, od mobilů po chytré televizory. Stačí vložit kód jejího přehrávače do našich stránek a víme, že bude fungovat vždycky a že všichni budou vědět, jak se ovládá. Pokud zrovna nepřekonáváme rekordy, pak je YouTube nepochybně stabilnější a výkonnější než jakékoliv vlastní řešení – dříve jsme dokázali uspokojit maximálně pár stovek diváků, YouTube jich má miliardu měsíčně a nával našich posluchačů-diváků v celosvětovém měřítku ani nezaznamená.

To pochopitelně přináší další efekt, a sice propagaci. Existuje velká masa uživatelů, kteří nikdy v životě nebyli na rozhlasovém webu (nebo jen málokdy), takže by se nikdy nedozvěděli o tom, že děláme nějaký přenos. Živý přenos na YouTube má okamžitě garantovanou pozornost. A jak ukázaly komentáře u některých přímých přenosů, našli se uživatelé, kteří díky nim zjistili, že „něco“ jménem Český rozhlas (stále) existuje, že navíc produkuje kvalitní obsah a ještě k tomu pravidelně. Už zmiňovaná debata Martina Veselovského přenášená na YouTube dokonce oslovila posluchače, kteří by si ji nikdy nezapnuli na Radiožurnálu, protože rádio zkrátka neposlouchají, ale na YouTube ji vydrželi bez problémů sledovat (a kromě toho ocenili moderátorské kvality Martina Veselovského, což potěší o to víc).

Navíc z povahy věci plyne, že data o sledování YouTube jsou přesnější a podrobnější než oficiální rozhlasový výzkum poslechovosti RadioProjekt. Zatímco u RadioProjektu dostávají provozovatelé souhrnnou zprávu o posluchačských preferencích a veřejné výstupy jsou jednou za čtvrt roku, na YouTube je k dispozici podrobná statistika ke každému videu – kolik lidí ho sledovalo, jak dlouho, jak se k němu dostali a kolik uživatelů si ho pustilo dodatečně z archivu. Lze tak účelně vyhodnotit, o jaký obsah je zájem. Někdy posluchačské preference dokážou překvapit, třeba když vyšlo najevo, že si 2300 lidí pustilo finále soutěže v oboru lesní roh na Pražském jaru 2013. Kdybychom takový záznam měli jen na rozhlasovém webu, nikdy by tolik diváků nezískal.

YouTube je totiž prostor, kde si zejména mladí lidé zvykli hledat kde co, vtipnými záznamy a videoklipy počínaje přes návody na cokoli až po zvukové nahrávky, ke kterým pouze přilepili nějaký statický obrázek (samostatný zvuk totiž na YouTube nahrát nemůžete, soubor vždy musí mít nějakou vizuální složku). Je nutné připomenout i druhou stranu mince – najdete tam i rozhlasové hry a četby na pokračování, nelegálně zkopírované z CD vydaných Radioservisem, případně stažené z rozhlasového webu. Z komentářů pod nahrávkami i z různých diskusních fór plyne, že fanoušci rozhlasových her ani tak neřeší, jestli je to legální, nebo není. Prostě si je chtějí pustit tehdy, když jim to vyhovuje, a to pokud možno co nejjednodušším způsobem. Možná sami ze své zkušenosti víte, že se nechcete učit ovládání nové webové stránky či programu nebo se někam registrovat. YouTube chápe každý a funguje na první kliknutí. Na nelegálnosti záznamů bez souhlasu Českého rozhlasu to sice nic nemění, ale jak je vzpomenu výše, nyní máme přístup k nástroji, který nám umožní tyto situace pohlídat.

Na už zmíněném zasedání rozhlasové části EBU na ostrově Tenerife jsem rozptýlil i obavy z toho, že jako veřejnoprávní médium působíme na komerční platformě. Častý argument odpůrců je, že to je propagace cizí služby a Google se kdykoliv může rozhodnout, že ji změní, zruší nebo zpoplatní. To bezesporu může, je to podnikání jako každé jiné a funguje v tržních podmínkách. Ve skutečnosti je to ale právě smlouva o prémiovém partnerství, která veřejnoprávní médium kryje, neboť mu na rozdíl od běžných uživatelů dává jistotu. Pokud jde o obavy ohledně copyrightu, ani tam není žádný důvod

ke znepokojení. Veškerá autorská práva zůstávají jejich vlastníkům, nemluvě o tom, že pro každý koncert máme vypořádané smluvní krytí s interprety i dalšími držiteli práv. Řada interpretů je nadto ráda, že jejich vystoupení bude kvalitně zaznamenáno pro YouTube. U literárně-dramatických pořadů je situace jiná, ale to není předmětem tohoto článku.

Na závěr statistika. V červnu 2013 odebíralo videokanál Českého rozhlasu přes 880 lidí. Videá nasbírala dohromady přes 560 000 diváků, kteří jejich sledováním strávili přes čtyři miliony minut. Nejsledovanějším pořadem byla zatím prezidentská debata Martina Veselovského z 16. ledna 2013, kdy mezi sebou diskutovali Miloš Zeman a Karel Schwarzenberg. Měla přes 58 000 zhlédnutí a ukázala, že je pro rozhlas velmi důležité myslet na majitele telefonů a tabletů, neboť tvořili 28 % diváků.

Shrneme-li dosavadní zkušenosti, pak je nezpochybnitelné, že zřízení prémiového účtu na YouTube, které prosadila a na kterém velký kus práce odvedla Blanka Mikulášková z Nových médií Českého rozhlasu, se nám jednoznačně vyplácí. Poznáváme díky tomu potřeby uživatelů moderních technologií a můžeme analyzovat, jak přizpůsobit náš obsah, aby se vypořádal s požadavky doby. Zároveň se dostáváme k publiku, které by nás jinak ignorovalo.

„Staré“ médium si bezpodmínečně musí rozumět s novými médii, musí s nimi souznít a najít win-win model, díky němuž ho nové technologie nepřeválcují, ale naopak posílí. Nestačí „jen“ natáčet kvalitní pořady, protože když o nich nikdo neví, je to produkce do zdi. „Analogové myšlení“ je ve 21. století sebevražda, svět nečeká, až se Vinohradská 12 rozmyslí.

Naštěstí se rozmyslela včas – a udělala dobře.

OSOBNOSTI – VÝROČÍ

Připomínáme jubilea rozhlasových osobností, jichž by se dožily v I. pololetí letošního roku. U některých byly ve Světě rozhlasu otištěny medailony v minulých letech, u dalších v publikaci 99 významných uměleckých osobností rozhlasu (SRT, Praha 2008) nebo v knize 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů (ČRo, SRT a Radioservis, Praha 2013). Proto je připomínáme pouze jmenovitě (viz s. 69).

Jarmila Růžičková

PhDr. Vlastimil Pantůček

13. 1. 1923 Kyjov – 19. 5. 1995 Brno

Tom – jak ho celý život všichni oslovovali – patřil k výrazným osobnostem brněnského rozhlasu padesátých a šedesátých let minulého století. Po studiu na Reálném gymnáziu v Kyjově absolvoval studium sociologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, které ukončil v říjnu 1949 disertační prací s rozhlasovou tematikou (*Jak Brno poslouchá rozhlas*).

Na kyjovském gymnáziu měl neobyčejné štěstí na vyučující. K těm nejdůležitějším patřil bezesporu profesor latiny – dr. Ladislav Dlouhý. Stál za veškerým kulturním děním ve městě – pořádal výstavy, organizoval literární večery, režíroval místní ochotnické divadlo. Svě studenty zásoboval publikacemi ze své bohaté osobní knihovny. Ke knihám patřily také divadelní programy Burianova D34, sborníky Osvobozeného divadla Voskovce a Wericha, časopisy s uměleckými manifesty. Seznamoval studenty s osobnostmi mezinárodní kultury, jako byl Roman Jacobson, režisér V. E. Mejerchold a A. J. Tairov, zakladatel Devětsilu Karel Teige, s hnutím DaDa i s aktivitami surrealistů. Výsledkem byla autorská studentská pásma – *Měsíčníky*, se kterými studenti vystupovali v učebně zpěvu pro spolužáky a učitelův sbor.

Vedle Vlastimila Pantůčka to byl především pozdější spisovatel Miroslav Skála, hudební skladatel a dirigent Dalibor Brázda, malířka a básnička Gertruda Göpfelová, působící po emigraci ve Francii a v Německu. Dusná atmosféra protektorátu a hlavně rok 1942 přinesl s hejdrichiádou zákazy, ke kterým patřilo i veřejné vystupování. Tehdy v Kyjově vzniklo tzv. domácí divadlo, o kterém Miroslav Skála napsal do Almanachu v roce 1968 tuto vzpomínku: „...v malé kuchyni stařenky Konečné (Tomovy babičky) se za staženými roletami odehrávala představení, která jako žánr se dala jen těžko definovat – něco mezi hrátkami, satirickým kabaretem a happeningem. Autory textu jsme byli my studenti, herci rovněž a diváky také...“

Nebylo nic divného, že pár dní po skončení války studenti uspořádali představení hudebně-literárního pásma pod názvem *Skioptikon*. Už ne ve škole, ale na skutečných divadelních prknech. Pantůček se Skálou ještě v roce 1946 uvedli autorskou Rozbitou revue a o rok později Pěst na oko z dílny V+W. Doba studií byla první fází jejich společné tvorby.

literární redaktor, humorista-satirik

V. Pantůček začal studovat v Brně na Filozofické fakultě MU a poprvé spolupracovat s brněnským rozhlasem. Od roku 1946 připravoval pro zpravodajskou redakci přehledy z brněnského tisku a zároveň zastával funkci externího zpravodaje a reportéra. Autorsky přispíval i do pořadů školského, vzdělávacího a literárního oddělení. Začátkem roku 1950 dostal smlouvu s půlroční zkušební dobou na práci v oddělení zábavy – po boku Jiřího Štuchala. Této nové funkce se zhostil na jedničku!

V letech 1953–1954 musel nastoupit povinnou vojenskou službu do AUS Víta Nejedlého v Praze. Po návratu do Brna se na čas stal dramaturgem zdejšího Státního divadla.

V červenci 1956 byl přijat do rozhlasu na místo redaktora operetních pořadů. Dramaturgicky i redakčně připravoval do vysílání operetní celky a průřezy operetami s vlastním průvodním textem. Redigoval texty k hudebním pořadům zábavného typu.

Tady se znovu po delší době setkal s kamarádem a spolužákem z Kyjova Miroslavem Skálou. Jejich doménou byly žánry, kterým se věnovali už na gymnáziu – kabarety, pásma a magazíny. Společným „dítkem“ se staly dva významné pořady: *Rozhlasový měsíčník* (1956–1960), který si vydobyl pevnou pozici ve vysílání Československého rozhlasu, a magazín *Nashledanou v sobotu* (1961–1970), který na něj navázal. Tehdejší šéfredaktor – básník Jan Skácel o nich řekl: „...Na práci dvojice Pantůček-Skála je hezké to, že své posluchače nepodceňují. Zamítli zastaralé dělení na posluchače venkovského a městského. Přiznali jim rovnost a inteligenci. Asi proto, že i oni sami jsou inteligentní lidé...“

Brzy k této tvůrčí dvojici přibyl další – Vladimír Fux, který sám sebe charakterizoval jako „*Ostraváka z kmeně valašského, sezením v Brně, vystudovaného chemika látek výbušných*“. Všichni tři zastávali stejný názor, že rozhodujícím faktorem skutečné lidské existence je humor. Pracovní setkání sociologa + lingvisty + odborníka na výbušniny bylo navýsost šťastné a charakterizuje jejich humor.

V červnu 1957 byl Pantůček definitivně přeložen do literární redakce. Po odchodu Jana Skácela do literárního časopisu *Host do domu* byl na uvolněné místo šéf-

redaktora jmenován Miroslav Skála a v roce 1968 na pouhé dva roky Vlastimil Pantůček. V době normalizace po r. 1970 musel z rozhlasu odejít.

Stal se populárním také jako autor rozsáhlého cyklu *Rýmy k sobotě* v pořadu *Nashledanou v sobotu* i jako textař satirických písní, které interpretoval spolu s Vladimírem Fuxem. V pořadech se často objevovaly vtipné veršované *Rozhlásky*, ve kterých reagoval na aktuální události i historická výročí (tuto zajímavou formu u nás zavedl už v roce 1926 novinář a spisovatel Eduard Bass).

Napsal na 500 písňových textů pro film, do divadelních her a kabaretů. Mnohé z nich vyšly tiskem a na gramofonových deskách. Do rozhlasu se ještě vrátil – už jen jako externista. Připravoval *Lexikon humoru*, *Písničky roku onoho*, pravidelné *Rozhlásky*, dlouholeté cykly pro redakci zábavy – *Prostřeny stůl*, *Zapome-*

nuté krásy, *Opona jde nahoru*, *Řekni to květinou* a další.

21. září 1959 bylo v Brně založeno Satirické divadlo Večerní Brno, významná a zcela ojedinělá scéna, která se vypracovala od pořadů kabaretního typu k mimořádným dramatickým dílům. U zrodu nechyběl ani Tom Pantůček, který patřil k autorskému zázemí divadla. V době své největší slávy se Večerní Brno stalo divadlem, o kterém jeho umělecký vedoucí a režisér Evžen Sokolovský napsal: „...*nehrálo to, co lidé chtějí, ani to, co nechtějí, ale hrálo to, co lidé potřebují.*“

Vlastimil Pantůček byl spolu s Antonínem Přídalem, Janem Skácelem, Miroslavem Skálou a Karlem Tachovským důležitou součástí tvůrčího kolektivu asi nejslavnější éry brněnské literární redakce. Tomovo srdce se zastavilo 19. května v roce 1995 při procházce Minoritskou ulicí, kde bydlel...

Mgr. Václav Bělohavý ml.

Karel Kraus

30. 1. 1913 Praha – červen 1995 Ostrava

Karel Kraus, pražský rodák, se stal na dlouhá desetiletí výraznou osobností ostravského rozhlasu, zejména jeho technického zázemí. Do „podniku“, jak rádiu starší rozhlasáci říkávali, nastoupil už ve svých 20 letech, hned po ukončení elektrotechnické průmyslové školy; předtím se vyučil jemným mechanikem. V ostravském rozhlase prošel řadou funkcí – od operátora přes technika-specialistu, technického referenta a inspektora technického provozu až na místo vedoucího útvaru „zvukozápisu“, jak se tehdy, ještě v roce 1954, pozice nazývala. Jako vedoucí oddělení zvukové výroby pak pracoval až do 70. let, do důchodu odešel k 1. srpnu 1977.

Karel Kraus patřil k legendám ostravské techniky a koneckonců i programu; byl členem slavného triumvirátu Václav Fajfr – stál v čele celého technického odboru, narozený roku 1912, Jaromír Steiner – vedoucí provozní zkušebny, měl na starosti techniku zdánlivě mrtvou, stroje a zařízení (ročník 1914), a Karel Kraus – šéf techniky živé, tedy mistrů zvuku, techniků a techniků. Z tohoto hlediska byl jakýmsi styčným důstojníkem mezi technikou a programem, protože právě pro jeho potřeby zajišťoval lidi pro přenosy, živé vysílání, natáčení hudby v terénu i ve studiu, slavné ostravské jedničky, výrobu slovních pořadů od jednoduchých zpravodajsko-publicistických magazínů až po náročné rozhlasové hry. Tady musel sladit zájmy šéfa provozu, naplnit pracovní úvazek podřízených, hlídat jejich oprávněné nároky, s požadavky autorů, redaktorů, režisérů – protože lidé při nutné obecné profesionalitě nejsou stejní; někteří si spolu „sednou“, jiní už méně, a na výsledku je tvůrčí pohoda či její opak při práci znát. To se Karlu Krausovi zpravidla dařilo, možná i proto, že jeho manželka Dana byla zpravodajskou redaktorkou a umožňovala tak, jaksi rodinně, dívat se

rozhlasový technik

na problémy, které každodenní rozhlasový život přináší, z obou stran. (Dana Krausová musela pro aktivní účast v srpnovém vysílání v roce 1968 z rozhlasu odejít, od roku 1972 pracovala jako dělnice na Nové huti.)

Pohnuté srpnové dny roku 1968 prožil Karel Kraus ve vypjaté atmosféře plné nejistoty, zda se vůbec vysílat bude a jak dlouho.

Osm heroických dnů ostravského rozhlasu podrobně zachycuje Svědectví o roku 1968, publikace kolektivu pamětníků vedených manželi Jarmilou a Liboslavem Tetensovými; mohla vyjít až v roce 1990. Z ní vyplývá, že Karel Kraus jako šéf zvukové výroby zajišťoval potřeby vysílání nejen v samotné rozhlasové budově, ale na různých náhradních pracovištích, zřízených pro případ, že by sovětsí vojáci normální provoz studia znemožnili. Tak byla k dispozici stálá rozhlasová kabina na fotbalovém stadionu Baníku na slezskoostravských Bazalech, vybavená linkami a dalším zařízením; bohužel tato stanice byla také kvůli své poloze snadno zaměřitelná.

Další dislokovaná pracoviště byla vybudována v objektu ZAM (Závod automatizace a mechanizace), na Nové huti Klementa Gottwalda, nad ostravským Čedokem, a dokonce v jednom soukromém bytě v Havířově.

Nakonec byla tato pracoviště využita jen minimálně, Ostrava vysílala svobodně až do 28. srpna, kdy se na příkaz vlády krajská studia dočasně odmlčela...

Karel Kraus zůstal oporou rozhlasové techniky i po roce 1970, tvrdá normalizační opatření dopadla téměř výlučně na programové pracovníky (ze 49 redaktorů, režisérů a hlasatelů muselo odejít 38, tj. 78 %, asi nejvíce v rámci celého Československého rozhlasu). I do techniky nastoupili noví lidé, ale spíše z důvodu generační

obměny než z příčin politických. Karel Kraus dokonce vykonával funkci předsedy Závodní organizace ROH, a myslím si, že by zaměstnanci nebyli proti, ani kdyby měli skutečnou možnost volby. Byl totiž vždycky odborník, člověk na svém místě už od předválečných dob, a navíc slušný člověk.

V závěru pracovního působení v Československém rozhlasu Ostrava Karla Krause trápila nemoc většiny

zvukařů, postupující ztráta sluchu. Nicméně zůstal až do odchodu do důchodu (1. srpna 1977) nad věcí, mohl být klidný, oddělení zvukové výroby, které dvacet let budoval, převzal a dále rozvíjel ing. Michael Tichý – a principy, které razil, tedy nutná spolupráce techniky s programem ke zdaru společného díla, platí i v naprosto jiných politických, ekonomických, technických a personálních podmínkách dodnes. Což není marný odkaz.

Mgr. Zuzana Turčová

Viktor Kalabis

27. 2. 1923 Červený Kostelec, okr. Náchod – 28. 9. 2006 Praha

hudební skladatel a dirigent

Významný český skladatel, dirigent, pedagog a mimo jiné také rozhlasový režisér a dramaturg. Viktor Kalabis pochází z Červeného Kostelce u Náchoda. Po ukončení obecné školy studoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou a poté v Jindřichově Hradci, kam byl jeho otec, poštovní úředník, přeložen roku 1939. Už v době studií byl Kalabis poměrně vyspělým klavíristou a jeho hudební zájmy tehdy obsáhly hudbu klasickou i jazzovou.

V Jindřichově Hradci, který si později s manželkou Zuzanou Růžičkovou zvolil za svůj druhý domov, se stal členem mužského pěveckého sboru Smetana a současně hrál na saxofon v jazzovém orchestru. Po maturitě v roce 1942 krátce působil jako pomocný učitel v Mělníku. I zde se zapojil do hudebního života města jako sbormistr ženské části Pěveckého a hudebního spolku Mělník. Od roku 1943 navštěvoval Kalabis v Praze soukromé hodiny harmonie u Jaroslava Řídkého a dirigování u Pavla Dědečka a v této době už byl pevně rozhodnut, že se stane profesionálním hudebníkem. Po skončení 2. světové války se zapsal na Pražskou konzervatoř, kde navštěvoval hodiny kompozice u Emila Hlobila a současně začal studovat hudební vědu a psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Absolvoval roku 1952, jeho disertační práce o I. Stravinském a B. Bartókovi však nebyla přijata (titul PhDr. získal Kalabis až roku 1991 po pádu komunistické vlády).

Z konzervatoře odešel Viktor Kalabis roku 1948 na nově založenou Akademii múzických umění a pokračoval ve studiu kompozice ve třídě Jaroslava Řídkého. Po studiích nastoupil jako pedagog na HAMU, již po několika měsících byl ale propuštěn jako „*živl, který zrazuje dělnické kádry od politické práce*“. V té době mu našťástí poskytl zázemí Československý rozhlas, kde působil téměř dvacet let jako hudební dramaturg a režisér v redakci pro děti a mládež. K tomuto oddělení tehdy patřil dětský pěvecký sbor, jehož repertoár Kalabis obohatil o mnoho soudobých novinek. Vedle tradiční lidové hudby dokázal prosadit řadu skladeb svých vrstevníků Otmaru Máchy, Petra Ebena nebo Ili Hurníka. V rozhlasu stál navíc u zrodu mezinárodní soutěže mladých talentů Concertino Praga, která se koná dodnes.

Z rozhlasové redakce pro děti a mládež odešel na vlastní žádost roku 1972 a od té doby se plně věnoval jen kompozici.

Na Kalabisově tvorbě bývá nejčastěji oceňován smysl pro tektoniku a kontrapunkt (neboli vnitřní logiku a řád díla), umění proporcí, instrumentační mistrovství a bohatá invence. Mezi jeho největší vzory patřili Igor Stravinskij, Béla Bartók, Leoš Janáček a především Bohuslav Martinů (Kalabis byl rovněž zakladatelem a dlouholetým předsedou Nadace Bohuslava Martinů). Jeho skladatelský odkaz čítá přes 90 opusů a kromě oper zahrnuje díla všech hudebních žánrů. Mezi nimi převažují zejména skladby orchestrální (např. pět symfonií, devět koncertů pro sólový nástroj a orchestr) a komorní (sedm smyčcových kvartetů, sonáty, suity, dechové soubory), jak ostatně uvedl v jednom z rozhlasových pořadů sám skladatel: „*Když se někdo ptá, co mě nejvíc vyjadřuje, tak je to nejspíš ta forma, která také umožňuje pojmout největší část člověka. To bývají symfonie, orchestrální koncerty, nebo to mohou být smyčcová kvarteta, která umožňují ten filosofický pohled na život. Ke všem skladbám se však stavím se stejnou odpovědností, ať už je to malá písnička nebo velká symfonie.*“

Mnoho Kalabisových děl vzniklo přímo na objednávku sólistů, hudebních těles i mezinárodních soutěží. Připomeňme např. *Koncert pro orchestr* pro Českou filharmonii, *4. symfonii* pro Drážďanský státní orchestr, kantátu *Canticum canticorum* pro stuttgartský sbor Gächinger Kantorei nebo *2. houslový koncert* pro Josefa Suka. *Koncert pro klavír č. 1* a *Koncert pro cembalo* napsal Kalabis pro svou manželku, vynikající cembalistku Zuzanu Růžičkovou, *Pět romantických písní o lásce* pro Terezii Czajbókovou a Maďarskou národní filharmonii. Na objednávku Pražského jara vznikla *Vábníčka pro flétnu* nebo *Rondo drammatico pro violoncello* a pro mezinárodní festival Brno *Invokace pro lesní roh*.

V průběhu 90. let se Viktor Kalabis, vinou zhoršujícího se zraku, soustředil už jen na komorní skladby menšího rozsahu a musel se vzdát i dirigování a rozsáhlejší pedagogické činnosti. Zemřel 28. září roku 2009 v Praze.

Jarmila Růžičková

Ladislav Kozderka

2. 3. 1913 Brno – 11. 12. 1999 Brno

Dlouholetý hudební redaktor Československého rozhlasu se narodil v Brně - Králově Poli. Pocházel ze známé muzikantské rodiny, jeho tři sourozenci – až na nejstaršího Františka – se hudbě také věnovali profesionálně: Richard byl violista, v letech 1929–1955 v orchestru Čs. rozhlasu, od roku 1956 ve Státní filharmonii. Nejmladší Jiří, který absolvoval dramatické i pěvecké odd. brněnské konzervatoře, se stal sólistou opery Janáčkova divadla v Brně.

Ladislav od svých devíti roků navštěvoval hodiny klavíru u prof. Václava Kaprála a už vymýšlel klavírní improvizace k loutkovým hrám, kterými u nich doma obveseloval i děti ze sousedství. Absolvoval obchodní školu a teprve pak, téměř dvacetiletý, se rozhodl pro konzervatoř. Studoval u prof. Františka Schäfera hru na klavír, u Quida Arnoldiho dirigování a u prof. Viléma Petrželky skladbu. Na škole se uplatnil jako korepetitor a klavírní doprovod. Hrál i v hodinách rytmiky a tak rozvíjel své improvizáční schopnosti.

Přesto, že byl stále obklopen vážnou hudbou, více inklinoval k lehké múze. Po absolutoriu působil v orchestru Jana Křenovského a od května 1939 v orchestru Dolfiho Langer a ve známých pražských kavárnách Mánes a Phönix. O rok později už s vlastním orchestrem vystupoval v kavárně Savoy, jedné z nejkrásnějších v tehdejší Brně.

1. července 1942 byl přijat do rozhlasu (Rundfunk Sender Brünn) na místo klavíristy a akordeonisty. Přijetí předcházela zkouška před váženou komisí – šéfem orchestru Břetislavem Bakalou, dirigentem Janem Plichou a vedoucím hudební redakce Čeňkem Gardavským.

Pro Malý rozhlasový orchestr vykonával i administrativní práce spojené s přípravou vysílání, sestavováním programu i korepeticemi. Ve smlouvě o pracovní činnosti, která je uložena v našem archivu, mě zaujaly dva odstavce:

„Za uvedený plat jste povinen býti pro nás vždy pohotov a věnovati nám veškerou svoji odbornou činnost. Zejména jste povinen účinkovat v našem jakémkoliv orchestrálním obsazení – při koncertech, činohře, opeře, operetě, dětské besídce, školském rozhlase ze studia, tak i při veřejných koncertech, kde jsme pořadatel, nebo o něž máme z vážných důvodů zájem.

Vaší povinností je, abyste veškerou svou činnost a své pracovní síly věnoval výhradně našemu podniku a dbal jeho zájmů. Jakákoli vedlejší činnost mimo naši společnost není dovolena.“

Po válce v roce 1946 se Ladislav Kozderka stal dirigentem v Malém rozhlasovém orchestru s povinností sestavovat pořady pro koncerty a spolupracovat i s ex-

hudební skladatel a klavírista

terními soubory. Pokud byly bez dirigenta, byl pověřen i touto funkcí. Měl za povinnost natočit měsíčně až 120 minut estrádní a taneční hudby, včetně vyhledávání materiálu, úprav a nastudování sborů a sól.

Začal spolupracovat s Vladimírem Konupkou a Karlem Kosinou na pořadu *Veselá brigáda Ko-Ko nastupuje*. Kromě vysílání vystupovali s tímto úspěšným zábavným pořadem téměř pravidelně 1x měsíčně ve velkém sále Stadionu v Brně a v širokém okolí. Podílel se na estrádních pořadech Jiřího Štuchala. S vedoucím dětského pěveckého sboru Františkem Lýskem připravoval od roku 1948 pořady určené dětem i dospělým – *Zpívejte s námi a Zpěvem k srdci*. Texty i s notovým záznamem pravidelně vycházely v týdeníku *Náš rozhlas*.

Reformou Malého orchestru v roce 1951 vznikl zásluhou Ladislava Kozderky a Jana Slabého Brněnský estrádní rozhlasový orchestr (BERO). Úkolem bylo vytvořit repertoár nových zábavných písní a instrumentálek, použitelných do všech relací. K autorům, kteří nejlépe vystihli rozhlasové potřeby, patřil i Kozderka. Na přelomu 50. a 60. let se zvyšoval zájem o zábavnou hudbu, která představovala 65 % veškerého hudebního programu. Pořady se vysílaly pod názvy *V lidovém tónu, Vesele do nového dne, Hodinka dobré pohody, Pějme píseň dokola, Hrajeme za dobrou práci...*

V roce 1959 vystřídal na místě redaktora pro populární hudbu Jana Křenovského. I když v prosinci 1973 odešel na zasloužený odpočinek, do rozhlasu se stále vracel – a nejen na návštěvu. Podle jeho vlastních slov – „brněnský rozhlas se mu stal druhým domovem“.

Na začátku vlastní hudební tvorby byl ovlivněn příkladem Jaroslava Ježka a prvními americkými zvukovými filmy. V tanečních písních i instrumentální a scénické hudbě dokázal spojit žánrovou funkčnost s výraznou melodikou. K nejoblíbenějším jeho skladbám patřila taneční píseň *Měsíc ve víně* (s textem P. Lukeše), která získala hlavní cenu na Mezinárodní soutěži rozhlasových stanic Praha – Berlín v roce 1957. Další ocenění v soutěžích v italské Pallanze, Düsseldorfu, v Antverpách a hlavně na domácí scéně.

Věnoval se také tvorbě pro děti. První interpretkou se stala Kozderkova nejmladší dcera Ladka, pozdější „hvězda“ Hudebního divadla v Praze-Karlíně. Zájem o mladou generaci u něho přetrvával až do pozdního věku: založil a vedl školní dětský sbor Vrabčáci v Brně-Bystrci. S generačně blízkými Bábinkami – tak se jmenoval ženský pěvecký sbor pod jeho vedením, rozdával radost z hudby v okolí Rokytna u Nového Města na Moravě – na své milované Vysočině...

PhDr. Ivan Ruml

Alena Möbiová, roz. Fetterová

Operní dáma hudebního vysílání

16. 3. 1933 Praha

Psát o lidech, kteří odešli z Československého rozhlasu před téměř čtvrtstoletím, je nesnadný úkol. Musíme pátrat v paměti, jak to tenkrát vlastně bylo. Redaktorka Alena Möbiová odešla do důchodu k 31. březnu 1989. Předtím svou působností spadala do SVK, což je zkratka, pod níž se ukrýval název redakce symfonické, vokální a komorní. Já jsem tehdy pracoval v HPV, což zase znamenalo redakce hudební publicistiky a vzdělávání. Třetí skupinu tvořila Remahuža, což byla redakce malých hudebních žánrů. Všechny tyto složky se pak snoubily do jednoho celku, jemuž se říkalo HRHV, tedy Hlavní redakce hudebního vysílání. Ta hudebně obsluhovala dva vysílací okruhy – Prahu a Vltavu, od jara 1989 také stanici Hvězda. Takže všichni jsme věděli o všem, co se kolem hudby v tehdejší Československém rozhlase děje, znali se a redakce měla i vliv na dramaturgii Symfonického orchestru a Pěveckého sboru. Kde ty loňské sněhy jsou?

Mezi malými redakcemi však neexistovaly žádné nepřekročitelné přehradky. Měly sice své samostatné výrobní porady, tzv. čtení, ale kdykoliv jsme z HPV přicházeli do SVK na radu, nebo naopak, byli jsme vždy mile přijati a vítáni. Byly tam totiž uloženy křestní listy s poznámkami, jaké úrovně je určitý hudební snímek. Byl to dobře fungující „šanonový“ systém. V SVK (tuším, že to bylo ve třetím patře staré budovy) seděli Milena Suhradová, Alena Möbiová, Václav Břešťák a tehdy mladý Rafael Brom. Panovala tu určitá hierarchie, která byla dána zkušeností a počtem odpracovaných let. Mladí redaktori si starších kolegů vážili, konzultovali s nimi své nápady a nechali si poradit, když přišli s nějakým „nesmyslem“ nebo tzv. novým nápadem, který už byl v rozhlase omlét nejmíň stokrát. Kupodivu ti mladí se neurazili, nevnímali to, jako že někdo omezuje jejich tvůrčí fantazii. Dodržovala se totiž generační kontinuita, což dnes v rozhlase naprosto postrádám.

Ačkoliv v osmdesátých letech ještě doznával neblahý závan předchozí normalizace, blýskalo se už na lepší časy s příchodem perestrojky. Na schůzích jsme se si ce oslovovali soudruhu a soudružko, v osobním rozhovoru jsme si říkali křestními jmény a vykali si. Myslím, že většina lidí v hudební redakci byli dámy a pánové. Panoval tu stále prvorepublikový duch a nikomu se ho ani za čtyřicet let nepodařilo zlomit. Změnilo se to paradoxně až po sametové revoluci, kdy místo původního hesla „Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí“ zača-

hudební redaktorka

lo vítězit nepsané – o peníze jde až v první řadě, popřípadě tvrzení, že neexistují špinavé peníze. Začalo se víc hovořit o financích než o kvalitě programu. Tehdy, myslím, jsme přestali být dámy a pánové. Mafiánské metody a klientelismus nás postupně odnaučily slušnému chování.

To už tady ale starší generace ze SVK a HPV nebyla a rozhlas byl reorganizován podle vysílacích okruhů, což osobně považuji za rozumné řešení. Mnohé z rad starších kolegů jsme si naštěstí zachovali, například že program plánujeme v šestinedělním cyklu, na jiné jsme z pohodlnosti zapomněli – čtvrtletní sekce, které koordinovaly krajové vysílání s centrem. Tehdy jsme se všichni víc znali a hovořili spolu. Dnes se vše příliš individualizuje, vznikají přebujelá ega, nedodržující technologickou kázeň, a každý vnímá toho druhého jako nebezpečnou konkurenci. Je smutné, že před čtvrt stoletím jsme ještě byli kolegové, kteří o své práci diskutovali a snažili se jeden druhému pomoci. Byli jsme semknuti do jedné řady proti společnému nepříteli, jehož jsme považovali jako za nutné zlo, ale zároveň i nebezpečí, před nímž se musíme mít na pozoru.

A ještě jednu zásluhu bych chtěl konkrétně přisoudit paní Aleně Möbiové, jíž se zapsala do síně slávy Českého rozhlasu.

Vytvářela po řadu let nejen stěžejní programy operní hudby na obou vysílacích okruzích, ale pečovala pravidelně o doplňování operního snímkového fondu. Za jejího panování byly natočeny stovky minut operních recitálů, z nichž žijeme v našem vysílání dodnes.

Mapovala interpretační výkony operní generace sedmdesátých a osmdesátých let v pražském Národním divadle. Po jejím odchodu se s výjimkou Evy Urbanové nenatočil ani jediný pěvecký studiový recitál, a to máme orchestr přímo v domě. Dnes se vše zdůvodňuje financemi, dlouhodobou rekonstrukcí studia, výmluvami na předražený půjčovní notový materiál, a konkrétní výsledky nejsou za námi vidět. Že by to byly skutečně objektivní potíže, nebo prostá lidská neochota věnovat se něčemu, co z těžko obhajitelného hlediska není tak umělecky efektní? Až se nás příští pokolení za dvacet či třicet let zeptají, jak to, že jste nezmapovali celou jednu pěveckou generaci ani výkony oceněné Thálií, budeme moci jen zahanbeně mlčet. Obávám se však, že pykat za to budou ti, kteří za dnešní bolestivý nešvar nejméně mohou.

Mgr. Ľubica Svárovská

Irena Novotná, rod. Brucková

28. 3. 1938 Praha

Irenka, ako ju každý z okolia volá, sa narodila do československej rodiny. Jej matka bola sekretárka Jindřicha Waldesa, českého priemyselníka. Otec pochádzal z Prešova a v Prahe bol zástupcom farmaceutickej firmy Remed, keď spoznal svoju životnú lásku. Šťastie netrvalo dlho a po vzniku Protektorátu Čechy a Morava sa mladá rodina musela z Prahy vysťahovať a vrátiť sa na Slovensko. Stres sa podpísal na zdraví rodičov a krátko po sebe zomierajú pred koncom a tesne po 2. svetovej vojne. Nastáva otázka, kto sa ujme siroty. O svojom osude rozhodne Irenka sama. Odmieťa odísť za strýkom do USA, do Chicaga, do úplne neznámeho prostredia a pre ňu k neznámym ľuďom. Ako svoju ju napokon prijímajú teta a strýko z Piešťan. V kúpeľnom meste úspešne maturuje na Jedenástočnej strednej škole. Aby uľahčila život svojim pestúnom, zvolí si nadvstavbové štúdium na Pedagogickej škole, aby sa čo najskôr dokázala postarať sama o seba. Učí tam, kde treba – Piešťany, Nová Lhota, Svinná, Partizánske. Práca s deťmi ju naplňuje a v tomto šťastnom období stretáva v Piešťanoch svojho budúceho manžela Iva, technika, ktorého po celý život sprevádza láska k hudbe. Odváža si ju späť do Prahy, kde sa narodila. Kruh sa uzatvára. Učí aj v Prahe, dialkovo si dorába aprobáciu slovenčina, dejepis a hudobná výchova.

V roku 1965 vyhlasuje Československý rozhlas konkurz na slovenského hlásateľa v Prahe. Zo 120 uchádzačov obstála najlepšie, jej krásny altový hlas si podmanil všetkých. Bola prirodzeným talentom, technicky, interpretačne i jazykovo vybavená. Ako hlásateľka pracovala na stanici Československo, potom Hviezda. Pre jej charakteristický zamatový hlas si ju požíčavala aj Česká televízia a Krátky film. Málokomu ako jej sa darí prechádzať zo slovenčiny do češtiny bez akéhokoľvek akcentu a bez chýb v gramatike či vetnej skladbe. S politikou sa nikdy nezaplietla, vždy odolávala ponuke

hlásateľka a redaktorka

vstúpiť do strany, aj keď vedela, že ju to môže stať miesto.

V roku 1993, po rozdelení federácie a vzniku Českého rozhlasu, dostáva ponuku, aby vybudovala slovenskú redakciu, ktorá má vysielat' pre práve vzniknutú slovenskú menšinu v Českej republike. 28. apríla 1993 bola odvysielaná prvá hodinová diskusná relácia, kde všetci predsedovia slovenských spolkov v ČR predstavovali svoje názory, ako by slovenské menšinové vysielanie malo vyzerat'. Krátko nato sa Irena Novotná stáva vedúcou redaktorkou minorít a pod svoje krídla dostáva aj nemeckú a rómsku redakciu.

Hodinová relácia Stretnutie krátko po sebe vystriedala niekoľko staníc – Vltava, Regióny – až hodinové vysielanie zakotvilo v utorok večer po 20. hodine na stanici Radiožurnál. Stretnutie sa dostáva aj na všetky regionálne okruhy. Dvakrát do týždňa v pondelok a v stredu sa vysiela 15minútová relácia.

Irena Novotná sa obklopila množstvom externistov, ktorí dodnes pre redakciu pracujú a prinášajú informácie nielen zo života slovenskej menšiny v Česku, ale aj zo Slovenska, aby sa nestratil kontakt so Slovenskom a slovenčinou. Je to jedinečná relácia, ktorú v žiadnom inom médiu nenájdete.

V roku 2002 odchádza z vlastného rozhodnutia do dôchodku, aby poskytla svojmu ťažko chorému manželovi láskavé prostredie, všetko podriadiuje želaniam manžela. Rodina pre Irenu Novotnú bola a je tá najdôležitejšia vec v živote, pre ktorú žije. Opúšťa a rezignuje aj na svoju spolkovú činnosť v Klube slovenskej kultúry. Vždy bola milá, pozitívne naladená a vždy schopná vcítiť sa do problémov druhých. V pracovnom prostredí vždy presadzovala súlad spoločných záujmov. Dodnes s ňou Slovenská redakcia externe spolupracuje.

Mali sme a máme ju radi.

PhDr. Vojtech Čelko

Irenka Novotná, ako som ju poznal

Moje prvé stretnutie s Irenkou bolo niekedy v roku 1971. Vtedy som postgraduálne študoval v Orientálnom ústave a pretože aspirantské štipendium nebolo veľké, snažil som sa nájsť nejakú vhodnú brigádu. Náhodou, cez rodičovskú priateľku Hedu Havlovú, ktorá pracovala v slovenskej redakcii Československého rozhlasu v Prahe, som sa dozvedel, že potrebujú externého redaktora, ktorý vie prekladať z češtiny do slovenčiny a text si dokáže v prípade potreby aj sám napísať na písacom stroji. Išlo o externú výpomoc v prípade dovoleniek, ochorenia a raz za týždeň aj nejakú nočnú službu. Nastúpil som najprv ako prekladateľ, ale potom som ro-

bil aj klepicu, to znamená, že som niektoré texty prepisoval z magnetofónového pásku. Preložené texty sa museli v určitom termíne pred vysielaním odovzdať hlásateľom. Niektorí z nich boli externí, spomínam si na Juraja Pucihho, ktorý robil hviezdicový peší pochod po republike, aby takto propagoval rozhlasové vysielanie stanice Hviezda, alebo egyptológa Jána Midžiaka. Medzi nimi ma upútala krásna, vysoká čiernovlasá Slovenka pochádzajúca z Piešťan, Irena Novotná. Mala nádherný – pre moje uši priam zamatový – hlas, veľmi peknú výslovnosť a nadovšetko milú povahu. Zaujímala sa o spolupracovníkov v redakcii a často so mnou prehodila

slovo. Moja kariéra v rozhlase netrvala dlho, lebo po stranických previerkach ako vylúčený zo strany som už nemohol v rozhlase externe pracovať. S Irenkou som sa ešte vídaval na programoch Miestneho odboru Matice slovenskej, ktorého bola od jeho založenia vo februári 1969 členkou. Vďaka svojim kontaktom v mediálnej sfére začala pracovať v propagačnej sekcii a moderovala niektoré programy. Potom som odišiel na vojenskú prezenčnú službu a aj po návrate a odchode do Rumburku, kde som pracoval dvanásť rokov, som Irenku počúval pri hlásení správ na rozhlasovej stanici Hviezda. Jej hlas bol tak charakteristický, že som ho hneď poznal a niekedy som sa pred známymi chválil, že túto hlásateľku poznám, že som s ňou dokonca spolupracoval.

V roku 1985 som sa vrátil do Prahy a začal som pracovať ako tajomník Klubu slovenskej kultúry a vedúci oddelenia kultúrno-výchovnej činnosti v novovytvorenom Dome slovenskej kultúry. Pri prvom zasadaní výboru som zistil, že v priebehu rokov sa Irenka stala členkou Rady Klubu slovenskej kultúry. Milo ma privítala a spomínala, že keď sa hľadala vhodná osoba na túto funkciu, patrila medzi tých, ktorí navrhli osloviť mňa. Veľmi ma to potešilo a začali sme spolupracovať. Irenka moderovala niektoré významnejšie programy najmä obľúbené slovenské plesy, ktoré sa konali v Obecnom dome a každoročnú Plavbu po Vltave spojenú s vatrou pri príležitosti výročia Slovenského národného povstania. V roku 1987, po tragickej smrti Dr. Nadi Puckovej, prevzala jej funkciu členky predsedníctva Klubu slovenskej kultúry a takmer dve desaťročia bola podpredsedníčkou KSK. Vtedy som sa začal s ňou stretávať pravidelne, každý pondelok okrem prázdninových mesiacov. Medzi jej úlohy patrilo korigovať po slovenčinárskej stránke Mesačný prehľad, ktorý som pre Klub a Dom slovenskej kultúry pripravoval. Bola jediná žena vo vedení Klubu, ktorý bol poradným orgánom riaditeľa Domu slovenskej kultúry. Svojím taktom pomáhala riešiť niek-

toré problémy, ktoré pri činnosti inštitúcie vznikali. Mala šiesty zmysel pre nachádzanie konsenzu aj vo veľmi zložitých situáciách.

Po rozdelení federácie stála pri zrode slovenského vysielania Rádiožurnálu. Nevieť si predstaviť nikoho iného, ktorý v tom čase, keď niektorí politickí predstavitelia ako český minister vnútra Petr Čermák hovorili o vzťahu ku Slovensku ako k Austrálii a nezodpovední redaktori týždenníka Týden spochybňovali lojalitu Slovákov, českých občanov, k Českej republike by bol schopný nielen vytvoriť slovenské vysielanie, ale aj nadriadených presvedčiť o jeho význame. Irenka dokázala získať široký okruh spolupracovníkov a vďaka jej osobnému nasadeniu a rozhlasovým skúsenostiach vytvorila z vysielania obľúbenú reláciu, ktorá bola počúvaná nielen v českých krajoch, ale i na Slovensku.

Obdivoval som aj Ireninej spoločenské aktivity, ktoré nesúviseli ani s prácou v rozhlase, ani v slovenských spolkoch. Spolu so svojim dnes už zomrelým manželom Ivom vytvorili na krásne zrenovovanej chalupe prostredie, kam pravidelne od jari do jesene prichádzal široký okruh ich priateľov z Písecka. Nešlo len o zábavu, ale o prednáškové aktivity v rámci Akadémie zlatého veku, ako tieto stretnutia nazvala. Prednášky vždy na vysokej odbornej úrovni boli spojené s diskusiou. Lektormi boli priatelia manželov Novotných, ktorý každý zo svojho odboru informoval o zaujímavostiach či novinkách, ktoré by bolo dobré poznať. Nemôžem nespomenúť ani na koncerty, ktoré sa konali jedenkrát ročne v rámci Hrátk na Kašinej hore. Za klavírom sedela profesorka HAMU Soňa Kresáková a spievali známi umelci ako Lívia Ághová, Simona Houda-Šaturová, Jarmila Chaloupková, Peter Poldauf či Eduard Klezla. Tieto stretnutia ostávajú v pamäti tých, ktorí sa ich zúčastnili.

Irenka má vlastnosť vytvoriť okolo seba atmosféru, kde sa každý dobre cíti a kde každý si nájde svoje miesto. A to je dar, ktorý nie je daný každému.

Mgr. Alena Zemančíková

Zdeněk Barborka

3. 4. 1938 Rokycany – 9. 10. 1994 Litoměřice

Zdeněk Barborka se narodil 3. dubna 1938 v Rokycanech. Vystudoval plzeňskou konzervatoř, což ho po letech učitelského působení na lidové škole umění kvalifikovalo pro práci hudebního redaktora Československého rozhlasu v Plzni. Sám o svém hudebním vzdělání říkal, že to byl omyl, ale to jen proto, že se ve své podstatě cítil víc literátem, básníkem, než hudebníkem.

I jako hudební redaktor (1962–1970) ovšem našel skoro zázračné literární uplatnění v době, kdy v Plzni působilo experimentální hudební studio, laboratoř, v níž se realizovaly elektronické skladby skladatelů Zdeňka Lukáše, Jaroslava Krčka (jenž působil i jako hudební režisér), Jana Málka, Karla Odstrčila a Eduarda Spáčila (těm, které jsem vynechala, se omlouvám). Studio

hudební pedagog a libretista

v Plzni se stalo prvním experimentálním elektroakustickým studiem v Československu. Vedením byl pověřen B. Samek, vedoucí hudebního vysílání plzeňského rozhlasu. Úkolem studia byla výroba elektroakustických skladeb, a to i pro nehudební oddělení (krátké znělky, sample) a rozvoj nových metod a technik. Studio, v němž se u nás poprvé provozovala kvadrofonie, technicky rychle zastaralo a jeho progresivní možnosti se dostaly do rozporu s ostrakizací hudebních skladatelů, kteří pro ně komponovali, nicméně to, co v něm v krátké době tvůrčí svobody a inspirace vzniklo, má nezpochybnitelný význam.

Z. Barborka pracoval s texty pro zhudebnění dekonstruktivním způsobem mnohem dřív, než postmo-

derní filozofie a estetika slovo dekonstrukce zavedla do běžného uměnovědného slovníku. Kombinoval texty různého původu, podle matematických pravidel přehazoval a přeskupoval slova, vytvářel nové významy a upozorňoval na nečekané souvislosti. Tak vznikl například pro Zdeňka Lukáše text *Nezabiješ* (1971), v němž se litanickým způsobem odříkává seznam vrahů a jejich obětí, obsažených v bibli, Kosmově kronice, Obrazech z dějin národa českého a dalších obecných textech, konkrétní násilníci postupně ztrácejí podobu i jména, zabíjení se mění v anonymní mechanismus, aby celá litanie skončila slovy „někdo zabil Vladislava Vančuru“.

Největším hudebně-básnickým experimentem byla *Nevěstka Raab*, opera Jaroslava Krčka, k níž Zdeněk Barborka napsal libreto (1971). Sděluje se v ní biblický příběh o pádu Jericha a text pěveckých partů je napsán v umělém, quasibiblickém jazyce (obsah každého výstupu sděluje recitátor, *Vox conductus*, na nahrávce Pantonu z roku 1989 Radovan Lukavský).

Nejenže šlo o zcela vymyšlený para-jazyk, ale některé texty byly jen jakési shluky písmen či slabik nebo jen zvukomalebné hlásky. Na otázku, kterou Krček položil Barborkovi, co s takovými texty má dělat, Barborka odpověděl: „Dělej si s nimi, co chceš, to máš pro inspiraci.“

Krčkova práce se zpěváky byla v tomto případě spíše režisérská než skladatelská. Vedl je k citovému vyjádření jakýmkoli způsobem. Zpěvem, mluvou, voláním, lkaním, ale i polohami mezi tím. Zpěváci svobodně přecházeli z mluvy do zpěvu a naopak. Nebo se vyjadřovali v hudbě neurčitelným způsobem, ve kterém šlo především o citový náboj.

„On to zkoušel zpěvem, ale také mluvou, všelijak. Dlouho nenašel vyjádření, které by citově oslovilo. Ale po nějaké době, za neustálého nabádání a pobízení se stalo, že se z jeho projevu ozvalo cosi, co zaujalo. To je ono, toho se drž a ještě to umocni. Dej do toho víc,“ píše Jaroslav Krček ve svých vzpomínkách *Odkud a kam* (2011) o práci se zpěváky a s Barborkovým textem.

Nevěstka Raab měla premiéru v pražském Divadle hudby v roce 1972 a vzápětí se zúčastnila operní soutěže města Ženevy, kde získala jednu ze dvou hlavních cen. Brzy po uvedení v Ženevě byla zakázána. (Vadil zřejmě biblický námět, ale svou roli sehrála i iracionální nenávisť normalizačního režimu ke všemu experimentálnímu, kosmopolitnímu, projevilo se „spiknutí neschopných“, kteří obsadili rozhodující místa. Rozhlasový dramaturg elektroakustické hudby dr. Eduard Herzog byl z rozhlasu vyhozen.) Až na konci 80. let byla opera natočena v Londýně a v roce 1989 konečně na gramofonovou desku v československém vydavatelství Panton.

Další velkou společnou prací Zdeňka Barborky a Jaroslava Krčka byla *Symfonie č. 3* pro orchestr, sbor a recitátora Jan Amos Comenius (1984). Na motivy Komenského *Labyrintu světa a ráje srdce* napsal Zdeněk Barborka vlastní text, tentokrát v češtině, v němž z Komenského díla vytáhl a zdůraznil obrazy, jež vy-

stihují současný svět naší civilizace. Zcela v duchu odpovědi na jednu z otázek někdejšího redaktora literárně-dramatické redakce Československého rozhlasu v Plzni Františka Fabiána z časopisu *Pramen* (1968?), kde Barborka odpovídá: „Experimentální texty jsou produktem spletité, málo srozumitelné a přesto zákonité civilizace našeho století.“ Skladba byla živě natočena ve Dvořákově síni Rudolfiny v roce 1992 pod taktovkou Jiřího Bělohávků a s Kühnovým smíšeným sborem. V partu recitátora opět slyšíme Radovana Lukavského.

Po naprosté ztrátě možnosti zaměstnání i publikování a kvůli pracovní šikaně, která se dotýkala i Zdeňkovy manželky MUDr. Věry Barborkové, se rodina rozhodla přestěhovat do Bohušovic v severních Čechách. Odsud pokračovala spolupráce se Zdeňkem Lukášem (opera *Domácí karneval*, 1986), s Jaroslavem Krčkem (Jan Amos Comenius), zde se Barborka také věnoval prozaické tvorbě (*Z cest revizního technika*).

Do Plzně se už nikdy nevrátil, i když jeho spolupráce s plzeňským studiem Českého rozhlasu se po roce 1989 obnovila. Režisér Miroslav Buriánek zde realizoval jeho kompozici *Selanka a vřava* (1991), jež je montáží dějin 1. světové války a každodenních zápisů venkovské statkářky (Pavel Pavlovský a Johanna Tesařová). Jeden z nikdy neotištěných textů, nazvaných *Poslední křížová výprava*, realizoval Miroslav Buriánek v roce 1992. Text je vizí jakési apokalyptické výpravy, vychází z citace z epištoly sv. Pavla „za cenu velikou jste koupeni, nebudte otroky lidí“. Mezi osmi jednotlivými slovy této věty je pevný, ale stále se zmenšující počet slov (od osmi až k nule), k Pavlovi poselství text dospěje až na konec, byť je výrok po celou dobu přítomen a v textu obsažen. Ve zvukové kompozici účinkovali Pavel Pavlovský, Tomáš Šolc, Jan Gross, Monika Švábová a další plzeňští herci. V roce 1997 natočil Buriánek jeden z Barborkových experimentálních textů *Agónie* v kombinaci s básněmi dcery Lucie Barborkové v cyklu pořadů o literatuře regionu *Regiolit*, kompozice se jmenovala *Agónie a jizvy* (účinkovali Milan Vlachovský a Kateřina Vinická) a byla zdařilým pokusem postihnout vizuální poezii zvukovým obrazem. V roce 2004 byla v podobě, zkrácené o rozhovor s Lucí Barborkovou, vysílána na Vltavě v rámci řady *Radioakustica*, určené zvukovým experimentům.

Jako *Literární doteky ČRo Plzeň* byly natočeny i pošumavské *Pověsti od Husího křídla*, věnované sušickému malíři Karlu Čelikovskému, tyto texty však na experiment rezignují a jsou poměrně lidovým vyprávěním.

Z. B. své texty za normalizace spíše rozdával, když je nemohl vydávat, mnohé zůstaly dodnes nepublikovány, některé se zřejmě ztratily. Bohužel ani po převratu nedošlo k úplnému vydání a redakci jeho díla a tím pádem ani k jeho kritickému zhodnocení. V roce 1970 vydalo Západočeské nakladatelství básnickou sbírku *Plavba*, výběr procesuálních textů a jednu prózu pod názvem *Poeticko-policejní konfabulace* vydalo později zaniklé plzeňské nakladatelství *Bakalář* (1992), jednotlivé bás-

ně vyšly v antologii Vrh kostek (Praha : Torst, 1993), Galerie města Plzně vydala Deset básní pro V. V. M. (2009, básně k ilustracím Vladimíra V. Modrého).

Životní a umělecký příběh Zdeňka Barborky je jednak příběhem velké umělecké energie 60. let a tvůrčích přátelství (nejen s Jaroslavem Krčkem, Zdeňkem Lukášem, Karlem Odstrčillem, ale i s Josefem Hiršalem a Bohumilou Grögerovou, s Jiřím Kolářem, Josefem Hrubým a mnoha dalšími autory tehdejší progresivní umělecké scény). Na druhé straně ovšem jeho osud vypráví o tuposti a zlé vůli normalizace, namířené proti nekonformním umělcům (u Zdeňka Barborky vadila i jeho víra). V době, kdy byl Zdeněk Barborka odevšad vyhozen, měl dvě malé dcery, nebyl zdrav (nakonec mu

jako jediná existenční jistota zůstal invalidní důchod) a jeho žena lékařka byla neustále v podezření, že pomáhá neschopenkami přátelům, rovněž vyhozeným z práce. V té době se Zdeněk Barborka stal neformálním učitelem mladé generace budoucích literátů i rozhlasáků, mezi něž patří básník Roman Kníže, hlasatelka a budoucí editorka Marcela Ekrťová i autorka tohoto textu a později také režisér Miroslav Buriánek. Díky Barborkovi jsme se dozvěděli o moderním umění, o akustických možnostech hudby i slova, co nám žádná škola ani oficiální uměnovědné společnosti nebyly schopny sdělit.

Zdeněk Barborka zemřel krutě předčasně, nedlouho po své ženě Věře, v Litoměřicích 9. října 1994.

PhDr. Bohuslava Kolářová

Harry Karel Macourek

11. 4. 1923 Banská Hodruša, okr. Žiar nad Hronom – 13. 1. 1992 Praha

skladatel, dirigent, hudební redaktor

V letech 1934–1942 studoval na Reálném gymnáziu v Ostravě, soukromě základy hudební teorie u J. Schreibera v Ostravě, následovalo pět let a maturita na Státní konzervatoři Praha (dirigování u M. Doležila a P. Dědečka, skladba u K. Janečka), hudební věda na FF UK 1945–1949, současně byl soukromým žákem V. Nováka.

Při studiu působil v Divadle Satiry jako hudební dramaturg (1946–1948), 1947–1949 byl korepeditorem a dirigentem ve Velké opeře 5. května, 1949–1953 sbormistr v Národním divadle, v letech 1953–1954 v Československém souboru písní a tanců. Učil na lidové škole umění.

Po bouřlivé diskusi na dílenské radě o přijetí Macourka jako vedoucího redaktora estrádní redakce Československého rozhlasu byl v roce 1954 H. K. Macourek přijat do rozhlasu do hudební redakce jako odpovědný redaktor estrádní a populární hudby (malé hudební žánry). V letech 1961–1967 zastával funkci hudebního dramaturga, r. 1968 byl asistentem uměleckého šéfa hudebního vysílání. V listopadu 1968 požádal o roční neplacenou tvůrčí dovolenou, po návratu byl zařazen jako hudební dramaturg; v roce 1970 se stává členem skupiny hudebních režisérů; v listopadu roku 1972 z rozhlasu odchází a žádal o rozvázání pracovního poměru dohodou (bylo podmínkou pro to, aby mohl pedagogicky působit). Působil též jako dirigent Velkého estrádního a Velkého smyčcového orchestru ČsRo.

Při své práci v rozhlase byl dirigent a skladatel K. Macourek jmenován do celé řady porot Divadelní žatvy

1954–1955, podílel se na přípravě kulturního programu VI. Světového festivalu mládeže v Moskvě (1957), jehož se zúčastnil, v roce 1958 si jej vyžádala Pražská estráda k vytvoření revue Zlaté město Praha pro NDR atd. V roce 1959 se podílel i na Světovém festivalu mládeže a studentstva ve Vídni, v 60. letech pohostinsky dirigoval v NDR atd.

K. Macourek byl bohém, nadřizenými byl kritizován za pozdní příchody na porady, zanedbání služby při Pražském jaru apod. Z popisu práce vyplývá, že mj. doporučoval nahrávání vhodných skladeb všech žánrů, spolupracoval s autory i mimorozhlasovými institucemi, v roce 1968 připravoval systém umělecké i ekonomicko-finanční spolupráce se Supraphonem, Pantonem a Svazem čs. skladatelů, posuzoval uměleckou hodnotu skladeb a jejich vhodnost pro natáčení...

Po odchodu z rozhlasu byl ve svobodném povolání (hudební skladatel), od r. 1990 učil skladbu na Lidové konzervatoři J. Ježka v Praze.

Autorská tvorba:

Písně (Orion, Vteřino stůj, Pětadvacet kamarádů, Vlášek č. 5 aj.),

kantáty, instrumentální skladby,

hudebnědramatická díla, jako jsou muzikály Plukovník jde spát (1960), Malá noční hudba (1966), Děti z hlinné vesnice (1975) nebo Napravení Jana Valentína.

Hudba k filmům a televizním inscenacím, mj. Cesta zpátky (1958), Paleta lásky (1975), Spadla z oblak (1978), Poklad (1984) ad.

Mgr. Jarmila Lakosilová

Odvážný snílek Zdenka Šrámková

11. 4. 1923 Chotěboř – 2. 11. 2011 Praha

redaktorka, publicistka

Když jsem se s ní jako mladá absolventka studia novinářství někdy po polovině 60. let trochu blíž seznámila, vůbec mě nenapadlo, že ta usměvavá paní s kratšími blond vlasy, tvářemi jako míšeňská jablíčka a téměř pomněnkovým bystrým pohledem patří tak trochu k rozhlasovému inventáři. Měla dar vypadat mladší, nevzpomínala, ani nepoučovala. Při vší práci, které bylo víc než dost, jí neopouštěl smysl pro humor, nikdy nezakazila žádnou legraci, dokonce sama různé vtipné kousky vymýšlela.

Do služeb Čs. rozhlasu nastoupila 1. července 1945, po měsíční externí praxi v reportážním oddělení u Ing. Josefa Cincibuse. Uplatnila se nejprve u něho, v jednom z útvarů politického vysílání, které tehdy zahrnovalo zpravodajství i publicistiku. On také, po šestiměsíční zkušební době, navrhl programovému řediteli Mirko Očadlíkovi její definitivní přijetí. Hodnotil ji koncem listopadu 1945 jako „*inteligentní (...) mladé děvče, které má trpělivost a ochotu k práci, ať jakékoliv, a také snaživost*“. Zdenka měla od počátku živý zájem o natáčení reportáží a tvůrčí práci vůbec, ale zkušenosti získávala porůznu, hlavně v administrativě. Až 1. listopadu 1952 zakotvila jako sekretářka (dnes bychom řekli produkční) v redakci průmyslu. Té pak již zůstala věrná a ta se také stala jejím osudem, když v čase pomalu postupujícího uvolňování poměrů došlo 1. července 1962 ke zřízení samostatné publicistické Hlavní redakce politického vysílání (HRPV), do níž přešla také ona se „svým“ útvarem.

Narodila se v Chotěboři jako dcera úředníka na dráze, později přednosta tamní železniční stanice, Richarda Širokého, který v mládí bojoval v legiích. Absolvovala hospodářskou školu v Havlíčkově Brodě, byla činná ve skautingu a posléze nastoupila u chotěbořské strojírenské firmy Eckhardt a spol. „*Jako korespondentka v osobním oddělení se zde velmi osvědčila svým skvělým a taktickým vystupováním v jednání se zaměstnanci... Po zřízení sociálního oddělení stala se pro tyto svoje přednosti (od 1. 9. 1943) sekretářkou vedoucího tohoto oddělení univ. prof. dr. Otakara Matouška, který byl s její prací a činností rovněž velmi spokojen*.“ Píše se ve vysvědčení od této firmy. Tak jsem se konečně ze Zdenčina osobního spisu dověděla, jak mohla ve svých 22 letech přijít na nápad ucházet se o místo právě v Praze a právě v Čs. rozhlase. Jejím šéfem, zmiňovaným v pracovním hodnocení, nebyl totiž nikdo jiný než významný průkopník systematické přednáškové činnosti a vzdělávání rozhlasem O. Matoušek, který se po válce ještě na čas do rozhlasu vrátil.

Umění jednat s lidmi a taktické vystupování Zdenku neopustilo. Ing. Jiří Svejkovský, její šéf v průmyslové rubrice HRPV z let 1961–1967, který jí ale znal již od roku 1953, mi o ní nedávno napsal: „*Pro svou milou po-*

vahu, vrozenou laskavost, smysl pro humor a ochotu nezištně pomáhat kolegům v jejich pracovních i životních problémech se časem stala všeobecně uznávanou osobností.“ Oficiálně byla redaktorkou až od 1. října 1967, kdy se v redakci průmyslu (označované tehdy jako průmyslová rubrika) uvolnilo systemizované místo. Ale již dlouho předtím, někdy od poloviny 50. let, jí to nedalo a snažila se přispívat do vysílání, zejména fejetony a verši, které jí později, v 60. letech, vycházely i v měsíčníku *Květen* a v *Literárních novinách*. V návrhu ze září 1967 na její přeřazení do funkce redaktorky, podepsaném šéfredaktorem Františkem Honem, čteme: „*...programovou problematiku průmyslové rubriky zná dokonale. Již několik let pracuje autorsky a její pořady byly několikrát odměněny v soutěžích. Protože se ... uvolnilo redaktorské místo, [po odchodu J. Svejkovského do televize] přeřazujeme ji na místo redaktorky*.“ Ve sborníku *Renesance rozhlasové publicistiky* (1964) jsem našla její reportážní rozhovor z 11. září 1963 nazvaný *Říkejte mi Karle*, který se uplatnil v přísně hodnocené nabídkové programové řadě HRPV *Lidé–život–doba*, vysílané v nejsledovanějších podvečerních časech pracovních dnů. Patří k těm pořadům, které byly oceněny v měsíční soutěži. Podle hodnotitelů jde o „*neretušovaný portrét obyčejného hrdiny*“. A již v něm se projevuje Zdenčino umění vcítit se do druhého, pozorně naslouchat a spontánně, přirozeně, někdy i vysloveně mile, s pousmáním v hlase, se ptát nebo slyšené komentovat. S mladým dělníkem, vtipálkem a recesistou, od vstupu do jeho domácnosti navazuje živý kontakt, v úvodu vystihuje atmosféru panující mezi mladými manželi a v samém závěru reportážního rozhovoru neodmítne přípitek nabízenou stopečkou kubánského rumu.

Když byla o tři roky později osvobozená od úmorné programově provozní a administrativní práce sekretářky, vrhla se s elánem jí vlastním do natáčení již naplno. Nastalo druhé nejšťastnější období jejího života v privátní sféře do jisté míry srovnatelné s obdobím po sňatku (1950) a zejména po narození jediné dcery (1953). Provdala se za oblíbeného spíkra, herce a režiséra mluveného slova v Čs. rozhlase, od roku 1950 šéfa slovesné edice vydavatelství Supraphon, pozdějšího ředitele Divadla hudby Jiřího Šrámka (1920), který chápal a respektoval i její tvůrčí ambice.

Od počátku své redaktorské dráhy dostala za úkol připravovat všechny typy pořadů (kromě náročných odborně ekonomických rozborů), počínaje kratšími, jako byla *Ekonomie kolem nás* (10'), až po ty s dvojnásobnou a delší stopáží, což byly *Ekonomické křížovanky*, *Dialogy práce*, *Průmyslový žurnál* nebo 30' rozhlasový týdeník pro spotřebitele – *Zvukový zápisník zákazníků*, ale též přispívat do výběrové řady *Lidé–ži-*

vot–doba. S výjimkou občasného redigování ekonomických komentářů od odborníků externistů se ale vlastní ekonomické problematice bezprostředně nevěnovala. Zajímali ji hlavně lidé, jejich vztahy, poměr k práci, ke společnosti a společenským úkolům; za důležité považovala jejich názory, iniciativu a obětavost, někdy dost neutěšené pracovní podmínky, nemocnost, práci na nočních směnách či bezpečnost práce. Při natáčení reportáží se nebála vyšplhat třeba na jeřáb, reportovat při stoje na hlavě nebo s kominíkem panem Zavadilem prolézt masivním starobylym komínem v domě č. 26 na Újezdě a aspoň trochu nahlédnout do tajů tohoto stále potřebného řemesla (LŽD 29. 12. 1967). Nechala zaměstnance (LŽD 3. 6. 1968), aby sami promluvili o úrovni některých dělnických ředitelů, z nichž jednomu dala i slovo – k těm neschopným bychom se, podle ní, měli chovat kulturně a zajistit jim práci, na niž budou stačit; zajímala ji nálada mezi dělníky – vliv posrpnové deziluze na chod dříve špičkového podniku (Dialogy práce, dále jen DP, 28. 11. 1968); přesvědčivá byla její debata s odboráři jednoho závodu, z níž vyplývalo, jak společenské a politické klima u nás ovlivňuje i hospodářskou situaci výrobních podniků (DP 27. 3. 1969); v reportáži přiblížila pracoviště často kritizovaných telefonistek v národní tranzitní ústředně (LŽD 8. 4. 1969); zabývala se častými návštěvami u lékaře v pracovní době (DP 17. 12. 1969); s reportážním magnetofonem se vydala zjistit (DP 13. 5. 1970), jak to chodí na nočních směnách v závodě na výrobu pneumatik, kde pracovaly i ženy a mladiství... Takových a podobných relací natočila desítky, než přišlo zúčtování. Kdosi zřejmě dostal za úkol připravit podklady pro výpověď a pročetl proto texty jejích pořadů. V její osobní složce jsem jich našla jedenáct s nedatovaným anonymním písemným hodnocením, z něhož cituji i s chybami.

LŽD o úrovni dělnických ředitelů: „*To, co nám předvedla red. Šrámková dne 3. 6. 68 v rozhlase není ani trochu důstojno způsobům kulturních lidí a zavání spíš kšeftařskými způsoby skandalizování a morálním terorem.*“

DP 28. 11. 1968, v nichž hovořil ing. Kosík, mimořádně schopný ředitel jednoho ze závodů Železničního stavitelství, o vlivu srpnové invaze mj. na odchod schopných, ale u nás špatně placených odborníků do zahraničí: „*Jedná se o otevřené, nestydaté vystoupení pravice s ucelenou platformou, s cílem získat znovu rozkolísanou veřejnost za uslytané fráze o socialismu s lidskou tvář, za odstranění samotných základů social. řádu. Vystoupení... plné záští a pomluv našich social. spojenců, zejména SSSR... Ze zbabělých kryš, opouštějících naší republiku..., dělá hrdiny, umírající hlady.*“

DP 27. 3. 1969 k poklesu výroby v souvislosti s politickou situací: „*Je to nový projev vzednuté pravičácké vlny v duchu odborového sjezdu kováků. Nejvulgárnější špinění social. výstavby, naivní propagace Šikova modelu, popírání vedoucí úlohy KSČ a pláč a skřipění zubů nad srpnovým zásahem našich spojenců.*“

Povinné tehdy bylo komplexní hodnocení zaměstnanců. Zdenčino ze dne 6. října 1970 sepsala tehdejší vedoucí redakce průmyslu Ing. Věra Tučková. Uvádí v něm: „*S. Šrámková je otevřený, skromný, velmi citový a tím i částečně nevyvážený člověk. Její nejvýraznější vlastností je snaha pomáhat lidem. Po dobu své redaktorské práce byla iniciativní, projevoval se její talent, odevzdávala kvalitní pořady... Chybou v její práci byl až snad příliš velký humanismus... Ačkoliv se jedná o jejím odchodu z rozhlasu, ...stále pracuje a odevzdává pořady, které pomáhají ke konzolidaci společnosti.*“

Dopis s tříměsíční výpovědí podle § 46 odst. 1 písm. e) zákoníku práce, podepsaný šéfredaktorem HRPV a náměstkem ředitele Českého rozhlasu Ing. Josefem Skálou, má datum 25. 11. 1970. Podobných dopisů bylo tehdy napsáno mnoho; jejich kopie končily v kádrových materiálech. Ty se po listopadu '89 na požádání lidem vracely nebo preventivně ničily, a tak se většinou v archivu nedochovaly. Ocitujme proto zdůvodnění výpovědi celé. Má dokazovat, že pracovnice podle uváděného paragrafu, odstavce a písmene nesplňuje předpoklady stanovené právními předpisy pro výkon sjednané práce: „*Jako odpovědná redaktorka Čs. rozhlasu jste v roce 1968 umožňovala vysílání takových pořadů, které svým obsahem výrazně podporovaly tendence pravicově oportunistických a antisovětských sil. V těchto směrech jste působila nejen po vstupu vojsk socialistických zemí, ale i v r. 1969, a tím jste se zařadila mezi ty síly, které bránily konzolidaci a uplatňování stranické a státní politiky v Čs. rozhlasu. – Touto činností, která narušila socialistický společenský řád, jste ztratila důvěru potřebnou k zastávání jakékoliv funkce v Čs. rozhlase.*“

Výpověď nebyla včas doručena, takže pracovní poměr měl skončit o měsíc později, k 31. březnu 1971, leč neskonal. Zdenka totiž projevila nikým nečekanou odvahou i mimořádně pevné nervy. Snad jako jediná z HRPV si výpověď nenechala líbit a v této zdánlivě beznadějně situaci podala prostřednictvím advokáta JUDr. Miroslava Vojtěchovského žalobu o její neplatnost. Po dvou letech docílila toho, že zaměstnavatel 30. května 1973 výpověď odvolal a k témuž dni s ní uzavřel dohodu o rozvázání pracovního poměru. Kromě toho uhradil náklady jejího právního zastoupení a vyplatil jí zhruba dvě třetiny z ušlého čistého základního platu. Do rozhlasu se však již nevrátila, ani se bezmála o dvacet let později neucházela o možnost externí spolupráce, ač byla psychicky i fyzicky ve výborné kondici a měla po listopadovém převratu teprve 66 let.

Proč se tak stáhla? Léta žila vedle zkušených redaktorů, renomovaných autorů a mistrů pera i umění vyprávět, měla spousty kolegů, kamarádů, přátel, psala poezii. Po odchodu z rozhlasu se ale uzavřela do soukromí. Pracovala v různých obskurních podnicích, doprovázela společensky svého muže, byla pozornou hostitelkou a soustředěnou posluchačkou lidských příběhů. V Rejskově 14, kde bydleli, měl člověk pokaždé pocit, že právě on je středem jejího upřímného zájmu.

Něco na její životní cestě mezi začátkem 70. a koncem 80. let ale způsobilo, že za svou tvůrčí práci udělala definitivní tečku. Až dodatečně jsem si uvědomila, že nebyla tak otevřená, jak se na první pohled zdálo, že tou vždy usměvavou tváří, žertováním a pozorností věnovanou druhým maskovala svou zranitelnost, svou bezradnost a bezbrannost před lidskou bídou, ale také před drzostí a neomaleností. Byla nesmírně velkorysá, důvěřivá a ohleduplná; opravdu ráda lidem již od 50. let bez řečí všemožně pomáhala a jejich životní příběhy často až příliš silně prožívala. O svých trápeních a bolestech nemluvila.

Sama vždy pohledná a upravená obávala se asi ze všeho nejvíc, aby své přátele, kamarády či známé, ale ani nejbližší členy rodiny, něčím neobtěžovala. Byla a určitě se i cítila duchem mladá, proto s údivem sledovala stárnutí svého těla. Když zhruba rok a čtvrt po oslavě svých 80. narozenin ovdověla, přece jen nakonec zakotvila v domácnosti své dcery lékařky a zetě vysokoškolského pedagoga. Jaroslav Kořan jí byl představen jako 22letý student, když začínal chodit s její dcerou. Bylo to v onom pro Zdenku osudovém roce 1970.

Její zeť ji znal již déle než 40 let, zčásti ze života ve společné domácnosti, když na ni takto zavzpomínal: „*Po několika letech bloudění po komunálech a místy i bez práce žila pro své přátele, ale i pro své sny, protože umění vymýšlet nové fiktivní světy a příběhy, to bylo pro její pobyt na světě něco zcela neodmyslitelného. Když jsem nedávno listoval některými jejími texty, bylo zjevné, že šlo o zmařený talent... Ona ale také byla*

chodící encyklopedií herců, zpěváků, lidí z televize a rozhlasu – neustále sledovala jejich osudy a proměny. Pokud jí to jen zrak dovolil, četla knihy o dění v politice, v ekonomice, také o nových mafiích; sledovala každodenní zprávy – od přečtení novin až po rozhlasové i televizní komentáře, debaty či parlamentní půtky a hrátky. A také nás upozorňovala, že bychom si měli přečíst tu či onu informaci nebo fejeton, protože jsou důležité nebo výborně napsané... Byla to milá, vlídná, usměvavá dáma, která nikdy nikomu vědomě neublížila. Ve skutečnosti lze její bytí přirovnat – tak jako osudy mnoha žen, které se narodily před válkou – k antic kému dramatu. Nejprve vyrvány pohybem moderní společnosti z kořenů, posléze připraveny o většinu iluzí, sráženy na kolena deviantním a ničemným komunistickým režimem – a nakonec odsouzeny k mlčení a k promarnění veškeré tvořivosti, kterou dostaly do vínku. Byly odsouzeny dávno před procesem... Spolehlivou obranou proti ničivému zacházení s lidským osudem může být – a u Zdenky Šrámkové byla – rozvinutá a pěstovaná schopnost snít.“

Když dostala výpověď a začalo se s ní v rozhlase zacházet jako s nežádoucí, byly to tři roky a 55 dnů poté, co se oficiálně stala redaktorkou. I za tu krátkou dobu stihla natočit desítky kvalitních pořadů a získat si sympatie těch, jimž tak obětavě pomáhala. Zažila hektickou tvůrčí atmosféru předsrpnových 60. let, mohla dělat práci, která měla smysl a kterou měla ráda, prožila nejkrásnější léta svého profesionálního života. Do konce svých dnů pak zůstala snilkem – plachým a odvážným.

Mgr. Jiří Hubička

Jiří Kafka

27. 4. 1913 Praha – 7. 6. 2009 Praha

Jiří Kafka patří k těm rozhlasákům, kteří se ke své profesi propracovali prostřednictvím velkého osobního zaujetí, přirozeného talentu, počátečního amatérského nadšení a přitom bez příslušného odborného vzdělání. V době poválečné to bylo beze sporu možné.

Na dráhu dramaturga a redaktora tvorby pro děti a mládež, tedy do role, ve které Kafka strávil více než dvacet let svého aktivního života, vstoupil z pozic ryze technických, přesněji – elektrotechnických. Po ukončení tříleté nižší reálky (v letech 1924–1927) začal studovat na střední škole elektrotechnické. Absolvoval tři roky (1927–1931), ale protože se nedobral maturity, musel se v oboru elektrotechniky vyučit. Když později, při nástupu do Československého rozhlasu, uváděl, jakými zaměstnáními prošel, shrnul v etapě let 1927–1941 tyto profese: montér, osvětlovač, zvukař, skriptér-operátor – a to u různých firem.

Ve válečných letech (od roku 1941 až do r. 1946) se ovšem od práce se zvukem, která se v předchozím výčtu mihla, odchýlil, stal se totiž řidičem a průvodčím

spisovatel, scenárista, dramaturg, autor rozhlasových pořadů pro děti a mládež

tramvajů u Elektrických podniků Prahy VII. V oné době se však už intenzivně, byť ještě amatérsky, věnoval psaní příběhů pro mládež. Se svými prvními pracemi poté, kdy je po válce nabídl nakladatelům, uspěl. Příběh s názvem Přátelé velkých činů mu v roce 1946 vydal Gustav Petřů v edici Terč, v témže roce pak vyšel Kafkův román pro mládež Hvězda manéže v Knižnici osvozené mládeže, kterou vydával I. A. Vlasák.

Povzbuzen úspěchem zamířil poté, kdy opustil pražské Elektrické podniky, do světa filmu. V první fázi zatím ještě (v duchu svého vyučení) jako zvukový mistr. V této roli pracoval v letech 1946–1949 ve zpravodajském filmu. Vedle toho však už úspěšně pronikal do světa filmové scenáristiky – v roce 1947 napsal divadelní hru Ráj divochů, podle které byl v témže roce natočen krátký film. Stejně tak je podepsán, opět v roce 1947, pod scénářem filmu Chceme zdravý národ. A tak není divu, že Kafkův další profesní postup už znamená přeskok do literárně-tvůrčí oblasti: v roce 1949 nastupuje do Československého státního filmu Barrandov jako scenárista.

Záznamy o tom, jak se mu ve filmové scenáristice v onom nelehkém období začátku 50. let vedlo, nejsou. Jak však vyplývá z následujícího dopisu (dnes bychom ho označili nejspíš za „dopis motivační“), byl už během těchto let v kontaktu s dětským vysíláním Československého rozhlasu. Proto se také ve své Žádosti o přijetí do služeb Čs. rozhlasu, datované 7. červencem 1952, mohl odvolávat na doporučení renomovaných rozhlasových pracovníků, jimiž byli Vladimír Kovářik a Josef Kolář.

„Podepsaný Jiří Kafka ... po osobním jednání se s. prof. Vladimírem Kovářikem a s. Dr. Josefem Kolářem dovoluje si požádati o přijetí do služeb Čs. rozhlasu jako redaktor hlavní redakce pro děti a dorost.“

S ohledem na doporučující vyjádření obou jmenovaných autorit bylo této žádosti vyhověno a Jiří Kafka do literární redakce vysílání pro mládež nastoupil k 15. srpnu 1952.

Kafka přichází do rozhlasu ve svých téměř už 40 letech, zatím bez větších zkušeností s tímto médiem. V rozhlase se v témže roce dokončovala jedna z velkých organizačních proměn. Připomeňme si dění v oné době, stejně jako atmosféru, jež v rozhlase tehdy vládla, citací několika pasáží z knihy *Od mikrofonu k posluchačům* (Praha 2003). Autorem kapitoly věnované tomuto období je Rostislav Běhal: *„Zásadní reorganizace nařízená v roce 1952 připodobňuje český rozhlas sovětskému vzoru.“* Této etapě předcházelo nejdříve ovšem období velkých čistek. *„V roce 1949 byl například nucen odejít vedoucí hlasatelů a jeden z předválečných reportérů E. Vrba; v roce 1950 J. Cincibus, F. K. Zeman, F. Komenda, V. Tosek ... režisér B. Hradil s manželkou, vedoucí studijní knihovny a bývalou hlasatelkou, hudební skladatel K. Slavický s manželkou, hlasatelkou V. Slavickou-Voborskou, skupina šesti hlasatelů (R. Hájková, A. Mácha, J. Matoušek, K. Houba, L. Štorkán a J. Vosecký), z techniků V. Stibitz a jiní; v roce 1951 F. Kožík a A. Technik a hlasatelé O. Kukral a I. M. Malík. Zakladatel a vedoucí programového ústředí O. Ladman byl v roce 1950 přeložen do gramofonového archivu, F. Gel a J. Wenig do dokumentace. M. Očadlík, unaven stálými boji se svými politicky dosazenými „zástupci“ Z. Novákem a J. Jiránkem, odešel přednášet na vysokou školu, stejně tak i protagonist a zakladatel Mevra J. Kolář se raději na čas stáhl do role pedagoga na střední škole... (Do rozhlasu se Kolář vrátil právě ve zmiňovaném roce 1952 – pozn. autora.) Rozhlas ovládala v té době atmosféra strachu a nedůvěry. Rozcházel se i stará přátelství. Nebylo jednoduché uhodnout, kdo další bude na řadě. Ty, kteří už byli na odchodu nebo jejichž výpovědi se očekávaly, obcházeli ostatní raději obloukem, aby neupadli do podezření, že patří k jejich přátelům nebo jsou dokonce s nimi „spolčení“.“*

Atmosféra provázející tuto změnu, ne nepodobná atmosféře příznačné pro četná další období organizačních změn v rozhlase, přinesla po vynucených odchodech následnou potřebu řady pracovníků opět rozšířit.

Doplňování stavu – na postech redaktorů a dramaturgů – znamenalo v mnoha případech pro budoucnost rozhlasu evidentní kvalitu a tedy zisk. Zatímco Jiří Kafka nastoupil do redakce, jejíž název se dle moskevského vzoru proměnil na Hlavní redakci pro děti a dorost, po bok dvou redaktorů, kteří později prokázali zcela nepochybnitelné kvality (Alena Břízová a Jaroslav Pour), rovněž posílení dalších redakcí znamenalo pro budoucnost rozhlasu vynikající vklad – ve stejném roce (1952) nastoupil do redakce her pro dospělé Jaromír Ptáček, o rok později přišel do rozhlasu (do literární redakce) Miroslav Stuchl, v roce 1954 nastoupili později vynikající dramaturgové Jaroslava Strejčková a Josef Hlavnička... Dá se říci, že jakkoli byla organizační změna z roku 1952 násilným zásahem a aplikací sovětského vzoru, přesto se – co se personálního obsazení týče – už tehdy začala formovat silná sestava redaktorů a dramaturgů, kteří se od druhé poloviny 50. let začali podílet na programové renesanci Československého rozhlasu.

Jiří Kafka nastoupil do rozhlasu tedy v příhodný okamžik. Mohl bohatě uplatňovat svůj talent, jakkoli to bylo, zejména zpočátku, za cenu přizpůsobení se ideologicky zatíženému repertoáru. Měl nepochybně štěstí i na své nadřízené. Byly to – pomineme-li nejvyšší šéfy rozhlasu – osobnosti zkušené, vzdělané a moudré. Do funkce hlavního redaktora odboru vysílání pro mládež byl po svém návratu do rozhlasu jmenován dr. Josef Kolář; do roku 1955 (nežli přešel na funkci náměstka ředitele Čs. televize) byl zástupcem hlavního redaktora prof. Vladimír Kovářik; od 1. září 1952 se stal vedoucím režisérem vysílání pro děti a mládež Miloslav Disman. V roce 1954 do této redakce nastoupil a o rok později se stal zástupcem hlavního redaktora dr. Ferdinand Smrčka.

„Mládežnická“ hlavní redakce se tehdy členila (kromě již zmíněné redakce literární, jejíž vedoucí byla Jiřina Blažejová) do dalších dílčích útvarů: redakci pro školy, redakci hudební, vzdělávací a pionýrskou. Později přibyla ještě redakce pro mládež. Stojí za to připomenout, že těmito redakcemi prošla celá řada vynikajících osobností, jež se později v rozhlasovém programu zřetelně prosadily – mj. Václav Čtvrtek, Dagmar Maxová, Kamil Horák a další.

Pokud bychom chtěli detailněji stopovat, jaká témata, jaké tituly předkládal Jiří Kafka dětem a mládeži v podobě nedělních pohádek a sobotních her pro mládež, pak máme – alespoň pro převážnou část 50. let – smůlu. Většina titulů z té doby byla smazána. Přesto se však můžeme orientovat alespoň podle názvů her a pohádek, které nalézáme v tehdejších ročnících týdeníku *Náš rozhlas*.

Poprvé se, poté, co do rozhlasu nastoupil, objevuje Kafkovo jméno ve vysílání národního okruhu Praha už v sobotu 13. září. Tehdy se vysílala hra pro starší děti, kterou Kafka napsal spolu s Radkem Kubínkem. Hra se jmenovala *Boj o hvězdu* a šlo o příběh „z prostředí státních učilišť“. Režisérem byl Miloslav Disman. O 14 dnů později měla premiéru jiná Kafkova původní hra,

tentokrát to byla *Tavba pro NDR*, příběh ze života hutnických učňů. A posléze 18. října byla na programu Prahy hra pro starší děti *Jurášek*, kterou podle stejnojmenné knihy Martina Gazdy pro rozhlas upravili Miluše Zoubková a Jiří Kafka.

S Kafkovým jménem je do jisté míry spjata i „velmi povedená taškařice“, která se dílem náhody zachovala i ve zvukové podobě (nejpodařenější úryvky z ní zazněly v pořadu Fonogramy, vysílaném 11. 3. 2005 pod názvem Trampoty zedníka Matěje aneb Výchova pohádkou). Jde o *Komíny Gottwaldovy*, s podtitulem „pohádka k narozeninám soudruha prezidenta“. Napsala ji šéfkyně dětské literární redakce Libuše Blažejová, na textu není překvapivě uveden dramaturg, ale zato v kolonce „schválili“ je hned pět jmen: V. Kovářík, J. Kolář, O. Kryštofek, J. Kafka, A. Břízová.

Bylo by chybou se domnívat, že literární redakce pro děti a mládež byla vyňata z povinnosti plnit ideologické úkoly, které se vztahovaly na všechny složky vysílání. Souhrn titulů pohádek nasvědčuje, že z jisté části tvořily program sice adaptované tituly české pohádkové klasiky (Němcová, Erben, Wolker...), nejméně z poloviny však šlo o tituly z oblasti soudobé sovětské tvorby (např. Odojevskij: *O dědu Mrázovi*, *O nejvzácnějším člověku*) či pohádky z jiných „spřátelených“ oblastí (např. korejská, uzbecká, tádžická...).

V produkci her pro mládež (lišily se v označení jako „hra pro starší děti“, nebo „hra pro pionýry“) bylo ještě hůře – zde se velmi tvrdě prosazovala budovatelská témata, zastoupená hrami z učňovského prostředí, a především náměty sovětské (např. *Komsomolec Korčagin*, podle románu Jak se kalila ocel; slovenská hra Jána Kákoše *Chlapec z Gori*, z *detstva J. V. Stalina*; *Pro tebe, Stalingrade*, vyprávění Jarmily Glazarové; *Stalinští sokoli*, o letci Čkalovovi...), hry o statečnosti korejských dětí... Výjimkou byly životopisné hry o osobnostech české minulosti (F. Kožík: *Mikoláš Aleš*; *Mistr Kampanus*, podle Z. Wintera) či z české historie (Kožík: *Vítězství na Vítkově*, z počátků husitského hnutí, 1953...).

V oné době (a dlužno podotknout, že ještě dlouho poté) nebyvalo zvykem uvádět v programu jméno dramaturga. Proto nelze s jistotou říct, který titul měl dramaturgicky Jiří Kafka na starosti. Je však zřetelné, že se mu nezbytnost uvádět silně „angažované“ texty nevyhnula. Tam, kde šlo o jeho vlastní autorství, usiloval však zjevně o rozšíření obzoru za hranice propagandistických kusů (upravil mj. pro mládež hru italského autora Carottioho *Špaček a Nin*, 1953), anebo o výběr literárně kvalitní předlohy – zdramatizoval mj. *Děti hořčičného ráje* podle románu sovětské autorky N. Kalmové, 1953...

Literární redakce vysílání pro děti a mládež měla tehdy ve svém popisu práce ovšem nejen přípravu tradiční nedělní tzv. velké pohádky a sobotní odpolední hry pro mládež (většinou s dobrodružným tématem), připravovala také pohádky pro nejmenší, dětský magazín *Kohoutek*, literární besídky, četbu na pokračování a měsíčník *Knihy – naši přátelé*.

Ke konci 50. let je však zřejmé, že se situace v tvorbě pro děti a mládež vrátila do oblastí, které jí náležely. Tituly pořadů, pod kterými je – ať už v roli dramaturga, či autora – Jiří Kafka podepsán, jsou už především ze sféry dobrodružné literatury. Z období konce 50., zejména pak z 60. let pocházejí mimo jiné jeho dramati- zace románů Julese Verna (*Doktor Ox*, *Dva roky prázdnin*, 1958; *Honba za meteorom*, 1960; *Tajemný hrad v Karpatech*, 1970), dále Jiráskova *F. L. Věka* (1957), Kästnerovy oblíbené knihy *Emil a detektivové*, pohádky o *Pinocchiov* (obojí 1968) a mnoho dalších. Koncem 60. let Kafka připravil jako dramaturg vždy v několika dílech dva velké Dumasovy romány – *Hrabě Monte Christo* (1967) a *Tři mušketýři* (1969).

Jiří Kafka odešel do důchodu v termínu, kdy na něj získal nárok. Pracovní poměr rozvázal k 30. 4. 1973, tedy v době, kdy mu bylo přesně 60 let. Ze všech dokladů vyplývá, že jeho odchod nebyl vynucený. V posudku je konstatováno, že byl nestraník a že se koncem 60. let nezapojil do žádných protisocialistických či protisovětských aktivit. Je v něm chválen i po pracovní stránce, takže tlak na jeho odchod, jakkoli se odehrál v době velkých kádrových čistek, nebyl. Bylo to tedy pravděpodobně jen jeho svobodné rozhodnutí, podmíněné však nepochybně tím, jaké poměry v oné době v „normalizovaném“ rozhlasu vládly.

A zcela jistě v tom rozhodnutí hrálo svou roli i přesvědčení, že osvobozen od povinností, jež mu redakční život nakládal, bude mít více prostoru pro vlastní tvorbu. Toto přesvědčení pak Jiří Kafka s neobyčejnou pilí a houževnatostí naplňoval po celých dalších 36 let, které mu osud nadělil. Psal pohádky téměř do posledních dnů svého života. Zemřel 7. června 2009 ve věku 96 let.

Byl autorem plodným, s velkou fantazií a citem pro svět dětí. Po svém odchodu do důchodu zůstal v čilém autorském kontaktu s rozhlasem mimo jiné i proto, že měl štěstí na vstřícné redaktory a dramaturgy (Eva Košlerová, Václava Ledvinková) a režiséry (Karel Weinlich, Mária Křepelková, Vladimír Gromov).

Psal pohádky také pro televizi (velký úspěch měla série příběhů o opičácích Hupovi a Hopovi, které zpracoval jak pro televizi, tak pro rozhlas, vyšly také knižně), vydal celou řadu knih pro děti, publikoval v dětských časopisech (Mateřídouška, Ohníček, Sluníčko a Punťa) a navíc – a to téměř není známo – byl autorem velkého množství písňových textů.

Svůj dlouhý život naplnil Jiří Kafka neobyčejně plodně.

Z další autorské tvorby:

Rozhlas: Hry pro mládež: *Plamen hněvu*, 1954; *Mlýn na velinském potoce*, 1972; Puškin: *Kapitánská dcerka*, dramati- zace, 1972; Paustovskij: *Symfonie hrdinů*, dram., 1975; *Hodina půlnoci*, hra o M. Koperníkovi, 1973; *Bouře nad ostrovy*, 1973; *Studna smrti*, na motivy povídky R. Halliburtona, 1984; *Enšpígl – král šibalů*, dramati- zace, 1986; *Strážce májku*, podle povídky H. Sienkiewicze, 1994...

Rozhlasové pohádky: mj. – *O Hopsálkovi a Hvízdálkovi*, 10 částí, 1961; *Hup a Hop*, 1973; *Jak Akvarýlek s Poupátkem hledali zatoulaná zvířátka*, 1974; *Jak se klokáně Poupátko odměnilo jemnostpánovi*, 1974; *Jak Sakumprásk trubil žábám*, 1977; *Jak Bajda se Šufánkem tekli potokem*, 7 částí, 1977; *Jak Lucka vysvobodila prince Pašajdu*, 1980; *S Hupem a Hopem po sedmi mořích* – 10 částí, 1980; *Svatební kytice pro jemnostslečinku*, 1991; *Mlynářská nevěsta*, 1991; *O dobrém srdci čertovského synka*, 1991; *O bednáři Blažejovi*, 1993; *Honza a pidimužáci*, 1993; *O jednookém obrovi*, 1993; *O krajčářce Vendulce*, 1993; *O tom obru Kamšlápovi*, 1993; *Putování s hastrmanskou píšťalou*, původní rozhlasový seriál, 7 částí, 1995; *To bylo tenkrát*, cyklus pohádek, 7 částí, 1996; *Leknínová víla*, *Létající jelen*, *Malé dřeváky*, *velké dřeváky*, *Mluvicí pejsek*, *Zvonečkový krejčík* (všechny 1997); *O sedláři Hříbátkovi*, 1998; *O zrádné panně ze Stříbrného luhu*; nedělní pohádka, 2000; *O Terezce z tkalcovny*, 2006; *Jak se hastrman Puškvorec málem utočil*, 2009; *O skláři Korálkovi*, 2011...

Televize: seriály pro děti – *Hup a Hop*, veselé příběhy dvou rozpustilých opičáků Hupa a Hopa, 1965; *O Hopsálkovi a Hvízdálkovi*, 1966; *Pohádky z děravé kapsy*, 1980...

TV pořad pro děti: *Rozmarýnek*, pásmo pohádek, pís-

niček a vyprávění pro předškolní děti, za doprovodu dřívější královny dětských srdcí Štěpánky Haničincové, čertíka Bertíka a kanárka Lórinky, 1978, režie: Svatava Simonová

Knihy pro děti: *Noční dobrodružství*, 1954; *Byli jednou dva*, 1961; *Hup a Hop*, 1971, 1972, 1974, 1975, 1988; *Kulda Kulíšek*, 1974; *Pohádky z děravé kapsy*, 1974; *Jak Lucka vysvobodila prince*, 1982; *Davídkovo léto s dědou*, 1985

Písňové texty: *Princezno krásná*, hudba: J. Malina, zpěv: Z. Sulanová, 1942; *Tmavomodré paraplíčko*, h.: J. Malina, 1945; *To bylo z lásky*, h.: L. Korbař, 1964; *Slunce v máji*, h.: D. Basler, 1964, zpívá Ústřední pionýrský soubor; *Sešit plný lásky*, h.: B. Ondráček, 1967, zpívá Karel Hála; *Sedmimílové boty*, h.: E. Strašek, 1968, zpívá Ústřední pionýrský soubor; *Podzimní láska*, h.: J. Šesták, 1970, *Královnin krajkový šátek*, překlad textů několika písní operety, 1972; *Lásko má*, píseň o Praze, h.: Z. Marat, 1972; *Muzikantova písnička*, h.: M. Smékal, 1974; *Stará vrba*, 1985, hraje Pražská třináctka, dechovka; *Táhnem to dál*, h.: Antonín Tichý, 1989, hraje Švitorka; *Načechrej si sukni*, h.: J. Malina, dechovka, 1990; *Nej-nej-nej*, h.: H. Macourek, 1991; *Nejsladší melodie*, h.: J. Malina, 1991, dechovka; *Vzpomínáš si?*, h.: A. Fried, 1990; *Zpívám si při kytaře*, 2006...

Mgr. Jana Vašatová

Jan Málek

18. 5. 1938 Praha

Jan Málek patří k lidem spjatým s rozhlasem už datem svého narození – narodil se 18. května 1938, přesně v den 15. výročí zahájení rozhlasového vysílání. Absolventovi Státní konzervatoře v Praze, kde studoval od r. 1956 na oddělení lidových nástrojů u folkloristy Alberta Peka (se specializací na bicí u Emila Špačka) a v letech 1958–1961 skladbu v kompoziční třídě Miloslava Kabeláče, se stal rozhlas také prvním a jediným zaměstnavatelem. Po vojenské službě, strávené v Brně částečně i s folklorním souborem Jánošík, působil Jan Málek od roku 1963 v Československém rozhlasu v Plzni nejprve jako hudební režisér, v letech 1965–1976 pak jako dramaturg Plzeňského rozhlasového orchestru a koncem šedesátých let i jako lektor a krátce jako dramaturg tamní elektroakustické laboratoře. Od jara 1976 do roku 2003 byl Jan Málek hudebním režisérem Československého (nyní Českého) rozhlasu v Praze, této profesi se věnoval v rozhlasu i několik následných let a v poslední době se podílel na rekonstrukci vzácných archivních zvukových snímků spolu s mistrem zvuku Miroslavem Marešem.

Už v Plzni, a poté i v Praze, komponoval hudbu pro rozhlasové hry, v autonomní tvorbě zasáhl do komorní, symfonické, elektroakustické, koncertantní a vokální i vokálně-instrumentální oblasti. V jeho skladatelské tvorbě se po období experimentů na poli tzv. Nové hud-

hudební skladatel a režisér

by (7 studií pro dechové a bicí nástroje, I. smyčcový kvartet „Hallgató és táncnóta“, Horror Alenae, Tři stadia pro orchestr a dva stereofonní magnetofony) zřetelněji vyhranily dva hlavní zájmy: stará hudba a folklor. Objímu se intenzivně věnoval hlavně v počátečních letech v Plzni především jako upravovatel, realizátor, interpret i dirigent při práci s vyspělými amatérskými soubory nebo při natáčení rozhlasových snímků. V Plzni také autorsky a umělecky spolupracoval se Zdeňkem Bláhou, Jaroslavem Krčkem a Zdeňkem Lukášem; výsledkem byly desítky, možná stovky úprav lidových písní a melodií, vysílané Plzeňským rozhlasem, z nichž některé, mnohdy elektronicky zpracované, byly oceněny i na tehdejší mezinárodní soutěži Prix de musique folklorique de radio Bratislava. Spolupracoval i se sborem Česká píseň a vystupoval a natáčel s vlastním souborem Dolce miseria, který se zabýval starou hudbou. Z inspirací folklorem i starou hudbou zhruba od počátku 70. let stále častěji vznikaly i Málkovy vlastní osobité kompozice. Konfrontace historické či folklorní předlohy se soudobými skladebnými technikami nebo analýza nápěvu a opětovné složení jeho prvků do nového výsledného tvaru se stalo Málkovým typickým tvůrčím skladatelským postupem. A řada jeho nových skladeb vznikala pro hudebníky spjaté s rozhlasem, a rovněž tak byla řada těchto skladeb v rozhlasu premiérována. Ať už se jedná

o Málkův originální (možná vůbec první toho druhu) Koncert pro dudy, smyčce a bicí, využívající tři nástroje v různém (i upraveném) ladění, komponovaný pro skvělého plzeňského dudáka a rozhlasového redaktora Zdeňka Bláhu, nebo celou řadu dalších orchestrálních skladeb (mj. 3. symfonie, Requiem, skladatelova 2. symfonie je věnována Plzeňskému rozhlasovému orchestru). S rozhlasem v Praze byl svázán léta jednak spoluprací s redakcí tzv. malých žánrů, pro kterou zpracovával a upravoval český folklor, jednak několikrát i mezinárodně oceněnou tvorbou pro děti a Dětský sbor Čs. rozhlasu se sbormistrem Čestmírem Staškem (dětská opera Vepřové hody na text Karla Miloty, Královničky atd.). Na svém vítězném vystoupení v soutěži European Broadcast Union roku 2007 v německém Wuppertalu zpíval Kühnův dětský sbor i jednu část z Málkova cyklu *Cantica Davidis*, který je mu věnován.

Folklorní náměty pak procházejí Málkovou tvorbou jako červená nit: I. symfonie (*Sinfonia su una cantilena*) je vystavěna výhradně z melodického a rytmického materiálu moravské lidové balady, zajímavý dialog s lidovou písní vede Jan Málk v sedmidílném cyklu *Túžení* pro ženský sbor a sólové housle, mistrovsky stylizované jsou variace pro 5 violoncell „*Quando io sarchiava l lino*“, které prozrazují až v samém závěru téma chodské lidové písně. Italská renesance mu byla inspirací k monumentální *Poctě kladivu Michelangelovu*, napsané k 500. výročí umělcova narození pro symbolické obsazení 5 trubek, 5 trombonů, 5 tympánů, 5 tamtamů a pětihla-

sý mužský sbor, jež byla příznivě hodnocena na Mezinárodní skladatelské tribuně UNESCO 1975. Patří sem i Šest sonetů z Dantova „Nového života“ (natočených v rozhlase Pěveckým sborem Čs. rozhlasu s J. M. Dobrodínským) nebo koncertní árie „*Amore e' l cor gentil*“ na verše ze stejné básnickovy knihy. Na staročeskou milostnou poezii napsal Málk půvabná *Svítáníčka*. Odrázem historické hudby je do jisté míry i *Divertimento* č. 1 pro smyčce „*Paví pero*“, jímž prochází quasirenesanční pavana, které se stalo repertoárovou součástí programů celé řady našich neprofesionálních souborů. Prozatím nejzávažnějším dílem z tohoto inspiračního okruhu je Málkovo rozsáhlé Requiem super *l'homme armé*, komponované na známý středověký nápěv a věnované „mrtvým všech válek právě končícího tisíciletí a smutnému výročí začátku II. světové...“, jehož premiéra (11. dubna 2000) v nastudování sólistů, Kühnova smíšeného sboru a Symfonického orchestru Českého rozhlasu s dirigentem Leošem Svárovským byla součástí abonentního cyklu rozhlasových symfonií a vzbudila u posluchačů značný ohlas.

Z letošního Pražského jara vysílal Český rozhlas i koncert *Umělecké besedy*, jehož součástí byl Málkův Dechový kvintet č. 1 „*Jarní*“ v podání Pražského dechového kvinteta. Jana Málka provází rozhlas celý život – stejný, jako jeden ze starých rozhlasových přijímačů vystavených v rozhlasovém foyeru, poslouchal za války jako dítě, později sám stavěl přijímače ze stavebnic, které tehdy byly k dispozici. Rozhlas se mu stal osudem.

PhDr. Bohuslava Kolářová

Jindřich Brabec, prom. ped.

25. 5. 1935 Praha – 6. 7. 2001 Praha

Jindřich Brabec vystudoval reálné gymnázium, v letech 1951–1954 Pedagogickou fakultu UK (obor hudební výchova), 1960–1963 VŠ pedagogickou (v diplomové práci se zaměřil na Česko-ruské hudební vztahy v letech 1848–1917), soukromě studoval skladbu u K. Háby.

V letech 1954–1959 učil na Pedagogické škole v Kroměříži, později jako odborný asistent na Pedagogickém institutu v Brandýse nad Labem, následovala práce odborného asistenta PedF UK v Brandýse nad Labem, kde založil a vedl amatérské divadlo Saturn. Pro potřebu divadélka psal hry, hudbu i texty k desítkám písní.

Do rozhlasu nastoupil v roce 1965 jako redaktor malých hudebních žánrů a dramaturg. Při nástupu do Čs. rozhlasu předložil přehled své publikační činnosti. Mnoho let publikoval v časopise *Melodie*, *Lidová tvořivost*, *Svoboda*, *Mladá fronta* aj. Do této doby napsal celovečerní kabaretní hru *Zavinil to Komenský*, *Že se nestydíte...!*, *Hledá se pikola*, *A Z konstanta =*, byl autorem textu i písní i jevištní hudby. Byl dirigentem Ženského sboru v Kroměříži, Kyjovského symfonického orchestru, souboru Julia Fučíka, hrál na housle a na trubku v tanečních orchestrech ČKD Sokolovo, V. Zelinky, M. Čej-

hudební dramaturg a skladatel

ky, F. Petra, K. Kesla, K. Vacka ml., zasedal v mnoha odborných porotách.

V rozhlase se jako redaktor a dramaturg specializoval na taneční a džezovou hudbu, spolupracoval s Tanečním orchestrem Čs. rozhlasu, Jazzovým orchestrem Čs. rozhlasu, s K. Krautgartnerem.

Byl autorem pořadů *Písničky pro Petra a Lucii*, *Písničky do kufru*, *Start*, *Stop* a pořadů TOČR, autorem hudby pro rozhlasové hry *Oliver Twist*, *Rodiče ke koupě*, *Dědic*, *Princezna z koukolí*, *Africká dobrodružství*, *Císařovy nové šaty* aj.

Autorské práce: *muzikály* – *Nejkrásnější válka* (1971), *Vzhůru na Madeiru* (1973), *Manon* (1975), *Aristokrati* (1977), *Zvonokosy* (1983), *Týden v tichém domě*, *Chlapec s kytarou*, *Marfanský dopolední* (4dílný TV seriál), *Tajemný dr. Ox* aj.; dále balety *Manon*, *Abeceda*, spoluautor hudby TV seriálu *Píseň pro Rudolfa III.* Několik set písní a šansonů bylo vydáno na 300 gramofonových SP a sedmi LP deskách.

Úspěšně se účastnil hudebních festivalů: Bratislavská lyra 1967, 1968, 1969, 1974, 1978, Grand Prix Sopoty 1977 – 1. cena za píseň *Malovaný džbánku* v podání H. Vondráčkové, 1. cenu Sopoty 1978 za píseň *Ten*

chléb je tvůj i můj v podání V. Neckáře, cena kritiky na festivalu ve Splitu 1969, Děčínská kotva 1968, 1970, 1971, 1972, 1979, 1980, Zlatý palcát 1981 a dalších. Získal ceny v rozhlasové soutěži Písničky pro hvězdu, v soutěži Písničky pro májovou Prahu (píseň Praha je můj sál). J. Brabec komponoval i komorní skladby, scénickou hudbu, upravoval lidové písně. Publikoval články a studie v odborných hudebních časopisech.

Jeho činnost v rozhlase byla ukončena výpovědí pro autorství hudby k písni Modlitba pro Martu k 31. březnu 1971. Pak byl ve svobodném povolání, od roku 1985 do

roku 1990 pracoval na částečný úvazek v Čs. televizi jako dramaturg televizního Septetu a hudební poradce televizního baletu.

Jindřich Brabec vyvíjel v 70. a 80. letech rozsáhlou organizačtorskou činnost, která byla ve značné míře poplatná době. Jeho největší autorský přínos spočívá především v písňové tvorbě, českými evergreeny se staly Modlitba pro Martu a Malovaný džbánku.

V dubnu 1990 nastoupil znovu do rozhlasu, odpovídal za dramaturgii TOČRu, skupin a sólistů populární hudby. Dne 30. června 1993 odchází do důchodu.

PhDr. Dagmar Jaklová

Rudolf Matys

28. 5. 1938 Praha

V pořadu Jak to vidí... nedávno odpověděl Jiří Hlaváč na dotaz, zda u nás máme dost osobností, něco ve smyslu – jistě, máme, jenže o nich málokdo ví, protože je nikdo (rozuměj média) nevyhledává. V tu chvíli jsem si vzpomněla na kolegu Rudu Matyse. K jeho medailonku v publikaci 99 uměleckých osobností rozhlasu si dnes dovoluji přidat pár řádků.

V kanceláři na Vinohradské, ve 4. patře v koutě na samém konci chodby, kde léta letující byla zašitá literární redakce, jsme seděli povětšinou čtyři, někdy nás bylo pět. Fluktuace se tehdy ještě nenosila, odcházelo se téměř výhradně jen na mateřskou nebo do penze, a tak není žádná rarita, že jsem s Rudou a dalšími dvěma kolegy či kolegyněmi sdílela tu místnost plných 25 let. Matys byl duchem i duší této naší rozhlasové „rodiny“. Nevím, jak to dělal, nikdy nevyčnival (teď tedy nemluví o výšce), ani se nijak neprosazoval, ale ať se v redakci dělo cokoli, vždy v tom hrál jeho názor podstatnou roli. Jeho mimořádné erudice v několika oborech, nejen uměleckých, ale také v historii, filozofii, geografii, dokonce i gastronomii využívalo celé patro. Blížilo se výročí nějaké osobnosti? Bylo potřeba honem honem najít specialistu na určité období? Nebo vyplnit poezíí přestávku přímého přenosu koncertu? Zjistit překladatele, který má v šuplíku česky nevydané dílo spisovatele, o kterém se právě mluví? Všechno z fleku věděl a vždy nezištně poradil. A nejen v záležitostech pracovních. Jeho koníčkem je přece i psychologie, medicína a farmakologie. V těch dřevních časech bez internetu byl Matys prostě naší Wikipedií. A zdaleka ne jen naší. Těch diplomek a dizertaček, kterých byl skrytým (přínejmenším) konzultantem...! Když hledali před 10 lety v Umělecké besedě člověka, který by se ujal publikace ke 140. výročí založení tohoto nejstaršího českého uměleckého sdružení, a obrátili se na Matyse, nemohli zvolit lépe. Každý jiný by se v tom mořil jmen, děl, spolků, směrů, žánrů a vývojových tendencí, které utvářely naši novodobou literaturu, hudbu a výtvarné umění, utopil nebo by to prostě vzdal. Rudolf díky své všestranné erudici ten nesnadný úkol zvlá-

redaktor, básník a literární kritik

dl s bravurou: jeho kniha V umění volnost je unikátním dílem, které možná dnes ani neumíme docenit. Pochopitelně se žádná větší akce Umělecké besedy bez Matysovy aktivní účasti, tedy přednášky nebo aspoň úvodního slova neobejde. I lid rozhlasový si jistě vybaví jeho brilantní příspěvky na seminářích SRT nebo Prix Bohemia či donedávna jeho pravidelné sloupky v Týdeníku Rozhlas.

Ruda Matys není ale jen chodící encyklopedie. To je jen jedna stránka jeho osobnosti. On je i mimořádně dobrým vypravěčem, a že má o čem vyprávět! Jen těch významných literátů, hudebníků a malířů, které znal a zná osobně! Je také ovšem vyhledávaným společníkem, který vždy dovedl s mimořádnou trpělivostí a empatií vyslechnout každého, kdo to zrovna potřeboval. A nikdy nezkaží žádnou legraci; snad ani již nemusím dodávat, že si ji s gustem dělá i sám ze sebe. Jak už bylo řečeno, nerad na sebe upozorňuje. Dokonce i mikrofonu – ač zdatný interpret – se po většinu svých rozhlasových let vyhýbal. Výjimku dělal až v posledním čase, kdy autorsky načítal své eseje. Většinu své práce ale odváděl nenápadně, skrytě. Ať to bylo redigování konkrétních pořadů, na nichž se samozřejmě často podílel autorsky, nebo iniciování nových programových řad či obměny vysílacích schémat. Byl prostě po celá svá zaměstnanecká léta rozhlasu „služebníkem užitečným“.

Totéž platí o jeho mimorozhlasových aktivitách: lektorování pro nakladatelství, činnost v různých porotách a uměleckých spolcích, redakčních radách – mezi jinými i našeho Světa rozhlasu. Těch knih a edičních řad a nakladatelských nápadů, za nimiž skrytě stojí! Těch úvodních slov, doslovů, recenzí! Těch článků, esejů, fejetonů roztroušených po různých periodikách! Je toho tolik, že se pro ně k vlastní tvorbě skoro nedostane. Jak Rudolfa znám, nehraje tu však roli jen nedostatek času, ale i skromnost, až přehnaně vysoké nároky na vlastní tvorbu a úzkostlivá zodpovědnost k váze slova. Držme palce, ať se konečně najde někdo, kdo ho dokáže přemluvit, aby vyprázdnil šuplíky a po letech zase zveřejnil něco ze své autorské tvorby...

Mgr. Jarmila Lakosilová

Richard Ernest

14. 6. 1938

Rozhovor Praha – Amsterdam

Seznámili jsme se zhruba půl roku po mém nástupu do rozhlasu, když se na déle než pět let stal mým kolegou v redakci vědy a techniky, kterou tehdy, krátce po odchodu Josefa Branžovského, nějaký čas vedl Jaroslav Jindra. Pamatuji si Richarda jako sympatického vysokého štíhlého mladého muže, tmavookého a tmavovlasého, který se nikdy nepokoušel maskovat, že ho krátce stržžené vlnité vlasy záhy začaly opouštět. To se mi na něm líbilo na první pohled. Později jsem ocenila také jeho nekonfliktní povahu, smysl pro humor a recesi, bezprostřední projev na mikrofon i chuť experimentovat. Krátce před svými 75. narozeninami ode mne dostal několik otázek. V tomto čísle najdete první část jeho odpovědí.

Co tě koncem ledna 1961 přivedlo do rozhlasu a proč sis vybral právě zpravodajství?

Myslím, že do rozhlasu mne přivedla šťastná shoda mých zájmů a prostředí, v němž jsem se pohyboval. Od klukovských let jsem byl spíše technický typ, s mým kamarádem Honzou Kaplickým jsme stavěli modely lodí a letadel, bavilo mě fotografování, šla mi dobře matika i fyzika. Na střední škole jsem ale také hodně četl, zajímala mne jak česká, tak světová literatura. Po maturitě jsem se však přece jen rozhodl studovat Strojní fakultu ČVUT. V průběhu druhého roku mne to ale pojednou začalo výrazně táhnout jinam. Začal jsem hrát divadlo s kamarády z Filozofické fakulty a ten svět mne zcela očaroval. Po čtvrtém semestru jsem se studiem na „strojárně“ radikálně skončil. Stanu se hercem, rozhodl jsem se, a podal přihlášku na DAMU. Tam mne ale nevzali – dnes si myslím, že to bylo velice moudré rozhodnutí přijímací komise, a já šel na dva roky na vojnu. I tam jsem však s kamarády hrál divadlo, založili jsme divadelní soubor a hráli v obci, kde jsme „leželi“ a v jiných posádkách.

Po vojně jsem krátkou dobu pracoval jako asistent režie v tehdy začínajícím televizním vysílání, ale ta práce mne neuspokojovala, toužil jsem dělat něco „smysluplnějšího“. Když mi můj kamarád Karel Tejkal, který po studiu novinářství nastoupil do rozhlasu, řekl, že tam do zpravodajské redakce hledají „mladou krev“, přihlásil jsem se a byl jsem přijat.

Zpravodajská redakce se tehdy skládala z oddělení zpráv a také z publicistické části, kde vznikaly reportáže i delší „rozborové“ pořady. Oddělení zpráv tehdy bylo výraznou hláskou troubou panující ideologie, práce tam často spočívala hlavně v redigování materiálů z Četky a z ostatních dálnopisů. Pamatuji se, jak jsme pracně „shrnovali“ mnohahodinové projevy Chruščova nebo referovali o heroických výkonech dojiček krav či o neméně obětavých činech nejrůznějších pracovních brigád, které s nasazením veškeré dostupné techniky a přes ne-

publicista

přízeň počasí překračovaly stanovené plány sklizně. A tak mne někteří z mých kamarádů, kteří se divili, čím se to probůh zabývám, občas častovali sarkastickými poznámkami a říkali, že jim rozhodně musím brknout, kdyby to náhodou se sklizní cukrovky zas jednou vypadalo moc špatně. Mne ovšem nejen proto více lákala práce v publicistické části, kde tehdy pracovali kupříkladu Otká Bednářová nebo Jarda Jindra. V jejich pořadech mi byla sympatická jiskra naděje, že s určitým problémem lze vsuktnout pohnout a že v nich zaznívaly i hlasy lidí, kteří do nekonečna neomílali jen samá klišé „o vítězství ideologie nad zdravým rozumem“, jak se tehdy říkávalo. A tak jsem se i já snažil přinášet co nejpřirozenější záběry rozhovorů. Práce s mikrofonem mne bavila, rád jsem zajížděl přímo „na místo činu“, což tehdy kupodivu bylo celkem novum, rozhodně pokud šlo o příspěvky do Rozhlasových novin.

Hanuš Orlický, který těmto novinám šéfoval, mne po řadě úspěšných krátkých reportáží (dodnes si pamatuji na tu, v níž šlo o můj osobní zážitek z ošetření novou „bezbolestnou“ zubní vrtačkou) pasoval na „chrta redakce“, který „odvážně vyráží do terénu“, a pravil, že některé mé reportáže budou zařazeny do Zlatého fondu. Jednou mne a kolegu Pepíka Podaného ovšem Hanuš před ostatními členy redakce na chodbě šileně „seřval“, protože jsme vyrazili s reportážním vozem do jedné vesnice, kde jsme hodlali natočit jakýsi epos o tom, jak se tam pečuje o občany. Chtěli jsme tomu dát hrdý titul „Od kolébky do hrobu“, ale na sta metrech magnetofonových pásků, které jsme odtamtud přivezli, bylo slyšet jen těžko srozumitelné žvatlání dětí z mateřské školky a zvučkově nedokonalé celkem bezobsažné rozhovory hlavně s místními důchodci, takže se z materiálu nedalo vůbec nic sestříhat. Tehdy se nás myslím zastala Otká Bednářová, jinak by býval s našimi „spanilými jízdami“ do terénu amen.

Zhruba po dvou letech, 15. března 1963, jsi přešel do redakce vědy a techniky HRPV. Proč jsi zvolil tuto změnu?

Mne do této redakce přilákaly dvě věci. Jednak její náplň a zaměření – technika a věda – což pro mne bylo pole, na kterém jsem se dokázal lépe orientovat než v široké vnitropolitické problematice zpravodajství, a jednak lidé, kteří tam pracovali. Takže, když se mi jednou Ivo Budil zmínil, že se u nich uvolnilo místo po Věře Horké, která v lednu přešla jinam, byl jsem strašně rád, že se budu moci věnovat tématům, jež mne zajímala a o nichž jsem věděl víc než třeba o problémech dojiček krav. Také mne do samostatné publicistické HRPV, zřízené v létě předchozího roku, lákala méně dusná politická atmosféra, než jaká panovala v redakci zpravodajské. Karel

Hrabal, který zpravodajství na počátku šedesátých let vedl, byl pro mne příkladem aparátčíka, v němž bylo těžké se vyznat. Sice se o něm říkalo, že má i jisté lidské stránky, že kupříkladu dobře hraje na cello, ale já jsem informacím toho druhu moc nedůvěřoval; snad proto, že mne stejně tak málo přesvědčily podobné argumenty, které třeba měly přispět k tomu, aby lidé sovětské vůdce mohli vidět i v trochu jiném světle než v tom politbyrním. O Kosyginovi se člověk například mohl dočíst, že je ženat s baletkou a že si v zimě do-kon-ce někdy i rád za-bruslí. Ó, jak dojemně lidské, kdo by to byl do něj řekl, není-liž pravda?...

Jak se stalo, že už po několika týdnech v HRPV jsi působil na výstavě ke 40. výročí rozhlasu?

To dnes už opravdu přesně nevím. Asi jsem padl „do ucha“ šéfovi celého toho projektu vysílání z jubilejní výstavy Josefu Kolářovi, který možná slyšel některé mé kratší příspěvky v Rozhlasových novinách, nebo ke mně pojal důvěru při různých více méně náhodných rozhovorech v rozhlasové kantýně. Byl prý to totiž on, kdo si všechny účastníky výstavního vysílání vybíral, a tedy zřejmě vybral i mne do funkce jednoho z deníkářů výstavy. S Pavlem Tumlířem, který byl ovšem mnohem zkušenější než já, jsme tvořili dvojici, která za přímé účasti posluchačů vedla bezprostřední, živě vysílané rozhovory s návštěvníky výstavy nebo s lidmi, které jsme do studia v Technickém muzeu na Letné, kde se výstava konala, sami pozvali. Nedávno jsem měl možnost poslechnout si několik záběrů z těchto *Deníčků*, které jsme tehdy dělali. Musím říct, že to byly rozhovory poplatné době, v níž vznikaly, a že i naše otázky (hlavně mé) nebyly vždy právě duchaplné. Ale byla to pro mne úžasná zkušenost. A posluchači mohli sledovat řadu zajímavých setkání – třeba s filmovým režisérem Vojtěchem Jasným nebo se zpěvákem Waldemarem Matuškou. Význam tohoto druhu vysílání byl především v jeho bezprostřednosti, v tom, že nemuselo být předem natáčeno, stříháno a především „prověřováno“ cenzurou. To v té době nebylo zcela obvyklé a to také posluchači nejvíce oceňovali.

Kterých svých pořadů z redakce vědy a techniky si nejvíce ceníš nebo ti aspoň práce na nich nejvíce utkvěla v paměti?

Možná, že se ti to bude zdát nepravděpodobné, ale mne těšila práce téměř na všech druzích rozhlasových pořadů, které jsme tehdy v redakci vědy a techniky připravovali. Od odborníků nejrůznějších vědních a technických oborů bylo vždy možné se dozvědět něco zajímavého. Často šlo zejména o to, aby si člověk dokázal vybrat z těchto specialistů ty, kteří byli schopni o zvoleném tématu srozumitelně promluvit. Snad si pamatuješ, že autorům, kteří toho schopni nebyli, jsme říkali „chlupáči“ podle jména jednoho z nich, který opravdu nedokázal na mikrofon říci cokoliv souvislého; i když toho o svém oboru hodně věděl, neuměl to formulovat a navíc byla ta jeho krkolomná řeč plná různých pazvuků i odmlk. Ale já měl většinou (s výjimkou toho pana Chlupáče) štěstí na autory, kteří toho schopni byli, a když se

na to dnes dívám zpět, bylo to hodně jejich zásluhou, když se člověku nějaký pořad opravdu podařil. Velice rád v této souvislosti vzpomínám na architekta Otku Nového, který dovedl tak úžasně vyprávět o problémech světové i naší architektury. V řadě relací, které jsme společně natočili, byly jeho spontánní výpovědi kombinovány s četbou kapitol z jeho knihy *Konec velkoměsta*. Inspirativní byla třeba i setkání s všestranně vzdělaným geofyzikem Jiřím Mrázkem, který dokázal poutavě hovořit jak o kosmonautice, tak o poznacích z jiných vědních oborů

Pravidelné pořady o novinkách ze světa vědy a techniky jsem často sestavoval i na základě článků z odborných časopisů, které – hlavně ty anglické – tehdy sice nebyly běžně k mání, ale rozhlasová dokumentace některými z nich přece jen disponovala. Jednou jsem tak sestavil pořad novinek a objevů z různých zemí a každý z těch příkladů jsem zakončil větou: *Na co ti Američané (resp. Francouzi, Němci nebo Rusové) nepřijdou!* Po odvysílání za mnou přišel zástupce šéfredaktora Jarada Jindra, který mi řekl, že mám velký průšvih, protože si dělám posměšky ze sovětských vědců, když jako poslední větu za příkladem toho, na co přišli, volám: *Na co ti Rusové nepřijdou!* Tehdy se mu to nějak podařilo na tiskovém oddělení ÚV vysvětlit, že jsem to tak nemyslel, ale byla to ukázka něčeho, s čím člověk i v poněkud uvolněnější politické atmosféře musel počítat.

Při tomto druhu práce se mi však přece jen občas zastesklo po reportážních nebo jiných žánrech, ale snad nejvíce po natáčení „v terénu“. Proto jsem uvítal nabídku spolupráce od Míly Semrádové z redakce kultury. Společně jsme pracovali na několika pořadech *Lidé–Život–doba*. Já jsem měl přitom zpravidla na starosti práci s mikrofonem, Míla zejména stránku textovou. Tak vznikl kupříkladu pořad *Mládež jaká je* nebo jiný, s Jiřím Suchým nad dopisy jeho mladých posluchačů. Ale zrodilo se také velké přátelství s Mílou a jejím synem Michalem, který, podobně jako já, po srpnu '68 opustil ČSR.

Svět a mluva lidí mého tehdejšího nebo ještě mladšího věku mne jednou přivedla na nápad natočit s těmito greenhorny rozhovory tak říkajíc „o ničem a o všem“. A tak jsem po několika večerů brouzдал s magnetofonem Prahou – po Parku oddechu Julia Fučíka, ale i jinde po ulicích a kolem nádraží, zastavoval jsem mladé lidi na stanicích tramvajů nebo s nimi hovořil někde na lavičce. A ptal se jich, co je baví, co ne, jak vidí svět, zda by chtěli cestovat, či ne, jak vidí Ameriku, co je trápí v lásce a podobně. Dostával jsem na ty otázky velmi různorodé odpovědi, jak obsahem, tak také formou, a to je činilo někdy až uchvatnými. Vpomínám si na tón jedné z těch odpovědí, kdy jakýsi mladý dělník, kterého jsem zpovídal z názorů na Spojené státy, v dlouze protahovaných, melodických větách říkal: „Nó, jáá myslíím, žeé Améerika teda nemusí bééjt tak špatnáá, jak se říkááá, že i tám žijou lidi jako my, že třeba některýy věci nemusej tam bejt tak špatný, že jóó – nebo nééé?“ Dnes už nevím, jak jsem ten pořad z pražských ulic nazval. Víím, že se vysílal a že se vedení HRPV líbil jako dobrá sociologická

sonda. Dnes už se tomu nechce věřit, ale v těch letech některé problémy a hlavně způsob, jak o nich mluvit, byly stále tabu. Jak říkal Jan Werich: viděl jsem letět orla, on to byl ve skutečnosti sokol, ale my jsme to nesměli říkat.

Poučné bylo, jak se podobná tabu snažili prolamovat i někteří přednášející na Institutu osvěty a novinářství UK, kde jsem v době mého působení v redakci vědy a techniky studoval dálkově, při zaměstnání. Profesor Vladimír Klimeš, jehož oborem byly dějiny novinářství, chodil sice dost po špičkách kolem takových pojmů jako třeba svoboda projevu a tisku, ale na druhé straně mu to občas nedalo. Doporučoval nám (a významně přitom pomrkal), abychom si k této problematice přečetli mladého Marxe, který si jako mladík rozhodně nebral servítky, když psal o omezování svobody slova novinám, jež svého času vydával.

Začátkem července 1969 ses nevrátil z dovolené, zůstal jsi s manželkou Blankou a dvouletou dcerou Alicí v Holandsku. Proč zrovna tam a jaké byly tvé začátky? Jaké jsi nakonec našel uplatnění?

Po obsazení Československa vojsky některých „sprátelených armád“ jsem si velice rychle uvědomil, jaké to bude mít následky pro obrodný proces, který tak nadějně začal v průběhu šedesátých let a vyvrcholil pražským jarem '68. I když jsem coby bezpartijní nebyl jeho plným zastáncem (zpočátku v něm nebyla řeč o pluralitě politických stran), doufal jsem jako mnozí jiní, že nakonec k vytvoření více rovnocenných stran dojde. Po okupaci ale bylo jasné, že se tak nestane a že kdo podobné přestavy o pluralitní demokracii má, bude nemilosrdně vyšachován. Proto jsem se rozhodl nevyčkat s rodinou věcí příštích. Vydali jsme se do Holandska, kde jsem měl známé. Věděl jsem, že ani tam nebudeme mít na různých ustláno, ale v našem odchodu byla přece jen jistá perspektiva. Zpočátku se zdála být velmi vzdálená, ale s tím, jak se člověk naučil hovořit tou zcela jinou řečí, se začala přibližovat. Pracovat jsem začal nejdříve v oblasti public relations, natáčel jsem instruktážní filmy pro jeden podnik, ale po redakční práci, jakou jsem poznal v rozhlase, se mi velmi stýskalo. Za několik let jsem přece jen získal redaktorské místo, a to v nakladatelství encyklopedií, kde jsem pak dlouhá léta pracoval. I moje žena našla uplatnění ve svém oboru historie umění a to nám pak už bylo hej.

Co tě na tvé práci v exilu nejvíc bavilo a čím tě vůbec život v Holandsku nejvíc obohatil?

Mne hlavně bavilo pracovat podobným způsobem, jako jsem to činil v rozhlase. To znamená získávat nejnovější informace přímo od odborníků a nečepat je jen pasivně z odborné literatury. Většina redaktorů v tom vydavatelství byla zvyklá pracovat tradičně a považovala zpočátku mé „výlety“ za odborníky za mrhání časem. Ale když jsem tak získával materiály, které jinou cestou byly k máni jen obtížně, nebo vůbec ne, dostal jsem zelenou. Práce na encyklopediích měla ještě jinou výhodu:

člověk si tam připadal jako v Komenského *Orbis pictus*. Dělával jsem často s ilustracemi a vždy k nim měl k dispozici i výkladový text. Pro mne se tak tahle pozdní škola opravdu stala hrou, a tak dodnes znám jména některých druhů zvířat a rostlin lépe v holandštině než v češtině.

Dvojazyčnost má však svá úskalí. Protože mateřština je pouze jedna a člověk po třicítce už nenašprtá slovíčka, která mu někdo nenašeptal, když byl malý, nebo která si neuložil do paměti z konverzací a četby v době dospívání. Může se naučit jim perfektně rozumět, ale aktivně je z paměti lovit obtížně. Kde nic není, tam ani jazykový čertík nic nepořídí.

Přesto se člověk v novém prostředí musí snažit ten nový jazyk ovládnout co nejlépe. Abych o něco zkrátil ty dvě koňské délky, o které přede mnou v redakci – pokud jde o znalost jazyka – byla většina mých kolegů, dal jsem se ve volném čase do překládání z češtiny do holandštiny. To je moc dobrý způsob, jak do mozku přece jen něco navíc nahustit. Se ženou jsme tak přeložili kupříkladu Havlovy *Dopisy Olze*, já sám i některé fejetony Ludvíka Vaculíka a Martina Šimečky, též řadu Havlových esejů.

Dobré znalosti toho „druhého“ jazyka si osobně velmi cením. Člověku se tím otevře ještě jeden svět, něco jako zjevení. Tím mě má druhá vlast snad nejvíc obohatila. V době mé rozhlasové činnosti mne ani ve snu nenapadlo, že někdy budu žít v zemi, kterou jsem znal jen z Čapkových *Obrázků z Holandska*, a že se s lidmi, kteří tam žijí, budu moci dorozumět tou jejich chrochtavou řečí, o níž tuším Jiří Suchý jednou řekl, že to snad ani není řeč, ale krční choroba.

Vzpomeneš si ještě někdy na rozhlas 60. let a na lidi, s nimiž ses v něm potkával či přímo pracoval?

Samozřejmě! Už jsem tu řadu jmen jmenoval a ve výčtu bych mohl pokračovat. Když dnes čtu vzpomínky, které mnozí z nich po roce 1989 publikovali, jen si znovu potvrzuji, že v rádiu pracovalo mnoho po všech stránkách talentovaných lidí, kteří však byli nuceni hrát určitou, ne vždy přirozenou roli, aby probruslili úskalími tehdejších politických poměrů. Tahle hra náš myslím dost spojovala, ale také brzdila v rozvoji, který by za normálních poměrů byl možný. Na druhé straně nás obohatila o umění tvořit vskutku vynalézavě a pravdivě, i když ta pravda se často musela číst jen mezi řádky.

Posloucháš Český rozhlas? Co si o něm myslíš?

Ne moc často. Ale díky internetu o něm mám přece jen dobrou představu. Uplynulá léta jsem také udržoval občasnou korespondenci – klasicky, na papíře! – s režisérem Jiřím Hrašem a od něj jsem míval vždy čerstvé a zasvěcené informace o „rádiu“ z první ruky.

Když dnes poslouchám rozhlasové pořady, uvědomuji si, jak se od té doby, co jsem tam působil i já, změnil jazyk, jak místo nás, kteří za každým desátým slovem vkládali slovíčko „jako“, přišli dnešní „jakobýni“, kteří tu nesmyslnou vsuvku překřtili na ještě absurdnější slovo

„jakoby“. Ale s tím se nedá nic dělat, jazyk se prostě vyvíjí, jen je škoda, když v rozhovorech člověk slyší slova jako „teďkonc“ nebo oznámení, že kupříkladu „dnes odpoledne se náš redaktor bude BAVIT (!!!) s předsedou vlády“. To mne vždy poněkud pobaví. A za uši mě zatahá třeba konstatování, že nikoliv „kvůli“, ale „díky“ nějaké katastrofě došlo ke ztrátám na lidských životech... Taky mne někdy iritují přesladvá přání „krásného dne či večera“ na závěr nějaké relace a podobné výrony toho, co nazývám „českou pseudolyrikou“. Nevím, možná, že jsem se už stal nenapravitelnou obětí nizozemské střízlivosti, která vychází z kalvinismu a která bývá dobře charakterizována holandským úslovím: „Chovej se normálně, už i tak vypadáš dost bláznivě.“

Myslím, že v programu Českého rozhlasu je řada velmi hodnotných pořadů, hlavně na stanici Vltava, a to jak v oblasti mluveného slova, tak i hudby, a mohu tě ujistit, že ve srovnání s nizozemským rádiem by z toho Český rozhlas rozhodně nevyšel špatně. Co se mu v poslední době ovšem opravdu nepovedlo, to je myslím změna jména tradiční stanice Praha na Dvojku. To mi připadá jako výraz ne právě šťastného podbízení se sviž-

ným sloganům reklamních klipů. Skvělé ale je, že dnes díky internetu jsou rozhlasové pořady tak snadno dostupné, že si člověk může dobře z toho obrovského množství vybrat a poslechnout si to, co ho zajímá, kdy chce. Jen by musel mít ještě dva další životy, aby to všechno dokázal stihnout.

Jak se ti jeví naše současnost?

Řekl bych, že česká společnost stále ještě hledá svou mravní identitu. Ono není divu, po tolika letech života v nacistické okupaci doplněného následným zmarněním a propadem politických mravů v letech poválečných. Za minulého režimu vládla relativně malá skupina, která měla moc rozhodovat téměř o všem. Dnes jiná skupina objevila nové eldorádo v korupci a bezohledně parazituje na zbytku společnosti. Když člověk mluví s turisty, vracejícími se z Prahy, říkají, že nikde neviděli tolik nových bouráků a tolik opuletních postav v nich. Ale já jsem celkem optimista. Člověk musí věřit, že se ty praktiky těmto lidem budou v rámci Evropské unie vyplácet stále méně a méně, pokud v Unii, jak pevně doufám, ideály pravé demokracie nepřijdou vniveč.

Mgr. Jiří Hubička

Vladimír Semrád

26. 6. 1923 Soběslav, okr. Tábor – 22. 8. 1980 Praha

Vladimír Semrád prožil v Československém rozhlasu krátkou, ale současně strmou kariéru. Trvala pouhých sedm let, což je možná v jiných povoláních čas relativně dlouhý, v rozhlasu však vždy platilo (a snad i dodnes platí), že ti, kterým se rozhlas stal srdeční záležitostí, prožívali v něm, často posléze k vlastní nevýhodě, celý svůj profesní život. Vladimíru Semrádovi, alespoň soudě dle vzpomínek několika pamětníků a také podle útržkovitě uchovaných výsledků jeho rozhlasové práce, se práce v tomto médiu „srdeční záležitostí“ stala. A protože doba jeho rozhlasového působení připadla do oněch rušných, podnětných, ale současně i nešťastně končících 60. let, nabrala jeho kariéra v plzeňském rozhlasu prudkého rozletu, aby se po událostech roku 1968 strmě propadla na samé dno. Jako ostatně kariéra mnoha jiných lidí.

K tomu, abychom pochopili neobyčejnou dynamiku života Vladimíra Semráda, bude dobré stručně zrekapitulovat sled zaměstnání, jimiž v průběhu několika poválečných let stihl projít. Poté, kdy maturitou ukončil reálné gymnázium (studoval ho v letech 1934–1942), pracoval jako referent v Okresní jednotě živnostenských společností v Českých Budějovicích. Zde v poklidu úřednického místa přečkal dobu války. Ten poklid byl ale možná jen zdánlivý. V jednom z dotazníků, které vyplňoval pro ČsRo, Semrád uvedl, že během války působil v odboji, v Revolučním výboru KSČ v Č. Budějovicích. O konkrétní podobě jeho odbojové činnosti však doklady neexistují.

rozhlasový a divadelní režisér, teoretik, dramatik, ředitel rozhlasového studia Plzeň

Po skončené válce přichází neuvěřitelná smršť změn, jimiž Semrád ve svém profesionálním životě prošel.

Proměny zaměstnaneckých poměrů

Po osvobození působil Semrád během dvou měsíců (květen – červen 1945) jako referent Krajského výboru KSČ v Budějovicích. Jeho levicové angažmá a současně tíhnutí k divadelnímu umění ho na další dva měsíce (červenec – srpen 1945) přivádějí do Divadla revolučních gard v Praze. Je zde v roli režiséra a dramaturga. Divadlo, které vzniklo v prostoru násilně zabraného Divadla Anduly Sedláčkové v Mozartu, se pokoušel rozjet režisér, pedagog a pozdější televizní šéf Antonín Dvořák. Svoji snahu však po prvním neúspěchu opustil.

Od září téhož roku do ledna roku následujícího (tedy 1946) získal Semrád angažmá coby režisér v Divadle Práce v Brně (pozdější Národní divadlo Brno). Od ledna do dubna 1946 režíruje ve Slezském národním divadle v Opavě. Ale už od dubna do srpna stejného roku je dokonce uměleckým šéfem Hanáckého divadla Kroměříž – Přerov. V září a říjnu 1946 už zase pro změnu působí jako režisér a dramaturg ve Středočeském divadle v Mladé Boleslavi. Jeho další angažmá je nezvykle dlouhé, ale nikoli dobrovolné. Od října 1946 do září 1948 vykonává dvouletou vojenskou prezenční službu.

A po vojně už jde zase z jednoho do druhého. Od listopadu 1948 do srpna 1949 zakotvil v Severočeském divadle v Liberci (jako režisér a dramaturg), další sezonu (1949–1950) je znovu režisérem ve Středočeském

divadle v Mladé Boleslavi. Pak následuje přestup k literatuře. Od srpna 1950 do konce července 1951 působí jako redaktor v nakladatelství Umění lidu (pozdější nakladatelství Osvěta). Odchází odsud do vydavatelství Čs. spisovatel, kde setrvává, znovu v roli redaktora, od září 1951 do prosince 1952.

V čem hledat příčiny toho těkání? Je v tom patrně kus euforie plynoucí z atmosféry poválečné doby, kdy se vše neobyčejně prudce měnilo; je v tom nepochybně horečné hledání osobního uplatnění v čase, kdy se překotně otevíraly nové příležitosti, které vzápětí rychle troskotaly (viz Divadlo revolučních gard); je v tom zcela jistě mladistvý temperament a nejspíš i naddimenzované sebevědomí (aspirovat ve 23 letech, bez divadelního vzdělání a prakticky bez divadelní zkušenosti, na post uměleckého šéfa nelze vnímat jinak); a je v tom patrně i roztěkanost, neschopnost soustředit se na jeden úkol a dost možná i povrchnost přístupu, které vedly k tomu, že angažmá v oněch četných divadelních souborech končovalo po několika měsících, tedy po době, ve které režisér při nejlepší vůli nemůže předvést svůj talent, svoje schopnosti. Nelze se proto divit, že z etapy pěti poválečných let nenalzáme nikde žádnou stopu jakéhokoliv tvůrčího činu, která by po Semrádovi – režisérovi, dramaturgovi a uměleckém šéfovi – zůstala.

Odchodem z mladoboleslavského souboru končí (s jednou výjimkou) praktické divadelní aktivity Vladimíra Semráda. Po dvojím působení v redakcích renomovaných nakladatelství (obě trvala vždy přibližně rok) nastává relativně dlouhá etapa, v níž se Semrád vydává cestou spisovatele na volné noze (ve svobodném povolání). V tomto nezávislém postavení, jehož dosáhl mimo jiné i díky tomu, že se stal členem Svazu čs. spisovatelů, v postavení, které mu patrně vyhovovalo mnohem víc nežli týmová divadelní práce, setrval od ledna 1953 do konce srpna 1961.

V té době vydal řadu publikací, které byly zaměřeny na oblast divadla s převažujícím zájmem o divadlo ochotnické. Kromě toho vydal několik vlastních divadelních her, úprav a dramatizací (výběr z autorské a publikační činnosti V. S. je obsažen v Příloze).

V 50. letech se příležitostně věnoval i činnosti kritické – mj. kritika na inscenaci Wildovy *Bezvýznamné ženy* („Úspěch Komorního divadla“, *Večerní Praha*, 21. ledna 1957).

Ještě jednou uměleckým šéfem

Svoje působení na volné noze přerušil Vladimír Semrád v květnu 1961. Vrátil se znovu k divadlu a stal se uměleckým šéfem Beskydského divadla v Novém Jičíně. Z inscenací, které sám režíroval, lze doložit Ibsenova *Nepřítele lidu*, kterého uvedl ve vlastní úpravě v premiéře 4. května 1963. Byla to však jeho divadelní labuť píseň. Skončila v okamžiku, kdy bylo Beskydské divadlo zrušeno. Stalo se to k 31. srpnu 1963.

Rozhlas

Bezprostředně poté, hned k 1. září roku 1963, nastoupil Vladimír Semrád do Československého rozhlasu Plzeň jako režisér. Od 1. dubna 1964 se stává vedoucím

režijního oddělení a v roce 1968 dokonce ředitelem rozhlasového studia Plzeň.

Skutečnost, že po řadě let, kdy se věnoval autorské činnosti, zamířil do rozhlasu, měla nepochybně – v dobrém slova smyslu – na svědomí jeho žena. Vynikající rozhlasová publicistka a autorka mnoha dokumentů a rozhlasových pásem Miloslava (Míla) Semrádová pracovala v Československém rozhlase už od roku 1957 (nejprve v zemědělské redakci, později v Zrcadle kultury). Působila v pražském studiu. Nejspíš proto, aby spolu nebyli na stejném pracovišti, což se v oněch dobách příliš netrpělo, ucházel se Vladimír o rozhlasové angažmá v Plzni.

Plzeňský rozhlas, především zásluhou svého literárně-dramatického a hudebního vysílání, se v průběhu 60. let vyvinul v nejprogresivnější rozhlasové studio v rámci celé republiky. Základ výjimečnosti plzeňského studia byl dán faktem, že šlo o studio, jež bylo ve srovnání s ostatními rozhlasovými studii té doby vybaveno nejmodernější a nejmodernější technikou. Jako první v Československu získalo zařízení, jež umožňovalo stereofonní natáčení. Vladimír Semrád velmi brzy pochopil, že v této skutečnosti tkví ohromná výhoda a s vervou sobě vlastní se pustil do experimentální režijní tvorby.

V květnu 1963 se v plzeňském rozhlase uskutečnil první československý seminář o elektronické hudbě. Od roku 1965 měla hudební redakce plzeňského rozhlasu k dispozici stereofonní pracoviště, tzv. plovoucí studio. V něm se natáčely snímky vážné hudby pro rozhlasová studia celé republiky. 1. ledna 1967 začalo v Plzni fungovat experimentální studio elektronické hudby, o jehož založení se Semrád zasloužil. Nebyl sám, vedle něj ve studiu působili technici Čestmír Kadlec a Václav Ježek, hudebníci Antonín Špelda, Miloslav Kabeláč, Karel Odstrčil, Eduard Spáčil, Miroslav Hlaváč, Jan Hlaváč, Jan Hanuš, Milan Slavický a hudební redaktor Zdeněk Barborka.

S posledně jmenovaným redaktorem se pojí experimenty, v nichž se setkávala experimentální hudba s experimentální poezií. Šlo o tzv. konkrétní poezii, směr, který využíval nových teorií v oblasti informatiky a počítačové techniky. Audiální poezie kombinovala hlásky s významotvornou funkcí a jiné zvuky do rytmických řad a nabízela posluchači skryté kódy pro vnímání básně.

Rozvoj zaznamenala i „tradiční“ literárně-dramatická produkce. V Plzni bylo mimo jiné každoročně natočeno 20–25 činoher (po Praze nejvyšší produkce).

V Semrádově režii se v Plzni točily i soudobé opery (např. Zdeněk Lukáš: *Domácí karneval*, 1968, na libretto Z. Barborky).

Semrád byl otevřený i jiným oblastem umění. Ještě po 40 letech si vzpomněl na jeho zásluhy například zpěvák Václav Neckář, který v roce 2005 v rozhovoru pro *Týdeník Rozhlas* (č. 31, 25. 7. 2005) uvedl: „*Já jsem se vlastně dostal do médií díky rádiu. Především tedy díky Českému rozhlasu Plzeň. Tam byl tenkrát ředitelem Vladimír Semrád, nesmírně vzdělaný člověk. Ten si dovolil s námi už v roce 1964 točit písničky – a to i v angličtině!*“

Na počátku roku 1968 se Semrád v ředitelské roli konečně našel. Zatímco v počátečním období svého

rozhlasového působení mohl prokázat, že je dobrý režisér (z jeho tvorby vyjmenujme několik titulů: finská hra Veijo Meriho *Největší herec ve Finsku*, 1965; hra Jaromíra Ptáčka *Pláč pro pana Jeremiáše*, 1966; básnické drama Kamila Bednáře *Šalamoun hledá Sulamit*, 1967; ze stejného roku pak hry: Ludvík Kundera *Naprosto lhostejné*; Joracy Camargo *Nansi*; Karel Valtera *Konfekční život*, Josef Toman – Vladimír Semrád *Don Juan*), pak počínaje rokem 1968 mohl v rozhlase projevit, že je také dobrý ředitel.

Svoji vervu a tentokrát už také trpělivost a větší soustředění věnoval Semrád ve své řídicí funkci nejen zvukovému experimentu, ale neméně měrou i ostatním oblastem vysílání. Rok 1968 přinesl pak mnohem větší dynamiku, která jeho naturelu vyhovovala.

Do všech typů programu začaly od jara 1968 pomalu pronikat tzv. obrodné myšlenky.

Od května se náplň publicistiky zcela změnila. Do aktuálního dění se zapojili i redaktoři dalších oddělení. Velký ohlas měly například fejetony vedoucího literární redakce Františka Fabiana. Byly zavedeny nové pravidelné pořady (například Junácké zpravodajství vedené Marií Vlasákovou) a naopak – z plzeňského rozhlasu vzešel impulz, aby byl zrušen centrálně vysíláný pořad Hlas dělnické republiky. Všechny tyto změny bylo třeba pochopitelně proboujet, obhájit. Západočeský kraj, tradičně považovaný za „výspu“ socialismu, měl zvláště rigidní stranické vedení, které nástup změn houževnatě brzdilo. Vladimír Semrád neváhal svádět boje s nadřízenými orgány a vycházel z nich (povětšinou) jako vítěz.

Další zlom

Pak ovšem přišel srpen 1968. Plzeňské studio, opět zásluhou dobrého technického zázemí, převzalo v okamžiku, kdy bylo v Praze vysílání na čas násilně umlčeno, řízení proslulé „štafety“. Z Plzně dostávaly po jistou dobu všechny stanice v republice informace a odtud jim byl přidělován prostor pro vstup do vysílání.

První dojmy po invazi vojsk tlumočil na jednom z pamětních setkání (jakkoli sám není pamětníkem) šéf komunikace plzeňského studia Ing. Pavel Bouda.

„Tehdy přijely k budově rozhlasu ruské tanky. Zůstaly stát v nedaleké Klostermannově ulici, protože před rozhlasem se mezitím spontánně shromáždily stovky Plzeňanů, kteří chtěli rozhlas bránit. V improvizovaném tábořišti vydrželi po několik dnů. Díky tehdejšímu řediteli Vladimíru Semrádovi se situace v Plzni nevyhrotila jako v Praze. Pozval do budovy rozhlasu velitele tankové jednotky a dlouze s ním o celé situaci vyjednával.“

Další svědectví je už u úst pamětníka: vzpomíná František Juříčka, režisér zpravodajských pořadů, účastník vysílání plzeňského rozhlasu v roce 1968.

„Byl jsem na dovolené a 21. srpna jsem se vracel s rodinou domů. Ráno jsem ještě nic netušil a šel jsem si do radia pro výplatu. To už jsem viděl tanky, obrovské srovnání lidí. Doma jsem se pak neukázal týden, zůstal jsem v rozhlase a převzal řízení vysílání zpravodajství. Tím mě pověřil ředitel studia Vladimír Semrád, vzácný člověk, který byl vždy více umělec a režisér rozhlasových

her než novinář. Bylo to velmi hektické, nebyl čas na žádné velké rozmýšlení.“

Hektická doba přinesla celou řadu odvážných skutků, velkých a často patetických prohlášení a předsevzetí. Ti, kteří stáli v čele médií v oněch dnech, nemohli jednat jinak. A museli počítat s tím, že za své činy ponесou důsledky.

Jak jsme poznali z úvodního podrobného Semrádova profesního životopisu, jak je patrné z titulů článků a publikací, které v průběhu 50. a začátkem 60. let vydal, byl to člověk zřetelného levicového smýšlení, byl od poválečné doby členem KSČ, patřil k obhajovatelům tehdejšího režimu, byť je těžké posoudit, do jaké doby (a do jaké míry v té které době) toto angažmá zastával z přesvědčení, do jaké z pragmatismu. Je však nepochybné, že do procesu nazývaného „obrodný“ šel jako přesvědčený zastánce socialismu, s vírou v možnou obrodu a pozitivní proměnu tohoto systému. V archivu zůstalo zachováno jeho rozhlasové vystoupení zaměřené na současnou politickou situaci, které v plzeňském rozhlase odvysílal 27. září 1968.

„Po dvaceti letech se u nás zase začalo bouřlivě debatovat a diskutovat. Jenomže teď už nešlo a nejde o to, zda socialismus či kapitalismus, ale o to, jakými prostředky a cestami jít dál. Aby se co nejdříve pro nás pro všechny dosáhlo takového socialismu, který by byl skutečně spravedlivý a demokratický, který by poskytoval a ustavičně rozšiřoval prostor svobody, který by byl, jak to bylo řečeno, socialismem s lidskou tváří. A právě to probudilo lidi z apatie, vyvolalo u nich znovu zájem o společenské a politické dění, vytvořilo novou a dosud nevídanou důvěru v politiku komunistické strany... Lidé si začali znovu pomáhat, zahodili drobné a malicherné rozbroje, závisti a podrazy. Může být snad lepší doklad o tom, jak přes všechny chyby a omyly minulých dvaceti let právě těchto dvacet let převychovalo lidi?...“

Taková slova oddanosti vůči socialismu zaznívala v té době z mnoha úst. Z hlediska obhajoby systému šlo o bezmeznou přitakání, oddanost, jež by se mohla tesat do kamene. Z hlediska procesu normalizace, který se brzy poté rozjel, však šlo o obhajobu nepatřičnou.

Pád

Na začátku roku 1970 byl Vladimír Semrád zbaven ředitelské funkce. Z informace Syndikátu novinářů z ledna roku 1970 se dozvídáme, že „...k 16. 1. byl ředitelem plzeňského studia Čs. rozhlasu jmenován dosavadní tajemník ONV v Karlových Varech B. Dobrý a s bývalým ředitelem V. Semrádem bylo zavedeno disciplinární řízení“.

Na začátku května 1970 přichází na adresu Závodní organizace KSČ studia Plzeň dopis: „... Předsednictvo KV KSČ v Plzni dne 29. dubna 1970 rozhodlo v souvislosti s výměnou členských legitimací pozastavit členství ve straně s Vladimírem Semrádovi. Jmenovanému bylo toto oznámeno písemně s tím, aby dosavadní členskou legitimaci okamžitě odevzdal k uložení na KV KSČ. Bylo mu sděleno, že podle usnesení PÚV KSČ ze dne 14. 4. 1970 bude s ním pohovor proveden pouze na základě jeho písemné žádosti, ve které uvede a zdůvodní

své postojе po dobu svého členství a zejména v uplynulých dvou letech z hlediska boje za marxisticko-leninské principy práce strany a proti pravicovému oportunismu a revizionismu.“

O provedení pohovoru Vladimír Semrád nepožádal. Byl v té době totiž už hospitalizován. V jeho materiálech je uvedeno, že od 15. prosince 1969 pobýval ve Výzkumném ústavu psychiatrickém v Praze v Bohnicích.

11. ledna 1970 podává Semrád žádost o uznání invalidního důchodu s tímto odůvodněním: „Manželka je dlouhodobě nemocná a dle sdělení ošetřujícího lékaře bude zřejmě podán návrh, aby byla převedena do invalidního důchodu. V současné době ještě pobírá nemocenskou. Jiný zdroj výživy nemáme.“

Pracovní poměr s ním ČsRo rozvázal k 14. prosinci 1970.

Závěrečný díl Semrádova osudu vyčteme ze slov již jednou citovaného Františka Juříčky. „Za své výroky, i za ty, které jsem neřekl, jsem dostal 18 měsíců nepodmíněně na Borech. Bylo to těžké i pro mou rodinu... Po propuštění jsem si našel zaměstnaní v cihelně na Košutce, kde jsem strávil 18 let. Potom jsem odešel topit do papírny a vydržel tam až do roku 1989. V době, kdy jsem pracoval v cihelně, jsem několikrát navštívil v Praze Vladimíra Semráda. Jeho osud byl velmi smutný, po propuštění z vězení živořil, přivydělával si psaním adres na obálky. Po všem, co prožil, měl podlomenou psychiku, potřeboval lékařskou péči a brzy pak zemřel. Jsem rád, že jsme dokázali, že Vladimír Semrád a obránci rozhlasu mají v budově radia pamětní desku.“ (Radniční listy 04/2010 – Plzeň)

Příloha

Autorská a publikační činnost:

Divadelní hry, dramaturgie, úpravy:

Nový Figaro, komedie o dvou dílech, podle hry P. A. C. Beaumarchaise Lazebník sevillský za použití překladu J. Müllera napsal Vladimír Semrád, 1950; *Nejlepší synové a dcery* (dramaturgie Fučíkovy Reportáže psané na oprátce), edice Divadelní hry, Dilia, 1952; *Manifest života, Tryzna za Julíu Fučíka*, dramaturgie Vladimíra Semráda (podle knih J. Fučíka Milujeme svůj národ, Reportáž na oprátce a sborníku Poesie za ostatními dráty), Čes. divadelní a literární jednatelství, Praha, 1953; *Rozcestí*, hra o jednom dějství, In: Repertoární sborník – materiály pro armádní kulturně umělecké kroužky a soubory, Praha, Ústřední dům čs. armády, 1955; *Člověk není sám*, 1956; *Špatní pastýři*, hra o čtyřech jednáních, autor: Octave Mirbeau, přepracoval za použití překladu Maryši Bártové Vladimír Semrád, Praha 19--; *Don Juan*, hra o dvou dílech, autor: Josef Toman, dramatický přepis Vladimír Semrád, Dilia, Praha 1957; *O lásce k vlasti*, podle povídky Ivana Olbrachta pro jeviště zpracoval Vladimír Semrád, In: Repertoární sborník, Ústřední dům čs. armády, Praha, 1957; *Kalhotky* (dramaturgie povídky E. Basse), In: Sborník vážných i veselých scének, prózy, veršů a písní pro estrádní skupiny i jednotlivce, Práce, Praha, 1958; *Milenci z Kysuc*, dramatická balada podle románu Petra Jilemnického Ví-

tězný pád, napsal: Vladimír Semrád, edice Divadelní hry, Dilia, Praha, 1961; *Jak se rozhodneš, občane Brychu?*, podle románu J. Otčenáška pro jeviště zpracoval Vladimír Semrád, In: Straně věřte, soudruzi!, materiál pro soubory a přednášeče k oslavám 40. výročí založení Komunistické strany Československa a vzniku Komunistického svazu mládeže, Praha, 1962; *Nepřítel lidu*, hra o třech dějstvích, autor: Henrik Ibsen, upravil – s použitím překladu Milady Lesné-Krausové – Vladimír Semrád, Dilia, Praha, 1963

Rozhlasové hry a úpravy:

Bojová píseň (1954); *Hastmancké komedie* (1976) – natočeno v roce 1978 v režii Jiřího Horčíčky, autora kryl svým jménem dramaturg Ivan Škapa, hra byla oceněna na festivalu Prix Bohemia v roce 1978; *Poéma o moři*, Olexandr Dovženko (1979), rozhlasová úprava Vladimír Semrád

Publikace o divadle:

4:0 pro ATK, veselohra o lidu fotbalovém a sázejícím o třech dějstvích, autor: Pavel Pásek, předmluva Vladimír Semrád, Umění lidu, Praha, 1951; *Vojnarka*, drama o čtyřech dějstvích, autor: Alois Jirásek, doslovem a výkladem dialektických zvláštností opatřil Vladimír Semrád, Umění lidu, Praha, 1951; *Štěstí*, hra o čtyřech dějstvích, autor: Petr Andrejevič Pavlenko, Přeložil Jan Rek, předmluva Vladimír Semrád, Osvěta, Praha, 1951; *Jiráskův Hronov*, na knize spolupracovali: Jan Petrák, Vladimír Semrád a Anna Sokolová, Osvěta, Praha, 1951; *Carová milost*, hra o šesti obrazech, autor: Kamen Zidarov, přeložila Zdenka Hanzová, předmluva Vladimír Semrád, Osvěta, Praha, 1951; *Mášenka*, hra o třech dějstvích, autor: A. N. Afinogenov, přeložil Rudolf Hůlka, upravil Jindřich Honzl, inscenační poznámku napsal Vladimír Semrád, Umění lidu, Praha, 1951; *Aktovky*, Anton Pavlovič Čechov, přeložili Bohumil Mathesius a František Vrba, předmluva Vladimír Semrád, Orbis, Praha, 1953; *Alexander Veliký, čili Poslední zprávy*, autor: Mihail Sebestian, přeložili: Ruth Majerovičová, Vladimír Semrád; *Základy práce v divadelním souboru* (slovníky vypracovala Míla Semrádová), Orbis, Praha, 1954; *Intervence*, hra o čtyřech dějstvích, autor: Leonid Slavin, přeložil František Šec, doslov napsal Vladimír Semrád, Orbis, Praha, 1954; *Příběh pionýra Péti a jiné aktovky*, úvodní slovo napsal Vladimír Semrád, Orbis, Praha, 1954; *Otec, Alois Jirásek*, studijní poznámku napsal Vladimír Semrád, Orbis, Praha, 1954; *Divadelní žatva 1954–1955*, Sborník posudků žatevních porot, v redakci Vladimíra Semráda, Divadelní žatva, Praha, 1956; *Babička*, Božena Němcová, pro jeviště do osmi obrazů upravil Jaromír Pleskot, úvod napsal Vladimír Semrád, Orbis, Praha, 1958; *Současné drama a jeho problematika vzhledem k ochotnické činnosti*, Ústřední dům lidové umělecké tvorivosti, Praha, 1960; *První sezona Hanáckého divadla 1945–46*, vzpomínky, dokumenty, připravil Vladimír Semrád, Praha, 1972; *Hovory s divadelníky* (rukopis), záznamy rozhovorů pro Československý rozhlas, Vladimír Semrád, Praha, 197--; *Josef Toman vypráví o sobě a své práci*, připravil a doslov napsal Vladimír Semrád, rukopis, Praha, 1979

Další jubilanti 1. pololetí 2013

Doc. Mgr. Josef Henke

12. 1. 1933 Mladá Boleslav – 19. 3. 2006 Praha

rozhlasový režisér, pedagog, první předseda Svazu rozhlasových tvůrců

Obsáhlý medailon J. Henkeho je v publikaci 99 významných uměleckých osobností rozhlasu (2008), Síň slávy Sdružení pro rozhlasovou tvorbu (www.rozhlas.cz/srt).

Jarmila Tetensová, roz. Radová

17. 1. 1928 Praha

rozhlasová publicistka

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Čeněk Sovák

18. 1. 1923 Praha – 25. 1. 2005 Praha

publicista, překladatel

Medailon je otištěn v publikaci 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů (ČRo, SRT a Radioservis, Praha 2013).

Vladimír Bozděch

7. 2. 1928 Hostouň, okr. Domažlice – 10. 8. 1991 Praha

filolog, básník a překladatel

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Jaroslav Čmehil

1. 3. 1928 Praha – 26. 7. 2003

hlasatel, moderátor, žurnalista

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Anna Marvanová, dč. Dušková, Vodová, roz. Brožová

18. 3. 1928 Bratislava – 24. 11. 1992 Praha

novinářka

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Zbyněk Ungr

1. 4. 1933 Dobřív, okr. Rokycany

publicista

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Zdeněk Milt

11. 5. 1933 Ostrava

redaktor, publicista, překladatel

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Ivo Budil

12. 5. 1933 Praha – 6. 7. 2007 Praha

publicista, popularizátor vědy

Medailon otištěn v publikaci 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů (ČRo, SRT a Radioservis, Praha 2013).

Jana Bezdíčková**20. 5. 1928 Brno – 8. 3. 2011 Praha***rozhlasová režisérka*

Medailony byly otištěny ve Světě rozhlasu č. 19/2003 a v publikaci k 85. výročí zahájení rozhlasového vysílání u nás 99 významných uměleckých osobností rozhlasu.

Alois Kachel**4. 6. 1918 Ostrava***herec, rozhlasový režisér, spisovatel*

Medailony byly otištěny ve Světě rozhlasu č. 19/2003 a v publikaci k 85. výročí zahájení rozhlasového vysílání u nás 99 významných uměleckých osobností rozhlasu.

Erik (Erich) Knirsch**11. 6. 1928 Ostrava***dirigent, aranžér, skladatel*

Medailon otištěn ve Světě rozhlasu č. 19/2003.

Miloslava (Míla) Semrádová, roz. Weisová**18. 6. 1923 Praha – 7. 9. 1982 Amsterdam (Nizozemí)***publicistka*

Medailon uveden v publikaci 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů (ČRo, SRT a Radioservis, Praha 2013).

ROZHLASOVÝ DOKUMENT

Vysílání Československého rozhlasu 21. srpna 1968 – noční a ranní vysílání

(autentický přepis audionahrávky)

21. srpna 1968 se u mikrofonu vystřídali: Vladimír Fišer, Sylva Daničková, Jiří Dienstbier, Boris Janíček, Karel Jezdinský, Jiří Kmoč, Igor Kratochvíl (ČSN), Marta Konečná, Jiřina Krupičková, Milan Lajčiak, Božena Macháčová-Dostálová, Hana Mašková, Ján Midziak, Jiří Pelikán, Jan Petránek, Jiří Ruml (ČSN), Vladimír Semrád, Vlastimil Strahl, Dalibor Stuchlý, Věra Štovičková, Jiří Valenta, Sláva Volný

Vážení posluchači, zůstaňte u svých přijímačů, probudte i teď v noci své známé, probudte naše spoluobčany ve svých domech, protože za malý okamžik bude Československý rozhlas (dále jen ČsRo) PRAHA vysílat mimořádně důležitou zprávu. Zůstaňte u svých přijímačů, probudte všechny své známé, za malý okamžik bude vysílat ČsRo mimořádně důležitou zprávu.

1 hod. 55 minut

Vážení posluchači, zůstaňte u svých přijímačů. Zůstaňte, setrvejte u svých přijímačů, za malý okamžik budeme vysílat mimořádně důležitou zprávu.

Vážení posluchači, vysílám zvláštní provolání předsednictva ÚV KSČ.

Včera 20. srpna 1968 kolem 23. hodiny večer překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé lidové republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé republiky (ČSSR). Stalo se tak bez vědomí presidenta republiky, předsednictva Národního shromáždění (NS), předsednictva vlády a prvního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) a těchto orgánů. V těchto hodinách zasedalo předsednictvo ÚV KSČ a zabývalo se přípravou XIV. sjezdu strany. Předsednictvo ÚV KSČ vyzývá všechny občany naší republiky, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor, protože obrana našich státních hranic je nemožná. Proto ani naše armáda a bezpečnost a Lidové milice nedostaly rozkaz k obraně země. Předsednictvo ÚV KSČ považuje tento akt za odporující nejenom základním zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva. Všichni vedoucí funkcionáři strany i Národní fronty (NF) zůstávají ve svých funkcích, do nichž byli jako představitelé lidu a členů svých orgánů zvoleni podle zákonů a jiných nařízení platných v ČSSR. Ústavními činiteli je okamžitě svoláváno zasedání NS, vlády republiky a předsednictva ÚV KSČ k projednání vzniklé situace. Podepsáno předsednictvo ÚV KSČ.

ČsRo se pokoušel prohlášení předsednictva ÚV KSČ vysílat krátce před druhou hodinou ranní. Všechny vysílače, které však máme k dispozici, byly postupně vyřazeny z provozu. A dosud ani nevíme, kolik z vás tuto informaci slyšelo. Nevíme pochopitelně, ano, zda nás vy, posluchači rozhlasu, slyšíte a posloucháte v tuto chvíli. Chceme ovšem zachovat s vámi svůj klid. Vyčkáváme

pokyn naší vlády a předsednictva NS. Přestože jsou odříznuty některé telefonní linky z naší budovy, přestože nad budovou ČsRo krouží od 2. hodiny ráno cizí letadla. Jsme přesvědčeni, že stejně se budete chovat vy. A místo manifestování půjdete za chvíli nebo právě teď normálně do svého zaměstnání. A budete se snažit na svých pracovištích dělat to, co je třeba. To je v tuto chvíli jediné možné řešení.

Vážení přátelé, v hodinách, které jsou zatím nejtěžší zkouškou pro naši vlast a každého občana naší republiky, vám znovu musím říci, že my pracovníci ČsRo, shromáždění tady v budově v Praze na Vinohradské třídě, stojíme zcela za presidentem republiky, legální vládou a předsednictvem ÚV KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem. Předsednictvo strany nepřetržitě zasedá. Někteří jste snad zachytili prohlášení, které předsednictvo vydalo. Poslední zprávy telefonické říkají, že před budovou Ústředního výboru jsou cizí jednotky. Ujišťujeme vás, že dokud budeme mít technické prostředky, splníme svou povinnost a budeme Vás informovat o všem, co se děje po obsazení naší republiky jednotkami VS a tlumčit rozhodnutí jediné legální vlády a Dubčekova vedení, kterému ještě pořád věříme.

A já bych vás v tuto chvíli informoval, že podle zprávy, kterou jsme právě dostali, jsme odříznuti na našich státních vysílačích. Snad v této chvíli nemluvíme jen do větru, snad ještě rozhlas po drátě zůstává k naší dispozici. Jenom krátce o tom, jak reaguje do těchto chvil svět na kritickou situaci v Československu. Naše dálkopisy normálně nefungují, jsme nadále odkázáni jen na poslech zahraničních stanic. President Johnson svolal ve Washingtonu vojenskou radu, která se zabývá situací v Československu. Britský ministerský předseda Wilson přerušil dovolenou a vrací se do Londýna. O situaci v Československu byl ještě v nočních hodinách informován i západoněmecký kancléř Kiesinger. Podle nepotvrzených zpráv některých rozhlasových stanic se mají sejít i Spojené národy. Nepotvrzená také zůstává zpráva o nabídce pomoci z rumunské strany. Podle zpráv vídeňského rozhlasu je hranice s Rakouskem obsazena sovětským pancéřovým vojskem. Na bratislavské vlně se vysílal program moskevského rozhlasu. Více informací vám v tuto chvíli nemůžeme poskytnout. Zbývá tedy znovu opakovat výzvu k zachování klidu, k návratu na vaše pracoviště, k hájení našich oprávněných míst v této naší vlasti.

Přečteme vám prohlášení ÚV KSČ.

hudba

opakování prohlášení předsednictva ÚV KSČ

Přátelé, právě jsme se dozvěděli, že naše vysílání slyšíte pouze v Praze a na Brněnsku. Tak tedy co vám, těm zbylým posluchačům ČsRo, můžeme k tomu, co jste právě slyšeli, ještě dodat. Jsme obsazeni vojsky Varšavské smlouvy. ČsRo se pokoušel prohlášení předsednictva ÚV KSČ vysílat krátce před druhou hodinou ráno. Všechny vysílače, které máme k dispozici, byly však postupně vyřazeny z provozu a doposud nevíme, kolik z vás tuto informaci slyšelo. Nevíme ani, zda nás vy, posluchači Československého rozhlasu, slyšíte ještě v tuto chvíli. Chceme ovšem zachovat klid, vyčkáváme v tuto chvíli pokynu naší vlády a předsednictva našeho parlamentu. Přestože jsou odříznuty i některé telefonní linky naší budovy, přestože nad naší budovou už od 2. hodiny krouží cizí letadla. Jsme přesvědčeni, že stejně se budete chovat i vy. A místo manifestování, že půjdete za chvíli normálně do zaměstnání a budete se snažit na svých pracovištích dělat to, co je třeba. A není to jen výzva. Je to i naše prosba. Zejména k mladým lidem. Jděte, prosím, do práce a dělejte tam, co je třeba. To je skutečně v tuto chvíli jediné možné řešení.

opakování předposledního odstavce ze str. 1 (původního prepisovaného textu – pozn. red.)

(Vážení přátelé ... věříme.)

Přátelé, slyšíte nás stále velice střídavě. Neboť po prvních slovech hlasatelů obvykle vysílačky zmlknou. Poslední informace říká, že nás slyšíte v Praze a na Brněnsku. Jsme tedy obsazeni. ČsRo se pokoušel vysílat prohlášení předsednictva krátce před 2. hodinou ráno. Všechny vysílače byly postupně vyřazovány z provozu. Dosud stále nevíme, kolik z vás tuto informaci zná. Nevíme ani, zda nás posloucháte právě teď, v tuto chvíli. Pokud ano, rozšiřujte tuto informaci, rozšiřujte prohlášení předsednictva ÚV KSČ.

Jsme přesvědčeni, že půjdete ráno do práce normálně. Že půjdete do svých zaměstnání a budete se snažit dělat to, co je třeba. Není to jenom výzva. Je to prosba zejména k mladým lidem. Jděte do práce a dělejte na svých místech.

5 hodin 11 min.

A zároveň vás chceme upozornit, že posloucháte Čs. rozhlas Praha a že na vlně 197 není vysílání ČR. To, co tam snad slyšíte, v české a slovenské řeči, je tzv. vysílač Vltava, který nemá s ČR nic společného.

A přátelé, chceme ještě dodat, že jsme přesvědčeni, že přestože ČSSR obsadila spojenecká vojska Varšavské smlouvy, že půjdete za chvíli normálně do svého zaměstnání a budete se snažit na svých pracovištích dělat to, co je třeba. Je to v tuto chvíli jediné možné řešení. A pokud budeme mít technické prostředky, splníme svou povinnost, budeme vás informovat o všem, co se děje po obsazení naší republiky jednotkami VS a budeme tlumočit rozhodnutí jediné legální vlády a Dubčekova vedení strany, za kterým stojíme.

Pokoušíme se Vás informovat jedinými prostředky, které nám zbyly. Opakujeme proto, že Praha a Československo je obsazeno vojsky VS. Chceme Vás upozornit, že vysílač Vltava, který hovoří v českém a ve slovenském jazyce, není vysílač ČsRo, ale okupačních vojsk. Vyzýváme vás, vážení posluchači, abyste v duchu výzvy předsednictva ÚV KSČ, kterou jsme již mnohokrát vysílali, zachovali klid. To je jediná možnost reakce. Abyste vyčkali dalších prohlášení našich ústavních činitelů. Předsednictvo ÚV KSČ stále ještě zasedá. Jakmile se něco dalšího dozvíme, znovu se vám přihlásíme.

Nevíme, kdo všechno nás v tuto dobu poslouchá, ale pokoušíme se vás informovat všemi prostředky, které nám zatím zbyly.

Přátelé, víme, že nás neposloucháte jenom v českých zemích, prý nás posloucháte i na Slovensku. Tedy Češi i Slováci, na vlně 210 m vysílá špatnou češtinou a špatnou slovenštinou ilegální vysílačka okupačních vojsk, která se nazývá Vltava. Upozorňujeme posluchače, že tato vysílačka nemá s ČsRo nic společného. Současně vás vybízíme ke klidu, který je jediným možným řešením této situace. Nedopusťte, prosím, žádné provokace. Chovejte se klidně a nedovolte, aby kdokoli mohl najít jakoukoli záminku pro ozbrojený zásah.

Posluchači v Čechách a na Slovensku, nedopusťte konfrontace s cizími jednotkami, které by vyústily ve srážku. Všude, kde se dostáváte do kontaktu s okupačními jednotkami, vysvětlujte vojákům, že v Československu až do jejich příchodu byl klid a pořádek, že je považujeme za přátele, ale že si pořádek musíme udržet my sami, bez jejich pomoci, bez jakéhokoli vměšování. Rozhlas, skutečný Československý rozhlas, stojí nadále za legální vládou, vedením Dubčekovy strany a prezidentem republiky. Znovu opakujeme, že na vlně 210 m vysílá špatnou češtinou a špatnou slovenštinou ilegální vysílačka okupačních vojsk, která si říká Vltava. Upozorňujeme posluchače, že s ČsRo nemá toto vysílání nic společného. Snažte se zachytit vysílání ČsRo na nejrušnějších stanicích. Nevíme, které jsou právě v provozu a na kterých vlnách nás můžete zaslechnout. Hleďte na stupnici, kde ještě vysílá ČsRo Praha. Ještě jednou vás vybízíme, v toto smutné ráno, kdy byla ČSSR obsazena okupačními jednotkami, ještě jednou vás vybízíme ke klidu, který je jediným možným řešením této složité situace. Nedopusťte žádné provokace. Chovejte se klidně a nedovolte, aby si kdokoli mohl najít jakoukoli záminku pro ozbrojený zásah. Dojde-li někde k vojenské konfrontaci, bude to považováno za provokaci z naší strany a bude se tím zdůvodňovat nutnost zásahu. Nedopusťte, aby konfrontace přešly v ozbrojené srážky. Poslouchejte ČsRo.

Tady je ČsRo Praha, a pokud víme, také Česká televize. Přátelé, posloucháte vysílání legálního ČsRo. Upozorňujeme vás, že na vlně 210 m vysílá špatnou češtinou a špatnou slovenštinou ilegální vysílačka okupačních vojsk, která si říká Vltava. Upozorňujeme vás, že toto vysílání nemá s ČsRo nic společného. A současně vás, v tuto smutnou chvíli, kdy ČSSR byla obsazena vojsky VS, vybízíme ke klidu. Je jediným možným řešením

naší situace. Nedopustte, přátelé, aby kdokoli mohl zneužít této situace a najít si záminku pro ozbrojený zásah.

Znovu vás prosíme, tam, kde se setkáváte s příslušníky okupačních jednotek, nedopustte, aby došlo k otevřené srážce, bylo by to považováno za provokaci a byl by tím odůvodněn další zásah. Tam, kde přicházíte do kontaktu se zahraničními jednotkami, vysvětlujte vojákům sami, že v této zemi byl až do jejich příchodu naprostý klid, žádná hrozba kontrarevoluce tady nebyla, vysvětlujte jim, že je považujete za přátele, ale pořádek v této zemi musíme udržet my. Snažte se poslouchat ČsRo na nejrůznějších stanicích, my nevíme, na kterých nás můžete chytit, nevíme, které vysílače jsou v provozu. Upozorňujeme vás, že legální ČsRo stojí nadále za vládou této země, jejím presidentem a vedením strany v čele s Alexandrem Dubčekem.

Vážení rozhlasoví a televizní posluchači, v tuto chvíli podle našich informací stále ještě zasedá předsednictvo ÚV KSČ a vláda republiky.

... rozhlasu a televize, v Čechách a na Slovensku, hovoříme k vám v hodině, která je zatím nejtěžší zkouškou pro naši vlast, největší zkouškou pro každého našeho občana této republiky. Posloucháte legální vysílání ČsRo. Legální proto, že na vlně 210 m vysílá špatnou češtinou a špatnou slovenštinou ilegální vysílačka okupačních jednotek, která si říká Vltava.

Upozorňujeme posluchače, že s ČsRo nemá toto vysílání nic společného. Pokud jste na této vlně zachytili informaci, že vedoucí politická místa v naší republice požádala Varšavskou smlouvu o zásah, naše informace se od těchto poněkud odlišují. Poslední zprávu, kterou jsme dostali, bylo prohlášení předsednictva ÚV KSČ Všemu lidu Československé socialistické republiky.

opakování prohlášení předsednictva ÚV KSČ

(Text stejný až na vynechání ... protože obrana našich státních hranic je nemožná. Proto ... v poslední větě ... a předsednictva ÚV KSČ svolalo plénum k projednání vzniklé situace.)

Podle posledních zpráv předsednictvo a vláda zase-
dají. Vydržte u přijímačů, doufáme, že budeme moci v dohledné době říci bližší podrobnosti. A mezitím znovu vás prosíme, nedopustte, aby v konfrontacích s cizími jednotkami došlo k otevřeným srážkám, bylo by to považováno za provokaci a za důvod k dalším zásahům. Všude, kde jste v kontaktu s okupačními vojáky, vysvětlujte jim, že v této zemi byl klid, že je považujete za přátele, ale že pořádek v této zemi si udržíme my sami. Poslouchajte ČsRo, hledejte na stupnici, kde se ještě vysílá.

Na Moravě a na Slovensku posloucháte vysílání ČsRo Praha. Upozorňujeme vás ještě jednou, že na vlně 210 m vysílá ilegální vysílačka Vltava, vysílačka okupačních jednotek VS. Upozorňujeme vás, že s ní ČsRo nemá nic společného. A v souladu s prohlášením předsednictva ÚV KSČ vás vybízíme ještě jednou ke klidu.

... a na Moravě a Slovensku. Právě jsme dostali zprávu, že na naše vysílání najely všechny vysílačky. Doufáme, že teď nás budete moci všichni a všude dobře slyšet. Poslouchajte ČsRo, který nadále stojí za legální vlá-

dou této země, jejím presidentem a Dubčekovým vedením strany.

Vážení přátelé, poslouchajte oficiální informace Dubčekova vedení. Neposlouchajte nebo nedávejte, nevěnujte pozornost vysílači Vltava a nepřebírejte instrukce od tohoto vysílače. Nevyvolávejte žádné konflikty, vysvětlujte našim přátelům z okupačních vojsk naši situaci, vysvětlujte jim, že u nás byl klid do tohoto okamžiku. Nevytvářejte žádný konflikt. Jděte do práce, ale zahajte pasivní resistenci. Neposlouchajte nikoho jiného než naši vládu, Černíkovu vládu a Dubčekovo vedení komunistické strany.

Přátelé, pokud jste na ilegálním vysílači okupačních vojsk – který si říká Vltava – zachytili informaci, že vedoucí politická místa v ČSSR požádala o zásah jednotky VS, tato informace se liší od toho, co jsme my naposledy dostali od našeho předsednictva ÚV KSČ.

Stanovisko předsednictva ÚV KSČ – opakování viz str. 1 (původního přepisovaného textu – pozn. red.)

(konec poslední věty – a předsednictvo ÚV KSČ svolává plénum ÚV KSČ k projednání vzniklé situace)

Přátelé, a stejně jako předsednictvo ÚV KSČ vás my, pracovníci ČsRo, vybízíme ke klidu. Je v této chvíli jediným možným řešením. Nedopustte žádné provokace, chovejte se klidně a nedovolte, aby si kdokoli mohl najít jakoukoli záminku pro ozbrojený zásah. V tuto chvíli nám přišla také jedna informace, sem do studia, až z Karlových Varů. Předsednictvo Okresního výboru KSČ v Karlových Varech se podle dnešního ranního prohlášení ztotožňuje se stanoviskem ÚV KSČ, že tento krok, rozumí se obsazení ČSSR jednotkami VS, není v souladu se spojeneckými smlouvami. Dnes ve 3 hod. ráno se dostavili na předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech dva velitelé Sovětské armády, která dorazila do Karlových Varů, a oznámili toto: Sovětská armáda prý přijíždí do Československa, aby plně zabezpečila naše hranice s NSR a Rakouskem. V karlovarském okrese, podle prohlášení sovětských velitelů, zůstanou menší jednotky, které mají navázat spolupráci s našimi orgány a nabídnout jim svoji pomoc. Předsednictvo karlovarského okresního výboru upozornilo, že se na Karlovarsku nevyskytly žádné případy, které by vyžadovaly pomoc a součinnost spojeneckých armád. V této situaci se předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech obrátilo na všechny občany Karlovarska, aby zachovali rozvahu a obtížnou situaci ještě nezhoršili. Současně předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech ve svém prohlášení zdůraznilo, že stojí plně za politikou vyjádřenou v Akčním programu komunistické strany a v programovém prohlášení vlády. Přátelé, poslouchajte vysílání ČsRo. Ještě jednou zachovejte klid a nedopustte, aby si kdokoli mohl najít záminku pro ozbrojený zásah.

hudba

V této chvíli, která nesnese velkých slov, nedokáží nic jiného, než připomenout termín Jiřího Hanzelky: Hodina pravdy. Kolikrát jsme diskutovali mezi sebou i na stránkách různých časopisů o charakteru našich národů. Nyní

nastala chvíle, kdy je možné, kdy je nutné tento charakter prokázat. Nikoli snad akcemi, které by vedly ke zbytečné tragedii lidu této země. Ale na otázku, zač stojí tyto národy, český a slovenský, je moudré odpovědět jediným způsobem: stát za programem demokratického socialismu, který jsme si schválili, stát za lidmi, které jsme si zvolili. A neuznat lidí, kteří se dnešním dnem budou snažit postavit do čela národa, lidu, pracujících, do čela kohokoli, kde je vlastně v tomto čele mít nechtěl. Neboť toto už jsme jednou zažili a čekat znova 20 let by byla příliš dlouhá doba. Proto a jenom proto vás vyzýváme ke klidu. K tomu, abyste odešli do práce a tam hájili své představitele, které jste si zvolili a kterým věříte. Proti těm, kteří by si rádi i na ohni hořícího domu přihřáli svoji polívčičku. Prosíme vás, věřte nám, věřte nám i proto, že naše vysílače jsou vyřazovány jeden za druhým a opravdu nevíme, jak dlouho nás ještě uslyšíte. Právě tak, jako jsme si říkali v minulých týdnech. Věřte nám, věříme vám.

Vážený priatelia, pred chvíľou sme dostali správu, že niektoré slovenské vysielateľe preberajú program z Prahy. Preto sa obraciame nielen k českým, ale i slovenským poslucháčom a opakujeme výzvu, ktorú adresuje ÚV KSČ všetkému ľudu ČSSR. Výzva znie: (opakování)

Přátelé, v souladu s prohlášením předsednictva ÚV KSČ vás i my, pracovníci ČsRo, vybízíme ke klidu. Prosíme vás o klid už proto, že ČsRo je v tuto chvíli patrně jediným a posledním zdrojem legálních informací Dubčekova vedení, Černíkovy vlády a Smrkovského parlamentu. Poslouchejte Československý rozhlas, ale nechoďte před něj, protože to by se mohlo stát velice vítanou záminkou k ozbrojenému či jinému zásahu. A ještě tři stručné informace, které jsme dostali v toto smutné ráno sem do studia ze tří krajů republiky. Z Karlových Varů nám telefonovali, že v 5 hodin ráno vydalo předsednictvo OV KSČ prohlášení, v němž se ztotožňuje se stanoviskem předsednictva ÚV KSČ a prohlašuje, že tento krok, tedy obsazení ČSSR jednotkami Varšavské smlouvy, není v souladu se spojeneckými smlouvami. Také z Ústí nad Labem nám telefonovali, že předsednictvo severočeského KV KSČ stojí plně za ústředním výborem a bude dále hájit politiku nastoupené cesty k demokratizaci naší vlasti. Poslední informace je z krajevého studia Plzeň. Vysílalo v těchto chvílích prohlášení předsednictva KV KSČ, v němž se plně staví za prohlášení ÚV KSČ a vyzývá ke klidu všechny občany západních Čech. Podle posledních zpráv jsou vojska Varšavské smlouvy asi 10 km od Plzně. V městě samotném je zatím klid. Přátelé, ještě jednou: Klid a rozvahu! Je to jediné možné řešení v tuto chvíli. Nedopusťte provokace, nedopusťte, aby kdokoli si našel jakoukoliv záminku k ozbrojenému zásahu. Přátelé, rozejděte se od budovy rozhlasu!

V redakci Rudého práva je připraveno zvláštního vydání s provoláním předsednictva a s tímto prohlášením redakce RP: Redakční kolektiv Rudého práva v této vážné hodině stojí bez výhrad za předsednictvem ÚV KSČ a ztotožňuje se s jeho prohlášením ke vzniklé situaci. Stojíme pevně za Dubčekovým vedením KSČ, za presi-

dentem ČSSR Ludvíkem Svobodou, za Černíkovou vládou republiky – praví se v prohlášení Rudého práva, které dále pokračuje: Obracíme se na všechny čs. komunisty, na všechny občany ČSSR: Soudruzi, občané! V této vážné chvíli našich dějin není nic tak zapotřebí jako to, abychom všichni zachovali důstojný klid a rozvahu. Je to jediná možná cesta, jak utvořit podmínky pro urychlenou likvidaci vzniklé situace. Prokažme, že čs. lid je s to vyřešit si své životní závažné problémy i samostatně s klidnou rozvahou, s důstojností a smělostí, kterou již nejednou ve své historii prokázal.

A teď se na vás, vážení posluchači, obracíme my všichni pracovníci ČsRo. Naše prohlášení je stručné, protože věříme, že za naše stanovisko považujete všechno to, co jsme vysílali do této chvíle i nadále budeme vysílat, dokud budeme mít technické prostředky v rukou. – My pracovníci ČsRo stojíme za presidentem republiky, legální vládou a předsednictvem strany v čele s Alexandrem Dubčekem. Konkrétně tuto důvěru a podporu můžete vy všichni dokázat především tím, že zachováte důstojnost, že se nedáte vyprovokovat k akcím, které by přerostly v krveprolití. Prožíváme nejtěžší chvíle našeho života od konce války. Věříme, že klidem a rozvahou zachováme naději zrozené v lednu. Tolik vám mám říci za nás za všechny, vám známé i neznámé pracovníky rozhlasu.

Na závěr ještě upozornění: Na vlně 210 m vysílá špatnou češtinou a špatnou slovenštinou ilegální vysílačka Vltava. Je to vysílačka okupačních vojsk a upozorňujeme vás, že ČsRo s ní nemá nic společného. Posloucháte vysílání ČsRo Praha.

hudba

Hlásí se vám ČsRo Praha, ta Praha, kterou jste poslouchali jako svobodnou Prahu od ledna tohoto roku. Přečteme vám provolání ÚV KSČ.

Všemu lidu (opakování)

Před chvílí jsme dostali do štúdia tuto správu z redakcie Rudého práva.

(opakování)

Posloucháte ČsRo, vysílá Praha. O páté hodině dnes ráno vydalo předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech prohlášení, v němž se mimo jiné praví: Předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech se ztotožňuje se stanoviskem předsednictva ÚV KSČ, že tento krok není v souladu se spojeneckými smlouvami. Dnes ve tři hodiny ráno se dostavili na předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech dva velitelé sovětské armády, která dorazila do Karlových Varů a oznámili toto: Sovětská armáda prý přijíždí do Československa, aby plně zabezpečila naše hranice s NSR a Rakouskem. V karlovarském okrese podle prohlášení sovětských velitelů zůstanou menší jednotky, které mají navázat spolupráci s našimi orgány a nabídnout jim svoji pomoc. Předsednictvo karlovarského OV KSČ upozornilo, že se na Karlovarsku nevykytly případy, které by vyžadovaly pomoc a součinnost spojeneckých armád. V této situaci se předsednictvo OV KSČ v Karlových Varech obrátilo na všechny občany Karlovarska, aby zachovali rozvahu a obtížnou

situaci ještě nezhoršili. Současně předsednictvo OV KSČ ve svém prohlášení zdůraznilo, že stojí plně za politikou vyjádřenou v Akčním programu strany a v programovém prohlášení vlády. – Krajové studio Plzeň vysílalo před chvílí prohlášení předsednictva KV KSČ, ve kterém se také plně staví za prohlášení ÚV strany a vyzývá ke klidu všechny občany západních Čech. Podle posledních zpráv jsou vojska Varšavské smlouvy asi 10 km od Plzně. Ve městě samotném je zatím klid. – Z Ústí n. L. nám telefonovali, že předsednictvo severočeského KV KSČ rovněž stojí plně za ÚV a bude dál hájit politiku nastoupení cesty k demokratizaci naší vlasti.

Telefonovali nám z Hradce králové, kde urychleně zasedá východočeský KV KSČ. Zároveň pracovníci studia Čs. rozhlasu v Hradci Králové vyslovují svoji plnou podporu předsednictvu ÚV KSČ.

A teraz sa na vas obraciamy my všeci pracovníci ČsRo; naše prehlásenie je stručné ... (opakování)

hudba

... a mnohem laskavěji, těmi, kteří se dopu...

... vznikajících mládežnických organizací, které se sešlo – tato organizace se sešla v noci na dnešek a odsuzuje okupaci naší socialistické země jednotkami zemí Varšavské smlouvy. Domníváme se, říká se v prohlášení, že v naší republice není žádný důvod k obavám o osud socialismu a že řešení našich vnitřních problémů je zásadně věcí našeho pracujícího lidu. Stojíme pevně za presidentem republiky, vládou Československé republiky a Dubčekovým vedením strany a vyzýváme všechny mladé lidi východočeského kraje ke klidu a rozvaze. Poslouchejte zásadně pokyny našich ústavních činitelů. My se odsud z rozhlasového studia připojujeme k prohlášení KV ČSM. Upozorňujeme vás, že vysílá t. zv. vysílačka Vltava, která tvrdí, že Československo požádalo o vyslání vojsk Varšavské smlouvy proti kontrarevolučním silám v Československu. To jsou nepravdivá tvrzení, vysílaná v českém a slovenském jazyce na vysílačce Vltava. Poslouchejte ČsRo, který je dosud, a doufejme, že ještě delší dobu bude, v rukou novinářů, kteří přijímají pokyny v této těžké situaci pouze od vedení KSČ, od zákonně zvolené vlády ČSSR.

Vážení priatelia, pred chvíľou sme dostali dialnopisem i prvé prehlásenie zo Slovenska. Prehlásenie znie: Predsedníctvo západoslovenského KV KSS vyzýva stranické orgány, členov strany i nestraníkov, aby zachovali klud a rozvahu, prejavili dôveru stranickým a štátnym orgánom, zabránili akékoľvek panike a provokáciám. Za súčasných podmienok je mimoriadne dôležité, aby všeci pracujúci včas nastúpili na svoje pracoviská a plnili svoje povinnosti. Vyzývame všetkých členov strany, aby svojim osobným príkladom pôsobili na svojich spolupracovníkov. Súčasná situácia nesmie viesť k panike, ktorá by narušila normálny chod života, výroby, zásobovania obyvateľstva, fungovanie spojov a aparátu štátnych a verejných organizácií. Za týchto okolností – hovorí sa v prehlásení západoslovenského KV strany – je vedenie kraja schopné plne zabezpečiť zásobovanie obyvateľstva a fungovanie potrebných služieb. Je nevyhnutné nepripustiť akékoľvek výtržnosti neukázaných jednotliv-

cov, resp. skupin, vyvarovať sa krajností i výstrelkov a dôsledne plniť vytýčenú úlohu. Len v tom je záruka, že sa pozitívne črty pojanuárového vývinu našej krajiny podarí nielen uchovať, ale diaľej rozvíjať. Spoliehamy na vaše uvedomenie a rozvahu. Bratislava, 21. 8. 1968, predsedníctvo západoslovenského výboru KSS.

Před chvílkou volala posluchačka z Prahy Malešic a říkala nám, že cizí letadla shazují letáky, tištěné, tedy předem připravené letáky, v nichž se tvrdí, že president Novotný byl svržen jakousi klikou a prohlašují Antonína Novotného za presidenta Československé republiky. K tomu chci říci, že legálním presidentem této republiky, hlavou našeho státu, je a nadále pro nás pro všechny zůstává Ludvík Svoboda. Nevěřte podobným letákům. A teď vám přečtu prohlášení, které nám právě zatelefonoval MV KSČ v Praze.

Občané a občanky, Pražané!

Naše město prožívá snad nejtěžší chvíle našich současných dějin. Nejednou v minulosti byla naše Praha obsazena cizími silami. Poté vždy národ prožíval těžké zkoušky. Poprvé v dějinách je nyní naše město obsazeno vojsky spojeneckých a spřátelených zemí. Jaké následky tento bezpříkladný čin bude mít pro osud našeho města, našich národů a pro vývoj socialismu, nelze ještě říci. V této chvíli můžeme pouze povědět to, aby Pražané v duchu nejlepších tradic svého města zůstali věrni sobě, neochvějně setrvali v pevném postoji za Dubčekovým vedením komunistické strany a za zákonnými orgány státu. Voláme všechny Pražany, především pražské dělnictvo: Zabraňte všem případným provokacím. V dané chvíli se nelze bránit silou. Naší obranou musí být důstojný a uvážlivý postup. Neochvějná věrnost vývoji, který jsme nastoupili v lednu. Podepsán MV KSČ.

Také z Ostravy nám před chvílí telefonovali zaměstnanci moravských chemických závodů, že plně podporují a stojí za politikou Dubčekova vedení KSČ a legální vlády naší republiky. Podle telefonických informací byly Vítkovické železárny a Nová huť obsazeny sovětskou armádou.

U mikrofonu je spolu s námi i předseda Svazu českých novinářů v Praze Jiří Ruml. Dnes ráno v 8 hodin se v Praze schází předsednictvo Svazu českých novinářů, aby vyhlásilo stanovisko k současné situaci. Novináři chtějí vyjádřit svou podporu legálnímu presidentovi, legální vládě, legálnímu vedení KSČ. Nikomu jinému sloužit nebudeme v přesvědčení, že nás podporuje většina československého obyvatelstva.

A pro tuto chvíli vás ještě chceme seznámit se zprávou, kterou jsme dostali z Liberce. Předsednictvo OV KSČ v Liberci na svém dnešním nočním zasedání projednalo situaci vzniklou příchodem armád Varšavské smlouvy do naší země a zaujalo toto stanovisko: Prohlašujeme, že tento akt je v rozporu se všemi našimi spojeneckými smlouvami s účastníky členských zemí Varšavské smlouvy a že porušili naši státní suverenitu. Předsednictvo OV KSČ souhlasí se stanoviskem předsednictva ÚV KSČ a vlády o zachování klidu a pořádku a plně se staví za naši legální vládu v čele s presidentem republiky, soudruhým Svobodou, s ing. Černíkem,

a za vedení strany v čele se s. Dubčekem. Občané libereckého okresu – obrací se výzva OV KSČ v Liberci – zachovejte klid a nenechte se vyprovokovat k nepředloženým akcím, které by mohly vést k vážným důsledkům. Tolik text prohlášení předsednictva OV KSČ v Liberci.

hudba

Pokud je to možné, dostáváme další telegramy podporující ÚV KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem a legální vládu této republiky. Předsednictvo vysokoškolského výboru a zástupci stranických organizací na vysokých školách stojí za Dubčekem a prohlášením předsednictva. A dále komunisté a bezpartijní velitelské západního vojenského okruhu, kteří se shromáždili na veřejných stranických schůzích dnes v noci, vyslovují plnou podporu ÚV KSČ, vedeného s. Dubčekem, vládě republiky, vedené s. Černíkem, a souhlasí se stanoviskem předsednictva ÚV KSČ, vydaném v ranních nočních hodinách 21. 8. 1968. Žádáme o okamžité svolání mimořádného sjezdu a vystoupení presidenta republiky s. Svobody v rozhlase. A také sem přicházejí zprávy méně radostné. KV KSČ v Brně byl před deseti minutami obsazen okupačními vojsky. Zasedal od časných hodin ranních. Ve svém posledním usnesení vyzývá všechny občany ke klidu a ujišťuje, že stojí pevně za Dubčekem, Černíkovou vládou a presidentem Svobodou. Totéž prohlášení bylo dnes v ranních hodinách vydáno MV KSČ v Brně. Dostali jsme také informaci, že rozhlasové stanice v Brně a v Ostravě byly rovněž obsazeny okupačními armádami. V této souvislosti vás chceme upozornit, že pokud by nastalo přerušení ve vysílání nebo naše vysílače se napojily na jiný okruh, který by nepodporoval ÚV KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem, abyste takovému vysílání nepřikládali žádnou váhu.

Mám tu zprávu z Trutnova. Po 5. hodině ráno, kdy projela Trutnovem okupační vojska PLR, promluvil k občanům trutnovského okresu pomocí rozhlasového studia předseda ONV František Čermák. Tlumočil stanovisko rady ONV, která v noci zasedala a která se plně staví za prohlášení předsednictva ÚV KSČ.

Vážení přátelé, právě nám volali z Českých Budějovic, že naše vysílání na vlně 197 m začalo být rušeno silnou rušící stanicí. Pokud můžete, vážení přátelé Jihočeši, přeladte si na naše jiné vysílače. Nevíme přesně na který, nevíme, na kterém nás můžete poslouchat, musíte vyzkoušet stupnici.

A snad ještě několik informací o tom, jak se dívá na tuto situaci svět. Svět je samozřejmě vzrušen. Všichni vedoucí politikové se vracejí z dovolené. Ve Washingtonu zasedala vojenská rada, přední političtí činitelé v západní Evropě přicházejí do zasedacích síní. My také doufáme a věříme, že i lid socialistických zemí pochopí tu tragickou a dramatickou situaci, která se teď v Československu odehrává. Z Bělehradu nemáme zatím žádné zprávy, bělehradský rozhlas nevysílal zprávu o okupaci Československa, ale podle jedné jiné agenturní zprávy obyvatelstvo již bylo informováno ze zahraničních stanic a je rovněž touto zprávou krajně vzrušeno.

A zpráva z Brna: V Brně postupují sovětské jednotky na nákladních vozech směrem od letiště. Několik jich stojí před Hlavním nádražím, budovou KNV, bankou a na dalších místech. Lidé normálně chodí do práce. V I. brněnské strojárně, kde byla naše zpravodajka, bylo všechno osazenstvo na místě. Ale stroje se zatím nerozjely. Na trase z letiště do města jsou obsazena benzinová čerpadla okupačním vojskem a vozidla, která směřují k Brnu, jsou zastavována. Jsou vypojeny dálnopisy, nefunguje telefon. Zasedá KV KSČ, který vyjadřuje plnou podporu Dubčekovi. Jinak jsme zcela odtrženi a kontrola rozhlasová je obsazena sovětským vojskem a zůstali tam pouze dva naši pracovníci. Jinak všichni museli opustit stanoviště.

Telegramy a dálnopisy si konečně nacházejí cestu k nám do ČsRo. Odborový svaz pracovníků ministerstva vnitra stojí pevně za vedením Alexandra Dubčeka. Vážení posluchači, tady je Československý rozhlas Praha. Posloucháte Prahu, chceme vás ovšem upozornit, že za několik okamžiků začne vysílat Československá televize nejen zvukovou modulaci, ale také obrazový signál.

Vážení spoluobčané, v minulých dnech jsme prokázali vlasteneckou jednotu, na které je nejcennější rozvážný a důstojný přístup k řešení vlastní, československé cesty k socialismu. Měli jsme a máme víru v poctivé úmysly většiny občanů obou našich národů. V této vážné době vás, vážení spoluobčané, vyzýváme ke statečnosti a důstojnosti a ke klidu, který je třeba zachovat na všech pracovištích i v občanském životě. Předsednictvo MV v Plzni stojí pevně za politikou vyjádřenou v Akčním programu KSČ.

hudba

... docházejí do ČsRo. Je věnována a určena, adresována občanům gottwaldovského okresu. V této vážné chvíli pro naše národy předsednictvo OV KSČ se obrací na vás s tímto prohlášením. Jak jste slyšeli, včera v průběhu zasedání předsednictva ÚV KSČ došla zpráva, že vojska SSSR, NDR, BLR, PLR, MLR vstoupila na naše území. President republiky, předseda NS a předseda vlády, první tajemník ÚV KSČ nebyli s tímto krokem seznámeni. Stalo se tak bez vědomí všech orgánů našeho státu. S takovýmto opatřením vojsk nelze souhlasit. Tento akt odporuje základním vztahům mezi národy a je popřením základních norem mezinárodního práva. Za této situace je obrana státních hranic nemožná. Proto také jednotky Československé lidové armády, bezpečnosti a LM nedostaly rozkaz k obraně země. Chceme vás všechny požádat, abyste zachovali rozvahu, neboť ozbrojený odpor by byl nesmyslný a tragický. V této situaci je naší základní zbraní klid. Neprovokujme a nedejme se vyprovokovat k nepředloženým činům. Nastupme, pokud je to možné, na svá pracoviště, nedovolme vytvářet paniku v našem životě. Zvolené orgány státu a národa zůstávají nadále podle platných zákonů této republiky na svých místech a jedině ony mají právo vládnout této zemi. Je svoláno NS, vláda republiky i ÚV naší strany. Svůj nesouhlas s obsazením republiky vyjádříme protestní resolucí vládě a parlamentu. Tolik předsednictvo OV KSČ v Gottwaldově.

Já tady mám telefonický vzkaz, odpusťte, jestli nebudu mluvit plyně, protože je psaný rukou. Volal soudruh podplukovník Šesták jménem stranického výboru vojensko-politické akademie. Usnesení předsednictva hlavního výboru KSČ Vojenské politické akademie: Stanovisko k současné situaci: Stojíme za prohlášením předsednictva ÚV KSČ ze včerejšího dne a žádáme okamžité svolání 14. sjezdu, který jediný je schopen řešit situaci. A ještě dovoluji, abych připojila stručnou prosbu: pokud máte ve své blízkosti cizince, jedná se např. o hosty geologického kongresu, který je v Praze, snažte se chránit cizince, aby se jim u nás nic nestalo. Je nebudeme do našich potíží zatahovat.

Jednu velmi krátkou správu aj z východního Slovenska. Vedoucí tajemník KV KSČ Východoslovenského kraja oznámil redakcii Rudého práva, že východoslovenský KV KSČ stojí za Dubčekovým vedením strany. Současne informoval, že dnes o 23. hodine začali Košice okupovat sovietské a maďarské jednotky. Tolko správa z Košíc.

Vážení přátelé, pokud se nedozvíte další informace prostřednictvím našeho vysílání a my skutečně nevíme, jak dlouho vás budeme moci informovat, nezapomeňte, že vás stále ještě prosíme o důstojnost, klid a nikoliv jiné akce, ale pasivní resistenci, bude-li taková potřeba.

Podle výzvy ústavních činitelů ČSSR svoláváme předsednictvo NS na zasedání, které se koná dnes 21. 8. 1968. Účast všech členů předsednictva je velmi naléhavá. Žádáme členy předsednictva NS, aby využili všech nejvhodnějších dopravních prostředků a dostali se do Prahy. Podepsán pod touto výzvou je Andrej Žiak, místopředseda NS, Josef Zedník, místopředseda NS, Alois Poledňák, člen předsednictva NS. Opakují: místopředsedové NS a člen předsednictva NS svolávají schůzi předsednictva NS na dnešek a vyzývají členy předsednictva NS, aby se všemi prostředky urychleně dostali do Prahy. A další důležitá zpráva, kterou jsme teď dostali. Redakce Rudého práva na Florenci patrně už není v rukou kolektivu redakce Rudého práva. Vážení přátelé, v Čechách a na Slovensku, žádáme vás, abyste zatím spoléhali na vysílání ČsRo. V případě, že se odmlčí hlasy, které znáte, bude to znamenat, že na této vlně jde vysílání, které nereprezentuje legální instituce této republiky.

Vážení přátelé, chtěli bychom vám také říci, protože nevíme, jak dlouho budeme ještě vysílat, také stanovisko pracovníků Československého rozhlasu. Vyzýváme zejména ke klidu. Nastupte do svých závodů, nastupte na svá pracoviště, aby na vaše místo neměl možnost přijít někdo jiný. Naší jedinou zbraní je klid, pasivní rezistence a nenechat se vyprovokovat.

V této chvíli už zasedá sekretariát ÚRO spolu s předsedy ÚV odborových svazů a v krátké době vydá své prohlášení k současné situaci. Prohlášení nám už došlo mj. i z OV KSČ v Praze 1. Okresní výbor KSČ v Praze 1 se plně ztotožňuje se stanoviskem předsednictva ÚV KSČ k situaci, která vznikla obsazením jednotkami VS. Plně stojí za vedením Dubčekovým, vedením Komunistické strany, je pro s. Svobodu a Černíkovu vládu, ozbro-

jený zásah považuje za akt do dalšího vývoje socialismu v naší zemi. V duchu stanoviska předsednictva ÚV KSČ se obrací na občany Prahy, aby v dané situaci zachovali klid a rozvahu, v žádném případě nedali záminku k provokacím. Jsme přesvědčeni, že občané Prahy pochopí vážnou situaci a budou se řídit legálními orgány strany, pokyny legálních orgánů strany a vlády.

Dnes v 8 hod. ráno se v Praze schází předsednictvo Svazu českých novinářů, aby vyhlásilo své stanovisko k současné situaci. Novináři chtějí vyjádřit svou podporu legálnímu prezidentovi, legální vládě, legálnímu vedení KSČ, nikomu jinému sloužit nebudeme v přesvědčení, že nás podporuje většina československého obyvatelstva.

hudba

znělka Prahy

Šest hodin, čtyřicet jedna minuta a půl minuty, 21. srpna 1968.

Vážení posluchači, tady je ČsRo Praha, jediný vysílač, který je oprávněn hovořit jménem ÚV naší strany, naší vlády a předsednictva NS.

Voláme členov predsednictva NS. Vypočujte si tuto důležitou výzvu: Podľa výzvy ústavných činitelov ČSSR svoláváme predsednictvo NS na zasadnutie, ktoré sa koná dnes, 21. augusta. Účast všetkých členov predsednictva je veľmi naléhavá. Žiadame členov predsednictva NS, aby využili všetky najvhodnejšie dopravné prostriedky k tomu, aby sa dostali do Prahy. Pod výzvou sú podepsaní Andrej Žiak, podpredseda NS, Josef Zedník, podpredseda NS, a Alois Poledňák, člen predsednictva NS.

Vážení přátelé, pokoušíme se již delší dobu navázat telefonické spojení s ÚV KSČ. Zatím se nám to nepodařilo. Prosíme vás, občany této země, abyste vyčkali projevu některého z ústavních činitelů naší republiky, s. Dubčeka, s. Smrkovského, s. Černíka. Kdokoliv jiný by chtěl jménem národa k vám hovořit, prosím, je třeba vědět, že mluví pouze sám za sebe.

Přátelé, dostali jsme zprávu z Prahy Karlína, že v ulicích jsou sovětské jednotky a proti nim krácejí naši občané s trikolorami. Prosíme vás znovu, zachovejte klid! Nedejte se vyprovokovat! Nedejte se strhnout k ozbrojeným konfliktům! Nebude to k ničemu dobré. Provokace bude jenom dobrá jako záminka k zásahu. Prosíme vás znovu: Zachovejte klid! Nesnažte se vyprovokovat nebo přijmout vyprovokované konflikty.

Vážení přátelé, proti síle, která se nám postavila, můžeme zachovat jediné klid a nevyprovokovat žádnou srážku. Vysvětlujte devatenáctiletým, dvacetiletým hochům, kteří k nám byli poslání, že v této zemi, v naší Československé republice, byl klid až do tohoto okamžiku. Vysvětlujte jim to, protože oni nevědí, oni dostali rozkazy, přijeli sem. Nedejte se ničím vyprovokovat.

Vážení přátelé, dostali jsme teď telefonickou zprávu, že s. Fierlinger a s. Malíř jménem ÚV SČSP (Svaz československo-sovětského přátelství) stojí pevně za podporou Dubčekova vedení strany, za podporou jediné legální vlády naší Čs. republiky. Dostali jsme právě telegramy.

Telegram z OV KSČ Prahy 6 hovoří o tom, že tento OV KSČ stojí pevně za Dubčekovým stanoviskem. Rovněž časopis Stráž vlasti, týdeník pro pohraničníky, se jednomyslně postavil za Svobodu, Dubčeka a Černíka.

Přátelé, právě jsme dostali jednu z lepších zpráv, která vás potěší. Kolegové z redakce Rudého práva volali, že naše zpráva o tom, že redakce RP je obsazena, se nezakládá na pravdě. Naopak, redakce pracuje a rotačky jsou v provozu. Zdravíme kolegy z RP a jsme rádi, že zpráva, kterou jsme vysílali, nebyla podložena.

Redakce RP hned vydala výzvu, v níž se obrací na občany bez rozdílu politické příslušnosti, bez ohledu na včerejší názorové rozdíly. Buďte jednotni, zabraňte krveprolití! Do ohlášení stanovisek našich státních a stranických orgánů neopouštějte zbytečně domovy, nevycházejte na ulice, pokud jste na svých pracovištích, setrvejte na nich, ochraňte především mládež před nepředloženými činy, vyčkejte na stanovisko našich vládních a stranických orgánů! Semkněte se v jednotě, jakou naše národy ještě nepoznaly. Ať žije ČSSR!

Po správě tajemníka KV strany z Východoslovenského kraja a po výzve západoslovenského KV strany sme konečne dostali do štúdia i správu zo Stredoslovenského kraja. Predsedníctvo stredoslovenského KV Sväzu mládeže v Banskej Bystrici sa jednoznačne stavia za legálne zvolené politické a štátne orgány, reprezentované súdruhmi Svobodou, Dubčekom, Černíkom a Smrkovským. Chlapci a dievčatá! Obraciame sa na vás v týchto osudových chvíľach našich národov s presvedčením, že aj vy podporíte doterajšie legálne zvolené orgány ľudovej, politickej a štátnej moci. Podpísané predsedníctvo KV ČSM v Banskej Bystrici.

Obrátil se na nás závod Autobrzd v Jablonci nad Nisou s žádostí o zprostředkování doručení telegramu prezidentu ČSSR s. Ludvíku Svobodovi. V telegramu se praví: Ať žije svobodné Československo! Stojíme pevně za vámi! Žádejte bezpodmínečný odchod okupačních armád.

Předsednictvo OV KSČ v Hradci Králové vyzvalo všechny občany v okrese, aby klidem a rozvážným jednáním vytvořili ÚV KSČ nejlepší předpoklady pro řešení vzniklé situace. Předsednictvo OV KSČ v Hradci Králové nadále podporuje demokratický vývoj socialismu v Československu a realizaci Akčního programu strany. A další informace: Kolektiv redakce Květů, týdeníku RP, se plně staví za politiku Dubčekova vedení, naší legální československé vlády a NS.

Vedenie rady pracujúcej mládeže ÚV ČSM vyzýva všetkých chlapcov a dievčatá, mladých robotníkov, technikov a inženierov, všetkých príslušníkov mladej generácie, aby sa stavia za stanovisko predsedníctva ÚV KSČ. Vyzývame všetkých k osobnej statočnosti a jednote. Protestujeme proti porušeniu našej štátnej suverenity. Stojíme za ÚV strany, zákonnou vládou s. Černíka, prezidentom Ludvíkom Svobodou.

A ještě jednou vzkaz z Rudého práva, který zní ... Kolektiv RP je na svém místě v redakci, zvláštní vydání se expeduje, připravujeme další. To jsme opravdu rádi, soudruzi v RP.

Přival resolucí k nám do ČsRo skutečně z hodiny na hodinu, z minuty na minutu sílí. Pracovníci Šroubáren v Libčicích poslali ÚV strany telegram tohoto znění: Pracující podniku Šroubárny, Libčice n. Vltavou, se plně staví za ÚV strany, vedený s. Dubčekom, za vládu republiky a presidenta Svobodu. Zachováme klid a budeme i nadále v tak těžké době pracovat. Odsuzujeme, že spojenecká vojska okupují naši republiku. Jménem pracujících Celozávodního výboru KSČ, Závodního výboru ROH CV Československého svazu mládeže a vedení podniku Šroubáren v Libčicích nad Vltavou.

Příslušníci letecké posádky Mladá byli překvapeni počínáním spojenců z Varšavské smlouvy, se kterým nesusouhlasí. Zároveň prohlašují, že pevně stojí za prezidentem Svobodou, naší vládou a vedením strany v čele se s. Dubčekom. Žádají urychlené svolání mimořádného sjezdu. CV KSČ Čs. televize v Praze nám před chvílí oznámil jménem všech pracovníků Čs. televize, že plně stojí za Dubčekovým vedením a legální vládou ČSSR. A dále nám oznámili, že za malou chvíli zahájí Čs. televize své vysílání. Ředitel brněnského rozhlasu s. Jurášek nám telefonoval toto prohlášení všech pracovníků v brněnském rozhlase: V kritických chvílích, které prožíváme, jsou si pracovníci ČsRo v Brně plně vědomi své odpovědnosti. Po léta jste nám naslouchali, po léta jste si k rozhlasu i k nám vytvářeli osobní vztah. Ve dnech našich společných nadějí to byl vztah plný důvěry. Dnes v noci jsme se scházeli na našich pracovištích, nyní, kdy už máme jenom telefonické spojení s Prahou, obracíme se k vám s ujištěním, že společně s vámi odmítáme jakékoli násilí. My pracovníci rozhlasu v Brně stojíme plně za prezidentem, za vládou této republiky, stojíme za ÚV strany vedeným Alexandrem Dubčekom. I naše výzva je: Zachovejme za všech okolností klid a rozvahu! Uvítáme okamžité svolání 14. sjezdu strany.

znělka Prahy

Vážený poslucháči, venujte, prosím, pozornost tejto výzve a upozornite členov predsedníctva NS, pokiaľ niektorých poznáte.

(opakování výzvy na zasedání předsednictva NS)

Vážení přátelé, hovoří k vám ČsRo Praha, jediný legální mluvčí ústavní vlády ČSSR a předsednictva ÚV KSČ. Vážení přátelé, přišla chvíle, kterou jsme asi nikdy nečekali. Budme jednotni tak, jak tento národ umí být jednotný v těžkých okamžicích, jako je i tento. Chceme vám říct – již delší dobu se stále pokoušíme navázat spojení s ÚV KSČ. Doposud se nám to nepodařilo, prosíme vás znovu, občany této země, abyste vyčkali projevu některých předních ústavních činitelů naší vlasti, s. Dubčeka, Smrkovského, Černíka anebo Svobody. Nikdo jiný není oprávněn hovořit jménem tohoto národa a ÚV.

Vážení posluchači, zachovejme klid! Děkujeme vám za telegramy, které nám stále a stále docházejí, např. od pracujících n. p. Elektropraga v Hlinsku, kteří píší, že pevně stojí za stanoviskem vlády a předsednictva ÚV KSČ. Píše nám náš zpravodaj z ostravského rozhlasu, že dnes časně ráno přišli příslušníci sovětské armády do ČsRo v Ostravě, odebrali všechny klíče od

hlasatelen, všechny telefony jsou hluché, že obsadili KV strany a postupně všechny krajské instituce. Jen dálno-
pis nenašli a tak ostravská stanice zatím nemůže vysílat,
je obsazena. Lidé se shlukují kolem tanků a diskutují
s vojáky.

Vážení přátelé, upozorňuji vás, že právě v těchto oka-
mžicích začala vysílat Čs. televize.

hudba

... sjezdu KSČ, my novináři Igor Kratochvíl a Jiří Ruml
vyzýváme všechny ostatní delegáty, aby žádali okamži-
té svolání sjezdu pro podporu Ludvíka Svobody, Ale-
xandra Dubčeka, Oldřicha Černíka, Josefa Smrkovské-
ho, a ostatní představitelé legální moci v ČSSR. Všemi
prostředky přijďte ihned do Prahy.

hudba

Milí přátelé, občané této země! Všude tam, kde se do-
stanete do kontaktu s okupačními vojsky, vysvětlujte jim,
že přišli nezávaní, nevolání. Že u nás je klid. Že nám jde
a půjde o socialismus, který máme dost sil vytvořit vlast-
ními silami. Žádejte je, ať se vrátí domů. To vše klidně
a důstojně, bez jakýchkoli provokací, které by mohly
omluvit okupační zásah.

OV KSČ v Praze 2 na svém zasedání se plně posta-
vil za předsednictvo ÚV KSČ a stanovisko MV KSČ. Kro-
mě toho OV KSČ v Praze 2 žádá, aby okamžitě pokračo-
vala městská konference, která by měla požadovat
okamžitě svolání 14. sjezdu.

Před malou chvílí volali z Pražských rozvodných zá-
vodů a ujišťují Pražany, elektrická energie bude za všech
okolností v Praze zachována. ZV KSČ i ROH plně sou-
hlasí s politikou předsednictva ÚV KSČ, vedené s. Dub-
čkem. Znovu ujišťují, že elektřina bude za všech okol-
ností v Praze zachována. My elektrikářům děkujeme.

Občané, především v Praze, ale i jinde v republice, ob-
racíme se na vás s výzvou, abyste nebránili zásobova-
cím vozidlům v průjezdu ulicemi a umožnili tak hladké
zásobování. Nebráňte zásobovacím vozům v jejich prů-
jezdu ulicemi!

Právě nám volal generální tajemník Společnosti pro
lidská práva dr. Ludvík. Přečtu text prohlášení, které mi
nadiktoval: Společnost pro lidská práva v těchto těžkých
hodinách pro naše národy stojí plně ve jménu svobody,
demokracie a humanity za prezidentem republi-
ky L. Svobodou, vládou ČSSR, za A. Dubčkem. Odsu-
zujeme politiku násilí a žádáme okamžitý odchod oku-
pačních vojsk z naší republiky. Podepsán dr. Ludvík, ge-
nerální tajemník Společnosti pro lidská práva.

A niekoľko správ zo Slovenska: K výzve našich stran-
nických a štátných orgánov sa jednoznačne pripájame aj
my, pracovníci ČsRo v Bratislave. Vyslovujeme plnú
dôveru našim legálne zvoleným štátnym a stranickým
orgánom. Veríme, že zachovanie rozvahy a pokoja je te-
raz jedinou cestou za zachovanie nášho pojanuárového
vývoja na ceste k demokratickému socialismu – povedal
vo svojom príhovore predseda CV KSČ, redaktor
dr. Martin Bakoš. K výzve bratislavských pracovníkov
rozhlasu sa pripájajú aj banskobystriční. Pracovníci ČsRo
v Banskej Bystrici, ktorí sú od skôrých raných hodín na

svojich pracoviskách v štúdiu, pripájajú svoj podpis pod
vyhlásenie predsedníctva ÚV KSČS pod vedením
A. Dubčeka. Podporujeme naďalej, ako sme podporovali
doteraz, všetkými svojimi silami pojanuárovú politiku na-
šej komunistickej strany a sme pripravený urobiť všetko,
čo je v našich silách pro jej úspešný rozvoj. Od skorých
raných hodín vysielateľ SNP v Banskej Bystrici preberá
vysielanie pražského rozhlasu, takže poslucháči v Stre-
doslovenskom kraji sú ihneď informaní o najnovších
správach a situácii. Pripájame sa aj k výzve za úplné za-
chovanie pokoja a rozvahy v našej republike, aby v ni-
jakom prípade nemohlo dojsť k provokáciám. My pracov-
níci rozhlasu v Banskej Bystrici sme v tejto vážnej chví-
li na svojich pracoviskách. Občania, aj vás vaše pracovi-
ská očakávajú! Rozvážnych a pokojných. Všetci prac-
ovníci slovenskej Akadémie ved v Bratislave plne sto-
ja za prehlásením ÚV KSČ a vlády ČSSR a budú ho
podporovať zo všetkých sil.

Před malou chvílí volal k nám do redakce předseda
ÚV ČSTV doc. Bosák. Požádal mě, abych tlumočil pos-
luchačům stanovisko vedení naší tělovýchovné organi-
zace. Plně podporujeme legální představitelé ČSSR,
presidenta, předsedu vlády, předsedu NS a 1. tajemní-
ka ÚV KSČ. Vyzýváme všechny příslušníky tělovýchov-
né organizace, aby uposlechli pouze jeho pokynů a cho-
vali se tak, jak legální představitel našeho státu je vy-
zvou.

Opakujeme tuto důležitou zprávu: (opakování výzvy
na svolání předsednictva NS)

Rada ONV v Pardubicích vydala ze své mimořádné
schůze dnes ráno toto prohlášení ve formě dopisu
s. Svobodovi, Dubčekovi, Černíkovi a Smrkovskému:
Vážení soudruzi, rada ONV v Pardubicích vyslovuje co
nejostřejší protest proti zvolenému aktu, ke kterému do-
chází obsazováním naší socialistické vlasti sovětskými
a jinými armádami. Stojíme co nejpevněji za vámi, za po-
litikou socialismu s lidskou tváří. Snad jménem všech ob-
čanů našeho okresu prohlašujeme vám plnou solidari-
tu a čekám další vaše pokyny, které do písmene splní-
me. Rada ONV v Pardubicích.

Od Pražanů, kteří přišli teď k nám do rozhlasu od bu-
dovy ÚV naší strany, jsme se dozvěděli, že budova ve-
dení komunistické strany je obsazena sovětskými jed-
notkami. Tím se vysvětluje, proč dosud nemohl nikdo
z vedoucích představitelů předsednictva ÚV KSČ pro-
mluvit ve vysílání našeho rozhlasu. Nemají k tomu zřej-
mě možnosti. Snažíme se usilovně o spojení.

Milí přátelé, poslouvejte ČsRo a pracovníky, kteří
k vám promlouvají. Neboť ČsRo je v těchto okamžicích
zatím jediným legálním mluvčím oficiální naší vlády. Do-
stali jsme zprávy, podle kterých se tvoří před potravi-
nářskými obchody fronty. Lidé podléhají nákupní horeč-
ce. Domníváme se, že to není právě to nejlepší řešení
současných okamžiků. Zachovejme klid a já bych chtěl
připomenout slova Jana Wericha, který prohlásil nedáv-
no: zachovat klid a rozvahy a neztratit glanc! Neztraťme
glanc ani v těchto okamžicích!

Predsedníctvo KV Sväzu novinárov v Ostrave sa na
svojej dnešnej ranej schôdzke postavilo neochvejne za

našu vládu, ÚV KSČ, vedený s. Dubčekem, a za presidenta L. Svobodu. Tiež okresná správa spojov v Jablonci nad Nisou plne stojí za legálnou vládou, za ÚV strany, presidentom Svobodom a s. Dubčekom. Protestujú proti zásahu armád. Predsedníctvo OV KSČ v Děčíně sa zišlo v raných hodinách a prerokovalo vzniklú situáciu. Vyjadrilo plnú dôveru súčasnému vedeniu strany, vláde a presidentovi. Súčasne vyzvalo občanov ke kludu. V rovnakom duchu nám volali z Poděbrad, z Pelhřimova a Mariánských Lázní. Organizácie NF závodu Tesla Strašnice stoja pevne a neochvejne na strane legálnej vlády, vedenia strany a presidenta republiky a sú pripraveny k vyjadreniu tejto podpory.

Obracíme se k občanům Prahy, kteří se shromáždili na Staroměstském náměstí, aby zachovali klid, aby se v klidu rozešli do svých domovů nebo do svého zaměstnání. Vážení spoluobčané, vážení Pražané, klid a rozvaha je v těchto chvílích naší největší zbraní. Zaměstnanci chemičky v Ústí nad Labem stojí za vámi a za vašim hlášením. Držíme vám palce, abyste ještě dlouho vysílali. To je taky naše přání. A další z resolucí a prohlášení, které nám neustále do rozhlasu posíláte. Kolektiv redakce Nová mysl plně stojí za Dubčkovým vedením, plně podporuje prohlášení předsednictva a učiní vše, aby polednový vývoj v naší straně a společnosti nebyl zastaven. Vyslechli jsme prohlášení předsednictva ÚV KSČ k nastalé situaci a zcela se za toto prohlášení stavíme. Jsme připraveni vyčkat dalších pokynů ústředního tajemníka s. Dubčeka a presidenta republiky s. Svobody a plně je podporujeme. Předsednictvo KV KSČ v Českých Budějovicích vydalo z dnešního zasedání prohlášení: Společně sledujeme vývoj politické situace se všemi občany, odsuzujeme porušení naší státní suverenity a ztotožňujeme se plně s prohlášením předsednictva ÚV KSČ. V osobě presidenta republiky, naší vlády, vedení strany v čele se s. Dubčekem vidíme své skutečné představitele – praví se v prohlášení. Stejným způsobem promluvili v jihočeském vysílání k občanům také čelní představitelé KNV.

Zpráva za zprávou přichází a každá vyjadřuje plnou podporu politice předsednictva ÚV KSČ. Může něco lépe prokázat skutečnou vůli našich národů? Může něco lépe před celým světem prokázat neudržitelnost cizí okupace? Myslíme, že stále platí ta čtyři slova, která platila v těžkých chvílích v Čiernej na Tisou: Svoboda, socialismus, suverenita, spojenectví – ale ne okupace. V tomto duchu vyznívá i zpráva sekretariátu ÚV Čs. strany socialistické, který se obrací ke všem příslušníkům této strany a ujišťuje všechny občany republiky, že stojí plně za ústavními činiteli našeho státu. Na dnešní dopoledne je svoláno mimořádné zasedání předsednictva Čs. strany socialistické, aby projednalo vzniklou situaci.

Dnes ráno už o 8. hodine sa zide v Bratislave aj predsedníctvo Sväzu slovenských novinárov, aby zaujalo stanovisko k situácii, vytvorenej vstupom vojsk Varšavskej zmluvy do Československa, aby vyslovilo dôveru Dubčkovmu vedeniu našej strany a podporilo legálne zvolených predstaviteľov strany i štátu a jeho inštitúcií. Prehlásil to predseda Sväzu slovenských novinárov, re-

daktor Svetozár Štúr. Telefonoval nám tiež predseda stranicej organizácie KSS pro JRD v Bratislave Petržalke, ihneď po tom, ako ich členovia nastúpili do práce. Je nás tu asi 45 ľudí a všetci súhlasíme s presidentom Svobodom a s Dubčkovou komunistickou stranou. Naše problémy si chceme riešiť sami a v takom klude, ako doposiaľ.

Československá strana socialistická, Miloslav Kopernický, tajemník Čs. strany socialistické, MV, stojí plně za politikou československé vlády, která byla zákonně ustanavena a která jedině má právo hovořit za československý lid a rozhodovat o všem, co je zákonem v tomto státě správné. Máme tady vzkazy z podniku Stavby silnic a železnic a z Keramoprojektu, že stojí plně za Dubčkovou politikou. Je tu také telefonát z vedení Státní banky československé a také od odborové a stranické organizace banky. Rovněž se v něm hovoří o tom, že soudruzi podporují důsledně stanovisko předsednictva ÚV KSČ, presidenta a vládu v čele se s. Černíkem. Žádají urychlené svolání sjezdu KSČ. Pracovníci Státní banky slibují, že podle výzvy zachovají klid a zabezpečí plynulý chod svých povinností. A to je opravdu mimořádně důležité. Přátelé, my vás ještě jednou prosíme, nestavte barikády, zatarasíte ulice, které potřebujeme. A kromě toho tím právě dochází i ke srážkám. My už tady máme zprávy o tom, že k prvním srážkám došlo. Není to dobré. Vojensky to teď, když jsme okupovaní, už nemůžeme vyhrát tímto způsobem. Prosíme vás znovu a znovu – zachovejte klid! Nedejte možnost ozbrojeného konfliktu!

Jedno oznámení, které nám volal s. Jindra z Rudého práva. Vyzývají se v něm členové Svazu protifašistických bojovníků, aby se dostavili dnes po 8. hodině na schůzku, o které se mají informovat na čísle 256541. Tak ještě jednou, členové SPB na telefonní číslo 256541.

Československý svaz žen v těchto nejtěžších chvílích našich národů stojí pevně za prohlášením předsednictva ÚV KSČ, za naší komunistickou stranou pod vedením s. Dubčeka, za presidentem republiky L. Svobodou, za naší vládou v čele se s. Černíkem. Prosíme vás ve jménu štěstí našich rodin a dětí – učíte vše pro to, aby okupační vojska opustila co nejdříve naši vlast a umožnila našemu lidu uplatnit své svrchované právo rozhodovat sám ve své zemi. Obracíme se na vás, československé ženy, abyste v této vážné chvíli zachovaly maximální klid a rozvahu. Tajemnice Knoblochová.

Milí přátelé, chápu, jak vám všem teď musí být. Těžko – tak jako nám zde v rozhlase. Víme, že každý by chtěl něco udělat, je strašně čekat, ale nedá se nic jiného dělat. Čekat a zachovat klid a hlavně se nenechat vyprovokovat. Věřit, že snad zvítězí zdravý rozum.

Z Prahy Vysočan nám hlásí, že ve Vysočanech ve všech závodech je klid, většina pracujících nastoupila spořádaně do zaměstnání, promluvil k nim podnikový ředitel, seznámil je se vzniklou situací, pracující vyjádřili jednoznačnou podporu Dubčkovu vedení a vedení naší vlády. Do Vysočan se rovněž dostavili soudruzi z Rudého práva se zvláštním vydáním svých novin, jehož roznášku zajistili pracující ČKD ihned po celém závodě. Resolucí nám dochází skutečně nepřehledné množství,

snad bychom už mohli ve stručnosti jmenovat adresáty, kteří je odesílají. Předsednictvo OV KSČ v Praze 3 na svém zasedání v ranních hodinách projednalo zprávu předsednictva ÚV KSČ o situaci v naší zemi a vyjadřuje plnou podporu vedení strany v čele se s. Dubčekem. Obvodní výbor KSČ v Praze 7 se dnes sešel na rozšířeném zasedání a rovněž se postavil plně za stanovisko předsednictva ÚV. V této vážné chvíli prohlašujeme – píší zaměstnanci redakce Dějin a současnosti – že stojíme plně za legálním prezidentem Svobodou, za naší legální vládou v čele s O. Černíkem, za NS v čele s Josefem Smrkovským. Výzvu nám zaslalo i předsednictvo Svazu vysokoškolských studentů Čech a Moravy, které prohlašuje, že považuje obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy za neslýchaný akt násilí a zvláště, porušující veškerá platná právní ustanovení a dohody. Vysokoškolský výbor prohlašuje, že nadále pro nás zůstává prezidentem republiky L. Svoboda a vládou Černíkova vláda. Právě tak se plně hlásí na podporu legálního vedení našeho státu pracující n. p. Aritma Vokovice, ing. Herman jménem ZV Strojprojektu.

Dovolte, abych přerušil informaci, že k budově ČsRo se po Vinohradské třídě blíží tanky. Říkáme vám to proto, abyste věděli, že v případě, že přestaneme vysílat, nebo v případě ... Přátelé, jestliže uslyšíte na této vlně jiné hlasy, než ty, které znáte, znamená to, že nadále nebude vysílat ČsRo, legální orgán legální vlády. Podle toho zacházejte s informacemi, které eventuálně na této vlně uslyšíte, přednášené jinými hlasy než těmi, které znáte.

Přátelé, ať vám bude kdokoli potom říkat cokoli, naši jedinou šancí je skutečně klid a pasivní resistance. Nechat se vyprovokovat. Být na svých místech, vidět a nevidět diskutovat a říkat: Vraťte se, je to naše vlast, naše země.

znělka Prahy

Zde je ČsRo Praha. Přátelé, máme pro vás další zprávu. Sekretariát ÚRO se zabýval na společné schůzi předsedů odborových svazů a vedoucích pracovníků ÚRO situací, která vznikla obsazením našeho území spojeneckými vojsky Varšavské dohody. Účastníci společné schůze v této vážné situaci se plně staví za presidenta republiky s. Svobodu, za vládu ČSSR vedenou inženýrem Černíkem, za NS v čele se s. Smrkovským, za předsednictvo ÚV KSČ v čele se s. Dubčekem. V politice vyjádřené v programových prohlášeních vlády a NS, v Akčním programu, spatřujeme plnou záruku za ozdravení politických a hospodářských poměrů v této zemi. Obracíme se ke všem odborovým orgánům, k organizacím, k odborovým funkcionářům, ke všem členům ROH a ke všem pracujícím, aby svým rozvážným postojem plně podpořili úsilí vlády, vedení KSČ k zachování klidu a pořádku v naší zemi, který je rozhodující podmínkou našeho socialistického vývoje a také zachování státní a národní suverenity. Vyzýváme všechny odboráře, všechny naše pracující: Zabraňte panice! Zabraňte provokacím, usilujte na svých pracovištích o klid a pořádek! Nedopusťte, aby došlo k poruchám v národním hospodářství, v dopravě, v zásobování obyvatelstva, kte-

ré by mohlo ještě více ztížit postup vlády a vedení strany v řešení vzniklých problémů. Podporujte opatření a rozhodnutí vlády, NS, ÚV KSČ a ÚRO. Projevte svoji socialistickou uvědomělost, i v důvěře v tyto orgány a nadále podporujte a rozvíjejte iniciativu směřující k podpoře našich společných zájmů.

Právě nám volal jménem kolektivu deníku Lidová demokracie s. Ströbinger. Celý kolektiv tohoto deníku podporuje vedení strany v čele se s. Dubčekem, presidenta republiky L. Svobodu a naši vládu v čele s ing. Černíkem.

Sekretariát a komunisti slovenského ÚV ČSM poslali předsednictvu ÚV KSČ, presidentovi republiky a vládě telegram, v ktorom zdôrazňujú, že v týchto ťažkých chvíľach plne stoja za legálnymi predstaviteľmi nášho štátu a strany. Podobné vyhlásenia urobili členovia tvorivej skupiny Intergenerácia v Bratislave. Okrem iného vo svojom vyhlásení píšú: Odmietame akékoľvek zasahovanie do našich vnútroštátnych vecí. Vedúci tvorivej skupiny Ján Rybárik ako bezpartijný sa hlásí k s. Dubčekovi a chce vstúpiť do KSČ. Intergenerácia ostáva verná štúrovskej myšlienke – vec národa je vec sveta.

znělka Prahy

Vážení přátelé, občané, soudruzi! Máme pro vás vzkaz od Alexandra Dubčeka z budovy ÚV strany. Prosí vás, abyste byli klidní. Abyste neudělali nic nepředloženého. Prosí vás, abyste důstojně nesli situaci, která nastala. Všechny vás z budovy ÚV zdraví.

Vážení přátelé, já se teď chci obrátit na vás, kteří jste před budovou ČsRo, kde došlo k poplašným výstřelům a kde situace začíná být kritická, abyste se vyhnuli jakýmkoli obětem, abyste zachovali klid a pokud možno ustoupili. A nezavdejte příčinu k obsazení rozhlasu. Zatím je rozhlas ve správných rukou. Vzhledem k tomu, že nám neustále docházejí dotazy delegátů XIV. mimořádného sjezdu – jako řádně zvolení delegáti tohoto sjezdu novináři Igor Kratochvíl a Jiří Ruml vyzýváme všechny ostatní delegáty, aby žádali okamžité svolání sjezdu pro podporu L. Svobody, A. Dubčeka, O. Černíka, J. Smrkovského, a ostatní představitele legální moci v Československu. Sami nejlépe víte, kde je teď vaše místo.

Podle zprávy, kterou jsme právě dostali, v ulici Vinohradská před rozhlasem, kousek pod rozhlasem stojí šest tanků, s kterými diskutují naši občané. Nevíme tedy, jak dlouho ještě budeme vysílat.

Předsednictvo MV Komunistické strany Slovenska (KSS) hlavného mesta Slovenska Bratislavy obracia sa v tejto vážnej chvíli v živote nášho národa a republiky na obyvateľov hlavného mesta Slovenska a celej krajiny s týmto prehlásením: Priatelia, súdruhovia, spoluobčania! My predstavitelia vyše 30 000 armády komunistov hlavného mesta Slovenska jednoznačne sa staviame za prehlásenie predsedníctva ÚV KSČ. Plne stojíme za politikou Dubčekovho vedenia strany, za prezidentom Svobodou, za predsedom NS Smrkovským a Černíkovou vládou. V danej situácii pokládáme ich za najúčinnějšíu podporu zachovania disciplíny, kludu a poriadku. Týmto spôsobom najlepšie dokážeme, že naša pojanuárová cesta nemá nič spoločného s protisocialistickými silami,

so silami kontrarevolucie. Tým dokážeme, že sme schopný sami svojimi vlastnými silami zabezpečiť ďalší rozvoj demokratického socializmu, za ktorý sa stavia naproti väčšina nášho ľudu. Podpísané predsedníctvo MV KSS v Bratislave.

Vážení priatelia, k rozhlasu prijíždajú jednotky, ktoré začali páliť svetelnými a ostrými náboji. Pomalu postupujú po Vinohradské triede a to niekoľko desiatok metrov od vchodu do rozhlasu. Pretože nevieme, ako dlho ešte budeme môcť vysílať, pravdepodobne je to už krátká chvíľa, ktorá nám zbýva, nezbyva než znovu pripomenúť to, čo nám všetkým vzkázal Dubček. A navyše ešte jedna správa. Od občanov sme sa dozvedeli, že Čestmír Císař bol odvezen dvoma alebo tromi mužmi v civilu na neznáme miesto. Jestliže to nie je pravda, prosíme s. Čestmíra Císaře, aby sa ohlásil a zpravu dementoval.

Vážení priatelia, domnívame sa, čo v týchto chvíľach bolo možno říci, sme řekli. Je pravdepodobne, že sa asi odmlčíme. Je třeba znovu asi si říci v týchto okamžikoch, být klidní, já vím, je to velice těžké, nenechat se vyprovokovat, být důstojní. Přátelé, a věřit, že tato země je naše a vláda věcí jejich se vrátí vždycky znovu do jejich rukou.

hudba

Vážení priatelia, dokud máme možnosť k vám hovoriť, činíme tak a bohužel miesto resolúcií, ktoré nám neustále posíláte a ktoré jsou pořád v jednom smyslu, je tu zpráva mnohem vážnější. Směrem od Václavského náměstí je navrženo několik vozů a několik set lidí se snaží hradbou těl zadržet postup vojáků. Někteří lidé utíkají a volají „schovejte se“! Na budově proti rozhlasu je rozstřílena omítka, dopadlo sem několik desítek nábojů. Naši lidé se snaží s projíždějícími vojáky diskutovat. Diskuse je totiž to poslední, co nám zbývá. Co toto píšeme, nad našimi hlavami přelétávají obří dopravní letouny typu Antonov s reaktivními stíhačkami.

Vedení ÚV ČSM vyjadruje plnou podporu predsedníctvu ÚV KSČ pod vedením Alexandra Dubčeka a podporuje okamžité svolání mimořádného sjezdu KSČ. Vzhledem k závažnosti situace svolává na dnes mimořádné zasedání ÚV ČSM do Prahy, na náměstí M. Gorkého 24. Vedení ÚV ČSM vyzývá mládež, aby se nenechala vyprovokovat.

Přátelé, ti, kteří posloucháte nebo díváte se na televizi a ztratili jste obraz, přeladte si na Cukrák, pokud můžete, neboť dostali jsme zpravu, že Petřín je obsazen.

Je 7 hodin 27 minut.

Cizí lehká vozidla se rozjela a snaží se objet blok, který stojí naproti budově rozhlasu. V čele kolony jede vozidlo, které je vybaveno lehkým pěchotním dělem. Vozidla jedou směrem k Riegrovým sadům. Volali nám spojaři. Ti, na které se při obsazování ještě nedostalo. Používají proto této příležitosti, aby ubezpečili naši vládu, jmenovitě presidenta Svobodu, Dubčeka a Černíka a všechny naše spoluobčany, že se plně staví za jejich stanovisko a že budou pracovat až do poslední chvíle.

Přátelé, je tady další stoh resolúcií, resoluce za resolúcií, vyjadřující podporu. Podporu a spontánní nesouhlas s tím, co se děje. Přátelé, já se domnívám, že jestli jsme

měli možnost hovoriť k vám, tak jsme aspoň dali najevo vůli národa, vůli obou našich národů, vůli občanů této země po svobodě, suverenitě, samostatnosti.

Vážení priatelia, možno sa budeme musieť o chvíľu odmlčať. A naše vysielanie nahradí vysielanie iné. Tak ako bolo na stanici Vltava. Veríme, že to budete poznať a podľa toho budete aj brať. Vyznačuje ... Ano, odpusť, že jsem tě přerušila, chtěla jsem říct, že my všichni, jak jsme tady ve štúdiu, se s vámi zase v dobré pohodě setkáme u mikrofonu. A já som chcel povedať, že to vysielanie na stanici Vltava sa vyznačovalo veľmi zlou češtinou a slovenčinou. Podľa toho budete poznať, kedy sme museli prestať vysielat.

A věříme, že znáte hlasy těch, kteří k vám promlouvali v minulosti a kteří k vám promlouvají dnes v těchto okamžicích. Vryjte si prosím vás pekne do paměti všechny výzvy, které sme vám doteraz predčítali. Všetky vyzývajú ku kl'udu a všetky vyjadrujú dôveru Dubčekovmu vedeniu, našej vláde i prezidentovi republiky. Pamätajte na to!

hudba

Vážení priatelia, blíží se zřejmě finále. My chceme znovu podotknout, znovu důsledně upozornit, že skutečně jedinou naší zbraní je klid a rozvaha. Přátelé, žádným činem nezavdejte příčinu k brutálním protiaktcím. Na hození kamenem se může odpovídat dávkou ze samopalů. Je to zbytečné. Chápejte, prosím vás pěkně, bránit se skutečně vojensky nemá smysl. Nechápejte to, co vám teď říkám, jako kapitulantství. Je to, prosím, jenom vědomí reality, s kterou se nedá nic dělat. Zbytečné oběti skutečně nikomu nepomohou. Musíme hledat jiné způsoby boje za odchod okupačních jednotek a za zachování, za dodržení plné suverenity našeho státu. Jiné formy boje!

Došla zpráva, že střelba před rozhlasem zesílila a ozývají se děla. Snažně vás znovu prosíme, zachovejte klid! Ať nedojde ke zbytečným tragickým událostem, ať nedojde ke krveprolévání.

hudba

Vážení priatelia, asi že nám spoje za okamžik vypnou všechny naše spojenie s vámi, s celým svetem. Věříme ve zdravý rozum, věříme, že naši okupanti byli jenom nesprávně informováni představiteli politického včerejška. My věříme, že Československo zůstane socialistické a demokratické! Suverénní a samostatné!

Tý, ktorí majú teraz v rukách náš osud, podporíme najlepšie tým, že zachováme klud a rozvahu. Nepodliehajte, priatelia, panike!

Z vedlejších ulic je slyšet automatická střelba, zdá se však, že jde o salvy mířené do vzduchu. Naši lidé odpovídají na střelbu hvízdodem. Cizí vojáci se nás snaží zstrašit. Máme zkušenosti se střelbou v ulicích. Z okolních domů padá omítka. To jsou zatím poslední zprávy z okolí rozhlasu.

znělka Prahy

Přátelé, jsme zde pořád ve studiu. Čekáme zatím na další zpravu. Jen bych chtěl říci asi jednu věc: V tom

momentě, jak uslyšíte naši československou státní hymnu, bude to zřejmě konec našeho dnešního vysílání. Ale dokud máme ještě možnost k vám mluvit, znovu vám připomínáme: Klid, prosím vás, spoluobčané, klid a rozva-hu, to je jediná naše zbraň v současné situaci.

znělka Prahy

H Y M N A

znělka Prahy

Vážení přátelé, přerušili jsme naše vysílání zejména proto, že jsme dostali zprávu, že naše vysílače jsou od-střižené, že tedy bychom mluvili do prázdna ve studiu. Ny-ní jsme dostali několik telefonních dotazů, že v Praze nás ještě slyšíte. Proto vám chceme říci, že jsme dále ve stu-diu, čekáme další zprávy a ozveme se, pokud to půjde.

hudba

7 hodin 40 minut

Znovu mám vyřídit vzkaz od s. Dubčeka, který je to-tožný s tím, který jsem vám vyřizovala poprvé, ale pro velkou závažnost situace vám mám tento vzkaz zopa-kovat znovu. Nenechte se vyprovokovat. Nechodte na otevřené srážky v ulicích. Nedělejte nic, co by zavdalo příčinu k dalším zásahům. Chovejte se klidně. Je to to nejrozumnější, co v dané situaci můžeme udělat. A ne-odcházejte od přijímačů, pokud nás slyšíte. Dokud nás slyšíte, vydržte s námi.

Zatím vám ještě můžeme sdělit, že naši redaktori obešli celou budovu rozhlasu po našich vnitřních chod-bách a nikde nejsou zatím vidět žádní cizí vojáci. Střelba ustala před pěti minutami. A pracovníci rozhlasu se sna-ží uklidnit několik stovek občanů místním mikrofonom a tlapačem. Občané svými těly chtějí zabránit obsaze-ní rozhlasu. Z prostoru Václavského náměstí k nám při-cházejí další stovky lidí. Pokud to je možné sledovat z okna, desítky lidí utíkají směrem nahoru po Vinohrad-ské třídě. Dosud však nic nevidíme. Pouze z telefonátů rozhlasových posluchačů, kteří volají z bytů na Vino-hradské a z budek, blíží se obrněná vozidla k rozhlasu. Zatím ale stále vysíláme, a dokud budeme moci, bude-me vysílat.

A teď uslyšíte z magnetofonového pásku natočený projev člena předsednictva NS Aloise Poledňáka.

Jsme v kanceláři s. Smrkovského v budově kanceláře NS. Přítomni jsou místopředsedové NS Andrej Žiak a Jo-sef Zedník a Alois Poledňák. Soudruhu Poledňáku, co bys řekl k současné situaci?

Situace je neobyčejně vážná a zastihuje nás v oka-mžiku, kdy celý vývoj naší společnosti měl všechny před-poklady a všechny jistoty, že bude pokračovat demokra-tickými cestami a že svolaný mimořádný XIV. sjezd strany může ihned přijmout taková opatření, která zajistí dal-ší klidný demokratický vývoj naší společnosti. Skuteč-nost, že dnešní noci došlo k neoprávněnému a nebyvá-lému a neslýchanému zásahu zvenčí, že došlo k překro-čení našich státních hranic, že došlo k porušení svrchovanosti a suverenity našeho státu, odsuzujeme s největ-ším rozhořčením. Je to nebyvalé. A v historii naší země známe pouze jeden takový den. 15. březen 1939. V té-

to velice vážné chvíli pro naši společnost, pro naše ná-rody chceme, aby všechen náš lid se stejnou demokra-tičností, se stejnou důstojností, s jakou prožíval, s jakou se stavěl za celý obrodný proces naší společnosti, se vši vážností, s níž přijímal rozhodnutí Dubčekova vedení, Černíkovy vlády, s níž se stavěl za presidenta Svobodu, aby prokázal svoji vysokou politickou vyspělost a moud-rost. Předsednictvo NS v tomto okamžiku vyslovuje plnou podporu předsednictvu ÚV KSČ, soudruhovi Dubčekovi, Černíkově vládě, s. Smrkovskému, předsedovi NS, kte-rého bohužel nemůžeme po celou noc zastihnout, pre-sidentu Svobodovi, k němuž marně voláme na Hrad a marně usilujeme, abychom ho dostihli, abychom byli s ním ve spojení. Předsednictvo NS, které je v těchto okamžicích svoláno, udělá všechno pro to, aby v této vážné situaci zůstávalo nadále svrchovaným orgánem ČSSR, orgánem, který byl zvolen lidem a který je pouze lidu této země v plném rozsahu odpovědný.

Hlas, který jsme vysílali z magnetofonového záznamu, patří členu předsednictva NS Aloisu Poledňákoví.

hudba

ČTK nám poslala tuto zprávu: Naši budovu obklíčily sovětské jednotky. Zatím nevstoupily do budovy, ale prů-chod zatím není možný. Je nepravděpodobné, že by-chom mohli vydávat nějaké mimořádné zprávy. Naše stanovisko znáte, tlumočil je rozhlas. Stojíme za legální vládou. První zvláštní vydání RP vyšlo ve zvýšeném ná-kladu s prohlášením předsednictva ÚV KSČ. Četla jsem vám zprávu, kterou nám poslala ČTK.

Horní část Vinohradské třídy je už plná tanků okupa-ních vojsk. Zatím se blíží k rozhlasu pomalu. Ze střechy rozhlasu bylo vidět nejméně deset obrněných vozů. Lidé se opět snaží zabarikádovat pomocí automobilů a těž-kých nákladních vozů. Zatím okupační vojska nemají pří-stup k rozhlasu, ale nevíme, jak ještě dlouho se udrží ta-to situace. V tomto okamžiku se ozvala ostrá střelba z Vinohradské třídy. Lidé prchají směrem k naší budově před střelbou kulometů, samopalů a vykřikují Dubček, Dubček – a my se k nim připojujeme.

hudba

Přátelé, v těchto okamžicích se střílí již na dvoře ČsRo. Myslím, že to budou brzo poslední slova, která od nás slyšíte. Přátelé, věrme – všichni, prosím vás, teď nalé-havě věrme, že skutečně musí zdravý rozum vyhrát, ne-ní možné, aby tohle vydrželo, tato situace. Věřme, že se podaří zdravým silám u nás i zdravý rozum u těch, kte-ří nás dneska okupovali, zvítězit!

Věřme dál v socialismus a demokracii!

Slyšíte střelbu?!

Vážení priatelía, napriek strelbe a napriek citovému pohnutiu, ktoré všeci prežívame, zachovajte klud. I len jediný život by bol zbytočný, v danej situácii.

Chceme socialismus, ale lidský socialismus. A věříme, že i ten náš socialismus československý přece jen vy-bojujeme, že nám vydrží. Věřme, teď nám nic jiného ne-zbývá než věřit, přátelé. A být klidni a nenechat se vy-provokovat.

Verme, že pravda zvíťazí!

H Y M N A

znělka Prahy

Vážení přátelé, pokud mne ještě slyšíte, prosím vás znovu, jménem pracovníků rozhlasu, nedělejte nic, co by vedlo ke zbytečnému krveprolití, vyčkejte, až se ozve naše legální vláda, ústavní činitelé. Nepomůžeme ničemu v současné situaci tím, že budeme vytvářet barikády, eventuálně další věci dělat, které by vedly ke srážce, která v současné době nemá žádný smysl. Vedla by pouze k obětem (střelba!), které nikdo nechce, aby padly zbytečně. Prosím tedy znovu, přátelé, uklidněte se, rozejděte se, nemá to v současné chvíli u nás před rozhlasem žádný smysl. Děkuji vám.

Vážení přátelé, ještě tady máme zprávu: Skupina vedoucích pracovníků ministerstva čs. zahraničních věcí nás žádá o časté opakování zprávy o nedovoleném překročení našich státních hranic proti vůli vedení státu a strany. Ministerstvo zahraničí, Černínský palác je obklíčen. Vysílat už nebudeme asi dlouho, protože před budovou je sovětská pěchota, která již jistě brzy obsadí budovu ČsRo. Žádám vás jménem svým i všech ostatních pracovníků Československého rozhlasu, abyste zachovali maximální klid. Jakýkoliv odpor proti přesile je naprosto zbytečný. Není to kapitulanství. Naše jediná šance je v tom, že zabráníme krveprolití. Protože krveprolití nemá vůbec žádný smysl, v současné situaci. Zachovejte prosím maximální klid.

Vážení přátelé, právě jsme ještě dostali zprávu, že předsednictvo NS přijalo usnesení, ve kterém vyzývá k odchodu vojsk. Právě jsem dostal tady zprávu od kolegy, který se díval oknem, sovětsí vojáci minuli vchod do rozhlasu a odešli asi 20 metrů směrem k Václavskému náměstí. Zdá se, že nevědí, co dělat, shromáždili se kolem svého velitele a vypadají rozčileně. Jsou obklopeni několika stovkami našich lidí, kteří volají Dubček, Dubček, pískají a volají fuj. Sovětsí vojáci střílejí do vzduchu a kulky létají v bezprostřední blízkosti našich oken.

Prosím o mimořádnou pozornost! Přečtu vám text prohlášení předsednictva NS ČSSR, které je určeno představitelům pěti zemí, s. Podgornému, Ulbrichtovi, Gomulkovi, Kádárovi a Živkovovi a předsedům národních shromáždění těchto zemí. V prohlášení se praví: Předsednictvo NS vyjadřuje hluboký a zásadní nesouhlas s postupem spojeneckých vojsk, které dnes začaly bezdůvodně okupovat naši – obsazovat naši zemi. Došlo tak k porušení suverenity, které je nepřijatelné v našich zemích, v našich vzájemných vztazích. Žádáme vás co nejnáléhavěji – v okamžicích, kdy se na ulicích Prahy ozývají výstřely – abyste ihned vydali rozkaz k okamžitému stažení všech vašich vojsk z našeho území. Podepsáno je předsednictvo NS.

znělka Prahy

(Po delším znělkování se ČsRo odmlčel. Vysílání pokračuje z odpoledního záznamu.)

... na obranu Rumunska. Pak hovořil Ceaușescu a řekl mimo jiné, že se dnes mluví o kontrarevoluci v Československu a zítra se může říci i o Rumunsku, že jsou tam

kontrarevolucionáři. Důrazně prohlásil, že rumunský lid nedovolí nikomu, aby porušil jeho územní svrchovanost. Projevil přesvědčení, že komunistické a dělnické strany dovedou udělat konec tomuto hanebnému okamžiku v historii dělnického hnutí. Řekl, že dosáhnout nápravy v této věci bude vyžadovat velkého úsilí. Rumunští komunisté vši silou přispějí k tomu, aby se vytvořily podmínky k řešení této situace a k tomu, aby československý lid mohl sám vytvářet svůj osud.

Několik zpráv ze zahraničí: Polská Trybuna Ludu dnes obnovila útoky na Československo s tím, že v Československu pokračují ve své činnosti živly, jejichž cílem je zasévat nedůvěru mezi socialistickými státy. Reuter vydává stále ohlasy na situaci v Československu a podrobně popisuje okupaci země. V Moskvě reagovali občané na sdělení TASSu o okupaci Československa klidně a jako by se jich to vůbec netýkalo. Mikas Piliak, jugoslávský předseda vlády, zkrátil svou návštěvu v Oslo a vrací se zpátky. V Londýně se soudí, že jediným následkem intervence v Československu bude zatím odložení návštěvy M. Stuarta do Maďarska, Bulharska a Rumunska, která měla pomoci i ke sblížení těchto států s Velkou Británií. Douglas Hume, bývalý předseda vlády, řekl: Použití hrubé síly Ruskem vrátilo svět v jediném okamžiku do období studené války. Unitá vyjádřil hluboké obavy nad událostmi v Československu. Luigi Longo přerušil svou dovolenou a vrací se do Říma. Britské aerolinky oznámily, že zatím přerušují lety do Prahy, do Moskvy a Varšavy. Tyto aerolinky oznamují, že v Maďarsku nefungují letecké spoje. V Kodani byla svolána norská vláda k jednání o situaci v Československu a norský premiér Peer Borten řekl, že je to politováníhodné. Z Říma se oznamuje, že se dnes sejde vedení IKS k projednání situace vzniklé vstupem sovětských vojsk do Československa. Unitá má na první straně obrovský titul: Sovětská vojska vstupují do ČSSR! President Tito svolal předsednictvo ÚV Svazu komunistů Jugoslávie na dnes na 20 hodin na Brioni. Mluvčí KS Holandska prohlásil: Odmítáme každé vměšování do vnitřních záležitostí Československa. Novozélandský předseda vlády G. H. řekl, že v Evropě se čas vrátil do dob nejtemnější studené války. Rada Severoatlantického paktu byla dnes urychleně svolána, aby projednala invazi do Československa. V rakouské armádě byl vyhlášen stav nejvyšší pohotovosti. Vatikán dnes vyjádřil hluboké znepokojení nad událostmi v Československu.

Máme tu jednu zprávu z Moskvy. Vysoce postavený sovětský tiskový mluvčí na ministerstvu zahraničních věcí označil za nesmysl zprávu, že Alexej Kosygin podal demisi. Za další nesmysl a provokaci označil zprávu o demisi ministerstva obrany Andreje Grečka, které se vyskytly v některých tiskových agenturách. Mluvčí generálního tajemníka OSN řekl v úterý v noci, že generální tajemník U-Thant má i nadále v úmyslu ve čtvrtek odletět na plánovanou návštěvu Československa.

Než nám dojdou další nové zprávy, což jistě nebude dlouho trvat, chtěli bychom vám zopakovat některé z těch, které jsme vysílali. Nejprve stanovisko delegátů města Bratislavy.

V mimořádně vážných chvílích osudů našich národů, našeho státu sešli se delegáti mimořádného sjezdu KSS a přítomní delegáti mimořádného XIV. sjezdu KSČ z hlavního města Slovenska Bratislavy, aby přijali s plnou vážností a zodpovědností toto stanovisko: V této tak vážné situaci se plně hlásíme k socialistické výstavbě v naší vlasti, reprezentované politikou A. Dubčeka, který stojí v čele ÚV KSČ, vládou ČSSR v čele s ing. O. Černíkem, NS v čele se s. J. Smrkovským a prezidentem republiky L. Svobodou. Jen tuto naši politickou a státní reprezentaci úplně uznáváme a budeme uznávat za představitele našich státních a národních zájmů. Jsme přesvědčeni, že i obyvatelé města Bratislavy zachovají svou příslovečnou rozvahu, občanskou a pracovní disciplínu a socialistickou uvědomělost a tímto svým projevem umožní konsolidaci našich vnitrostátních poměrů bez toho, aby se narušily nám tak svaté principy socialismu a národní a státní suverenity. Na násilných akcích mohou mít dnes zájem jen ti, kteří chtějí škodit věci naší socialistické Československé republiky. Distancujte se od provokatérů, napomínejte horkokrevně a uvědomte si, že v této situaci jen klidným postojem můžeme obstát proti síle. A svou prací na všech pracovištích zaručme řádný chod našeho národního hospodářství. Zůstaneme na svých místech a chceme zůstat věrni té důvěře, kterou vůči nám a vůči naší straně projeví členové komunistické strany a všichni naši občané. Jsme nanejvýš znepokojeni o další osud socialistického tábora i komunistického hnutí ve světě. Podpis: Delegáti hlavního města Slovenska Bratislavy na mimořádný sjezd KSS a přítomní delegáti na mimořádný XIV. sjezd KSČ.

Vzhledem k situaci v zásobování obyvatelstva potravinářskými výrobky činí vedoucí pracovníci potravinářského průmyslu a potravinářského obchodu všechna nezbytná opatření ke zvládnutí dobrého průběhu zásobování. Zásoby základních potravin i suroviny pro jejich výrobu má naše výroba v dostatečném rozsahu, potíže však dělá přísun. Obracíme se tedy k našemu obyvatelstvu, především v hlavním městě republiky, v Praze, aby nakupovalo s rozvahou a umožnilo tak pracovníkům výroby a obchodu zvládnout nenadálou situaci. Vyzýváme pracovníky potravinářské výroby a potravinářského obchodu, aby pochopili vážnou situaci a zabezpečili všemi dosažitelnými prostředky uspokojení potřeb obyvatelstva – praví se v prohlášení generálních ředitelů oborových ředitelství potravinářského průmyslu a obchodu.

Na zvláštní schůzi byra 23. mezinárodního geologického kongresu dnes kolem 14. hodiny v Praze vyslovili zahraniční delegáti podporu československým organizátorům. Zároveň na schůzi bylo rozhodnuto, že kongres bude pokračovat. Odpoledne také odborné sekce i zasedání mezinárodní paleontologické unie pokračují v práci. Ministr zahraničních věcí ČSSR Jiří Hájek v soulase s prezidentem republiky L. Svobodou a jménem vlády pověřil československého velvyslance u pěti socialistických zemí, aby oficiálně protestovali proti intervenci vojenských sil a aby žádali okamžitý odchod těchto vojsk z území ČSSR, aby tak ukončili ilegální okupaci země.

Ještě jednou opakujeme výzvu MV KSČ v Praze. Městský výbor KSČ v Praze vyzývá všechny delegáty mimořádného XIV. sjezdu, aby se neprodleně dostavili do Prahy a hlásili se na obvodních výborech KSČ nebo na velkých závodech a byli připraveni zahájit sjezdová jednání. Voláme delegáty mimořádného XIV. sjezdu, aby se neprodleně dostavili do Prahy a hlásili se na OV KSČ nebo na velkých závodech a byli připraveni zahájit sjezdová jednání. Vyzývá je k tomu MV KSČ v Praze.

Teď bychom vás, vážení posluchači, chtěli znovu upozornit, na kterých vlnách nás můžete poslouchat. Ústřední program, který vysíláme z jednoho místa v Praze, můžete poslouchat na vlně 470 m, tj. 638 kHz. Nebo na dlouhé vlně 1.103 m, tj. 272 kHz. Další svobodné vysílání ČsRo můžete slyšet ze západočeského rozhlasu, který vysílá na vlně 314 m, tj. 953 kilocykly, na VKV o kmitočtu 65,56 mgHz, a na třech krátkých vlnách – 30 m, 49 m a 50 m. Jihočeský rozhlas vysílá stále na vlně 197 m, tj. 1520 kHz, a na VKV o kmitočtu 71,68 mgHz. Tyto dva rozhlas, západočeský rozhlas a jihočeský rozhlas vysílají buď samostatně, nebo někdy také společně a v některých okamžicích se připojují k vysílání pražskému. Zcela samostatně vysílá stále východočeský rozhlas na vlně 233 m, tj. 1286 kHz – a také severočeský rozhlas na vlně 429 m, tj. 701 kHz, a na VKV o kmitočtu 72,20 mgHz.

Ještě tu máme mezinárodní ohlasy: Mezinárodní konfederace svobodných odborů vyzvala generálního tajemníka OSN U-Thanta, aby svolal naléhavou schůzi Rady bezpečnosti, jež by odsoudila obsazení Československa a nařídila okamžité odvolání všech zahraničních vojsk. O svolání Rady bezpečnosti uvažuje i dánská vláda. Dánsko je nyní členem Rady. Dánská vláda je ve stálém kontaktu se svou misí v OSN pro případ, že by bylo svolání Rady k projednání situace v Československu aktuální. Dánsko však tuto iniciativu nepodniklo izolovaně.

Bělehradský list Večerní Novosti, který vyšel ve středu již v 10 hodin dopoledne, oznámil, že členové čs. velvyslanectví v Jugoslávii se pokoušejí navázat spojení s čs. ministrem zahraničí v Praze. Agentura Tanjug oznamuje z Londýna, že v politických kruzích se zdůrazňuje, že obsazení Československa povede k okamžitému obnovení studené války a k vystupňování nukleárního zbrojení. Zvýší se také reakční a protisocialistické vlivy na západě a bude zasazena rána komunistickým stranám a ostatním pokrokovým silám ve světě.

V Londýně se soudí, že ozbrojená akce proti Československu nebyla ničím vyprovokována. Zdůrazňuje se, že dnešní okupace nemůže být srovnávána s intervencí v Maďarsku před 12 lety. Ministr zahraničních věcí Stewart sdělil sovětskému velvyslanci v Londýně Smirnovskému, že sovětská akce proti Československu je porušením Charty OSN a uznávaných mezinárodních zásad. Toto je podle názoru britské vlády téměř jednomyšlný názor britského lidu, řekl Stewart. Vývoj je vážnou ranou dlouholetému úsilí o zmírnění napětí a uspokojivé vztahy mezi Východem a Západem. Předtím vyslovil ministr Stewart velké sympatie s Československem

čs. Chargé d'affaires Pátkovi, jehož si povolal na ministerstvo. Stewart řekl sovětskému velvyslanci Smirnovskému, že tvrzení, že československá vláda požádala o pomoc, bylo vyvráceno prohlášením čs. velvyslance. Smirnovský řekl, že sovětská vojska opustí ČSSR, jakmile o to zákonné orgány požádají. Nedovedl však vysvětlit, co je pod zákonnými orgány míněno. Mluvčí ministerstva zahraničních věcí řekl, že nemůže uvést podrobnosti o možných budoucích krocích britské vlády, jedním z nich by mohla být akce v OSN. Britská vláda rozhodla svolat na příští pondělí parlament, který je na prázdninách, k mimořádnému zasedání.

Upozornění všem televizním divákům: Pracovníci Čs. televize sdělují, že televize bude v 17 hodin vysílat Televizní noviny na 12. kanálu.

Podle zprávy bukureštského zpravodaje ČTK Nicolae Ceaușescu, tajemník Rumunské komunistické strany a předseda Státní rady, dnes ráno prohlásil: Jestliže se tvrdí, že je v Československu kontrarevoluce, pak se to může říkat zítra o Rumunsku. Avšak, dodal, rumunský lid nedovolí nikomu, aby porušil jeho národní suverenitu.

Milí přátelé, nemáme sice přesné zprávy z budovy ÚV KSČ. Svolané plenární zasedání ÚV naší strany se bude asi zabývat situací bez členů předsednictva, kteří jsou tam internováni. Přesto je zajímavé, že v ulicích není vidět vyšší důstojníky, že pokud vím, dosud nikdo nevstoupil v jednání s našimi zákonnými představiteli. Chtějí nás snad naši spojenci okupovat trvale bez toho, že by jednali s našimi vedoucími činiteli? Protože, nechtějí-li jednat s nimi, co vlastně chtějí? Zajistit si naši loyality a spolupráci jmenováním nového ústředního výboru a vlády?

Prohlášení středočeského krajského výboru Komunistické strany ČSSR komunistům a občanům kraje: Plénům středočeského krajského výboru KSČ nepřetržitě zasedá a v průběhu jednání se mu podařilo navázat spojení s většinou okresů. To mu dává možnost soustavně hodnotit vzniklou situaci v kraji. Vyjadřuje zásadní neshodu s neodůvodněnou přítomností vojsk pěti států Varšavské smlouvy na území naší republiky. Dosavadní průběh dnešního dne svědčí o tom, že naprostá většina lidu kraje plně podporuje provolání předsednictva ÚV KSČ Všem lidu Československa. V souladu s projevem presidenta republiky Ludvíka Svobody nedochází v našem kraji k neuváženým incidentům s vojsky Varšavské smlouvy. To dává možnost funkcionářům stranických a státních orgánů navazovat kontakty, popřípadě jednat s představiteli vojsk Varšavské smlouvy. Jsme přesvědčeni, že v dané situaci je to jediný možný způsob, jak nacházet východisko z kritické situace. Každý jiný postup situaci komplikuje a může vést k zbytečným ztrátám, neboť proti nám stojí ozbrojená síla. Plénům

krajského výboru KSČ vysoce ocenilo rozvážnost občanů a děkuje za doposud projevenou důvěru legálním představitelům stranických a vládních orgánů. Plénům krajského výboru KSČ pokračuje nadále ve svém jednání.

A teď tu máme jednu výzvu: Závodní výbor ČKD Lokomotivka a CZV KSČ vyzývají všechny zaměstnance vysočanského závodu k zítřejšímu nástupu do práce v co největším počtu. Zaměstnanci vysočanského závodu nastoupí zítra do práce v co největším počtu. Bude třeba udělat vše k zajištění mimořádného sjezdu a jiných naléhavých politických úkolů.

Došlo nám další prohlášení, tentokrát poslanců Národního shromáždění Východoslovenského kraje. My, poslanci Národního shromáždění Východoslovenského kraje, s velkým znepokojením jsme přijali zprávu o okupaci naší vlasti vojsky Varšavského paktu. Jednotně prohlašujeme, že se stavíme plně za prohlášení ÚV KSČ v čele se soudruhem Dubčekem, za našeho presidenta Ludvíka Svobodu a vládu republiky, vedenou ing. Černíkem. Žádáme předsednictvo NS, aby v tomto období plně pocítovalo naši podporu. Podporu těch sil, které se postavily za nové formy, za rozvíjení socialistické demokracie a obranu naší suverenity. Podepsáni poslanci NS Východoslovenského kraje.

Několik zpráv ze zahraničních agentur: Polská Trybuna Ludu dnes obnovila útoky na Československo s tím, že v ČSSR prý pokračují ve své činnosti živly, jejichž cílem je zasévat nedůvěru mezi socialistickými státy. Reuter vydává stále ohlasy na situaci v ČSSR a podrobně popisuje okupaci země. V Moskvě reagovali občané na sdělení TASSu o okupaci ČSSR klidně a jako by se jich to netýkalo. Jugoslávský předseda vlády zkrátil svou návštěvu v Oslo a vrací se zpět. V Londýně soudí, že jediným následkem intervence v ČSSR bude zatím odložení návštěvy Mike Stewarta do Maďarska, Bulharska a Rumunska, která měla pomoci ke sblížení těchto států s Velkou Británií. D. Home, bývalý předseda vlády, řekl: Použití hrubé síly Ruskem vrátil svět v jediném okamžiku do období studené války. Unitá vyjádřil hluboké obavy nad událostmi v ČSSR. Luigi Longo přerušil svou dovolenou a vrací se do Říma. Britské aerolinky oznámily, že zatím přerušují lety do Prahy, Moskvy a Varšavy. Oznamují dále, že v Maďarsku nefungují letecké spoje.

Vážení přátelé, jsme zahrnováni a v našem vysílání vás zahrnujeme přívalem resolucí, přívalem zpráv, ohlasů na okupaci ČSSR. Dovolte nám proto teď na chvíli několik osobních postřehů a několik osobních dojmů z dnešního dne: Ulicemi Prahy jel sovětský obměňový vůz a na jeho pancéřové kapotě ležela československá vlajka zbrocená krví.

OPIS

Smlouva společenská z roku 1924 (zřízení společnosti s ručením omezeným Radiojournal)

S m l o u v a s p o l e č e n s k á

§ 1

- 1) Radioslavia, akciová společnost pro telegrafii a telefonii bez drátu v Praze,
- 2) Miloš Čtrnáctý, redaktor Národní Politiky,
- 3) Spolek českých žurnalistů v Praze,
- 4) Arnošt Brychta, vrchní ředitel Politiky,
- 5) Vladimír Šilberský, redaktor Národní Politiky,
- 6) Václav Klofáč, senátor a chefredaktor Českého slova,
- 7) J. U. et. Ph.Dr. Josef Jan Svátek, ministerský rada a chefredaktor Ústředního listu Československé republiky,
- 8) Inž. Eduard Svoboda,
- 9) Jan Vladimír Vaněk, redaktor Národní Politiky,
- 10) Jan Hejret, redaktor Národní Politiky,
- 11) Ladislav Mattuš, redaktor Národní Politiky,
- 12) Inž. Josef A. Holman, redaktor Technické Tribuny,
- 13) Karel Dvořák, redaktor „Venkova“

zřizují společnost s ručením omezeným dle zákona ze dne 6. března 1906, č. 58 ř.z.

§ 2

Firma společnosti zní elektivně:

česky: „Radiojournal“ společnost s r. o. pro Československou službu radioelektrickou,
německy: „Radiojournal“ Gesellschaft m b.H. für den tschechoslovakischen radioelektrischen Dienst,
francouzsky: „Radiojournal“ société á g.l. pour le service radio-elektrique en Tchecoslovaquie,
anglicky: „Radiojournal“ Company Ltd. For Czechoslovak Radio-elektrical Service,
italsky: „Radiojournal“ societá a g.l. per il servizio radio-elektrico in Cecoslovacchia

Ostatní znění smlouvy společenské zůstává nezměněno.

§ 3

Účelem společnosti této jest rozšiřování zpráv hospodářských, meteorologických, bursovních, sportovních a zpráv rázu všeobecného, jakož i přednášek kulturních a poučných, recitací, koncertů apod. cestou radiotelefonickou v určitém okruhu svých předplatitelů (abonentů), kteří musí býti majiteli koncesovaných přijímacích stanic.

K dosažení tohoto svého účelu je společnost oprávněna zejména:

- 1) zřizovati, kupovati neb najímati radiotelegrafní (radiotelefonní) stanice vysílací i přijímací a je na vlastní účet provozovati a prodávati svým předplatitelům přijímací stanice na účet cizí;
- 2) kupovati neb najímati nemovitosti a místnosti, uzavírati smlouvy se státem, podniky zpravodajskými, radioelektrickými, korporacemi kulturními, osvětovými, hospodářskými, umělci a podniky uměleckými, pak podniky dopravními, a to za účelem získávání pramenů zpráv, tak i pro jejich účelné rozšiřování a sdělování, vydávati časopisy atd., a to vše za šetření případných ustanovení zákonných.

§ 4

Společnost má své sídlo v Praze a jest oprávněna zřizovati odštěpné závody a jednatelství v republice Československé i v cizině.

§ 5

Společnost zřizuje se na dobu neurčitou.

§ 6

Kmenový kapitál společnosti činí 500.000,- Kč, slovy: pět set tisíc korun československých, plně a hotově splacených, a skládá se z těchto kmenových vkladů:

1) „Radioslavie“ akciová společnost pro telegrafii a telefonii bez drátu per slovy: dvě stě padesát pět tisíc korun československých,	Kč 255.000,-
2) Pana Miloše Čtrnáctého per slovy: padesát dva tisíce korun československých,	Kč 52.000,-
3) Spolku českých žurnalistů per slovy: šest tisíc korun československých,	Kč 6.000,-
4) Pana Arnošta Brychty per slovy: dva tisíce korun československých,	Kč 2.000,-
5) Pana Vladimíra Šilberského per slovy: dva tisíce korun československých,	Kč 2.000,-
6) Pana Václava Klofáče per slovy: dva tisíce korun československých,	Kč 2.000,-
7) Pana J. U. et Ph.Dr. Josefa Jana Svátka per slovy: deset tisíc korun československých,	Kč 10.000,-
8) Pana Inž. Eduarda Svobody per slovy: jedno sto padesát devět tisíc korun československých,	Kč 159.000,-
9) Pana Jana Vladimíra Vaňka per slovy: čtyři tisíce korun československých,	Kč 4.000,-
10) Pana Jana Hejreta per slovy: dva tisíce korun československých,	Kč 2.000,-
11) Pana Ladislava Mattuše per slovy: dva tisíce korun československých,	Kč 2.000,-
12) Pana inženýra Josefa A. Holmana per slovy: dva tisíce korun československých,	Kč 2.000,-
13) Pana Karla Dvořáka per slovy: dva tisíce korun československých	Kč 2.000,-

§ 7

Společníci jsou povinni, usnese-li se na tom valná hromada, složit buď najednou, nebo postupně příplatky k původním až do 100%, slovy: sto procentní původní jich výše ve lhůtě usnesením valné hromady stanovené, nejméně však jednoměsíční.

§ 8

V příčině závodních podílů, dále jejich převoditelnosti a dělitelnosti platí příslušná ustanovení §§ 75–83 zákona o společnostech s ručením omezeným s tím výslovným ustanovením, že převod a dělení závodních podílů jest závislým na souladu společnosti a že jsou závodní podíly dělitelné. Výše závodního podílu po rozdělení nesmí být nikdy menší než Kč 2.000,- slovy: dva tisíce korun československých.

§ 9

Orgány společnosti jsou:

- 1) Jednatelé
- 2) Dozorčí rada
- 3) Valná hromada

§ 10

Společnost má 5 (pět) jednatelů, které volí valná hromada na dobu tří let.

Odstupující jednatelé mohou být opět voleni.

Jednatelé volí ze svého středu předsedu, který svolává schůze jednatelů.

V případě rovnosti hlasů rozhoduje při hlasování hlas předsedův.

O schůzích jednatelů vede se zápis, který podepisuje předseda a jeden další jednatel.

§ 11

Jednatelé zastupují společnost před soudem i mimo soud a jsou výkonnými orgány společnosti pro všechna obchodní a právní jednání. K závaznému projevu vůle společnosti, zejména k znamenání firmy, třeba spolupůsobení dvou jednatelů neb jednoho jednatele a prokuristy.

Firma společnosti znamená se tím způsobem, že pod znění její, kýmkoli napsané neb jeden jednatel a prokurista, poslední s dodatkem prokuru označují. Jednatelé jsou povinni zachovávat všechna práva a povinnosti dle ustanovení §§ 15–28 zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř.z.

§ 12

Dozorčí rada má tři členy, jež volí valná hromada na dobu až do schválení první roční bilance, poté pak vždy na dobu tří let. O dozorčí radě platí jinak ustanovení §§ 29–33 zákona o společnostech s ručením omezeným.

§ 13

Společnost jest oprávněna jmenovati na své útraty z kruhu odborných znalců aneb z kruhu odborných korporací několik stálých poradců za tím účelem, aby tvořili poradní sbor jednatelům při řešení otázek technických, organizačních a osvětových. Bude-li tento poradní sbor zřízen, budou jednatelé povinni vyslechnouti jeho návrhy a přihlížeti k nim při svém rozhodování, nejsouce výroky těmi vázání.

§ 14

Ohledně valné hromady společnosti platí ustanovení § 34 a následujících zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř.z. s tím, že na každých Kč 2.000,- slovy: dva tisíce korun československých, převzatých do kmenového vkladu připadá jeden hlas. Ke zlomkům pod Kč 2.000,- nebude se přihlížeti.

§ 15

Vyhlášky společnosti dějí se doporučenými dopisy podanými na poslední známou adresu společníkovu, pokud společník nepřijme dotyčnou vyhlášku a ji vlastnoručně nepotvrdí.

§ 16

Správní rok počíná 1. lednem a končí 31. prosincem každého roku; první správní rok počíná zápisem společnosti do obchodního rejstříku a končí 31. prosince 1924.

§ 17

O zhotovení účetní uzávěrky platí ustanovení § 22 a následujících zákona o společnostech s ručením omezeným. Co srovnáním aktiv nad pasiva dle účetní uzávěrky zbývá, jest čistým ziskem společnosti.

§ 18

Čistý zisk rozdělí se takto:

- 1) Nejprve přikáže se z něho 5 % (pět ze sta) rezervnímu fondu a to tak dlouho, až rezervní fond dosáhne alespoň 20 % (dvacet procent) kmenového kapitálu, tou dobou splaceného.
- 2) Ze zbývajících obnosů, stačí-li, vyplatí se společníkům nejvýše 5 % (pět procent) na jejich kmenové vklady.
- 3) Ze zbytku obdrží jednatelé 10 % (deset procent) jako tantiemu, kterou si rozvrhnou mezi sebe sami.
- 4) Konečný zbytek rozdělí se společníkům podle poměru splacených kmenových vkladů, pokud se valná hromada neusnese jinak, mohouc zejména dotovati zvláštní fondy pojistné a ztrátové, dále přikázati zvláštní odměnu svým orgánům (dozorčí radě, jednatelům, úřednictvu a členům poradního sboru), věnovati část účelům osvětovým, kulturním nebo humanitním, aneb konečně zbytek neb část přenést na účet příštího správního roku.

§ 19

Usnesou-li se společníci na zrušení společnosti, musí valná hromada, v níž usnesení to se stalo, zvoliti likvidátory a stanovit jim odměnu. Volbou likvidátorů pomíjí působnost jednatelů. K svolení valné hromady jsou likvidátoři povinni a oprávněni.

§ 20

Pokud tato smlouva neobsahuje zvláštních ustanovení, platí pro poměry společnosti a společníků předpisy zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř.z.

PŘÍLOHA

Zdenka Kotalová

Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech

(rigorózní práce)

Text i poznámkový aparát graficky upravila pro potřeby Světa rozhlasu se souhlasem autorky Bc. Kamila Hugrová.

Bibliografický záznam:

KOTALOVÁ, Zdenka. *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech*. Praha : Univerzita Karlova, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2012. 107 s. + 14 stran příloh. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Rigorózní práce *Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech* popisuje úkoly Redakce mezinárodního života (RMŽ) a činnost jejích členů v uvedeném časovém rámci. Text zahrnuje životopisy novinářských osobností, které v redakci v daném období pracovaly, šéfredaktorů RMŽ a ředitelů ČsRo. Zvláštní kapitola je věnována Milanu Weinerovi, který byl šéfredaktorem redakce v letech 1963–1967. Významná část textu popisuje podrobně rozhlasové pořady, které v 60. letech v RMŽ vznikaly a na jejichž zrodu se Milan Weiner podílel. Zlomový mezník v životě Redakce mezinárodního života v období tzv. pražského jara i srpna 1968 je rovněž podrobně zpracován. Období tzv. normalizace, kdy velká část novinářů musela z Československého rozhlasu odejít, je obsahem závěrečné kapitoly. Stať obsahuje politicko-sociální kontext v období druhé poloviny minulého století a jeho odraz ve vysílání Československého rozhlasu.

Abstract

The Rigorous thesis *Foreign Broadcast Department of the Former the Czechoslovak Radio in the 1960s* describes the operation of an important part of the key broadcasting institution in the former Czechoslovakia. The text includes biographies of journalists working in the department as well as of its chief editors and the Czechoslovak Radio directors. It also deals with the activities of Milan Weiner, the key chief editor of the Foreign Department who led the team in 1963–1967. A description of an important period, the so-called Prague Spring, in 1968 is also included. The text also describes the period of the so-called Normalisation in former Czechoslovakia. It contains an overview of the political and social situation in the former Czechoslovakia in the second half of the twentieth century and its reflection in the overall operation of the former Czechoslovak Radio.

Klíčová slova

Československý rozhlas, Redakce mezinárodního života, rozhlasové vysílání, Milan Weiner

Keywords:

Czechoslovak Radio, Foreign Broadcast Department, broadcasting, Milan Weiner

Obsah

ÚVOD

1. REDAKCE MEZINÁRODNÍHO ŽIVOTA V 50. LETECH

1.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V 50. LETECH

1.1.1 *Cenzura v 50. letech*

1.2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V 50. LETECH

1.3 REDAKCE MEZINÁRODNÍHO ŽIVOTA V 50. LETECH

1.3.1 *Zahraniční zpravodajové*

2. REDAKCE MEZINÁRODNÍHO ŽIVOTA V 60. LETECH

2.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE V 60. LETECH

2.1.1 *Cenzura v 60. letech*

2.2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V 60. LETECH

2.2.1 *Monitor ČTK*

2.2.2 *Rozložení národního a celostátního vysílání Československého rozhlasu, okruhy*

2.2.3 *Slyšitelnost domácího rozhlasového vysílání a vysílačová technika*

2.2.4 *Statistiky radiopřijímačů v roce 1965*

2.3 REDAKCE MEZINÁRODNÍHO ŽIVOTA V 60. LETECH

2.3.1 *Šéfredaktoři*

2.3.1.1 *Milan Weiner*

2.3.2 *Zahraniční zpravodajové*

2.3.3 *Zahraniční zpravodajové 1967–1968*

2.3.4 *Zahraniční zpravodajové – finanční náklady*

2.3.5 *Činnost vybraných publicistů do roku 1968*

2.3.6 *Nejvýznamnější pořady Redakce mezinárodního života*

2.3.7 *Dopisové ohlasy na vysílání RMŽ v letech 1960–1969*

3. NÁSLEDKY PRAŽSKÉHO JARA

3.1 SRPEN 1968 V ČESKOSLOVENSKÉM ROZHLASE

3.2 SITUACE V ČESKOSLOVENSKÉM ROZHLASE PO SRPNU 1968

3.2.1 *Prověrky v Československém rozhlase*

4. REDAKCE MEZINÁRODNÍHO ŽIVOTA V DOBĚ NORMALIZACE

4.1 POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE

4.1.1 *70. léta – počátek normalizace*

4.1.2 *80. léta – přestavba socialismu, tzv. perestrojka*

4.2 ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V DOBĚ NORMALIZACE

4.2.1 *Redakce mezinárodního života*

4.2.2 *Činnost vybraných publicistů Redakce mezinárodního života v době normalizace*

ZÁVĚR

SUMMARY

POUŽITÁ LITERATURA

SEZNAM ZKRATEK

SEZNAM PŘÍLOH

Úvod

V šedesátých letech byl Československý rozhlas významnou politickou a kulturní institucí. Své redakce měl ve všech krajských a mnoha okresních městech tehdejšího Československa. Skutečnost, že bylo v zemi více než sedm milionů rozhlasových příjemců, svědčí o tom, že byl součástí života občanů a že si svůj význam uchoval i v době rozmachu dalšího fenoménu doby – televize.¹ Cenzurní opatření stále existovala, ale počet zakázaných témat klesal a přestupky byly řešeny mírnějšími postihy. Pozvolná liberalizace poměrů se v průběhu 60. let projevila i v programové nabídce rozhlasu a v jeho celkovém ladění. Velký prostor dostaly zpravodajské a publicistické pořady. Posлуhači s velkou odezvou přijali kritičtější a otevřenější tón, s nímž se mohli v publicistice setkat, větší objem živého vysílání i aktuálnější a živější pojetí zpravodajství, což umožnilo zavedení moderní techniky, například využívání kvalitnějších reportážních magnetofonů. Změna v celkovém ladění se projevila kupříkladu v ústupu od oficiálnosti a nově prosazovaném důrazu na přirozený, civilní projev.² Roky 1959–1968 jsou do dnes považovány za zlaté období Československého rozhlasu. Zformovala se tu nová generace novinářů, která se snažila navázat na nejlepší tradice rozhlasového vysílání.

Od zahájení pravidelného rozhlasového vysílání v roce 1923 až do konce druhé světové války byla příprava rozhlasového zpravodajství, včetně zpráv ze zahraničí, výhradně v kompetenci ČTK. Československý rozhlas žádnou zpravodajskou redakci neměl, nebylo zapotřebí ani vlastních zahraničních zpravodajů. Na podzim roku 1945 vznikla zásluhou novináře Jiřího Hronka historicky první zpravodajská redakce ČsRo – redakce *Rozhlasových novin*, která začala pro své relace zpracovávat rovněž zprávy ze zahraničí.

Vnitřní reorganizace rozhlasu v roce 1952, jež proběhla podle sovětského modelu, znamenala největší zásah do jeho struktury v celé dosavadní historii. Změna s sebou přinesla také vznik samostatné redakce zabývající se výhradně informacemi ze zahraničí, a to Redakce mezinárodního života³, která se stala součástí publicistické části Hlavní redakce politického vysílání (HRPV). V roce 1962, po další reorganizaci rozhlasové instituce,⁴ byla Redakce mezinárodního života (RMŽ) ustavena jako součást Hlavní redakce zpravodajství (HRZ) a na její dílčí redakce⁵ se nejvíce soustředily požadavky propagandistické práce. Jedním z hlavních úkolů Redakce mezinárodního života bylo přiblížit posluchačům problémy současného světa, život v cizích zemích, a učinit to formou živou a současně politicky účinnou. Rubrika měla v rozhlase svým způsobem výsadní postavení. Její členové byli ostatními zaměstnanci rozhlasu považováni za jazykově vybavené, nadané a vzdělané profesionály a svým způsobem za elitní klub. V době izolace občanů od života a dění v ostatních státech se zahraniční korespondenti prostřednictvím pracovních pobytů dozvídali, jak se domácí propaganda rozchází se skutečným stavem věcí.

Pro Redakci mezinárodního života byl důležitou skutečností příchod novináře Milana Weinerja do jejího vedení v roce 1963. Ondřej Neff o něm v osobním rozhovoru řekl: „Byla to obrovská, fascinující figura.“⁶ Weiner setrval v redakci do roku 1968, kdy vážně onemocněl. Věděl, že nastoupil do společenství kvalifikovaných, pracovitých sólistů a mladých individualit, a byl pevně odhodlán vytvořit z nich jedinečný kolektiv. Tento záměr se mu podařilo naplnit. V jeho týmu pracovali např. Luboš Dobrovský, Jiří Dienstbier, Karel Jezdinský, Karel Kyncl, Jan Petránek a Věra Šťovíčková. Především díky Milanu Weinerovi nabyla redakce na významu a stala se z ní nejodvážnější redakce politického vysílání.⁷ Weiner byl fenoménem události roku 1968 a podle pamětníků patřil k nejpозoruhodnějším postavám v celém rozhlase. Je mu připisována zásluha o možnost využívání zahraničních agentur AFP a Reuters. Byl autorem a organizátorem rozhlasových pořadů s velkým posluchačským a politickým ohlasem (*Písničky s telefonem, Svět dnes večer, nedělní zahraničněpolitické komentáře*).⁸

Činnost Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v 60. letech nebyla dosud historicky zpracována. Memoárová literatura je zaměřena především na činnost rozhlasu v srpnu 1968. Širší práce, které se zabývají činností RMŽ v daném období, řeší kladené otázky jen v obecné rovině. Dlouholetým členem redakce byl novinář Jan Petránek. Bakalářskou práci *Jan Petránek – rozhlasový publicista*, kterou jsem zpracovala s přihlédnutím k jeho práci zahraničního zpravodaje Československého rozhlasu, resp. Redakce mezinárodního života v letech 1961–1968, jsem obhájila v roce 2010. V magisterské diplomové práci⁹ o Redakci mezinárodního života v rozmezí let 1966–1969 popisují novinářské osobnosti (šéfredaktory a zahraniční korespondenty), které v redakci v daném období pracovaly. V textu jsem zaznamenala, co předcházelo v rozhlasové historii vzniku RMŽ. Tato rigorózní práce oproti tomu popisuje společenskou situaci v tehdejší Československu a poměry v ČsRo v době

počátků Redakce mezinárodního života, podrobně se věnuje novinářům a šéfredaktorům, kteří v padesátých a šedesátých letech v redakci pracovali, a pořadům, které díky nim vznikaly. Zvláštní kapitola je věnována osobnosti šéfredaktora Milana Weinera. Text je zaměřen rovněž na situaci po lednu 1968, srpnovou okupaci a činnost novinářů v době normalizace, tedy po jejich propuštění z rozhlasu.

Důležitými prameny pro mou stať byly interní dobové dokumenty soustředěné v Archivu Českého rozhlasu (A ČRo),¹⁰ dále historické monografie a odborná literatura z oblastí rozhlasové žurnalistiky z knihovny Českého rozhlasu i Národní knihovny ČR a zvukové záznamy z Archivu Českého rozhlasu. Práce s rozhlasovými archivními záznamy nebyla jednoduchá, jelikož mnoho zvukových nahrávek bylo z archivu v období normalizace odstraněno. Zásadním zdrojem pro mne ovšem byly výsledky orální historie, tedy výzkumné metody vystavěné na osobních rozhovorech s pamětníky. Podkladem pro studium tohoto výzkumného postupu se stala monografie *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin* autora Miroslava Vaňka, která vznikla v Centru orální historie, jež je součástí Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. S Miroslavem Vaňkem jsem se také osobně setkala, a to především proto, abych si ujasnila některá fakta, jež popisuje ve své knize.

Práci jsem rozdělila na úvod, čtyři hlavní tematické celky a závěr. Tematické části jsem seřadila chronologicky tak, aby na sebe přehledně navazovaly. V úvodu vysvětluji osobní motivaci k volbě tématu a prezentuji chronologické rozdělení textu. V první kapitole popisuji situaci v Československém rozhlase a práci Redakce mezinárodního života v 50. letech. Zmíněny jsou rovněž organizační změny, které v rozhlase proběhly v roce 1952. Druhá kapitola chronologicky navazuje na první a zabývá se podrobně činností RMŽ v 60. letech. Zlomový mezník v životě Redakce mezinárodního života v období tzv. pražského jara i srpna 1968 je zpracován ve třetí části. Ve čtvrté kapitole se zabývám aktivitami ČsRo a činností vybraných publicistů v období normalizace. Závěrečné odstavce obsahují shrnutí a celkové hodnocení. Pro snazší pochopení historických souvislostí předkládám v úvodu každé tematické části krátký exkurz do politické a společenské situace v daném období a popisují celkovou situaci v Československém rozhlase. Při psaní jsem se snažila dodržet obsahovou strukturu výchozích tezí.

1. Redakce mezinárodního života v 50. letech

Abychom mohli podrobně popsat činnost Redakce mezinárodního života v 60. letech, je zapotřebí nejprve stručně charakterizovat její aktivity v letech padesátých. Věra Štovičková-Heroldová k tomu ve svém příspěvku na semináři Sdružení pro rozhlasovou tvorbu v dubnu 1999 řekla: „*Ačkolí mně jako téma byla zadána zahraniční redakce v šedesátých letech, musím začít lety padesátými, neboť bez nich by šedesátých let nebylo zapotřebí.*“¹¹

1.1 Politická a společenská situace v 50. letech

V Komunistické straně Československa (KSČ) se v padesátých letech šířilo ovzduší vzájemné nedůvěry a strach z tzv. vnitřního nepřítele. Strana se obávala ztráty mocenského postavení, jež získala po únoru 1948. Současně s očistou a umlčováním nesouhlasných a nepřátelských názorů probíhalo úsilí o vytvoření jediného informačního monopolu komunistické strany a o izolaci země od informací, názorů a ideologií, které by byly v rozporu s oficiálními stanovisky.¹² KSČ zahájila v období 50. let úplné přebudování společenského pořádku, přičemž jí za vzor sloužil sovětský model ekonomického a politického řízení. Změny zasáhly všechny oblasti života společnosti – její ekonomické chování, politické rozhodování, kulturní produkci, oblast sociálního kontaktu lidí a jejich životního stylu. Podstatným rysem změn byla snaha o co největší míru centralizace řízení společnosti, a to včetně centralizovaného plánování průmyslové a zemědělské produkce, a současně snaha o co největší míru kontroly a využívání kulturní a ideové sféry (od školství přes média po umění) ve prospěch formování nového pořádku s maximální jednotností jako jasně deklarovaným cílem, jehož organizačním a mocenským nosníkem byla ústavně garantovaná „vedoucí úloha strany“.¹³

V první etapě poučovacího vývoje se změny soustředily na uskutečnění kroků, které měly zajistit bezpečné vládnutí nově ustavené moci reprezentované KSČ. Akční výbory zakládáné v továrnách, úřadech, ve školách a dalších institucích začaly prověřovat jednotlivé zaměstnance z hlediska jejich vztahu k probíhajícím politickým změnám a snažily se zbavovat těch, kteří tyto změny nepodporovali. Měřítkem politické spolehlivosti byl pozitivní vztah k Sovětskému svazu, loajalita ke KSČ a angažovanost ve prospěch probíhajících společenských změn.¹⁴

1.1.1 Cenzura v 50. letech

S nastolením komunismu po únoru 1948 byl spjat nástup cenzury. Zpočátku ji prováděly komunistické instituce, a to zejména Kulturní rada a Lektorská rada ÚV KSČ, tiskový odbor ÚV, odbor vydavatelský a odbor umění, jako součást nového oddělení škol, vědy a umění. Tiskový odbor ÚV vydával závazné směrnice, odpovědnost za obsah mediálních sdělení však měli vedoucí pracovníci redakcí.¹⁵

V roce 1953 vznikla tajným vládním usnesením¹⁶ specializovaná cenzurní instituce Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD).¹⁷ Tento státní úřad, který fungoval nejprve jako instituce vlády a záhy přešel do kompetence ministerstva vnitra, kontroloval více než 13 let bez zákonného podkladu veškeré mediální výstupy.¹⁸ Statut HSTD formuloval při kontrole médií dva úkoly: ochranu státního tajemství a ochranu obecného zájmu. Přestože byla cenzurní opatření vypracována s důslednou pečlivostí a byla úzkostlivě dodržována, jejich urputnost příležitostně polevovala a v některých případech se rozhlasovým novinářům dařilo nacházet v byrokratickém systému slabá místa. Pro zajímavost uvádím zkušenost Věry Štovičkové-Heroldové, kterou připomněla v osobním rozhovoru: „V jistém období se všechno v redakci podrobilo sovětskému vzoru, a to včetně vysílání zpráv, reportáží a rozhovorů. Natočené materiály bylo třeba nejprve přepsat, aby mohly být před zveřejněním zkontrolovány cenzorem. Každý vyhotovený text se vkládal do desek, říkalo se jim po ruském vzoru papky (četlo se s výrazným přízvukem na první slabice). Jedna každá zpráva dostala razítko REVIDOVAL, REDIGOVAL a odpovědné osoby se musely vedle příslušného razítka po přečtení a schválení podepsat. Pak byly desky dopraveny pracovníkům Hlavní správy tiskového dohledu ke kontrole. No, a když konečně papky doputovaly do hlasatelny, tak to bylo včera, víte?“¹⁹ Tolik ze vzpomínek Věry Štovičkové-Heroldové na postupy cenzorů v tehdejší Československé rozhlasové službě. Cenzurní praktiky jsou rovněž popsány v knize rozhlasového novináře Slávy Volného *Kvadratura času: „Že zavládl nějaký ostřejší režim, jsem poznal i ve styku s našimi koniáškami, jak jsme říkali pracovníkům Hlavní správy tiskového dozoru, tedy HSTD, neboli bez příkras cenzury. Za ta léta spolupráce jsme si na sebe zvykli a měli jsme docela přátelský vztah. Často, když jsem dopsal komentář na poslední chvíli a byl jsem v časové tísní, neboť na mne ve studiu již čekal režisér, zašel jsem osobně do jejich kukaně ve druhém poschodí, kde sídlili, a dali mi na skript razítko, bez kterého nesmělo jít nic na vzduch, jen tak na čestné slovo a ujištění, že tam není nic závažného. Teď už ne. Bedlivě četli slovo za slovem, byli opět bdělí a ostražití.“*^{20, 21}

1.2 Československý rozhlas v 50. letech

Rozhlasová žurnalistika se v 50. letech orientovala na budovatelské úkoly a na pokračující obnovu poválečného hospodářství. Rozhodnutím stranických orgánů byly odvysílány zvukové záznamy z politických procesů, které probíhaly v letech 1950–1952.²²

Mezi lety 1948 a 1951 odešla z Československého rozhlasu celá generace zkušených pracovníků, kteří se od počátku podíleli na jeho budování. Komunistická strana, i když si jako jediná z poválečných stran uvědomovala význam propagandy, neměla dostatek spolehlivých a prověřených předválečných novinářů, aby jimi personální požadavky rozhlasu uspokojila.²³ Jelikož za velké množství výpovědí nemohla zajistit náhradu, vsadila na revoluční mládež, které vynesla vlna osvobození.²⁴ Novinářka Věra Štovičková-Heroldová na to ve své knize vzpomíná: „Odešla skutečná elita rozhlasu, lidé, kteří rozhlas opravdu uměli dělat, ale po únorovém nástupu komunistických kádru novému vedení vadili, protože „měli zkušenosti s jinou dobou“. A tyto odcházející bylo třeba nahradit větším množstvím mládeže, která nebude zmítána pochybnostmi, protože nemá vůbec žádné zkušenosti, tím méně s jinou dobou; a tak tu práci, kterou by pořídil jeden zkušený redaktor, prostě udělají tři tyto nedovzdělané „děti“. Tehdy nešlo o to vychovat z nás vzdělané novináře, ale o to, abychom plnili úkoly – a plnili je v intencích doby.“²⁵ Mladí redaktoři zpočátku pracovali v oddělení tzv. zpravodajské směny,²⁶ které připravovalo pravidelné zpravodajství. Tam byli posíláni z redakcí, jejichž kmenovými členy byli.

V roce 1951 přišli do rozhlasu rovněž první absolventi Ústřední dělnické školy ČsRo, která sídlila v Bílých Poličanech ve východních Čechách.²⁷ Většina účastníků desetiměsíčního kurzu nastupovala do rozhlasu na vedoucí místa. Nešlo však o dělnické dopisovatele nebo začínající básníky. Jednalo se o absolventy, kteří většinou nikdy o novinářství neuvažovali a po redaktorských místech netoužili. Převážně to byli vyučení dělníci ze závodů, kteří odcházeli na místa, kam byli stranickým vedením posláni. Později pak často v sobě nesli pocit lidí, kteří na své pracovní úkoly nestačili. Jen někteří z nich dosáhli úspěchu v novinářské práci.²⁸

V roce 1952 došlo k zásadním změnám ve vnitřním uspořádání rozhlasu podle sovětského vzoru. Jejich hlavním cílem bylo zajistit, aby pořady vyhovovaly potřebám režimu.²⁹ V souvislosti s proměnou ČsRo vznikl Československý rozhlasový výbor, do jehož čela byl jmenován ministr informací Václav Kopecký. Jeho jmenování mělo spíše formální charakter, jelikož výkonné funkce byly svěřeny náměstkům. Prvním byl Jozef Vrabc, kterému byl současně ponechán titul oblastního ředitele ČsRo na Slovensku. Další trojice náměstků byla vyslána z Moskvy,³⁰ aby i v Praze zajistila sovětskou linii. Byli to JUDr. Josef Urban, Aleš Suchý a Jaromír Hřebík. Byli sice jmenování ještě další náměstkové a členové rozhlasového výboru, většinou z řad hudebních skladatelů (např. Jiří Pauer) nebo spisovatelů (např. Josef Věromír Pleva), ti ale neměli na řízení rozhlasu téměř žádný vliv. Miloslav Pátek o tom napsal: „V přeměně rozhlasové žurnalistiky na sovětskou bezvýraznost, suchost a podřízenost demagogické propagandy stranických orgánů měl rozhodující slovo náměstek Jaromír Hřebík. Náměstkem ředitele rozhlasu se stal ve svých třiceti letech a dělal dojem pravého „sovětského člověka“. Robustní, se sklonem k tloušťce, na první pohled ruský medvěd, který nemá rád nepřijemnosti, problémy a nerad je řeší. Klid, pohoda, dobré jídlo a pití, to mu vyhovovalo. Sovětskou linii držel pevně, často opakované heslo Sovětský svaz náš vzor převedl na heslo Sovětský rozhlas náš vzor. (...). Zavedl tzv. papky, což byly byrokratické průvodní listy ke každému příspěvku a zprávám a ještě celou řadu dalších nesmyslných rozhodnutí.“³¹

Vládním usnesením č. 807 z 30. září 1959 O změnách v organizaci rozhlasu a televize byl zrušen Československý výbor pro rozhlas a televizi (ČVRT) a obdobně i Slovenský výbor pre rozhlas a televíziu. Československý rozhlas i Československá televize (ČsT) se staly samostatnými ústředními organizacemi a rozpočtovými jednotkami. Právní úprava ČsRo byla stanovena nařízením vlády č. 63/1959 Sb.^{32, 33} Od tohoto opatření podléhal rozhlas přímému řízení, vlivu a kontrole Ústředního výboru KSČ. Vedoucí úloha strany a princip stranického řízení spočívaly v přímém řízení ústředního ředitele ČsRo orgány ÚV KSČ. Jiří Hubička k tomu ve svém článku v odborném periodiku *Svět rozhlasu* napsal: „Svěření rozhlasu a televize pod přímou správu ÚV KSČ bylo motivováno především snahou upevnit služební postavení nejmocnějších médií ve vztahu k oficiální moci. Nejvyšší straníční představitelé si v souvislosti s nepokoji v Maďarsku v roce 1956 uvědomili nebezpečí, které se začalo v tuto chvíli sice rýsovat, které však bylo z jejich hlediska reálné.“³⁴

1.3 Redakce mezinárodního života v 50. letech

Od svého vzniku až do konce druhé světové války neměl ČsRo žádné vlastní zahraniční zpravodaje, jelikož práva zpravodajství pro rozhlasové vysílání byla výhradně v kompetenci ČTK.

Základ rozhlasového zpravodajství položil v květnu 1945 zkušený rozhlasový novinář František Kamil Zeman³⁵. Dr. Rostislav Běhal ve své monografii píše: „V roce 1945 využil rozhlas jeho improvizčních schopností a pracovitosti k zorganizování rozsáhlé služby pro navrátilce z koncentračních táborů, z totálního nasazení, vystěhovalců, ad., kteří hledali své příbuzné a mnohdy i domovy. Zeman vykonával tuto službu s obrovskou iniciativou a projevil při ní tak velké organizační schopnosti a přinesl tolik lidskosti do svého rozhlasového projevu, že se stal v té době nejoblíbenější rozhlasovou osobností. Po příchodu Jiřího Hronka do funkce šéfredaktora zpravodajství hrozilo, že se tyto dvě novinářské osobnosti střetnou. Vedení rozhlasu tuto hrozbu odvrátilo oddělením tzv. zvláštních služeb (např. osidlování pohraničí, pomoc rozbíhajícího se průmyslu, poradenství apod.) od zpravodajství a jmenoval F. K. Zemana jejich vedoucím a šéfredaktorem.“³⁶

Na podzim 1945 zásluhou Jiřího Hronka, který se zasadil o vznik historicky první zpravodajské redakce Československého rozhlasu, pak vznikla redakce *Rozhlasových novin*, která zpracovávala informace ze zahraničí jako součást svých relací. Po únoru 1948 pak nastalo období tvrdé represe. Rozhlas předal svou skromnou síť zahraničních zpravodajů Československé tiskové kanceláři.^{37, 38} Stalo se tak po nástupu Marie Koťátkové³⁹ do funkce vedoucí redakce *Rozhlasových novin*. Tato žena viděla v Sovětském svazu velký vzor. Byla přesvědčena, že rozhlas vlastní zpravodaje nepotřebuje a za účinnější považovala překlady sovětských textů. Miloslav Pátek k tomu ve své stati napsal: „Marie Koťátková došla k názoru, že rozhlas nepotřebuje svoje vlastní zpravodaje a s klidným svědomím je předala ČTK (měli sice pracovat jak pro ČTK, tak i pro rozhlas, ale to se nedodržovalo).“⁴⁰

Vnitřní reorganizace rozhlasu v roce 1952⁴¹ znamenala největší zásah do jeho organizační struktury v celé dosavadní historii.⁴² Změna přinesla také vznik samostatné redakce zabývající se výhradně informacemi ze zahraničí, a to Redakce mezinárodního života (RMŽ),⁴³ která byla součástí publicistické redakce Hlavní redakce politického vysílání (HRPV).^{44, 45}

V důsledku opatření šéfredaktorky redakce *Rozhlasových novin* Marie Koťátkové a převedení zahraničních zpravodajů do kompetence ČTK po únoru 1948 trpěla zahraniční redakce zpočátku velmi omezeným stykem se světem. V této době cestovali novináři ČsRo do zahraničí jen výjimečně, příspěvky do *Rozhlasových novin* byly psány převážně na základě informací převzatých ze zahraničního tisku, většinou sovětského. Dalším způsobem získávání zpráv ze zahraničí byly rozhovory s lidmi, kterým byly cesty do ciziny povoleny. Věra Štovičková-Heroldová na to ve své knize vzpomíná: „Rozhlas v první fázi vlastní korespondenty v cizině neměl, a tak jsme alespoň před mikrofonem zpovídali každého, kdo směl z republiky vystrčit nos. Kromě vyvolených umělců to byli hlavně sportovci. Vzpomínám na fotbalovou jedenáctku, která sehrála zápas v Albánii. Jela jsem na letiště, abych mladé muže rovnou odchytila. Představovala jsem si besedu s nimi jako neškodný koktejl – trochu romantiky, hory hned za městem, ški-petářské tradice a něco budovatelských úspěchů, aby to prošlo. Kluci pozvání ochotně přijali, ale u mikrofonu se ukázalo, že jim albánští hostitelé, ještě mnohem bdělejší než u nás, ukázali všehovšudy pouze hotel a stadion. Pro jistotu je nezavedli ani na hlavní náměstí. Kluci mi nabídli kromě stadionu pro útěchu ještě letiště, ale to bylo na seznamu zakázaných slov zase u nás.“⁴⁶

1.3.1 Zahraniční zpravodajové

Pouze Miroslav Čapek měl za sebou dvouletou praxi ze zpravodajského pobytu v Bělehradě.⁴⁷ Prvním zahraničním korespondentem padesátých let se stal v roce 1955 Květoslav Faix, a to ve východním Berlíně. Věra Štovičková-Heroldová vycestovala ve stejném roce do Varšavy, aby odtud zpravodajsky informovala o podpisu Varšavské smlouvy.⁴⁸ Jako další zahraniční korespondent odjížděl do Budapešti v roce 1956 Ladislav Porjes. V Moskvě bylo zpravodajské místo obsazeno po XX. sjezdu KSSS⁴⁹ Jiřím Brunnerem. V roce 1957 byla překonána dlouholetá mezinárodní izolace, když mantinely sovětského bloku překročili tři noví zahraniční dopisovatelé. Dušan Ruppeldt odjel do Indie, Jan Vinař do Číny a Ludvík Čermák⁵⁰ do Spojených států. Miloslav Panchártek byl později zpravodajem v Bělehradě (1958–1961) a poté v Londýně, Ladislav Porjes v Budapešti (1956–1959), Dušan Ruppeldt v Indii (1957–1961).

2. Redakce mezinárodního života v 60. letech

2.1 Politická a společenská situace v 60. letech

Ústavou z roku 1960 byl završen proces označovaný jako vítězství socialismu a KSČ měla tímto nástrojem svou vedoucí úlohu potvrzenou. Změnil se název republiky – z původního Československá republika (ČSR) na Československá socialistická republika (ČSSR). V šedesátých letech docházelo k liberalizaci režimu, která se odrážela především v počtu udělených amnestií a rehabilitací politických vězňů. Reformy vzešly z řad proreformních komunistů, kteří se nebáli otevřeně vyjadřovat své názory. Na IV. sjezdu Svazu spisovatelů, který se konal ve dnech 27.–29. června 1967, došlo k dosud největšímu střetu mezi zastánci a odpůrci reformem. Spisovatelé vědomě riskovali konflikt s mocí, volali po „evropském kontextu“ a po návratu do kulturně-civilizační sféry odpovídající historii a tradicím českého národa.⁵¹ Pro některé mělo vystoupení následek v podobě vyloučení z KSČ.⁵²

Politickým změnám roku 1968 předcházela jednání Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ) v prosinci 1967. Na ně navázali politici plenárním zasedáním 3. ledna 1968. V komunistické straně pak nastaly personální změny a do funkcí nastoupili noví lidé. Dne 5. ledna byl zvolen novým prvním tajemníkem strany Alexander Dubček.⁵³ Byl to zásadní přelom, jelikož tím byly rozděleny funkce prezidenta a prvního tajemníka ÚV KSČ; obě doposud zastával Antonín Novotný.^{54, 55} Prezident Novotný odstoupil 22. března a 30. března zvolilo Národní shromáždění novým prezidentem generála Ludvíka Svobodu.^{56, 57} Poté započaly rehabilitace osob, které byly postiženy nezákonnými procesy v předchozích letech. V dubnu pak poslanci projednali a přijali tzv. Akční program,⁵⁸ který měl vést k demokratizaci socialistického režimu a zároveň ke konci stalinismu.⁵⁹ Hovoříme o době tzv. pražského jara 1968.

Pražské jaro byl trojitý proces: sebetransformace mocenské sféry, sociální hnutí usilující o demokratizaci a modernizaci společnosti a hnutí za národní emancipaci Slováků.⁶⁰ Na počátku jara roku 1968 se sice režim výrazně uvolňoval, ale komunistická strana se stále snažila kontrolovat veškerá média a omezit přístup k informacím, které nesvědčily v její prospěch. Dne 26. června 1968 Parlament schválil novelu tiskového zákona, jímž byla zrušena cenzura (viz kap. 2.1.1). Následujícího dne byl v *Literárních listech* a několika denících zveřejněn manifest známý jako *Dva tisíce slov* (plným názvem *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem*), který shrnoval myšlenky pražského jara. Jeho autorem je spisovatel Ludvík Vaculík. Provolání, vedle kritického pohledu na minulost, vyznívalo jako výzva k nápravě; rozbouřilo a zdramatizovalo politický život v zemi.⁶¹

2.1.1 Cenzura v 60. letech

V první polovině 60. let se politická situace částečně uvolnila a poměry v zemi se liberalizovaly. V této souvislosti především spisovatelé a novináři usilovali o omezení či úplné zrušení cenzury. Tento požadavek se stal jedním ze stěžejních bodů obrodného procesu 60. let.⁶²

V roce 1966 komunistický režim zformuloval a schválil komplexní tiskový zákon č. 81/1966 Sb. *O periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích* a cenzurní úřad dostal nové jméno. Zanikla tedy HSTD a její funkci převzala Ústřední publikační správa. Poprvé od roku 1948 dala právní norma cenzuře pevné místo v československém právním řádu.⁶³ Nový statut a transparentnost cenzury znejistěla a počet cenzurních zásahů mezi lety 1965–1967 významně poklesl.⁶⁴ Navíc proti minulosti došlo k významnému posunu: proti rozhodnutí úřadu bylo možné se odvolat. I přes tyto částečné kompromisy byly cenzurní zásahy časté a tvořily hlavní předmět sporů mezi představiteli moci a kultury či sdělovacích prostředků. Hovoříme o tzv. cenzurní válce, která měla různé formy a intenzitu.⁶⁵ Cenzura byla legalizována a na dalších více než 30 let se stala základním prvkem československé mediální legislativy.

Navzdory opakovaným snahám vedení KSČ omezit tiskovou svobodu vyvrcholil nový přístup ke kontrole a řízení médií 26. června 1968, kdy Národní shromáždění přijalo zákon č. 84/1968 Sb., který novelizoval zákon č. 81/1966 Sb., a vyhlásil: „Cenzura je nepřijatelná. Cenzurou se rozumějí jakékoli zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky. Tím není dotčena pravomoc prokurátora a soudu.“ Tato několikaslovná novela zrušila cenzuru. Již dříve vláda nařízením č. 69 z 13. června 1968 zrušila statut Ústřední publikační správy, a tím tato instituce v podstatě zanikla.^{66, 67} Důležité bylo rovněž rozhodnutí zrušit omezení množství přidělovaného papíru pro jednotlivá vydavatelství, takže deníky již neměly stanovenou maximální výši svého nákladu.⁶⁸

Zrušení cenzury dovedlo KSČ v létě 1968 do situace, kdy v případě řízení médií ztratila svou ústavně ukotvenou vedoucí úlohu. Tento stav ale netrval dlouho. Vláda usnesením č. 292 obnovila 30. srpna 1968 cenzurní instituci a založila Úřad pro tisk a informace (ÚTI). Nový vztah moci a médií upravil 13. září 1968 zákon č. 127/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a dalších hromadných informačních prostředků. Zákon znovu umožnil cenzuru, upřesnil smysl existence ÚTI a na Slovensku Slovenského úřadu pre tlač a informácie (SÚTI).

Od 1. ledna 1969 vstoupil v platnost Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, a byl ustaven systém dvou národních cenzurních úřadů, zastřešených Federálním výborem pro tisk a informace (FVTI).⁶⁹ Dosavadní ÚTI byl přeorganizován v úřad příslušný České socialistické republice a přejmenován na Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI), na Slovensku nadále působil již dříve ustavený SÚTI.⁷⁰

2.2 Československý rozhlas v 60. letech

Rozmezí let 1959–1968 je považováno za období renesance rozhlasu.⁷¹ Posluchači vědně přijímali otevřenější a kritičtější příspěvky, větší objem živého vysílání i aktuální zpravodajství. Změna v celkovém pojetí se projevila rovněž v ústupu oficiálnosti a v důrazu na přirozený projev.⁷² Jarmila Votavová o práci rozhlasu v šedesátých letech ve svém odborném pojednání napsala: „*Intelektuální špička veřejnosti byla vyhraněná. Stačilo jí jen dát prostor, přitáhnout ji k mikrofonu. Jenomže než se taková špička vytvoří, to trvá dlouho. Šedesátá léta byla jednodušší v tom, že řečiště toho proudu bylo jasnější než později na začátku let devadesátých. Především odklon od stmulého modelu byl jednotícím rysem šedesátých let. A tak jako neurčovala směr cesty slavná kamenná divadla, ale malé scény s rošťáckými popěvkami, vtipnými a vkusnými písničkami, tak také v rozhlase vanul svěží vítr z těch rubrik a redakcí, které se dovedly obklopit těmi nejlepšími básníky, spisovateli, písničkáři, textaři, neposlušnými, přemýšlivými filozofy a vědci.*“⁷³

Hlavní redakce politického vysílání (HRPV) se od 1. července 1962 reorganizovala a vznikly dva útvary: Hlavní redakce zpravodajství (HRZ) a Hlavní redakce politického vysílání.^{74, 75} Tím se Hlavní redakce zpravodajství osamostatnila a byly na ni soustředěny požadavky ideově-politického působení na posluchače. Zásadním pořadem HRZ byly *Rozhlasové noviny*, které obsahovaly v první části aktuální zpravodajství (ekonomické, kulturní, zahraničně-politické a sportovní), ve druhé pak obsáhlejší příspěvky ve formě črt, poznámek a fejetonů, což se mělo posléze proměnit v pravidelný vnitropolitický komentář. Ten se ovšem dlouho nedařilo vytvářet, neboť na rozdíl od zahraničněpolitických komentářů, například v pořadech *Svět dnes večer*⁷⁶, chyběli erudovaní autoři.⁷⁷

V období 60. let vznikly také pořady, které dosáhly značné popularity a obliby, v rozhlasovém vysílání se udržely i v 70. a 80. letech. Šlo například o pořady pro mladé posluchače *Mikroforum* (1965, denní dvouhodinové vysílání – reportáže, populární hudba, rozhovor s hostem odpovídajícím na telefonické dotazy) a *Meteor* (1962, magazín vědy a techniky pro mládež) nebo o zábavní pořad *Kolotoč* (1963). V roce 1966 zahájili Jiří Šebánek a Zdeněk Svěrák vysílání *Vinárny U Pavouka* (do roku 1969), kde se zrodila fiktivní postava Járy Cimrmana. Rozhlas byl v 60. letech rovněž nejvýznamnějším zdrojem populární hudby a měl značný vliv na hudební vkus.⁷⁸ O vysoké úrovni rozhlasového vysílání v 60. letech svědčí rovněž řada ocenění na zahraničních festivalech rozhlasové tvorby, kterou získaly hry vyrobené autory Československého rozhlasu.⁷⁹

Přes nesporně plodné tvůrčí období rozhlasových pracovníků se ČsRo potýkal se závažnými technickými nedostatky. S výjimkou krajských studií v Plzni a Banské Bystrici byly všechny rozhlasové provozy umístěny v objektech, které svému účelu nevyhovovaly. Vznikly totiž postupnými adaptacemi budov, jež původně sloužily k jiným účelům. Ústřední studio Praha bylo umístěno na osmi místech, vlastní provoz byl rozdělen do třech objektů, z nichž v podstatě žádný nebyl postaven pro rozhlasové účely. Budova na Vinohradech byla v minulosti určena poštovnímu ředitelství, v karlínské nemovitosti původně sídlil Národní dům a dalším objektem v Praze 2 byla původně obytná vila. Prudký vzestup nároků na kvalitu rozhlasového vysílání způsobil, že rozhlasová studia přestala vyhovovat svému účelu. Studiové prostory byly malé, velmi špatně akusticky izolované a nedostatečně větrané.⁸⁰

Tabulka 1 Redakce Československého rozhlasu a jejich rubriky v letech 1965 a 1966

HLAVNÍ REDAKCE POLITICKÉHO VYSÍLÁNÍ	HLAVNÍ REDAKCE ZPRAVODAJSTVÍ	HLAVNÍ REDAKCE PRO DĚTI A MLÁDEŽ	HLAVNÍ REDAKCE LITERÁRNĚDRAMATICKÁ
1. Vnitropolitická rubrika	1. Mezinárodní rubrika Redakce mezinárodního života (RMŽ)	1. Pionýrská jitřenka	1. Literární redakce
2. Propaganda	2. Sportovní rubrika	2. Literární redakce	2. Redakce AZ
3. Věda a technika	3. Hlavní redakce zpravodajství	3. Hudební redakce	3. Redakce humoru a satiry
4. Zrcadlo kultury		4. Věda a technika	4. Rozhlasové hry
5. Zemědělská rubrika		5. Mládežnická redakce	
6. Průmyslová rubrika		6. Armádní vysílání	
7. Hlavní redakce politického vysílání		7. Hlavní redakce pro děti a mládež	

Zdroj: Archiv ČRo

Ředitelé Československého rozhlasu

Ústředním ředitelem ČsRo se stal 1. února 1959 Karel Hoffmann (podrobně o jeho osobnosti viz níže), kterého na návrh ÚV KSČ jmenoval do funkce tehdejší předseda vlády Viliam Široký. Od 25. ledna 1967 byl nástupcem Karla Hoffmanna Miloš Marko.⁸¹ Po jeho odvolání 25. července 1968 nastoupil do funkce Zdeněk Hejzlar,⁸² který zde setrval do 30. září 1968.⁸³ Od tohoto data pak neměl rozhlas ústředního ředitele, a proto vládní zmocněnec pro ČsRo Odon

Závodsky^{84, 85} pověřil 29. prosince 1968 s účinností od 1. ledna 1969 prozatímním vedením dosavadního náměstka ústředního ředitele ČsRo Rostislava Běhala.^{86, 87} Dne 20. června 1969 byl do funkce ústředního ředitele jmenován Bohuslav Chňoupek,⁸⁸ kterého 8. září 1970 vystřídal Ján Riško,⁸⁹ jenž setrval ve funkci až do 30. června 1989. Pak ho nahradil Karel Kvapil^{90, 91}, který vykonával funkci ústředního ředitele ČsRo od 1. července 1989 do 3. prosince 1989.⁹²

Karel Hoffmann, ústřední ředitel Československého rozhlasu v letech 1959–1967

Karel Hoffmann⁹³ (1924) přešel do rozhlasu z ústředního sekretariátu KSČ, kde vykonával funkci vedoucího Odboru tisku, rozhlasu a televize. Skutečnost, že byl do úlohy ústředního ředitele rozhlasu v roce 1959 jmenován, svědčí o tom, že v jeho osobě shledávala vládnoucí politická strana zkušeného odborníka a současně stranicky spolehlivého člověka. Téměř celá 60. léta do velké míry určoval chod Československého rozhlasu a nelze mu upřít kladné skutečnosti, které se v období, kdy funkci vykonával, odehrály. Doktor Rostislav Běhal k tomu řekl: „Měl v sobě sice deseti lety vypěstovanou, hluboce vžitou kázeň vůči stranickému aparátu, ale byl inteligentní, pracovitý a měl nesmírnou ctižádost ukázat, jak se to dělá, aby rozhlas přeměnil v respektovaný, poslouchaný a účinný orgán strany.“⁹⁴ Ke svým podřízeným byl Hoffmann v jistém smyslu tolerantní, ale současně byl znám svým výrokem „Mýlit se, soudruzi, můžeme jenom se stranou!“⁹⁵ Po svém odchodu z rozhlasu, a zejména pak v době normalizace, se Hoffmann vypracoval do řady významných vládních a stranických funkcí, včetně ministra kultury a informací a ředitele Ústřední správy spojů (ÚSS). V srpnu 1968, kdy vedl ÚSS, vydal přímý pokyn ke zveřejnění tzv. zvacího prohlášení objasňujícího a ospravedlňujícího vojenskou intervenci, který zaměstnanci neuposlechli.⁹⁶

Současný pohled na osobnost Karla Hoffmanna je ovlivněn srpnovými událostmi 1968 a soudními procesy, které se v této souvislosti odehrály od poloviny 90. let do roku 2004. Hoffmann byl odsouzen za sabotáž na čtyři roky nepodmíněně. Pro více podrobností viz titul *Od mikrofonu k posluchačům*, část zpracovanou Milanem Ryklem.⁹⁷ Jiří Hubička ve své stati poznamenal: „Rykl ve své práci uznává, že Hoffmann měl pro řízení rozhlasu dobré předpoklady, ale svůj soud zavrhuje citátem Hoffmannových slov, jímž akcentuje především služebnost a podřízenost stranickému orgánu jako základní rys Hoffmannova stranického působení (...). Nikdo přirozeně nemůže tvrdit, že by Karel Hoffmann vystupoval v úloze ředitele rozhlasu jako nezávislá, svobodná osobnost. Do funkce šéfa tak významného sdělovacího prostředku by se ovšem po celá čtyři desetiletí po únoru 1948 člověk bez příslušnosti a loajality k vrcholným stranickým orgánům nikdy dostat nemohl.“⁹⁸

2.2.1 Monitor ČTK

Monitor byl tištěný, denně vydávaný bulletin, který obsahoval utajené informace o vývoji v Československu i ve světě. Jeho zpracování patřilo zpočátku do kompetence ČsRo.⁹⁹ Monitor převzala od rozhlasu Československá tisková kancelář k 1. lednu 1954.¹⁰⁰ Předáním Monitoru ČTK neztratil rozhlas jen nemovitosti, technické vybavení, zkušené kádry a finanční příjmy získané prodejem monitorovaného materiálu nerozhlasovým, celostátním orgánům a institucím. Ztratil především důležitý zpravodajský zdroj, kterým mohl bez prostředníků operativně zásobovat všechny zpravodajské úseky a současně vedení ČsRo. Monitor zahrnoval mimo jiné přepsané obsahy z českého a slovenského vysílání Rádia Svobodná Evropa.¹⁰¹ Také pro Jana Petránka byl Monitor zajímavou tiskovinou. Říká o něm: „Monitor ČTK – to byl doslova velký chameleon. Na bílých stránkách byly jen přísně tajné pokyny pro pány šéfredaktory. Pak byl červený monitor – červené stránky, informující všechny vyvolené o stranických a vládních akcích. Tady musím dodat to, co jsem vlastně dlouhé roky nevěděl nebo jsem to prostě nedomyslel. Monitor Četky dostávali všichni papalášové – ve vládě, na krajských i okresních národních výborech, na stranických sekretariátech, čili partaj se informovala na všech stupních. Rudé právo a další noviny ani nemusely číst. Všechno podstatné bylo na těch červených stránkách. Nu a pak tu byly modré stránky, které už byly i pro novináře-zpravodaje v redakcích. Ale JEN PRO INFORMACI! Aby se vědělo, co je kde vachrlatého u nás doma i ve světě – aby se to pak v oficiálním zpravodajství řeklo, když už to muselo být, dost kulantně. Modrý monitor, jeho modré stránky – to byl ústupek z kruté cenzury a z nezbytí. To už se psal rok 1956.“¹⁰²

V době, kdy byl Monitor v kompetenci ČsRo, sídlilo příslušné pracoviště v bubenečské vile, Slavíčkova 5, která byla vybavena 12 poslechovými pracovišti a americkými komunikačními přijímači zn. Hallicrafter s diktafony britské výroby, kontrolním pracovištěm techniky a vlastním anténním zařízením. Kromě toho mělo monitorovací středisko k dispozici poslechové technické zázemí v Drahelčicích u Prahy, které mělo přímé spojení s Bubenčí, kam byla dodávána zachycená modulace stanic, jež nebylo možno v Praze zachytit. Tímto způsobem mohl Monitor zpracovávat několik desítek (35–40) důležitých relací zahraničních rozhlasů denně a plnit i mimořádné operativní požadavky (několikadenní nepřetržité odposlechy, ilegální vysílače aj.). V dobách rozvinutého působení Monitoru byl jeho provoz v činnosti od 6.00 do 2.00 hod. po půlnoci, kdy šel denní bulletin do tisku. Tiskárna pracovala 24 hodin, protože vycházel před šestou hodinou ranní (za uplynulý den). Kromě toho dodával Monitor rozhlasové zpravodajství dvěma dálkopisy do hlavní budovy ČsRo na Vinohradech průběžně ve dne i v noci. Aktuální materiály rozvážel automobil ráno a odpoledne. Při tomto rozsahu činnosti zaměstnával Monitor v průměru 50–60 osob a v určitém období dosáhl stav 82 zaměstnanců.¹⁰³

V říjnu 1967 zvažovalo vedení rozhlasu zřízení a organizaci vlastního Monitoru, zcela nezávislého na ČTK. V první etapě měl sloužit výhradně interním potřebám rozhlasu. Jeho činnost měla vycházet z pravidelného poslechu zpravodajství, komentářů a přehledů tisku domácího vysílání těchto stanic:

Tabulka 2 Monitor – plán poslechu zahraničních rozhlasových stanic (1967)

Název rozhlasové stanice	Jazyk vysílání
Norddeutscher Rundfunk Hamburg	německy
Wien I	německy
BBC Home Service	anglicky
A. F. N., Mnichov (pro US armádu)	anglicky
Europe 1	francouzsky
Luxembourg	francouzsky
Voice of America	anglicky
Brazzaville	francouzsky
Káhira	anglicky, ev. arabsky
Buenos Aires	španělsky

Zdroj: Archiv ČRo

Podle předloženého návrhu by Monitor zpracovával odposlouchané relace již ve formě výběru, který by vznikl porovnáváním materiálů s agenturním zpravodajstvím a s jinými zpravodajskými zdroji ČsRo a který by byl ihned vyhodnocen, překládán a rozmnožován pro redakce domácího a zahraničního vysílání a pro další vybrané odběratele v rozhlasu. Později se o obnovení Monitoru jednalo v listopadu 1968, v návrhu je zmíněno: „*V souvislosti se stanovenými cíli nutno určit, které stanice by připadaly prvořadě pro monitorování. Zdá se, že by se mělo okamžitě jednat o deset – jedenáct stanic, a to: Vltavu, Moskvu, Varšavu, BBC a Deutsche Welle.*“¹⁰⁴

2.2.2 Rozložení národního a celostátního vysílání Československého rozhlasu, okruhy¹⁰⁵

Vysílání ČsRo tvořily v šedesátých letech dva celostátní programové okruhy.¹⁰⁶ Dva národní okruhy, regionální a národnostní vysílání a vysílání do zahraničí. Uspořádání rozhlasových vysílačů a rozdělení kmitočtů umožňovaly tyto poslechové možnosti:

Národní okruh Praha: dobrá slyšitelnost v denní i noční době s výjimkou jižního a západního českého pohraničí a Ostravska. Byl šířen středovlnnými vysílači, ve všech českých krajích byl posilován rozhlasem po drátě a v Severomoravském kraji i VKV vysílačem.

Národní okruh Bratislava: dobrá slyšitelnost v denních hodinách. Večer a v noci byl poslech nevyhovující. Byl šířen středovlnnými vysílači, posilován rozhlasem po drátě a VKV vysílači.

Československo I: v denní době na střední a dlouhé vlně dobrá slyšitelnost na celém území republiky kromě východní části Východočeského kraje. Večer a v noci byla nedostatečně pokryta signálem středovlnných a dlouhovlnných vysílačů valná část západní poloviny Čech, severních Čech a hlavní město Praha.¹⁰⁷ Nebyla také zabezpečena slyšitelnost na východním Slovensku, proto tam i v českých krajích¹⁰⁸ byly nasazeny VKV vysílače.

Československo II: celé území českých krajů bylo postupně pokryto dobrým signálem, ale na Slovensku v důsledku prozatímního řešení distribuční sítě byl poslech nekvalitní.

Rozhlas po drátě se stal postupem doby nákladný a nevhodný. Prakticky nikdy nepokrýval celé území. V úvahách o diferenciaci okruhů a programové koncepci byl spíše přítěží. Nebyl perspektivní, a proto začal odumírat.

Velmi krátké vlny (VKV) byly ve druhé polovině šedesátých let jediným prostředkem zabezpečujícím technicky kvalitní vysílání na celém území. Výstavba sítě VKV byla levnější než náklady na rozhlas po drátě.¹⁰⁹

Po srpnové okupaci 1968 a po návratu do hlavní budovy na Vinohradské třídě nebylo obnoveno vysílání samostatného okruhu Československo II, orientovaného na vysoce náročné umělecké, diskusní a vzdělávací pořady. Z celkového rozsahu 70 hodin denně bylo vysílání rozhlasu zredukováno na 56 hodin, z toho po 19 a půl hodinách na českém a slovenském národním okruhu a 17 hodin na druhém tzv. celostátním okruhu Československo I. Krajská studia s výjimkou Ostravy obnovila vysílání v plném rozsahu. Zachován zůstal podíl krajů v ústředních programech, u hudebních pořadů došlo k jeho zvýšení.

Proces diferenciacie programových okruhů, spojený s jejich výraznou profilací, byl zahájen roku 1970, když od 1. září dosavadní okruh Československo I nahradil celostátní zpravodajský okruh Hvězda.¹¹⁰

Stávající uspořádání, jež bylo ustanoveno po vzniku samostatného českého a slovenského rozhlasu, nebylo možné v tomto období měnit ani rozšiřovat, jelikož to nedovolovala stávající základna vysílačů, její stavba a nedostatek přidělených vlnových rozsahů.

Tabulka 3 Rozložení národního a celostátního vysílání ČsRo ve druhé polovině 60. let 20. století (Zdroj: Archiv ČRo)

	Národní okruh český Národní okruh Praha	Národní okruh slovenský Národní okruh Bratislava	Celostátní okruh Československo Československo I	Celostátní okruh Třetí program Československo II	Regionální vysílání	Národnostní vysílání
Koncepce programu	Řídilo s plnou autonomií ústřední studio v Praze.	Řídilo s plnou autonomií ústřední studio v Bratislavě	Vznikal za spolupráce speciální redakce pro tento celostátní okruh, zřízené v pražském studiu a obdobné redakce bratislavské. Koncepce schvalování na společných schůzích programových vedení obou rozhlasů.	Obsah tvořilo společné vysílání redakcí pro celostátní okruh Třetí program v Praze i Bratislavě, a samostatné národní vysílání, řízené ústředním studiem, v Praze nebo Bratislavě.	Připravovali ředitelé krajských studií. Koncepci vysílání předkládali vedení do Prahy k připomínkám.	Na českém území: Německé – (30 min. denně) připravovala zvláštní redakce v Praze, šířil vysílač v Severočeském kraji. Polské – bylo součástí ostravského regionálního vysílání (10–15 min. denně). Na slovenském území: Maďarské – (průměrně 6 hodin denně), připravovala bratislavská redakce. Ukrajinské – (30 min. denně), připravovalo a odbavovalo studio Prešov.
Výroba programu a jeho dramaturgie	Vznikal za spolupráce z individuální účasti ústředního studia v Praze a regionálních studií v českých krajích. Výjimečně používány i zvukové snímky (zejména dokumenty slovenských studií).	Vznikal za spolupráce z individuální účasti Bratislavy a regionálních studií (B. Bystrica, Košice). Hojně používá hudebních snímků a zvukové dokumenty a hudba) z českých studií.	Přibližně 70 % programu připravovala česká studia a 30 % slovenská. Po roce 1970 se počítalo s podíly 50:50.	Všemi českými i slovenskými studii podle jejich možnosti výhověť charakteru vysílání Podíl Slovenska na tomto okruhu byl 12 %. Výhledově asi 15 % (1972).	Ve všech krajích 30 min. mezi 12.00–13.00 a 60 min. odpoledne.	
Odbavování programu	Z Prahy a větších regionálních studií (Brno, Ostrava).	Z Bratislavy, v menší míře i z B. Bystrice a Košic.	Vždy z toho studia, které program připravilo.	Pro dosažení lepší kvality zvuku všech programů byl odbavován výhradně z Prahy nebo z Bratislavy.		

Vyšší jazyk	Čeština.	Slovenština.	Čeština a slovenština (a to i ve společných, jazykově smíšených pořádech, např. ve zpravodajství).	Čeština a slovenština.	
Charakter programu	Program pro masového (spíše staršího) posluchače, obsahuje větší množství pořadů propagandistických a výchovných.	Totální s charakterem českého národního okruhu, koordinovaný, a proto shodné jsou i vysílací časy hlavních pořadů, zejména zpravodajských.	Pořad pro mladší posluchače a pro ty, kdo rozhlas poslouchají při nějaké jiné činnosti (např. práci, učení apod.) Proto větší podíl zábavné, hlavně moderní hudby, zpravodajské relace a výchovné pořady zpracovány kratší formou a vkládány mezi hudbu ¹¹ .	Program pro národního posluchače a posluchače se specializovanými zájmy. Přinášel náročná i soudobá moderní díla, realizoval se ve velké míře přenosy koncertů, obsahoval náročné teoretické besedy a diskuse, jazykové kurzy, výběr vzdělávacích pořadů pro dospělé apod.	
Způsob šíření	Sítě středovlnných vysílačů a rozhlasu po drátě.	Šíření středovlnných vysílačů, rozhlasu po drátě a sítě vysílačů pracujících na VKV.	Dlouhé vlny (DV) Střední vlny (SV) Velmi krátké vlny (VKV)	Výhradně VKV.	
Pokryval	Celou oblast, slaběji slyšitelný (někde téměř neslyšitelný) v Severomoravském a západní části Jihočeského kraje ^{11,2} .	Výhradně území Slovenska, středovlnné vysílání je ovšem špatně slyšitelné ve Středoslovenském kraji, proto do šíření zapojeny i vysílače VKV. Z českého území obstojně slyšitelný i na Slovensku.	DV – celé území republiky s výjimkou východního Slovenska, nepříliš slyšitelná také ve Středoslovenském kraji. SV – jen v českých krajích, zejména na Ostravsku a Budějovicku. VKV – na území celé republiky	Celé území. Problémem ovšem bylo, že jen asi 25 % posluchačů mělo přijímače schopné zachytit i signál VKV (tj. asi 1 milion posluchačů).	

2.2.3 Slyšitelnost domácího rozhlasového vysílání a vysílačová technika

Za provoz rozhlasových vysílačů a šíření vysílaných programů ČsRo odpovídala ve sledovaném období Ústřední správa spojů, která byla již zmíněna v souvislosti s osobností Karla Hoffmanna (kap. 2.2). Programy domácího vysílání byly šířeny dlouhovlnným vysílačem, sítí středovlnných vysílačů, vysílači pracujícími na velmi krátkých vlnách a jako doplňkový prostředek byla užívána síť rozhlasu po drátě (viz kap. 2.2.2). Stav pokrytí území ČSSR byl ovšem považován za neuspokojivý. Poslechové možnosti na středních a dlouhých vlnách se neustále zhoršovaly. I když na vysílačích nebo anténních systémech byly prováděny dílčí úpravy, nebyl stav těchto prostředků schopen ani sledovat, tím méně předstihnout zhoršující se vývoj poslechových podmínek. Neuspokojivý stav byl rovněž konstatován v provozní spolehlivosti VKV vysílačů. Jejich srovnatelně horší kvalita proti VKV vysílačům provozovaným v sousedních kapitalistických zemích (Rakousku a Německé spolkové republice) mohli posluchači přímo srovnat. Mimo to byly vysílače pracující na VKV velmi často pro havarijní stav dlouhodobě vyřazeny z provozu, nebo byly provozovány s malým výkonem, jelikož docházelo k rušení televizního vysílání.¹¹³

2.2.4 Statistiky radiopřijímačů v roce 1965

Počet **prodaných radiopřijímačů** na vnitřním trhu ČSSR činil v roce 1965 celkem 325 613 kusů. Členění celkového počtu prodaných radiopřijímačů podle druhů (např. přijímače s VKV a přenosné transistorové přijímače) nebylo podchyceno.^{114, 115}

Počet **povolení rozhlasu po drátě** činil k 31. prosinci 1965 celkem 626 663¹¹⁶ (v českých krajích 497 335 a 129 328 na Slovensku).¹¹⁷ Z celkového počtu **zapojených reproduktorů rozhlasu po drátě**¹¹⁸ k 31. prosinci 1965, který činil v ČSSR 1 132 225 (v českých krajích 887 971 a na Slovensku 244 254) připadal přírůstek za rok 1965 v ČSSR 64 691 (v českých krajích 47 344 a na Slovensku 17 347).¹¹⁹

2.3 Redakce mezinárodního života v 60. letech

V roce 1962 se stala Redakce mezinárodního života dílčí rubrikou Hlavní redakce zpravodajství (HRZ). Jejím vedením byl pověřen Igor Kratochvíl. Z novinářů se zde setkali např. Věra Štovičková, Jiří Brunner, Miroslav Čapek, Ludvík Čermák, Jiří Dienstbier, Luboš Dobrovský, Květoslav Faix, Jiří Frodl, Vilém Fuchs, Karel Jezdinský, Jaroslav Jirů, Karel Kyncl, Václav Novotný, Miloslav Panchártek (pracoval pod pseudonymem Miloslav/Míla Pátek), Jan Petránek, Jiří Ruml, Dušan Ruppeltdt, Čestmír Suchý a Jan Vinař. Jiří Dienstbier k práci Redakce mezinárodního života v šedesátých letech v osobním rozhovoru řekl: „*Tím začala nejslavnější éra, kterou nám všichni záviděli. Byli jsme tehdy nejlepší zahraniční redakce v Československu. Milan Weiner zakládal nové pořady, které se vysílaly v jedenáct hodin večer, kdy už všichni straničtí funkcionáři spali. Tam jsme si opravdu dovolili říkat už skoro všechno. (...) Cenzura v té době byla, ale následná. Živé vysílání jsme do programu probourali v roce 1964. Nejpodstatnější bylo, že tato redakce pod Weinerovým vedením měla společný náboj a společný cíl. Neustále otevírat prostor svobody slova. A v rozhlasu se nám to docela dařilo. Novináři z Rudého práva si mi často postesklí: Vy pacholci, vy si to tam řeknete, ono to odejde do vzduchu, lidi to zaznamenají, ale nám to podtrhávají barevnými tužičkami.*“¹²⁰

Jarmila Votavová k práci RMŽ ve svém odborném pojednání napsala: „*Redakce mezinárodního života se stala v šedesátých letech pod vedením Milana Weinerja nejvdělanější, ale také nejodvážnější redakcí politického vysílání. Její redaktoři se vymanili z mladistvého okouzlení komunistickými utopiemi, měli možnost poznat cizí země, znali cizí jazyky a mohli sledovat, co se děje za hranicemi. (...) Nebylo postupně únosné spoléhat se pouze na zpravodajství ČTK a TASS – bez přímého kontaktu s jednotlivými zahraničními agenturami. (...) Sledovali se zájmem všechno, co se děje v zahraničních rozhlasích.*“¹²¹

Věra Štovičková o tom v knize *Po světě s mikrofonem* píše: „*Pomalou se začínal rodit kolektiv budoucí slavné zahraniční redakce šedesátých let. Přicházeli postupně, pořadí si nepamatuji. Vzdělaný rusista a gentleman Luboš Dobrovský, chytrý a pohotový Jiří Dienstbier s trvalým zájmem o vyšší politiku a slečny, muž mnoha jazyků Karel Jezdinský, nesmírně pracovitý Karel Kyncl, který neplýtl minutami na zbytečnosti a s nímž mě později pojilo i hlubší kamarádství, a také nad poměry informovaný Vašek Novotný a Čestmír Suchý, který nebyl sice výrazný pisatel, ale zato byl skvělý organizátor a stal se nepostradatelnou organizační duší redakce. (...) V posledním roce uvolněného vysílání dorazil do redakce Jarda Jirů, vzdělaný a nadřazený touhou psát, který se rychle zabydlel a pak s námi vypadl. A ovšem Honza Petránek.*“¹²² V osobním rozhovoru Věra Štovičková-Heroldová vzpomínala na mladého Jana Petrána takto: „*Vždycky byl a dodnes je založením recesista a v naší redakci vážných tváří působil osvěžujícím způsobem, byť šel šéfům občas na nervy. Během porady si třeba vyskočil mezi dveře a vise na nich poslouchal, jak se hovor odvíjí. Samozřejmě byl sesazen dolů a pokárán. Na nás ostatní ale působil jako osvěžení.*“¹²³ Jan Petránek na své kolegy v osobním rozhovoru zavzpomínal: „*Tahle parta se vždycky nějak přátelsky hádala o podstatě věcí. Byla to kouzelná doba mládí, ale taky obrovská radost dělat v rozhlasu, který v té době skutečně sehrál obrovskou úlohu. Samozřejmě, občas jsme si nabíli hlavy o různé zákazy, ale svět jsem měl otevřený ke studiu a náš Zápisník zpravodajů (viz kap. 2.3.6), kde se literatura a novinářský pohled mísily velice živým způsobem, jsem miloval.*“¹²⁴

Ve druhé polovině šedesátých let došlo v zahraničním zpravodajství k významnému posunu. Ačkoli do té doby platila přísná zásada využívat při přípravě zpráv výhradně zpravodajské agentury ČTK¹²⁵ a TASS,¹²⁶ redaktorský tým RMŽ si vymohl přístup k agenturám AFP¹²⁷ a Reuters¹²⁸ a tím se mu dařilo objektivizovat informace.¹²⁹ Tato

změna je připisována zejména šéfredaktorovi Milanu Weinerovi, jenž ji prosadil. Věra Štovičková-Heroldová k tomu ve svém příspěvku na semináři Sdružení pro rozhlasovou tvorbu v dubnu 1999 řekla: „Pokud jde o zahraniční zpravodajství, platila jediná zásada: Dočkej času jako Četka TASSu. Vlastní názor byl nežádoucí, základním stavebním kamenem byla zpráva Četky, která byla v závorce uvozena slůvkem TASS. Tato zpráva se směla pouze zkracovat.“¹³⁰ Jaroslav Jírů k tomu v odborném časopise *Svět rozhlasu* vysvětluje: „Brzy jsem pochopil, proč byla Weinerova zahraniční rubrika na svou dobu tak pohotová a dobře informovaná. Zpravodajství všech sdělovacích prostředků té doby záviselo na Československé tiskové kanceláři a její dálkopisné službě. Dávala tři okruhy zpráv: ty, který byly označeny „a“, bylo možno zařadit libovolně, co mělo v záhlaví „i“, sloužilo pro lepší informaci a smělo se použít jen v souhrnu bez výslovné citace. Informace s písmenem „k“ bylo zakázáno publikovat v jakékoli formě. Přitom bylo dobře známo, že Četka pracovala nesmírně zdoluhavě a nepohotově, někdy až s tříhodinovým zpožděním. (...) Jenže písárna rozhlasového zpravodajství – dodnes nechápu, jak je to možné – byla napojena přímo na dálkopisné okruhy Reutera a AFP. Když Četka přinesla „káčko“ dejme tomu ve 22.10 hod., my už jsme to měli dávno odvysílané a na případné námítky odpovídali: Kdo mohl vědět, že to bude tajné?“¹³¹

Redakci mezinárodního života se dařilo díky jazykovým znalostem redaktorů a sledování zahraničního tisku, přesněji řečeno tiskových orgánů zahraničních komunistických stran, získávat přehled o skutečné situaci ve světě. Mezi nejvýznamnější šéfredaktory Redakce mezinárodního života patřil Milan Weiner. Jaroslav Jírů k práci Redakce mezinárodního života v 60. letech v odborném periodiku *Svět rozhlasu* napsal: „Můj první dojem po nástupu byl, že jsem se octl ve velké mlýnici. V redakcích se tehdy pracovalo jako všude jinde, zhruba na půl plynu. Tady se dělalo od vidím do nevidím a nadoraz. Někdy od osmi ráno do deseti večer.“¹³²

V jiném čísle *Světa rozhlasu* Jaroslav Jírů o Redakci mezinárodního života píše: „Zahraniční rubrika rozhlasu měla tu nejlepší pověst. Na všech tiskovkách byli její redaktori uctivě zdraveni, jména jako Weiner, Dienstbier a Štovičková byla vyslovována s úctou. Zahraniční rozhlasové zpravodajství vynikalo rychlostí, zasvěceností a osobitostí, které ještě nebyly všude pravidlem.“¹³³

Koncem šedesátých let někteří novináři z Redakce mezinárodního života přispívali do časopisu *Reportér*. Psali do něj např. Jiří Dienstbier, Karel Jezdinský, Věra Štovičková-Heroldová a Jan Petránek. Z rozhovoru s novinářem Ondřejem Neffem vyplynulo: „Šéfredaktorem byl Stanislav Budín, který se přátelil se šéfredaktorem RMŽ Milanem Weinerem.“¹³⁴

Základní redakcí, která ve druhé polovině šedesátých let 20. stol. bezprostředně připravovala budoucí zahraniční korespondenty na jejich práci, byla Redakce mezinárodního života. V tomto přípravném období strávil budoucí korespondent část přípravné doby také v zahraničním vysílání redakce *Radia Praha*.¹³⁵

Tabulka 4 Zaměstnanci Redakce mezinárodního života v letech 1965–1966

Pracovní zařazení	Počet zaměstnanců
Vedoucí redaktor	1
Redaktori	8
Zahraniční korespondenti	7
Techničtí redaktori	2
Administrativní pracovnice	1
Celkem	19

Zdroj: Archiv ČRo

2.3.1 Šéfredaktori

V letech 1956–1957 vedl Redakci mezinárodního života Miroslav Čapek.¹³⁶ Vystřídal ho Karel Šubrt (viz kap. 2.3.5), který stál v jejím čele do roku 1958.¹³⁷ Věra Štovičková o tom ve své knize napsala: „Když v padesátých letech nastoupil Karel Šubrt, ve funkci vystřídal vysokého a štíhlého, po vzoru britských gentlemanů lehce ironického Mirka Čapka, který přirozeně neodolal nabídce ČTK na místo zpravodaje v Paříži. Karel byl zjevem spíše venkovský strejda s řídnoucími vlasy, oblečení tuctově nepadnoucího, trochu přiohnutý, kolem padesátky, snad rozvedený, neosobní, s nímž jediným tématem rozhovoru byla práce.“¹³⁸ Karel Šubrt byl v době, kdy vedl RMŽ, současně stálým autorem nejoblíbenějšího pořadu redakce *Nedělní poznámky* ke světovým událostem (viz kap. 2.3.6).

V roce 1962 se stala Redakce mezinárodního života dílčí rubrikou Hlavní redakce zpravodajství (HRZ) a její vedení převzal po Karlu Šubrtovi Igor Kratochvíl (viz kap. 2.3.5 a 4.2.2). V roce 1963 vystřídal Kratochvíla¹³⁹ Milan Weiner (viz kap. 2.3.1.1). Karel Jezdinský k Weinerově osobě v časopise *Reportér* č. 11 z roku 1969 napsal: „S příchodem Milana Weinerja do pražského rozhlasu, do funkce šéfa RMŽ, nastává v naší publicistice postupný sice, ale zásadní zlom, odvážný po stránce formální i obsahové, avšak odvážný už, či ještě v době, kdy odvaha byla rizikem. Nic na tom nemění, že mohl postihovat nejdříve jen jednu část publicistiky, onu zahraničně-politickou, neboť

postupem času, jak se po Lednu ukázalo zcela zřetelně – zasáhl a nakazil i odvětví další.“¹⁴⁰ Věra Štovičková-Heroldová o Weinerovi ve své knize píše: „Na jaře roku 1963 přišel jako zjevení do redakce nový šéf, Milan Weiner, a teprve s ním byla redakce kompletní. Všichni pochopili, že je konec improvizace a provizorních šéfů (...). Věděl, co chce, a my jsme k tomu byli dobře připraveni. Respektoval individuality, ale redakci vedl on. Uměl svůj záměr vysvětlit. Uměl nás získat pro svou představu a do třetice uměl všechno zorganizovat. Chvilku jsme se ježili, ale brzy jsme jeho osobnímu kouzlu podlehli.“¹⁴¹ V roce 1968 Milan Weiner vážně onemocněl (viz kap. 2.3.1.1) a od listopadu 1968 do března 1970 byl vedením Redakce mezinárodního života pověřen Čestmír Suchý.^{142, 143}

2.3.1.1 Milan Weiner

Následující kapitola bude věnována Milanu Weinerovi (29. 3. 1924 – 25. 2. 1969), který nastoupil do ČsRo v roce 1963, a to do funkce vedoucího Redakce mezinárodního života. V tomto pracovním zařazení setrval do roku 1968. Ve stejném roce vážně onemocněl a počátkem roku 1969 na následky své choroby zemřel.¹⁴⁴ I z dnešního pohledu je obdivuhodné, jak se Milanu Weinerovi podařilo během poměrně krátkého pětiletého období vytvořit výborovou redakci.

Pro rasové zákazy Milan Weiner nedokončil Reálné gymnázium v Praze, léta 1942 až 1945 prožil v koncentračních táborech. Po roce 1945 studoval na VŠ politické a sociální v Praze a zúčastnil se novinářského kurzu.¹⁴⁵ V letech 1948–1950 působil jako redaktor Rudého práva a ČTK. Pro ČTK pracoval jako zahraniční zpravodaj v Číně.¹⁴⁶ V této době patřilo toto zpravodajské místo mezi prestižní. V roce 1949 mu ve vydavatelství Rudého práva vyšla kniha reportáží *Čína procitla: Zápisky z cest po nové Číně*¹⁴⁷ a v roce 1951 vydala stejná instituce jeho monografii *Lidová Čína*.¹⁴⁸ V roce 1949 připravil Weiner pro ministerstvo informací pietní sborník¹⁴⁹ k úmrtí bulharského politika Georgi Dimitrova.¹⁵⁰ V rozmezí let 1950–1952 byl Weiner v souvislosti s tehdejšími politickými procesy a jimi vyvolanou protizidovskou vlnou z Číny odvolán. Jiří Dienstbier v osobním rozhovoru vysvětlil: „Milan Weiner byl jedním z 32 Židů, které Karel Hrabal v roce 1952 vyhodil z Četky. On pro Četku pracoval jako zpravodaj v Číně a pokrýval např. Korejskou válku.“¹⁵¹ Historička Eva Ješutová o tom v osobním rozhovoru řekla: „Byl to zkušený novinář, leč v 50. letech byl odstaven mj. i z rasových důvodů.“ V letech 1952–1957 se Milan Weiner léčil s tuberkulózou. Od roku 1955 pracoval na ministerstvu výkupu jako tiskový referent a po sloučení ministerstva výkupu s ministerstvem potravinářského průmyslu se stal vedoucím tiskového odboru Ústřední správy nákupu.

Začátkem roku 1963 byl Weiner tzv. Kolderovou komisí¹⁵² rehabilitován a následně nastoupil do funkce vedoucího redakce v ČsRo. Historička Eva Ješutová k tomu v osobním rozhovoru objasnila: „Podobných případů bylo více. Po odhalení kultu osobnosti a následných rehabilitacích byli ti lidé rodnou stranou dosazováni do vysokých funkcí.“¹⁵³ S příchodem Milana Weinerja do pražského rozhlasu nastal v tehdejší československé publicistice postupný, ale zásadní zlom. Karel Jezdinský v článku pro časopis *Reportér* v roce 1969 napsal: „Z invence Milana Weinerja jsme byli bohatší o Svět dnes večer, nenatáčený a bezprostřední, o stejně bezprostřední živé besedy, kulaté stoly, podnětné a přemýšlivé nedělní poznámky. Těch nápadů měl mnoho a stále víc. Zdaleka ne všechny se mu podařilo uskutečnit. Jako šéf byl špatný organizátor.“¹⁵⁴ Byl především novinář, který chtěl a musel psát. Byli jsme však bohatší už v té první etapě – objektivnější a zasvěcenější informace aspoň o vnějším světě. A byli jsme také bohatší o nové, mladé a schopné lidi, které pomáhal prosazovat a kterým vytvářel ty nejlepší podmínky. Z této neformální neorganizované školy vznikl prostor pro Jiřího Dienstbiera, Luboše Dobrovského i generaci ještě mladší, která ve Weinerově redakci začínala způsobem čistě elévským a o níž, jak jsem přesvědčen – ještě uslyšíme.¹⁵⁵ Nebylo vůbec nutno vždy souhlasit s Milanem Weinerem. Nerespektovali jsme ho pro jeho funkci, nýbrž pro jeho elán, znalosti a zásadní postoje.“¹⁵⁶

Milan Weiner byl autorem a organizátorem dalších rozhlasových pořadů s velkým posluchačským a politickým ohlasem, např. také pořadu *Písničky s telefonem*.¹⁵⁷ V roce 1968 mu byl zjištěn zhoubný nádor mozku a v únoru 1969 své nemoci podlehl.¹⁵⁸ Neaktivnější etapu svého života prožil v šedesátých letech, která vyvrcholila pražským jarem. Věra Štovičková-Heroldová vzpomínala v roce 2003 na závěr života Milana Weinerja v odborném periodiku *Svět rozhlasu*: „Milan Weiner se srpna 1968 na pracovišti nedožil, stonal krátce a rychle, zemřel na jaře roku 1969. Weiner by zůstal sám sebou i v každé situaci a reagoval by na ni podle daných možností. Je pravda, že šedesátá léta se jeho talentu, odvaze a životním zkušenostem příznivě otevírala. Ale domnívám se, že rozhlasový autor, který by uměl k posluchačům mluvit o věcech závažných, klidným a přesvědčivým jazykem tak jako on, že šéf, který by tvůrčími nápady nezištně zahrnoval své spolupracovníky bez nároků na vděk a uznání a který by se nebál věcně hájit názor před autoritami, by se Českému rozhlasu hodil kdykoli, tehdy jako dnes.“¹⁵⁹

Z návrhu na udělení vyznamenání¹⁶⁰ Milanu Weinerovi v roce 1967 je patrné, jak si i tehdejší vedení Československého rozhlasu Weinerja považovalo: „Soudruh Milan Weiner pracuje ve funkci vedoucího zahraniční rubriky HRZ od r. 1963. V tomto období se stala rubrika jednou z nejprogresivnějších v ČsRo. Podstatně rozšířil rozsah vysílání zahraniční rubriky. Zavedl několik typů úspěšných pořadů (*Svět dnes večer, Agentura Mikrofóra a další*). Zaktivizoval práci zahraničních korespondentů, takže jejich produkce je dnes asi dvojnásobně vyšší a patří k nejvyšší ve světovém průměru. Sám je výrazně autorsky činný. Píše k nejzávažnějším problémům světové politiky a vytvořil svými pracemi model pro některé typy pořadů (např. *Nedělní poznámka*). Vybudoval kádrově redakci ve velmi kvalifikovaný kolektiv. Pracuje 3 roky jako člen výboru ZO KSČM, patří k nejaktivnějším referentům ÚV KSČ z oblasti mezinárodní politiky. V současné době pracuje v komisi ÚV KSČ pro přípravu porady komunistických a dělnických

stran. Vyznamenání: Medaile za věznění, Pamětní medaile k 20. výročí osvobození ČSSR v r. 1965, I. cena Ceny XIV. ročníku novinářské soutěže J. Fučíka za soubor komentářů k událostem světa 1966–1967.¹⁶¹

Ze vzpomínek pamětníků

Na osobnost Milana Weinera a svou práci eléva v tehdejší RMŽ vzpomíná publicista **Ondřej Neff** takto: „V roce 1966 jsem, stále jako student, začal pracovat v zahraniční redakci, která se už tehdy stávala legendou. Její šéf Milan Weiner shromáždil tým hvězd: Jan Petránek, Karel Kyncl, Karel Jezdinský, Věra Štovičková, Čestmír Suchý, Jiří Dienstbier, Luboš Dobrovský – jedna osobnost vedle druhé. Ti mě učili novinářně. Mým prvním úkolem bylo sledovat agenturní zpravodajství, především francouzské a anglické, které si vymohl Milan Weiner – Četkou jsme víceméně pohrdali. Psal jsem návrhy textů pro redaktory, kteří šli na mikrofon do pořadu Svět dnes večer. To, co je bavilo, si okomentovali sami, a to ostatní přečetli z mých podkladů. Byly to mé první komentáře, které se dostaly k veřejnosti. Když jsem se pak trochu rozkoukal, začal jsem i sám moderovat, uváděl jsem například pořad Svět očima zahraničních zpravodajů nebo odpolední zpravodajský pořad Agentura Mikrofóra. (...) Milan Weiner byl můj guru, nesmírně jsem si ho vážil. Byl lidský, ale dokázal být i nelítostný. Jakmile byl někdo v jeho očích profesně méně zdatný, dovedl se s ním velice rychle rozloučit. Já byl poctěn tím, že mě měl rád a že jsem mohl v jeho redakci absolvovat skutečnou novinářskou univerzitu. Kdyby nezemřel, těžko bych od něj odcházel.“¹⁶²

K Weinerovým metodám personálního uspořádání redakce uvedl **Jiří Dienstbier** v osobním rozhovoru: „Začal přesvědčovat neschopné pracovníky, aby přešli na jiná pracoviště, do jiných redakcí, ale dělal to velice slušně. Nová místa jim dojednal.“¹⁶³

Věra Štovičková-Heroldová v odborném periodiku Svět rozhlasu v roce 2003 napsala: „V době Weinerova nástupu a krátce po něm tvořilo zahraniční rubriku několik dobrých sólistů, kteří tehdy neměli nejmenší důvod cítit s kolektivem. Pro pořádek budu jmenovat alespoň Kyncla a Čermáka, Jezdinského, Dienstbiera a Dobrovského, Petránka, Pátka, Ruppeldta, později Suchého a Jírů – a konečně sebe jako ženu, která mezi nimi vydržela až do finále. Milan Weiner působil od začátku jako zjevení – jako osobnost i jako autor, ale především jako typ charismatického vedoucího, jakého nikdo z nás do té doby nepoznal. Měl za sebou osud člověka, který se nejednou ocitl v nesprávnou dobu na nesprávném místě. Čtyřicetý ročník, absolvoval tři roky židovského koncentráku; po válce se mu šťastně podařilo vystudovat a nastoupit na místo zpravodaje v Číně; ale jakmile byl v Praze zatčen „sionista“ Rudolf Slánský, byl nutně potrefen i jeho bratr Richard, toho času velvyslanec v Číně, a s ním se do počtu svezl další potenciální „sionista“, Milan Weiner. Léčil se na tuberkulózu, pracoval v různých propagačních odděleních a s prvním náznakem politického tání v šedesátých letech se náhle objevil v rozhlasu.“

Přišel do rubriky v době, kdy její členové už dospěli, měli jisté zkušenosti ze světa a zkoušeli způsoby, jak nepředkládat posluchačům k věření pravdy přebírané ze sovětského tisku a dle stranické linie. Weiner se, bez potřeby jakékoli deklarace, postavil těmto snahám do čela jednak vlastními komentáři, jednak, a to bylo mnohem riskantnější, věcnou obhajobou našich materiálů, které „představitel“ co chvíli silně vytáčely. Weiner se nebál. Dovolte malou odbočku: jeden kamarád, který také prošel koncentrákem, mi svěřil, že po této zkušenosti v sobě už nikdy nedokázal už nikdy zcela potlačit strach. Weiner byl jiný typ. Jeho prožitá příkoří naopak odnaučila bát se. Ovšem nevrhal se do boje hlava nehlava, dbal na to, aby protivník měl kam ustoupit, nedemonstroval a nikdy hystericky neprovokoval, čemuž se ve vypětí osmašedesátého roku rozhlasoví autoři občas neubránili. On udolával věcnými argumenty. (...) I jako vedoucí se poměrně rychle a záhy v rubrice více či méně talentovaných individualistů prosadil beze zbytku. A co víc, než jsme se sami nadáli, vyrobil z nás kolektiv. Na počátku, když to bylo ještě třeba, řešil občasnou vzpoudu a úlety opět věcným tónem, kterým získával posluchače ve vysílání, a to tak přesvědčivě, že se člověku posléze, což vím z vlastní zkušenosti, ani nechtělo dál odmlouvat. Nepotřeboval trestat ani vyhrožovat trestem, nikdy na nás nic takového ani nezkoušel, a nevzpomínám si, že by kdy promluvil zvýšeným hlasem. Odbočím – v rubrice se samozřejmě našel občas někdo, kdo nestačil na práci. Milana nikdy nenapadlo, aby ho zostudil. On s ním tiše pohovořil a pak mu sám, s pomocí ostatních přátel, hledal místo, na kterém by ten člověk nebyl stresovaný a přitom byl užitečný. Prostě – takhle si představuji, že se má pracovat s lidmi. Nevím, jestli někdy vnímal sám sebe jako kvalifikovaného vedoucího. Ale pochybuji o tom, protože schopnost stát v čele kolektivu a pozitivně ho ovlivňovat byla prostě nedílnou složkou jeho povahy.“

Když Weiner do rozhlasu nastoupil, byla to instituce slušně zaběhnutá. (...) Přišel do rozhlasu zpravodajsky se probouzejícího z mrákot a schopného opět začít tvořit. V příhodné atmosféře se tento, z řemeslného hlediska nováček, velice rychle rozkoukal a začal nabízet jeden nápad za druhým. A každá nová forma byla, taková byla realita šedesátých let, zároveň spjata s posunem informovanosti.“

Weiner vymýšlel nové pořady, nejrůznější besedy tu s laiky, tu s odborníky, organizoval to, co měl rozhlas umět tak říkajíc od narození, týmové pořady přes hranice odborných redakcí, zejména s domácí redakcí, se Zrcadlem kultury, nakonec jsme se ve vysílání družili i se sportáky.“¹⁶⁴

Jaroslav Jírů k osobnosti šéfredaktora Weinera v odborném periodiku Svět rozhlasu v roce 2004 napsal: „Bylo mně 32 let a chtěl jsem konečně začít dělat pořádné noviny. A ony se v té době už leckde dělaly, jen v redakci Nové myslí, kde jsem tehdy pracoval, ne. Začínal jsem poslouchat rozhlas. Všiml jsem si, že tam vystupují vzdělaní, osobití a zasvěcení novináři Karel Kyncl, Jiří Dienstbier, Karel Jezdinský, Věra Štovičková, Luboš Dobrovský, Jan

Petránek, Milan Weiner a další. A jelikož člověku často v životě pomáhá náhoda, tak mě můj kamarád z rozhlasu zrovna řekl: U Weinerja hledají někoho na Francii! Podrobnosti jsem se dozvěděl mnohem později. V Paříži působil v té době jako rozhlasový zpravodaj Ludvík Čermák. Počítalo se s tím, že se vrátí do Prahy někdy v roce 1969. Na jeho místo měl nastoupit Jiří Dienstbier. Ale Milan Weiner, vedoucí redaktor zahraniční rubriky, se náhle rozhodl, že Jiřího Dienstbiera pošle do New Yorku. Tam chodili ti nejlepší. Paříž měla být za dva roky volná. Sebral jsem všechnu svou odvahu a začal o tom přemýšlet. Nikdo mě neznal a já se chtěl ucházet o místo v té nejprestižnější zahraniční rubrice té doby.

Pracovat u Weinerja to byla velká čest. Když na pravidelnou páteční tiskovou konferenci na ministerstvu zahraničí přišla paní Věra Štovičková, vyskočilo pět mužů a nabídl jí židli. (...) Zavolal jsem Milanu Weinerovi a nabídl jsem své služby. Řekl mi doslova: Víte, my sem hned každého nebereme! Ale přijďte a přineste nám ukázat, co jste napsal. To bylo snadné. Jako bývalý pracovník dokumentace Rudého práva jsem dobře věděl, že tam ve výstřížkovém archivu mám svou složku. Za několik dní poté jsem přednášel ve Svazu novinářů o francouzských parlamentních volbách. V první řadě seděl Milan Weiner a jeho přítel a velká novinářská legenda Stanislav Budín. Všechno si pečlivě zapisovali. Tu zkoušku jsem zřejmě složil dobře, protože mne Weiner zavolal a pozval k přijímacímu pohovoru. (...)

Milan měl přezdívkou boss. Dával své práci všechno a totéž vyžadoval od ostatních. Když jsem se jednou jen trochu ohradil, že bych neměl být poslán na tiskovou konferenci v osm hodin ráno v den, kdy vysílám komentovanou dvaadvacítka v deset večer, zavolal si mě na kobereček a spustil: Být v rubrice je vznešená služba, nikdo tu nemá místo pod penzí!

Když Milan Weiner poznal, že na „to“ člověk má a je ochoten se obětovat, pečoval o něj jako kvočna o kuřátko. Na věk nehleděl. Osmadvacitiletého Jiřího Dienstbiera poslal na Dálný východ jako zvláštního zpravodaje – na takové posty se chodilo ve čtyřiceti. Když rozpoznal talent v Karlovi Jezdinském, odpouštěl mu i nedochvilnost, kterou jiným nepromíjel. Neustále vymýšlel a zaváděl nové pořady. Chodili jsme s krátkým zpravodajstvím do tehdy velmi oblíbeného Mikrofóra. (...)

Už za několik měsíců práce v rubrice mně bylo jasné, že takového šéfredaktora jsem v životě nepotkal. Měl jsem dojem, že ho práce doslova spaluje, že chce dohonit všechno, co mu osud nedopřál. Strávil tři roky v koncentracích tváří v tvář smrti. Když se vrátil, vážil on, vysoký, nádherný člověk, sotva čtyřicet kilo. Když ho poslali domů ze zpravodajského místa v Pekingu a propustili z Četky z rasových důvodů jako Žida, onemocněl tuberkulózou a bojoval několik měsíců o život. Měl trochu jiné hodnoty než my ostatní. Viděl smrt důvěrně z blízka, nepřipadala mu tak neskutečná a vzdálená. Chtěl všechno stihnout, jako by tušil, že mu nezbyvá moc času.

Milan byl velmi cílevědomý člověk. Měl svou vlastní teorii, teorii laťky. Visí nad námi, říká, jako ta, kterou přeskakuje skokan-atlet. My ji musíme zespodu neustále postrkovat vzhůru, otevírat pro sebe nové možnosti a prostory pro svobodu vyjadřování. Občas nás klepnou přes prsty, vykládal, na chvíli povolíme, ale nesmíme to nikdy vzdát.

A pak to přišlo. 5. ledna 1968 nás Milan Weiner zavolal do své „bosárny“. To se dělo tak, že Čestmír Suchý, známý milovník bonmotů, vyšel z místnosti šéfů a zavolal: Marxisté a Slované, pojdte na poradu. V ten den vystřídal Alexander Dubček Antonína Novotného v nejvyšší stranické funkci. Milan nám tehdy řekl: Není to kosmetická změna, ale začátek vývoje k lepšímu. A dodal: Někomu bude v Čechách vadit, že to je Slovák. Jezděte na besedy a všude vykládejte, že to není podstatné. Máme velkou možnost změnit poměry v téhle zemi k lepšímu. (...)

V době, kdy přišly na svět Písničky s telefonem¹⁶⁵, se k Weinerovi osud zachoval neuvěřitelně krutě a barbarsky. Onemocněl a diagnóza byla neúprosná: nádor na mozku. Vrátil se do práce ještě na 14 dní, ale už to nebyl on. Scházela mu jiskra a ten oheň, který z něj sálal, se změnil v neduživý plamínek. Od té doby ležel v nemocnici a my jsme tiše doufali, že se stane zázrak. Bohužel nestal. Ještě na Vánoce 1968 strávil několik dní uprostřed své rodiny. Vzpomínám si na to, jak jsem ho šel navštívit do nemocnice spolu s Lacem Porjesem. Jeho kdysi bujná křtice slezla ozařováním. Ležel tam s tranzistorem u ucha a šeptal: Děláte to dobře, kluci, jsem na vás pyšnej.¹⁶⁶

2.3.2 Zahraniční zpravodajové

V šedesátých letech byl Miloslav Panchártek zpravodajem v Bělehradě (1958–1961) a poté v Londýně (1962–1965), Ladislav Porjes v Budapešti (1956–1959), Dušan Ruppeldt v Indii (1957–1961), střídal ho Jan Petránek (1961–1962), Jiří Ruml v Berlíně (1959–1961). Věra Štovičková byla již v druhé polovině padesátých let zpravodajka ve Varšavě, poté putovní zpravodajka po afrických zemích.¹⁶⁷ Karel Kyncl odjel do USA v lednu 1962,¹⁶⁸ kde střídal Ludvíka Čermáka. Karel Kyncl se ze Spojených států vrátil 23. srpna 1965. Koncem roku 1966 se stal putujícím korespondentem pro jihovýchodní Asii. V praxi to znamenalo soustředit maximum informací o území od Pákistánu po Japonsko a od Vietnamu po Nový Zéland.¹⁶⁹

Milan Weiner vypracoval počátkem roku 1966 plán výměny zahraničních zpravodajů a současně zásady postupu jejich střídání (viz kap. 2.3.3). ČsRo měl počátkem března 1966 celkem 7 stálých zahraničních korespondentů, a to v Moskvě (Jan Petránek), Berlíně (Ladislav Porjes), Bonnu (Vilém Fuchs), Paříži (Ludvík Čermák), Londýně (Vladimír Kučera), New Yorku (Miloslav Pátek) a Montevideu (Dušan Ruppeldt). Současně již druhý rok fungovali tzv. putující korespondenti, kteří byli v HRZ celkem tři: jeden pro socialistické státy (kromě těch, v nichž měl rozhlas stálé korespondenty), jeden pro Afriku a jeden pro jihovýchodní Asii. Společně s ČTK měl rozhlas jediného korespondenta, a to v Tokiu. Druhé společné korespondentské místo v Libanonu bylo ČTK zrušeno. Kromě toho

ČsRo spolupracoval se souhlasem ČTK s řadou jejich korespondentů např. v Alžíru, Bejrútu, Káhiře, Akkře a Římě, přičemž těmto korespondentům jejich příspěvky proplácel ČsRo v korunách.

Tento systém byl v zásadě uspokojivý a nevyžadoval hlubší změny. Určitý nedostatek však viděla HRZ při pokrytí Sovětského svazu a jihovýchodní Asie. Bylo rozhodnuto, že Sovětský svaz vyžaduje jednoho korespondenta na krytí hlavních politických a ekonomických událostí v Moskvě a druhého pro práci reportéra pro zajímavé náměty v celém Sovětském svazu. Bylo tedy navrženo, že kromě Jana Petránka, kterému byl pobyt v SSSR prodloužen do konce roku 1967,¹⁷⁰ bude další místo obsazeno Lubošem Dobrovským, a to v průběhu roku 1967. Kromě situace v Moskvě bylo třeba řešit obnovu stálého korespondentského místa v Indii. Toto místo bylo z úsporných důvodů zrušeno v roce 1962. Náhradou za toto opatření byl zřízen systém putujících korespondentů a nově bylo zřízeno místo v Montevideu (1963). Roční zkušenosti s korespondentským místem v Latinské Americe však ukázaly, že problematika tohoto kontinentu je posluchačům rozhlasu více vzdálena než problematika jihovýchodní Asie a že došlo k přesunu událostí do této oblasti. Proto Weiner doporučil, aby rozhlas požádal o možnost současného otevření obou korespondentských míst, a to jak v Latinské Americe, tak i v jihovýchodní Asii. Podle potřeby by vysílal svého korespondenta buď do Montevidea, nebo do jihovýchodní Asie, pravděpodobně do Indie. Takový způsob by podle Milana Weinaera nevyžadoval žádného dodatečného personálního nebo finančního schvalování a rozhlasu by bylo ponecháno na vůli, aby rozhodl, ve které z těchto oblastí bude korespondent více zapotřebí. V souvislosti s tím měla být upravena práce putujícího korespondenta pro jihovýchodní Asii, přičemž by v žádném případě nemělo dojít k jejímu zrušení, ale pouze k případnému rozdělení úkolů mezi stálým korespondentem a korespondentem putujícím.¹⁷¹

Pracovním pobytům zahraničních zpravodajů předcházela složitá administrativa, jejich pobyty byly schvalovány, potřebovali vstupní víza. Státní bezpečnost se je tímto způsobem snažila přimět k získávání informací. Jan Petránek na toto téma v osobním rozhovoru řekl: „Odmítl jsem spolupracovat s tajnými službami, a tak jsem na Západ už nikam nemohl. Přijal jsem jedinou možnost, která mi byla nabídnuta – vystřídat v roce 1962 našeho zpravodaje v Moskvě. Mým vytouženým zpravodajským místem byl ale New York.“¹⁷²

2.3.3 Zahraniční zpravodajové 1967–1968

Československý rozhlas měl v říjnu 1967 stálé zahraniční korespondenty v Moskvě (Luboš Dobrovský a Jan Petránek), východním Berlíně (Ladislav Porjes), Bonnu (Vilém Fuchs), Paříži (Ludvík Čermák), Londýně (Vladimír Kučera), Washingtonu (Miloslav Pátek) a Montevideu (Dušan Ruppeltdt), pro které platilo období pravidelného tříletého střídání. Kromě toho měl rozhlas čtyři putující korespondenty, tři v Praze (pro Afriku a Střední východ, jihovýchodní Asii a pro evropské socialistické země) a jednoho v Bratislavě (pro Rakousko). Ve stejné době měl jedno společné místo s ČTK. Dopisovatel ČTK v Tokiu byl povinen menší část svého pracovního úvazku plnit pro ČsRo. Tento systém se však příliš neosvědčil. Vhodnějším se jevílo spolupracovat s těmi korespondenty ČTK, kteří mohli být za své příspěvky honorováni, protože v tomto případě měli o spolupráci zájem. V porovnání s ČTK měl rozhlas jen poměrně malý počet korespondentů. Zatímco rozhlas měl sedm stálých míst, měla jich ČTK více než třicet. Milan Weiner se domníval, že i když nelze srovnávat potřebu korespondentů pro agenturu, která je třemi čtvrtinami své činnosti zaměřena na produkci zahraničního zpravodajství, a pro rozhlas, bylo by vhodné uvážit doplnění počtu korespondentů ČsRo zejména tam, kde místa byla zrušena pouze z úsporných důvodů a jejich zrušení vedlo k nedostatečnému krytí zemí z hlediska zpravodajství významných. Weiner proto doporučil nerušit v souvislosti se zřízením místa v Dillí zpravodajské místo v Montevideu, ale obsadit místa obě. Dále pak doporučil obnovit místo v Bělehradě, jelikož předpokládal, že z tohoto místa by byl zpravodajsky pokryt celý Balkán, a to by umožnilo zvýšit počet materiálů ze socialistických zemí. Konečně bylo doporučeno obnovit místo v oblasti arabských zemí, a to v Bejrútu, kde nebylo třeba řešit potíže spojené s cenzurou. V případě, že by nebylo schváleno místo v Bejrútu (ať už z politických nebo finančních důvodů), bylo doporučeno zřídit zpravodajské místo v Káhiře.¹⁷³

Z dokumentu *Návrhy zásad pro výměnu zahraničních korespondentů*¹⁷⁴ vyplývá, že nabídky na obsazení korespondentských míst mohly podávat všechny redakce ČsRo. Zpracované podklady předkládala Hlavní redakce zpravodajství vedení ČsRo k rozhodnutí. V případě, že byli na některá korespondentská místa dva kandidáti nebo více, mohlo vedení ČsRo před konečným rozhodnutím uložit uspořádání konkurzu z jazykových a věcných znalostí z dané země, stejně jako z novinářských schopností. Základní redakcí, která bezprostředně připravovala budoucí korespondenty na jejich práci, byla Redakce mezinárodního života. V tomto přípravném období strávil budoucí korespondent část přípravné doby také v redakci Vysílání do zahraničí. Cílem Milana Weinaera bylo, aby v zásadě všichni členové RMŽ byli zahraničními korespondenty ČsRo. Pokud by z rodinných nebo jiných důvodů nebyl již výhled, že zahraničními korespondenty zůstanou, měli odejít do jiných redakcí rozhlasu, a to především na vedoucí místa, aby bylo využito jejich zkušeností.¹⁷⁵

Šéfredaktor Milan Weiner se snažil změnit dosavadní postup, podle kterého se korespondenti střídali na různých místech bez ohledu na prohlubování specializace a znalostí jednotlivých zemí a oblastí. Snažil se dosáhnout toho, aby se novináři vraceli do míst, kde již jednou byli. V mezidobí při pobytu v Praze se měli věnovat studiu a zpracovávání materiálů především z této své oblasti. Weiner chtěl pro každé korespondentské místo vytvořit dvojice nebo trojice redaktorů, kteří by se střídali na korespondentském místě nebo místech v určitém teritoriu světa. Navrhované zásady se osvědčily a v tomto smyslu byly také předloženy návrhy na střídání koresponden-

tů v dalším období. Nadále mělo být dodržováno pravidlo tříletého střídání korespondentů. Milan Weiner se však domníval, že toto nemusí být dodržováno striktně. Zejména v případech, kdy se korespondent osvědčil a prokázal znalost země, tematiky a rozličných novinářských forem, měla být tříletá doba prodloužena. V opačném případě naopak zkrácena. Milan Weiner byl v tomto ohledu prozíravý: „*Je prokázáno, že zahraniční korespondenti ČsRo patří mezi pracovně nejvytíženější zpravodaje. Za tohoto stavu se korespondenti nevěnují dostatečně vnitřní informační činnosti, a to jak politické, tak i činnosti jednotlivých rozhlasových stanic, přičemž právě takové zprávy by prospěly při přípravě organizačních změn v našem vysílání, zejména pak při zpracování výhledu do r. 1980.*“¹⁷⁶

Splnění všech naplánovaných úkolů vyžadovalo rozšíření korespondentské sítě ČsRo. Uvažovalo se zejména o vyslání korespondenta nebo korespondentů na Dálný východ, a to do Tokia. Zde však bylo nutné vzít v úvahu vysoké náklady. Zvažovalo se také zpravodajské pokrytí v Penkingu.¹⁷⁷ Umístění zahraničních zpravodajů v jednotlivých státech a obdobích viz **Příloha 2**.

Zásady pro výměnu zahraničních korespondentů v letech 1966–1969:

1. stálí zahraniční korespondenti se vraceli do zemí nebo oblastí, v nichž v minulosti pracovali;
2. základní redakcí, odkud byla prováděna výměna korespondentů, byla RMŽ HRZ a vysílání korespondent se stával jejím kmenovým členem;
3. pokud podávaly návrhy na korespondentská místa jiné hlavní redakce, stávali se navržení redaktori členy RMŽ a do této rubriky se také vraceli.

2.3.4 Zahraniční zpravodajové – finanční náklady

Jeden korespondent v zahraničí představoval ve druhé polovině šedesátých let náklady přibližně ve výši 300 000 devizových korun ročně. Praxe ČTK i Rudého práva a dosavadní praxe ČsRo byla taková, že jako rozpočtovým organizacím přidělovalo potřebné částky ministerstvo financí na základě schválení systemizovaného místa politickými orgány.¹⁷⁸ Podle představ tehdejšího šéfredaktora Milana Weinerja měli zahraniční korespondenti plnit úkoly, které přesahovaly rámec Hlavní redakce zpravodajství, a vzhledem k této skutečnosti měl výběr pracovníků pro RMŽ, odkud byli korespondenti vysíláni, vycházet právě z HRZ a měl by být navíc uskutečňován a schvalován na úrovni vedení ČsRo. Vedení mělo rozhodovat o zařazování těch pracovníků, kteří by z jakýchkoli důvodů nemohli pracovat v zahraniční rubrice a jako zahraniční korespondenti. Zvláštní péče pak měla být věnována československým pracovníkům čs. redakce moskevského rozhlasu. Aby byla zajištěna koordinace jejich výběru a perspektivního využití, koordinačním centrem se stala Hlavní redakce zpravodajství, která po dohodě s náměstkem pro domácí vysílání připravovala potřebné náklady na výběr a kádrové využití. Zároveň s návrhy na zřízení dalších korespondentských míst bylo nutno projednat možnost zřízení dalších putujících korespondentů. Nejvhodnější se jevílo zřízení těchto míst pro úsek EHS a NATO v Bruselu při zahraniční rubrice domácího vysílání, pro oblast rozvojových zemí při zahraničním vysílání a pro Maďarsko v Bratislavě. Pro korespondenta v Bruselu bylo pak zapotřebí zabezpečit akreditaci, stejně tak jako pro putujícího korespondenta pro Vídeň.¹⁷⁹

2.3.5 Činnost vybraných publicistů do roku 1968

Pro přehlednost jsou jména osob řazena abecedně podle příjmení. K osobnosti Jiřího Brunnera nebyly v Archivu ČRo ani z jiných pramenů nalezeny žádné podrobnosti.

Ludvík Čermák (17. 8. 1918 – 27. 4. 1979)

Zahraniční zpravodaj a hudební publicista. Vystudoval Reálné gymnázium v Praze. Před nástupem do Československého rozhlasu (1946) pracoval jako referent v soukromé společnosti. Po nástupu do ČsRo byl členem přípravného a realizačního programového týmu Mezinárodní výstavy rozhlasu – MEVRO (1948).¹⁸⁰ Po ní přešel do hudebního oddělení, krátce pracoval též v mládežnické redakci. Později se mu podařilo, v rozporu s dosavadním zaměřením a kvalifikací, nastoupit do Redakce mezinárodního života. Jeho znalost angličtiny přispěla k tomu, že mohl vyjet do USA jako zahraniční zpravodaj (1957–1962).¹⁸¹ S mládežnickou redakcí ale v tomto období nadále příležitostně spolupracoval, jak dokládá Jarmila Votavová ve své odborné stati: „*Začátkem šedesátých let dochází ke změnám ve vysílacím schématu, tvoří se tzv. bloky. A tehdy takový blok získali také mládežníci pro své posluchače. Získali 90 minut v pondělí navečer, a tím i název pořadu Večer na neděli vyplynul z daného bloku. Autoři pořadu se zaměřili na studenty a mladé lidi, kteří přemýšlejí, chodili mezi ně s mikrofonom a natáčeli jejich názory, diskutovalo se. Do svých pořadů dávali písničky, které ještě nikdo v rozhlase nevysílal. Některé písně do redakce posílal Ludvík Čermák, tehdejší rozhlasový zpravodaj v New Yorku. Vedle americké pop-music přivážel ze svých cest další sběratelské kousky, tedy v Československu tehdy nevydávané gramofonové desky.*“¹⁸² V letech 1965–1970 byl Ludvík Čermák zpravodajem v Paříži. Vedle pravidelného zahraničního zpravodajství využíval svých pobytů v zahraničí i nadále k mapování hudebního života, a to zejména v oblasti pop-music. Hudebními příspěvky obohacoval vysílání pro děti a mládež a pořady *Mikrofóra*. V říjnu 1971 byl z rozhlasu propuštěn.¹⁸³ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Jiří Dienstbier (20. 4. 1937 – 8. 1. 2011)

Novinář, politik a diplomat Jiří Dienstbier studoval v letech 1955–1960 Filozofickou fakultu UK, obor žurnalistika. Do ČsRo nastoupil v roce 1958 jako student. Jiří Dienstbier v osobním rozhovoru ke svému nástupu do rozhlasu řekl: „Do Československého rozhlasu jsem nastoupil 15. prosince 1958 jako student třetího ročníku. Do roku 1959 jsem vypomáhal v redakci vysílání do zahraničí. Později jsem pracoval jako zahraničněpolitický redaktor a komentátor v Redakci mezinárodního života.“¹⁸⁴ V letech 1964–1967 byl Jiří Dienstbier zahraničním korespondentem pro Dálný východ (východní Asie, Hanoj) a v rozmezí let 1968–1969 byl zahraničním korespondentem v USA. Byl také jedním z organizátorů rozhlasového pořadu *Písničky s telefonem*. Jiří Dienstbier byl aktivním účastníkem protiokupačního vysílání v srpnu 1968. Po propuštění z rozhlasu v roce 1970 pracoval nejprve jako dokumentátor projekčního ústavu, pak jako noční hlídač a topič.¹⁸⁵ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Luboš Dobrovský (3. 2. 1932)

Novinář, literární kritik, překladatel a politik. Vystudoval Filozofickou fakultu UK v Praze, obory bohemistika a rusistika. V letech 1959–1968 pracoval v ČsRo jako redaktor Redakce mezinárodního života. Z toho byl 1967–1968 zahraničním korespondentem v Moskvě. V období 1959–1968 uveřejňoval literární kritiky a recenze v časopisech *Plamen* a *Listy*. V roce 1969 byl redaktorem obou periodik. V roce 1970 byl z rozhlasu propuštěn pro svůj kladný postoj k demokratizačnímu procesu v Československu a pro odpor k sovětské okupaci.¹⁸⁶ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2. K osobnosti svého kolegy z RMŽ Luboše Dobrovského napsal Jaroslav Jírů v odborném periodiku *Svět rozhlasu*: „Jednou vysílal z Moskvy Luboš Dobrovský. Nebyl spokojen s prací techničky v moskevském rozhlase a dopálen její zřejmou neochotou spustil nádherný vodopád ruských nadávek, který jsem poslouchal společně s nevrlymi reakcemi postižené úplně nábožně, „Kto on takoj?“ Zeptala se kamarádka postižené soudružky. „Čort takyj malenkij,“ ulevila si kritizovaná. Když jsem pak Luboše poprvé spatřil, musel jsem se mimoděk usmát. Dobrovský – jistě mi to promine – opravdu někdy připomíná čertíka, který vyskočil z papírové krabičky. Je to drobný živý muž s rychlými pohyby neustále ve střehu jako šermíř. Jeho otázky se také podobají primu nebo kvartu, jsou rychlé, přesné a Luboš chce, aby se také stejně odpovídalo. Dne 21. srpna 1968 přiběhl na naše velvyslanectví v Moskvě a prohlásil bratrskou pomoc za agresí. Byl tedy poslán do Prahy a znechucen poměry v posrpnovém rozhlase odešel do redakce Listů. Potkal ho pak stejný osud jako nás všechny. Jeden čas myl výlohy, pak zase pečoval o čisticí prostředky v Památníku písemnictví. Jednou jsem tam za ním přišel. Luboš seděl na jakémsi vyvýšeném pódiu a přiděloval soudružkám uklízečkám saponáty a hadry s důležitostí ředitele a gesty italského granda.“¹⁸⁷

Květoslav Faix (10. 5. 1924 – 2003)

Redaktor, šéfredaktor a náměstek ústředního ředitele ČsRo. V letech 1939–1943 studoval Obchodní akademii v Lounech; 1946–1948 VŠ politická a sociální UK v Praze (studium nedokončil). V letech 1943–1945 pracoval jako pomocný dělník; 1945–1946 učitel v okr. Most; 1947 korektor v nakladatelství Svoboda; 1948–1950 referent v oblastní ústředně ministerstva informací v Ústí nad Labem. Do Československého rozhlasu nastoupil v roce 1950. V rozmezí let 1950–1954 pracoval jako redaktor v Redakci mezinárodního života; 1955–1958 zahraničněpolitický zpravodaj ČsRo v Berlíně (NDR); 1959 vedoucí RMŽ; 1960–1962 zahraničněpolitický zpravodaj v Bonnu (SRN); 1963 redaktor RMŽ; 1963–1968 hlavní redaktor v zahraničním vysílání ČsRo. V roce 1968 byl Karlem Hrabalem z RMŽ propuštěn.¹⁸⁸ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2. V publikaci *Rozhlasáci* Miloslav Pátek o Květoslavu Faixovi píše: „Studoval na Vysoké škole sociální a studium si od roku 1947 přivydělával jako korektor v Rudém právu. Po únoru 1948 se potkal s Jiřím Rumlem, který kdysi začínal také jako korektor, a od něho se dozvěděl, že v rozhlase hledají lidi do zprávařské směny. A vzhledem k tomu, že jsou služby stídné, může při tom studovat. K. Faix zůstal ve zpravodajské směně dlouho a nebylo to jen ze studijních důvodů (vysokou školu nedokončil). Nějak se mu nepodařilo prosadit, i když pro to dělal – podle tehdejších norem – všechno možné. Chodil stále ve svazákové modré košili, hlásil se do všech mládežnických úderů a nevynechal jedinou manifestaci, na níž se kontrolovala účast. Využil svých znalostí němčiny a stal se pak odborníkem na termíny revanšismus, militarismus, neonacionalismus, sudeťácká iredenta atd. Myslel to všechno natolik vážně, že před odchodem Jana Petrána, jednoho z redakčních mládežníků, na vojnu, mu velmi kladl na srdce, že by si měl důkladně prostudovat německého militarismu. A na dotvrzení mu předal jménem mládežnické organizace knihu Německo, která obsahovala nejen všechny výše uvedené termíny, ale i mnoho dalších z propagandistických příruček sovětské armády. Květoslav Faix se později stal zpravodajem ČsRo v NDR (1955–1958), pak i v západním Německu v Bonnu (1960–1962) a tímto směrem byl pak poznačen i jeho další rozhlasový a nerozhlasový vývoj.“¹⁸⁹

Jiří Frodl (1925)

V rozmezí let 1968–1969 pracoval pro Redakci mezinárodního života jako zpravodaj v Londýně. Informace o jiné činnosti Jiřího Frodla nebyly z dostupných pramenů nalezeny.

Vilém Fuchs (22. 7. 1923)

Novinář a germanista. Absolvoval Filozofickou fakultu UK v Praze. V letech 1939–1944 pracoval jako dělník ve firmě Nábytek Franz; 1944–1945 vězněn gestapem; 1945–1948 národní správce podniku Nábytek Franz; 1948–1949 referent sekretariátu ÚV KSČ; 1949–1951 tajemník na VŠ politických a hospodářských věd; 1953–1963 technik v ČKD Sokolovo Praha. V roce 1963 nastoupil do Československého rozhlasu jako vedoucí redakce propagandy Hlavní redakce politického vysílání (HRPV); 1964–1965 vedoucí německé sekce vysílání do zahraničí ČsRo; 1965–1966 vedoucí skupiny pro vědecké řízení v útvaru ústředního ředitele ČsRo; 1966–1968 byl členem Redakce mezinárodního života a zahraničním korespondentem ČsRo v Bonnu. V roce 1968 byl obhájcem demokratického procesu v tehdejší Československu, což bylo zřejmé i z jeho zahraničních komentářů a zpravodajství v době protiokupačního vysílání ČsRo. V srpnu 1968 zůstal z obavy před pronásledováním v zahraničí. Po okupaci působil v Bonnu jako parlamentní zpravodaj německého tisku. Současně byl vedoucím literární redakce brémského rozhlasu (SRN).¹⁹⁰ Informace o pozdější činnosti Viléma Fuchse nebyly z dostupných pramenů nalezeny.

Karel Jezdinský (7. 11. 1939)

Novinář. V letech 1955–1959 studoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, absolvoval studia Blízkého východu na katedře orientalistiky. Do Československého rozhlasu nastoupil v roce 1963. V rozmezí let 1963–1966 byl redaktorem anglické sekce a pracoval v redakci vysílání do zahraničí ve svahilštině ČsRo. V období 1966–1969 byl členem Redakce mezinárodního života a zahraničním korespondentem ČsRo v Bělehradu. Srpen 1968 ho zachytil v Praze na dovolené, a proto se zapojil do protiokupačního vysílání ČsRo. Pak se vrátil do Bělehradu, odkud se v roce 1969 odmítl vrátit.¹⁹¹ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Jaroslav Jírů (8. 4. 1935)

Novinář. Narodil se v Praze. V letech 1949–1953 studoval Drtinovo gymnázium rovněž v Praze; 1953–1958 studoval FF UK, obor historie; od roku 1968 kandidát věd, sepsal práci na téma *Francouzská zahraniční politika a ČSR v letech 1933–1939*; 1949–1953 učitel na středních školách okresu Praha-jih; 1961–1963 dokumentační oddělení redakce *Rudého práva*; 1963–1966 redaktor časopisu *Odborář*, 1966–1967 redakce *Nová mysl*. Do rozhlasu nastoupil v roce 1967 jako zpravodaj a komentátor Redakce mezinárodního života. Z dostupných pramenů vyplývá, že za své kariéry v ČsRo nebyl zahraničním komentátorem. V letech 1970–1971 byl překladatelem z angličtiny a francouzštiny monitorovacího oddělení (odposlech) zahraničního vysílání. Byl aktivním účastníkem demokratického procesu a srpnového vysílání v roce 1968. Za to byl z ČsRo propuštěn. K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Igor Kratochvíl (28. 7. 1924 – 23. 8. 2007)

Novinář a politik. Vystudoval Reálné gymnázium a Vysokou školu politickou a sociální v Praze (1945–1949).¹⁹² Od roku 1945 byl členem KSČ. Vedoucí mezinárodního oddělení ÚV ČSM (1948). V roce 1952 přešel jako vedoucí odboru pro kulturní styky se zahraničím na ministerstvo informací a osvěty, odtud nastoupil základní vojenskou službu. V období let 1953–1959 přednášel na Vojenské politické akademii, dále krátce pracoval na ministerstvu zahraničí. V roce 1960 nastoupil do ČsRo. V roce 1962 přijal funkci vedoucího Redakce mezinárodního života. Hovořil rusky, anglicky a německy, což při své práci plně využil. Později byl obviněn kvůli nežádoucím politickým kontaktům v Jugoslávii. Z rozhlasu byl na hodinu propuštěn a současně vyloučen z KSČ. V letech 1962–1963 pracoval jako svářeč v závodě Prefa Holešovice. Dalších pět let byl hlavním redaktorem zahraniční redakce Státního nakladatelství technické literatury. V roce 1968 se vrátil do rozhlasu. V lednu 1969 byl jmenován náměstkem ústředního ředitele ČsRo pro zpravodajství a publicistiku. Členství v KSČ mu bylo usnesením sekretariátu ÚV KSČ z 27. května 1968 vráceno se zpětnou platností. V červenci 1969 nabízel písemně své propuštění z rozhlasu a v lednu 1970 svůj návrh opakovat a bylo mu vyhověno. Igor Kratochvíl rozvázal pracovní poměr dohodou k 15. dubnu 1970. Od ledna 1970 mu byl povolen vstup do ČsRo pouze s povolením osobního oddělení.¹⁹³ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Karel Kyncl (6. 1. 1927 – 1. 4. 1997)

Životopis novináře Karla Kyncla byl podrobně zpracován několika autory, např. v diplomové práci Terezy Kůstkové *Zahraniční korespondent Karel Kyncl* (1999) a v monografiích Milana Pokorného *Dvojí domov Karla Kyncla* (1999) a *Karel Kyncl. Život jako román* (2005).

V letech 1938–1946 studoval Reálné gymnázium v Praze Vršovcích. V období 1946–1948 absolvoval tři semestry novinářské fakulty VŠ politické a sociální v Praze. Byl členem Dismanova rozhlasového dětského souboru (1943–1948). Spolu s Pavlem Kohoutem provázel slovem živé vysílání ČsRo z Mezinárodní výstavy rozhlasu MEVRO (1948). Pak krátce pracoval v oddělení agitace ÚV KSČ a v kulturní rubrice *Mladé fronty*. V roce 1950 nastoupil do redakce Armádního rozhlasu, která byla součástí ČsRo. Zde působil do roku 1961, kdy přešel do Redakce mezinárodního života. V letech 1962–1965 působil jako zpravodaj v USA.¹⁹⁴ K volbě vedení ČsRo přidělit Kynclovi místo zpravodaje v USA se v knize *Karel Kyncl. Život jako román* píše: „Muž, který mne posléze velmi neměl rád, tehdejší ředitel rozhlasu Karel Hoffmann, mne požádal, abych dělal zahraničního zpravodaje. Na nezákladnějším místě, ve Spojených státech.“¹⁹⁵ Podle dostupných pramenů se zmíněný rozhovor K. Kyncla s ředi-

telem Hoffmannem odehrál v roce 1960. Kyncl tak vysvětloval svůj přestup z armádní redakce do Redakce mezi-národního života a rovněž dodal, že mu Hoffmann dal na vybranou mezi USA a Indií.¹⁹⁶ V srpnu 1968 byl Karel Kyncl v Japonsku na dvouměsíční služební cestě. Několik dní po sovětské invazi odcestoval z Tokia do Bělehradu, kde skupina českých politiků a ekonomů uvažovala o vytvoření exilové vlády. Kyncl se o tom dozvěděl z anglického vydání tokijských novin. Domluvil se telefonicky s tehdejšími ministrem zahraničí Jiřím Hájkem, kterého dobře znal, že vypomůže při komunikaci s médii. Jelikož se koncepce exilové vlády záhy ukázala jako nereálná, odcestovala skupina 29. srpna 1968 z Bělehradu do Vídně. Měsíc po obsazení Československa, 21. září 1968, se Karel Kyncl vrátil z Vídně do Prahy. V rozhlase dal výpověď 25. září, jeho pracovní poměr skončil 31. října, později nastoupil do Československé televize. V roce 1969 byl vyloučen z KSČ a propuštěn z ČsT.¹⁹⁷ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Ondřej Neff (26. 6. 1945)

Spisovatel a publicista Ondřej Neff se narodil v Praze jako syn spisovatele Vladimíra Neffa a herečky Vlastimily Petrovičové. Po maturitě pracoval v časopise *Svět v obrazech* (1962–1963). V letech 1965–1969 studoval Institut osvěty a novinářství Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1965 vypomáhal půl roku jako student na praxi v plzeňské redakci Československého rozhlasu. Do ČsRo nastoupil jako elév na podzim roku 1966. Na svůj nástup do rozhlasu vzpomíná takto: „*Hlavní roli v tom hrála osobnost Vladimíra Kovářika, který vedl na novinářské fakultě rozhlasovou katedru. Čtenáři jistě budou znát jeho nádherné Literární toulky po Čechách a po Moravě, ale napsal i důležité odborné práce o rozhlasové historii a teorii. Kovářík rozhlasem skutečně žil a hodně nás o něm naučil. Byl to báječný člověk. Úplné začátky jsem si odbyl v plzeňském rozhlase. Strašně rád na tu dobu vzpomínám. Dostal jsem tam možnosti, o jakých by se mi v Praze ani nesnilo. Když jsem se naučil zacházet s technikou, mohl jsem připravovat vlastní hodinové pořady, to bylo něco fantastického. Dokonce jsem v té moderní rozhlasové budově i byl!*“¹⁹⁸ Pracoval zde i v době srpnové invaze 1968 (viz kap. 4.2.2).

Miloslav Panchártek, (Miloslav/Míla) Pátek (1921 – 30. 3. 1992)

Novinář. Vystudoval Obchodní akademii v Plzni. Za první republiky nesměli středoškolská studenta psát do novin bez souhlasu ředitele školy, autor si tedy vymyslel pseudonym ze začátku a konce občanského příjmení Panchártek – Pátek. Do Československého rozhlasu nastoupil v roce 1946 jako redaktor noční směny. V roce 1947 byl vyslán na půl roku do Plzně, aby zde vybudoval krajské zpravodajství. V Plzni pak zůstal jako vedoucí redaktor zpravodajství a zástupce ředitele. V polovině roku 1952 byl přeložen do Prahy a stal se zástupcem šéfredaktora politického zpravodajství ČsRo. Odtud byl na základě rozhodnutí KV KSČ v Plzni v lednu 1953 propuštěn pro údajnou stranickou nespolehlivost. Po delší zdravotní přestávce pokračoval roku 1954 v ČsRo jako řadový redaktor v pražské Redakci mezinárodního života. Byl zahraničním zpravodajem v Jugoslávii (1958–1959), na Středním východě (1959–1962), ve Velké Británii (1962–1963) a v USA (1965–1967). V roce 1970 z ČsRo odešel. K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Jan Petránek (28. 12. 1931)

Životopis novináře Jana Petrána byl podrobně zpracován v bakalářské práci *Jan Petránek – rozhlasový publicista*, kterou jsem obhájila v roce 2010. Jan Petránek studoval v letech 1947–1951 Obchodní akademii v pražské Resselově ulici. V srpnu 1951 nastoupil do Československého rozhlasu. Práci v rozhlase mu doporučil třídní profesor z obchodní akademie, který věděl, že rozhlas hledá nové zaměstnance s výbornou znalostí českého jazyka a dobrým hlasem. Ke svým pohnutkám se Jan Petránek vyjádřil takto: „*Do rádia jsem přišel už kvůli tomu, že jako absolvent obchodní akademie jsem nejevil přílišný zájem dostat se skutečně do ekonomického sektoru. Po druhé světové válce navíc nebylo příliš pracovních příležitostí a účetního jsem dělat nechtěl.*“ Na tu dobu dále vzpomíná: „*Přišel jsem do rozhlasu a pracoval jsem tam od srpna 1951, tedy necelý rok, protože pak jsem musel na vojnu a tu mi Čepička¹⁹⁹ protáhl (jako všem mým vrstevníkům) na dva roky a sedm měsíců.²⁰⁰ Takže jsem se vrátil do rozhlasu až v lednu 1955.²⁰¹ Zájem o zahraniční politiku zdědil Jan Petránek po svém otci. Říká k tomu: „*Hltal jsem vše, co se týkalo Asie, Afriky, Latinské Ameriky. Za mou orientaci na Asii mohl můj táta, ruský legionář. Jednou mi řekl: „Chceš-li pochopit, kam se kutálí zeměkoule, sleduj to, co zraje a co se bude dít v těch nejchudších částech světa. Ale připrav se na to, že budeš muset strávit a pochopit věci, které byly, jsou a ještě budou strašlivě a neuvěřitelně kruté.*“²⁰²*

První zemí, ve které Jan Petránek pracoval jako zahraniční zpravodaj Československého rozhlasu, byla Indie. Jeho pracovní pobyt trval od září 1961 do července 1962 (zpravodajská mise trvala přesně 303 dnů).²⁰³ Působil zde jako dopisovatel pro celou Asii. Kromě výkonu novinářského povolání ale nebyl ochoten spolupracovat s československou vojenskou rozvědkou, která byla v té době odnoží sovětské špionáže.²⁰⁴ Tato zpupnost moci měla své důsledky, jak o tom pro *Almanach českých novinářů* napsal: „*Špiona jsem dělat nemínil – kvůli tomu za mnou zas nesměla a nemohla přijet žena s dětmi, neboť nedostala pas (...).*“²⁰⁵ Jan Petránek byl z Indie předčasně, po necelém roce, odvolán. Kvůli nesouhlasu spolupracovat s tajnými službami byla dalším zpravodajským místem Moskva (1962–1967), nikoli New York, jak si přál. Říká o tom: „*Na Západ už jsem nikam nemohl, a tak jsem přijal jedinou možnost, která mi byla nabídnuta – vystřídat našeho zpravodaje v Moskvě.*“ Do Moskvy přijel

14. října 1962, v první den tzv. raketové krize.²⁰⁶ V osobním rozhovoru na to vzpomínal takto: „*Jako reportérovi mi štěstí přálo – naservírovalo mi události přímo pod nos. Přiletěl jsem do Moskvy v okamžiku, kdy propukla kubánská raketová krize, kdy se Chruščov a Kennedy nejen obrazně řečeno dotýkali pověstných a prokletých červených knoflíků, jejichž zmáčknutím by nastal atomový konec světa. To bylo v polovině října 1962. Byl jsem pár hodin v Moskvě – a už jsem v ty dny, patřící historii dvacátého století k těm nejdramatičtějším, poznal zásadní hlubinu izolace sovětské společnosti od zbytku zeměkoule.*“²⁰⁷ V červenci roku 1968 byl Jan Petránek požádán, aby na několik týdnů zastoupil ve Velké Británii svého kolegu Jiřího Frodla, který tam pracoval jako zvláštní zpravodaj Československého rozhlasu. Nastoupil do londýnské pobočky rozhlasu a denně dojížděl do sídla BBC. V polovině srpna 1968 se Jan Petránek z pracovní cesty do Británie vrátil. Krátce poté spolu s celou svou rodinou odjel na venkov. Tam ho zastihla zpráva o invazi spřátelených vojsk.²⁰⁸ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Ladislav Porjes (21. 11. 1921)

Novinář. Ladislav Porjes byl Slovák židovského původu a měl za války podobný osud jako Milan Weiner. Tehdejší šéfredaktor měl tedy v redakci člověka, s nímž ho spojovaly společné válečné zkušenosti. Narodil se v Žilině. Válku prožil v koncentračních táborech. Po osvobození Osvětimi vstoupil do čs. vojenské jednotky generála Ludvíka Svobody. Na jaře 1945 se vrátil do Československa jako poddůstojník Svobodovy armády. V letech 1945–1952 byl nejprve redaktorem, později vedoucím redakce slovenského deníku *Pravda*. V roce 1952 byl v souvislosti s procesem s Rudolfem Slánským a v důsledku následné protizidovské politiky propuštěn ze zaměstnání a pracoval jako vrátný. V roce 1954 byl rehabilitován a byl přijat do bratislavské redakce ČsRo. V roce 1957 se stal členem Redakce mezinárodního života v Praze. V letech 1956–1957 působil jako zpravodaj v Maďarsku. V rozmezí let 1957–1963 byl zpravodajem RMŽ pro socialistické země. V letech 1964–1968 byl zpravodajem pro NDR, Západní Berlín a skandinávské země. Po roce 1969 byl z rozhlasu z politických důvodů propuštěn. Až do svého odchodu do důchodu v roce 1972 pracoval jako dělník.²⁰⁹ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2. Věra Štovičková-Heroldová k osobnosti Ladislava Porjese v odborném periodiku *Svět rozhlasu* v roce 2011 napsala: „*Konstatovat, že od roku 1954 začal Laco Porjes pracovat jako rozhlasový redaktor v Praze, znamená zabývat se jeho životní dráhou až v druhé polovině jeho života. Narodil se v Žilině, stihl maturovat na gymnáziu, ale protizidovské zákony Tisova režimu mu nedovolily ve studiu pokračovat. Neminul ho koncentrační tábor v Osvětimi, odkud se mu podařilo utéct, konec války ho zastihl v armádě generála Svobody. Po válce se stal novinářem, povolání ho zavedlo do Prahy, kde působil jako vedoucí redaktor slovenské Pravdy, ovšem hned v roce 1952 opět doplatil na svůj původ a v následující vlně protizidovské politiky v souvislosti s procesem proti Slánskému byl propuštěn. V roce 1954 byl rehabilitován a stal se redaktorem redakce Čs. rozhlasu v Bratislavě. Vzhledem k tomu, že znal několik jazyků, včetně pro Prahu téměř exotické maďarštiny, stal se v roce 1957 členem Redakce mezinárodního života ČsRo v Praze. (...) Mít v Redakci mezinárodního života na starosti socialistické, v tehdejší terminologii bratrské země nebylo žádné terno. Jak přikazovala, opět dobovým jazykem řečeno, strana a vláda, psát o nich se smělo pouze optimisticko-budovatelsky, a pokud se v těchto zemích opravdu dělo něco, co vyvolalo zájem světové veřejnosti, v soudružském československém tisku a rádiu se o tom povinně mlčelo, a v nejhorším případě lhalo (viz maďarské události 1956). Povinnou volbou tematiky tak stával Porjes občas stranou hlavního proudu vysílání Redakce mezinárodního života, s kolegy vycházel dobře, ale snad i vzhledem k tragicky bolestným zážitkům z minulosti, osobní přátelství nenavázal. S redakcí ovšem sdílel v roce 1968 sympatie pro pražské jaro, takže, jako všichni ostatní v této redakci, byl na počátku tvrdé normalizace z rozhlasu propuštěn a až do odchodu do důchodu 1972 pracoval jako dělník.*“²¹⁰

Jiří Ruml (8. 7. 1925 – 20. 2. 2004)

Novinář. V letech 1936–1944 studoval Jiří Ruml Reálné gymnázium v Plzni. V letech 1944–1945 byl totálně nasazen u civilní protiletectké obrany v Plzni. V roce 1945 pracoval jako technický úředník v podniku Plzeňské papírny. Pak 1946 zaměstnán Krajským výborem KSČ Plzeň jako referent oddělení kultury; 1946–1947 *Rudé právo* Praha (korektor); v rozmezí let 1947–1955 a 1958–1964 pracoval v ČsRo v Praze. Z toho v letech 1947–1952 jako redaktor zpravodajství ČsRo a 1952–1955 jako vedoucí průmyslové redakce Hlavní redakce politického vysílání (HRPV). V rozmezí let 1955–1957 pracoval ve večerníku *Večerní Praha* jako vedoucí reportážní rubriky. Po zaškolení v ČsRo byl v období 1958–1961 členem Redakce mezinárodního života, působil jako zpravodaj v Berlíně (NDR). V letech 1962–1963 byl šéfredaktorem publicistiky Hlavní redakce politického vysílání. V období 1964–1965 byl redaktorem v pražském studiu Československé televize. V rozmezí let 1965–1966 redaktor krajského vysílání ČsRo v Ústí nad Labem. V letech 1967–1969 (až do zákazu časopisu) byl redaktorem a později zástupcem šéfredaktora v časopise *Reportér*. V roce 1968 byl předsedou pražské pobočky Svazu čs. novinářů a mluvčí pražské novinářské obce. V rozmezí let 1970–1990 mu byla zakázána publicistická činnost.²¹¹ K jeho další činnosti viz kap. 4.2.2.

Dušan Ruppeltdt (20. 8. 1926 – 4. 11. 1993)

Rozhlasový publicista a zahraniční zpravodaj. Po absolvování bratislavské právnické fakulty v roce 1950 nastoupil do ČsRo v Bratislavě, kde se zabýval zahraničněpolitickou problematikou. Později přešel do pražské RMŽ a v rozmezí let 1957–1960 byl zpravodajem ČsRo v Indii. Zprávy, komentáře, reportáže a pásma posílal v tomto

období rovněž z Indočíny, Japonska a Srí Lanky. Po svém návratu působil v RMŽ nejprve jako komentátor a později krátce jako její vedoucí. V letech 1963–1967 působil jako zpravodaj v Montevideu (Uruguay), odkud pokrýval Latinskou Ameriku. Odtud uveřejňoval příspěvky zejména z Brazílie, Mexika, Peru a Chile. V roce 1969 byl perzekuován za své produbčekovské postoje a nesouhlas se sovětskou intervencí v srpnu 1968.²¹² Informace o činnosti novináře Dušana Ruppeldta po roce 1969 se nepodařilo dohledat.

Věra Štovičková-Heroldová (3. 11. 1930)

Novinářka, překladatelka a spisovatelka. Věra Štovičková-Heroldová popsala podrobně svůj život v monografii *Po světě s mikrofonem* (2009). Po absolutoriu Reálného gymnázia Charlotty Masarykové v Praze působila Věra Štovičková v letech 1949 až 1951 jako redaktorka zpravodajství v Československém rozhlasu a v letech 1951 až 1970 jako redaktorka a komentátorka Redakce mezinárodního života. Jelikož hovořila francouzsky, zabývala se frankofonními oblastmi. Když začaly africké kolonie usilovat o nezávislost, ukázala se aktuální tato problematika. Na území afrického kontinentu nebyla do té doby stanovena stranická linie ve smyslu zpracování informací a ze strany vedení rozhlasu se ukázala jistá váhavost poslat do oblasti ženu redaktorku. Přesto se stala roku 1960 zahraniční dopisovatelkou pro africkou oblast. Na počátku byl stálý pobyt v Conakry²¹³ (1960–1962). V dodatku ke smlouvě s datem 5. 12. 1960 je formulován rozsah jejích povinností takto: „*Sledovat situaci v Africe na jih od čáry Somálsko, Etiopie, Súdán a arabské země Severní Afriky a hlavně v místě stálého působení, tj. v Guineji, dále Kongu (Leopoldville), v Ghaně, Mali, Senegal, Mauretánii, Siera Leone, Libérii, Ubangi Šari,*²¹⁴ *Nigérii, Togu a v portugalských a britských koloniích. Jako vybavení se zaznamenává: přenosný magnetofon, stacionární magnetofon,*²¹⁵ *radiopřijímač, osobní vůz čs. značky.*“ Postupem času se pro ČsRo ukázalo finančně efektivnější, bude-li posílat reportéra na africký kontinent z Prahy, a původně stálá zpravodajka zastávala od roku 1964 funkci tzv. putujícího korespondenta. V srpnu 1968 se Věra Štovičková aktivně účastnila protiokupačního vysílání. Z toho důvodu byla v roce 1970 z rozhlasu propuštěna. K její další činnosti viz kap. 4.2.2.

Karel Šubrt (16. 6. 1906 – 15. 8. 1975)

Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1925–1944 zaměstnanec Poštovní spořitelny a poštovních úřadů. Současně 1936–1938 redaktor časopisů nakladatelství Melantrich, kde si osvojil novinářské řemeslo. V letech 1944–1945 byl vězněn na Pankráci a v Terezíně. Po válce se k práci novináře nevrátil, a pracoval v družstvu Dílo. V té době zastával rovněž funkci předsedy ONV ve Frýdlantu. Do rozhlasu nastoupil v roce 1950. Začínal ve vnitropolitické redakci (1950–1952), ale později přešel jako vedoucí do Redakce mezinárodního života (1952–1958), kde byl rovněž hlavním komentátorem. Mezi pořady, které připravoval, patřily *Komentáře týdne* a *Nedělní poznámky ke světovým událostem*.²¹⁶ Podle pamětníků a dostupných pramenů ovšem neměl potřebné organizační schopnosti.²¹⁷ V roce 1958 onemocněl a po uzdravení byl v ČsRo jmenován vedoucím publikačního oddělení. V roce 1961 se publikační oddělení stalo součástí studijního a výzkumného oddělení, které bylo roku 1970 zrušeno. Podrobnosti o činnosti Karla Šubrtu po roce 1970 nebyly nalezeny.

2.3.6 Nejvýznamnější pořady Redakce mezinárodního života

V dalších odstavcích budou popsány vybrané pořady, které Redakce mezinárodního života připravovala nebo se na jejich tvorbě podílela. V padesátých letech patřily relace *Komentář týdne* a *Nedělní poznámka* mezi zásadní. Kromě těchto dvou pořadů připravovala redakce v roce 1953 ještě pořady *Nad mapou světa* a *Poznáváme SSSR*. Podílela se rovněž na *Besedách s posluchači* (1954) nebo *Tribunách posluchačů* (1958). Od roku 1956 přibyl nový pořad *Obrázky ze světa*, blízký dnešnímu *Zápisníku zahraničních zpravodajů*.²¹⁸ V roce 1960 se začaly vysílat besedy k zahraničním otázkám s názvem *Co chcete vědět?* Jejich ohlas svědčil o tom, že posluchači chtěli slyšet k aktuální události pohotové slovo odborníka, a to jak zahraničního zpravodaje, tak i specialisty pro příslušnou otázku.

V šedesátých letech se na přípravě pořadů podíleli i zahraniční korespondenti, kteří zpracovávali celou řadu typů pořadů a žánrů od zpravodajských až po cestopisy a reportáže. Nejčastěji se však objevovaly jejich krátké příspěvky v *Rozhlasových novinách*. Podle šéfredaktora Weinerja je nejvíce využíval rozhlas v Bratislavě, který zařazoval zpravodajské příspěvky denně. Rovněž využití v zahraničním vysílání bylo vysoké (zhruba 80 %).²¹⁹ Podobných příspěvků k aktuálním událostem odvysílala RMŽ průměrně 50–60 měsíčně.²²⁰ Další zpravodajskou formou byly příspěvky do pořadu *Svět očima zahraničních zpravodajů*, jenž byl vysílán jednou týdně. Korespondenti dále připravovali seriály rozhlasových cestovních reportáží *Po pěti kontinentech*, pořadů o životě v jednotlivých zemích *Zajímavosti ze světa*, a podíleli se na přípravě závažných politických pořadů *Svět u mikrofonu*. V roce 1967 byl pro dopisovatele zřízen zvláštní pořad *Volá vás...* Tento pořad byl dvakrát týdně vysílán na VKV a vyhrazen pohledům na jednotlivé země.

Podle Weinerja byl rozhlas zahraničními zpravodaji dostatečně zásoben materiály zpravodajsko-politického charakteru. Otevřenou otázkou zůstávaly příspěvky o životě v jednotlivých zemích, které by podávaly zasvěcený hlubší pohled na jednotlivé oblasti života, zabývající se otázkami průmyslu, zemědělství, služeb a životního stylu. Tento typ pořadů by podle něj poskytl nejen nezkrácený pohled na jednotlivé země, ale mohl být součástí i příspěvkem k řešení některých problémů v tehdejší ČSSR, jelikož by seznamoval s nejzajímavějšími zkušenostmi ze

zahraničí. Významnou úlohu měly hrát příspěvky ze socialistických zemí. Rozšíření takových pořadů by si ovšem vyžádalo určité úpravy vysílacího schématu, jelikož stávající schéma k jejich uplatnění možnost nedávalo.²²¹

Nedělní poznámka (50. léta)

Týdenní vnitropolitický komentář zasazený do mezinárodního kontextu. Stopáž 10 minut. Pořad vznikl v první polovině padesátých let. Vysílal se vždy v neděli po polední zpravodajské relaci. O této relaci napsal Miloslav Pátek ve své stati: „*Nedělní poznámka ke světovým událostem vybočovala od svého vzniku z běžných rozhlasových tradic. Vznikla vlastně z nouze, protože nedělní polední zpravodajství bylo strohé a bez aktualit, jelikož tiskové agentury začínaly pracovat až v odpoledních hodinách. A tak vznikl nápad doplnit krátké zpravodajství a zprávu o počasí úvahou o tom, co se děje ve světě. Nikoliv komentářem, protože v době nedělního oběda se nikomu nechce poslouchat suché a nezáživné rozbory. Měla to být jakási rozhlasová obdoba poznámek a článků, které kdysi vycházely v dobrých nedělních přílohách novin. Po několik let psal tyto nedělní poznámky převážně Karel Šubrt, dával si záležet, aby měly dobrý novinářský jazyk, nové a neotřelé myšlenky o souvislostech mezinárodních vztahů. Samozřejmě, že byly často vysílány i špatné nedělní poznámky, poplatné režimní propagandě. To bylo zejména po koncepčních i cenzurních zásazích hlavního redaktora Karla Hrabala, který redigoval každou nedělní poznámku a nejednou ji dával číst i ústřednímu řediteli anebo obsah telefonoval na tiskový odbor ÚV KSČ. Přesto všechno bylo dost nedělních poznámek, o nichž se dalo říct, že prohloubily brázdou dobré rozhlasové žurnalistiky, a to se týká zejména druhé poloviny šedesátých let.*“²²²

Věra Štovičková-Heroldová k relaci v odborném periodiku *Svět rozhlasu* v roce 2006 napsala: „*Rozhlasovým fenoménem doby se stala Nedělní poznámka ke světovým událostem, kterou Karel²²³ psal týden co týden po několik let. Posлуhači ji velice cenili, neboť kromě povinné daně v podobě boje za socialismus a mír v ní Šubrt v rámci tehdy ještě velice omezené svobody slova mluvil o tom, co se ve světě toho týdne skutečně událo, o čemž se lidé v domácích médiích zpravidla nedoslechli, ani nedočtli. Tak se zrodil pojem šubrtka, a ten si, pokud si dobře pamatují, nevymyslela redakce, ale posluchači, kteří si o ni psali.*“²²⁴ Podle Věry Štovičkové-Heroldové si Karel Šubrt na psaní nedělních komentářů zakládal a po několik let neumožnil žádnému z podřízených kolegů, aby ho při psaní komentářů zastoupil nebo vystřídal. Věra Štovičková-Heroldová k tomu píše: „*Napsat si šubrtku bylo tehdy pocho-pitelně nesplnitelnou touhou každého z nás, redakčních dorostenců a dorostenek, svěřených jeho péči. (...) A Karel nás skutečně učil, texty opravoval, haněl či chválil, ale své šubrtky střežil jako oko v hlavě. Ba nenechal si je vyrvat ani v létě a telefonoval je v obvyklé kvalitě z míst, kde byl právě na dovolené.*“²²⁵ Výhodou Karla Šubrtu byla také skutečnost, že měl jako vedoucí pracovník přístup k tajným stránkám Monitoru. Věra Štovičková-Heroldová pokračuje: „*Karel měl proti nám nepopíratelnou výhodu. Zatímco my jsme se běžně dostali pouze ke zprávám ČTK, on směl číst barevný Monitor (...). Po jeho odchodu²²⁶ jsme se i my dočkali a začali psát šubrtky.*“²²⁷

V roce 1968 se na přípravě nedělních komentářů podílel Milan Weiner. Jarmila Votavová na semináři Sdružení pro rozhlasovou tvorbu k pořadu řekla: „*Lidé, kteří ještě v letech 1962–1963 rozhlasové komentáře neposlouchali, se později stali jejich pravidelnými posluchači. Svědčil o tom nebývalý telefonický a dopisový ohlas. Maxima dosáhl v roce 1968, kdy k Weinerovu komentáři vysílanému v březnu přišlo poštou do rozhlasu 1 800 dopisů.*“²²⁸ Věra Štovičková-Heroldová k pořadu na semináři Sdružení pro rozhlasovou tvorbu v roce 1999 vysvětlila: „*Milan debatoval v přímém přenosu s komunistickými konzervativci, to bylo něco tak nevídaného, až naskakovala husí kůže. V té době celá země v poledne obědvala s rozhlasem. Nedělní polední komentáře nebyly krotké šubrtky, ale stanoviska k základním otázkám národní existence; s odstupem času vidím, že redakce jimi bezděčně suplovala někdy mdlá a nejistá stanoviska politiků pražského jara.*“²²⁹ V odborném periodiku *Svět rozhlasu* k pořadu Věra Štovičková-Heroldová poznamenala: „*Nedělní poznámka ke světovým událostem byla příležitostí zkoumat domácí události v souvislosti se světem, k čemuž samozřejmě dávala velkou příležitost zejména humpolácká politika Sovětského svazu. Posлуhači si pro texty chodili do rádia nebo posílali ofrankované obálky s žádostí o zaslání.*“²³⁰

Svět u mikrofonu (1961)

Svět u mikrofonu měl zpočátku různé formáty, jednalo se např. o besedy s odborníky nebo soubory komentářů zahraničních korespondentů, kteří obvykle text přečetli. V tomto případě byly jejich jednotlivé příspěvky od sebe odděleny hudbou a průvodním slovem redaktorky ve studiu. *Svět u mikrofonu* byl vysílán jednou týdně, a to od počátku roku 1961.²³¹ Původně měl stopáž 30 minut, později 60 minut. V případě, že byl vysílán k významnému výročí²³² nebo při zvláštní příležitosti, mohla být stopáž i delší. *Svět u mikrofonu* byl jedním z několika předchůdců současného *Zápisníku zahraničních zpravodajů*.

Vznik relace měl své kořeny v polovině 50. let, kdy posluchači projevíli velký zájem o cestopisy a vysílání z první cesty Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda. V roce 1954 se pak zrodil první typ pořadu založený na příspěvcích prvních stálých zahraničních korespondentů ČsRo. Jednalo se o půlhodinový *Zápisník zahraničních dopisovatelů*. Věra Štovičková-Heroldová o pořadu napsala: „*Před časem si jeden moderátor Zápisníku povzdechl, že se neví, odkdy se tento nejpopulárnější rozhlasový pořad vlastně vysílá. Zavzpomínala jsem na své kolegy a kamarády z oněch dřevních dob, a když jsem si ujasnila, že nikdo z nich už odpovědět nemůže (byla jsem z těch pionýrů nejmladší), vyšlo mi, že tu odpověď musím ve vlastní skříni najít já. I přinesla jsem štafle, snosila na koberec hory papíru a začala se těmi sběrnými surovinami probírat. Podle očekávání jsem svou první reportáž, odeslanou „ze*

světa“ do Zapisníku zahraničních zpravodajů, našla poměrně brzy. V záhlaví té kopie na průklepovém papíře čtu vlastnoruční poznámku, že text byl odeslán v září 1955.²³³ Po čase se ukázala určitá jednotvárnost Zapisníku zahraničních dopisovatelů, jelikož většina příspěvků, kterou korespondenti zaslali, byla čtena hlasateli, spojována hudbou a doprovázena průvodním slovem. Anna Majznerová k tomu ve svém článku v odborném periodiku *Rozhlasová práce, časopis pro teorii a praxi rozhlasu* v roce 1961 napsala: „Všechny Zapisníky se sobě navzájem podobaly. Kromě toho v těchto půlhodinách nebylo možno obsáhnout tematiku oblastí, kde rozhlas neměl svého dopisovatele, nedalo se využít citátů ze zahraničního tisku ani politických anekdot a jiných forem, které nespádaly do záhlaví Zapisníku zahraničních dopisovatelů.“ Z tohoto důvodu byl pořad v roce 1959 vystřídán půlhodinou s pestřejším složením a vysílán pod názvem *Půlhodinka ze světa*. Části čtené hlasateli byly vystřídány příspěvky zahraničních korespondentů namluvené na pásech, relace obsahovala i krátké žánry, většinou archivní záznamy nebo výroky z tisku. Anna Majznerová ve své stati dále dodává: „Ale vývoj v rozhlase jde tak prudce směrem k živému slovu, často improvizovanému přímo do vysílání, že ani pořady na zahraničně politická témata nemohly zůstat stranou.“ Začátkem roku 1961 byl představen *Svět u mikrofonu*, jehož důležitým prvkem se staly dříve neužívané živě vysílané vstupy zahraničních korespondentů. Z dostupných pramenů tedy vyplývá pořadí existence pořadů ve sledovaném období následovně: *Zapisník zahraničních dopisovatelů* (1954) → *Půlhodinka ze světa* (1959) → *Svět u mikrofonu* (1961).²³⁴

Věra Štovičková v předmluvě ke knize Milana Pokorného *Zapisník zahraničních zpravodajů* zmiňuje: „Učednická léta ve zpravodajské směně pro mne skončila a rozhlasovou reportérkou jsem se stala ve chvíli, kdy vznikl Zapisník zahraničních zpravodajů. Do té doby nemělo jedno bez druhého smysl.“²³⁵

Příklad pořadu Svět u mikrofonu z Archivu ČRo z 21. ledna 1965:

Populační exploze

Beseda s odborníkem, profesorem Josefem Charvátem, s názvem *Populační exploze* a podtitulem *Hlad a podvýživa ve světě* byla v premiéře a ze záznamu odvysílána v Československém rozhlase 21. ledna 1965. Stopáž 64 minut. Ve studiu se sešli akademik Josef Charvát, v kladení otázek se střídali tři redaktori Redakce mezinárodního života: Věra Štovičková, která měla zkušenost s pracovním pobytem v Africe, Dušan Ruppeltdt, jenž v minulosti pobýval v Indii, a Milan Weiner, který pracoval jako zpravodaj v Egyptě a v Číně. Novináři se v kladení otázek střídali. Dotazy redaktorů odráželi jejich pracovní zkušenosti z různých zemí.

Průběh diskuze:

- Ohlášení pořadu, jeho názvu a představení hosta (2 minuty)
- znělka – zvonění zvonku (3 sekundy)
- Věra Štovičková přečetla průvodní slovo (1 minuta)

Dále se redaktori střídali v pokládání níže uvedených otázek, na které profesor Josef Charvát odpovídal:

- *Co je mapa hladu a jak vypadá?*
- *Jaká bude situace v roce 2000?*
- *Je současná zemědělská produkce dostatečná?*
- *Je princip snižování porodnosti tak jak probíhá např. v Číně vhodným způsobem prevence hladomoru?*
- Závěrečné shrnutí diskuze pronesla Věra Štovičková.

Svět dnes večer (1963)

Večerní pořad složený ze tří bloků komentářů na témata domácí politiky, zahraničí a sportu. Vysílán byl každý všední den od 22 hodin. Z toho důvodu byl v redakci slangově označován jako *dvaadvacítká*. Zpočátku měl stopáž 10 minut, později prodloužen na 20 minut. Připravován od roku 1963. Ondřej Neff v osobním rozhovoru řekl: „*Svět dnes večer vymyslel Milan Weiner. Sestával se ze tří bloků: domácí rubriky, zahraničních událostí a části věnované sportu.*“²³⁶ Věra Štovičková o tomto pořadu napsala: „*Dvaadvacítká byl ve svých počátcích jakýsi přehled (nebo odpad?) zpravodajství dne s nejmenší poslechovitostí. Weiner ji získal pro svoji redakci a vysílání ve 22 hodin se postupně stávalo a stalo klenotem komentovaného zpravodajství. Také proto, že Weiner dosáhl toho, že zprávy agentur Reuters a AFP začaly chodit linkou přímo do redakce. Z informovanosti vyrůstala kvalita komentářů (...) a dobrá pověst dvaadvacítky. Poslech se nevidaně zvedl, lidé nám telefonovali a vzkazovali, že jsou ochotni i odejít z kina před koncem.*“²³⁷ O tomto pořadu napsala Věra Štovičková-Heroldová v odborném periodiku *Svět rozhlasu*: „*Až do této doby byly hlavní zpravodajskou relací Rozhlasové noviny v sedm večer. Jejich základem byly zprávy, přebírané z největší části z Četky, která byla zase závislá na TASSu. (...) Zprávy ve 22 hodin, to byla taková okrajová relace – odvar rozhlasových novin s minimální poslechovitostí. Weiner přišel s nápadem: nabídněme, že převezmeme dvaadvacítku, a vysíláme tam komentované zpravodajství. Protože šlo o relaci, kterou stejně nikdo neposlouchal, nebylo těžké získat souhlas vedení. Šířila jsem tehdy souhlasně kvitovanou pomluvu, že když Weiner potká na chodbě opuštěnou plačící práci, utře jí slzy, vezme za ruku a odvede k nám do redakce.*“²³⁸

Weiner ovšem dokázal při této příležitosti něco nemožného: jakési polooficiální zavedení paralelní četkařské dálkopisné linky agentury Reuters a AFP do rozhlasu. A nádvkem vyžebrel v technice bednu, která se snad jmeno-

vala „lambda“ a na které se dal chytat celý svět. Karel Jezdinský u ní vysedával hodiny. Jeden z nás přišel do služby před čtvrtou odpoledne, sledoval nejčerstvější anglické a francouzské agenturní zprávy, poslouchal cizí stanice a ve 22 hodin vyšil vlastním hlasem souhrn všeho, co se ve světě v té chvíli právě dělo – nádvkem s vlastním komentářem, kterým jsme dění ve světě zároveň vztahovali k událostem na domácí scéně. Je neuvěřitelné, jak rychle se lidé dozvědí, co stojí za poslech! Spěchali z divadel a biografů, aby stihli zprávy. Šlo to tak rychle, že když chtěl Ústřední výbor zasáhnout, bylo pozdě – dvaadvacítka si v té době posluchači už nenechali vzít. O dvaadvacítce jste možná něco zaslechli, ale určitě jste v souvislosti s ní nikdy neslyšeli, že to byl Weinerův vynález. Nikdy jsem nepoznala člověka méně prestižního, než byl on. Nehlásil se k otcovství pořadu ani v tomto případě, ani nikdy jindy; nežádal uznání pro kočího – vystupoval vždycky jako součást celého spřežení.²³⁹

Jaroslav Jírů k pořadu v periodiku Svět rozhlasu napsal: „Nudné večerní zprávy nahradil Weiner komentovanou „dvaadvacítkou“, kterou jsme přednášeli „na vlastní ústa“. I tento text, jako tehdy všechno, podléhal schválení cenzora. Jenže pod dohledem Milana Weinerja, v tomto ohledu naprosto velkorysého, jsme text posílali cenzorovi v podzemí rozhlasu těsně před odchodem do studia a jeho případné připomínky přišly vždy pozdě. Za to nás Milan poslouchal doma, měl puštěné ještě tři další stanice a dával pozor, zda jsme lepší než oni, zda jsme na nic nezapomněli.“²⁴⁰

Písničky s telefonem (1967)

Večerní rozhovory vedené po telefonu. Většinou vysílané živě, zřídka předtočené a vysílané ze záznamu. Stopáž 90 minut. Vždy dva redaktori ve studiu hovořili po telefonu s lidmi, kteří měli co říci k aktuálnímu společenskému vývoji.²⁴¹ Často se jednalo o diskuze dvou redaktorů s prominentními politiky. Jednotlivé rozhovory/vstupy byly odděleny populárními písničkami. S většinou telefonujících bylo předem dohodnuto rámcové téma, ale protože se jednalo o živé vysílání, debata často vedla nečekaným směrem. U mikrofonu ve studiu se, pod režijním dohledem Jana Fuchse a technické podpory vedoucího technického úseku Josefa Havlíčka, scházeli vnitropolitici redaktori a redaktori Redakce mezinárodního života.²⁴² Pořad se vysílal od listopadu 1967 vždy v úterý a ve čtvrtek od 20.00 hodin. U vzniku byla myšlenka Milana Weinerja, jak využít nově získané vysílací časy v úterý a ve čtvrtek od 20.00 do 21.30 hod.²⁴³

Jednalo se o technicky náročný pořad, jelikož byl živě vysílaný. Telefonické rozhovory se přepojovaly přímo do studia, což koncem šedesátých let nebylo ve vysílání ČsRo běžné. Věra Šťovíčková-Heroldová o pořadu v osobním rozhovoru řekla: „Písničky s telefonem byly příkladným dítětem pražského jara, vysílaly se později večer dvakrát do týdne, a ačkoli je dělali především Weinerovi lidé, „zahraničníci“ jako Kyncl, Jezdinský, Dienstbier, Weiner a já, dobrovolníci z jiných redakcí, byli vítáni (...). Pořad se zabýval výhradně domácí problematikou.“²⁴⁴ Karel Jezdinský o tom v Reportéru v roce 1969 napsal: „Písničky s telefonem byla mánie Milana Weinerja, která ho posedla v době, kdy nikdo ještě nemohl tušit, že se z nich ve změněné době stane veřejná demokratická tribuna. Vysílali jsme je za všeobecné nedůvěry k novému nápadu poprvé v listopadu 1967.“²⁴⁵ Podrobněji k pořadu viz příspěvek Jindry Sobiškové-Klímové ve Sborníku ze semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z roku 1999.²⁴⁶ Věra Šťovíčková-Heroldová k pořadu v odborném periodiku Svět rozhlasu podotkla: „Posledním nápadem Milana Weinerja byly Písničky s telefonem. Relace, která byla příkladným výsledkem týmové práce a která se na jaře roku 1968 mohla vysílat jenom proto, že mocní ji tehdy už neměli sílu zakázat. Ve studiu jsme se kolem telefonu obvykle sedli tři redaktori, každý z jiné rubriky, a každý měl vytypované osoby, kterým přímo ve vysílání telefonicky položil svou otázku. Byl to takový přívál otázek a takové tempo, že mi v paměti zbyla jen tříšť. Tak třeba namátkou národem milovaný herec Václav Voska se zpovídal ze svých obav o pražské jaro, syn tehdejšího prezidenta Novotného zase ze svých podivných obchodních aktivit; Vladimír Veselý, novinář se smyslem pro dobrodružství a špión pod obojí právě propuštěný z vězení, odpovídal na otázku, jak to vlastně s tím Německem bylo. V archivu se z Písniček s telefonem nezachovalo téměř nic, ale přece jen maličkost: Karel Kyncl vede hovor s šéfredaktorem tehdy zakázaných Literárních novin Antonínem Liehmem.“²⁴⁷

Jaroslav Jírů ke vzniku pořadu podotýká: „Milan Weiner přišel s opravdu revolučním nápadem. Chtěl zbavit rozhlas jeho koženosti, hlasatelské strojenosti, snažil se přiblížit člověku. A vymyslel pořad Písničky s telefonem. Redaktori v něm volali politikům, konzervativním i progresivním, a zpovíдали je. Dnes je to úplně běžné, ale tehdy to byla hotová revoluce. Zažil jsem něco, co už určitě nevidím: nastoupil jsem druhý den do tramvaje a celý vagon si o tom vyprávěl. A Milan byl šťastný přímo nevýslovně. Jako by na tu dobu čekal celý život.“²⁴⁸

Jarmila Votavová ve svém odborném textu k pořadu napsala: „(Redaktori RMŽ) sledovali se zájmem všechno, co se děje v zahraničních rozhlasech. Když zjistili, že venku např. běží technicky sice náročný, ale živý pořad s používáním telefonických rozhovorů, pokusili se o takový pořad, kde by mohli využívat telefonátů pro horké aktuality s prominentními politiky a prokládat je písničkami. Jan Fuchs se ujal režie, šéf pražské techniky J. Havlíček si poradil s náročnou technikou, a pořad Písničky s telefonem od roku 1967 pomohl na svět nejen modernímu stylu rozhlasové žurnalistiky, ale také vnesl do vysílání jistou nezávislost a kritický postoj k politickému dění. Vystupovali zde se svými hosty známí komentátoři Milan Weiner, Jan Petránek, Karel Jezdinský, Jiří Dienstbier, Věra Šťovíčková, Čestmír Suchý – celá Redakce mezinárodního života zmenšená o ty, kteří v té době působili jako zpravodajové za hranicemi Československa.“²⁴⁹

Tabulka 5 Pořady připravované **měsíčně** RMŽ v 1. pol. roku 1965 a změny od 14. 2. 1966^{250, 251}

Název pořadu	I. pol. 1965		od 14. 2. 1966	
	počet pořadů za měsíc	Stopáž (minut za měsíc)	počet pořadů za měsíc	Stopáž (minut za měsíc)
<i>Svět dnes večer</i>	20	200	20	200
Komentáře a příspěvky do <i>Ranních novin</i>	28	140	28	140
<i>Zajímavosti ze světa</i>	16	260	12	220
<i>Svět u mikrofonu</i>	4	120	4	120
<i>Nedělní poznámka</i>	4	40	4	40
<i>Komentáře 17.50 a VKV</i>	12	120	-	-
<i>Svět černé na bílém</i>	-	-	2	110
Příspěvky do <i>Kolotoče</i>	-	-	4	48
<i>Kulatý stůl</i>	-	-	1	45
Celkem za měsíc:	84	880	75	923

Zdroj: Archiv ČRo

2.3.7 Dopisové ohlasy na vysílání RMŽ v letech 1960–1969

V této části práce je předložen souhrn dopisových ohlasů na vysílání Redakce mezinárodního života ve sledovaném období. Texty došlé korespondence byly zaměstnanci dopisového oddělení nejprve přepisovány na psacím stroji a tyto kopie se pak staly součástí archivních složek. Pro úplnost je třeba vysvětlit, že v letech 1961–1964 byly *Zprávy o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů* zpracovány rozhlasovými pracovníky pouze v rámci hlavních redakcí. Počty došlé korespondence výhradně pro Redakci mezinárodního života nejsou tedy k dispozici. V Archivu ČRo byl rovněž nalezen namísto svazku s dopisovými ohlasy za rok 1965 a 1966 strojopisem psaný vzkaz úřednice tohoto znění: „Podle rozhodnutí vedení rozhlasu (s. Běhal) z 23. března 1964 se Svodky dopisových ohlasů přestávají vydávat.“ Zprávy z let 1967 a dalších jsou v rozhlasovém archivu k dispozici a údaje z nich jsou zpracovány v **Tabulce 6**.

Tabulka 6 Počet dopisů adresovaných Redakci mezinárodního života v letech 1960–1969

Rok	Počet dopisů adresovaných RMŽ
1960	420
1961	Přesný údaj není v Archivu ČRo k dispozici. Podle dostupných archiválií je však možné odhadnout, že počet dopisů adresovaných RMŽ kolísal mezi 20 a 70 měsíčně, a to v závislosti na politické situaci a komentovaných událostech.
1962	Stejně jako výše.
1963	Stejně jako výše.
1964	Stejně jako výše.
1965	Údaj/složka není v archivu k dispozici. ²⁵²
1966	Údaj/složka není v archivu k dispozici. ²⁵³
1967	477
1968	3647
1969	381

Zdroj: Archiv ČRo

1960

V souhrnné zprávě dopisových ohlasů za rok 1960 se píše: „*Probíhající významné politické události projevily se i v dopisech. Hlavní dopisový ohlas byl soustředěn na projevy s. Chruščova v USA a ve Francii. Také na ostatní zahraniční politické události týkající se hlavně západního Německa, Alžíru, Konga a Kuby posluchači citlivě reagovali. Často žádali o podrobnější vysvětlení příčin vývoje mezinárodních vztahů. Proto také všechny besedy Co chcete vědět o mezinárodních otázkách se setkaly s velkým ohlasem. (...)*

Úhrnně možno říci dle dopisového ohlasu, že politické komentáře jsou u posluchačů velmi kladně hodnoceny, dosvědčuje to 61 žádostí o jejich texty. Posluchači píší, že je používají jako studijní materiál i pro přednášky a školení.²⁵⁴

1961

Ze souhrnné zprávy dopisových ohlasů za rok 1961 vyplývá, že se posluchači poměrně velmi často vyjadřovali k mezinárodní situaci. Žádali rovněž o zaslání textů politických komentářů.

1962

V souhrnné zprávě dopisových ohlasů za rok 1962 se píše: „*Rozhořčení nad agresivním činem USA v karibské oblasti vyjádřilo 88 posluchačů a závodů svými rezolucemi. Mimořádný ohlas vyvolávaly všechny politické komentáře a poznámky našich zahraničních zpravodajů, které zvýšily dopisový ohlas především v červenci a v říjnu.*“²⁵⁵

1963

Ve zprávě s dopisovými ohlasy jsou mimo jiné zmíněny rovněž reportáže Karla Kyncla související s atentátem na prezidenta J. F. Kennedyho: „*Zájem velkého množství posluchačů o události mezinárodního politického života se odráží v dopisech, které po celý rok dostávala zahraniční rubrika. Posluchači v nich vyjadřovali své názory nebo žádali o podrobné vysvětlení okolností, pozadí a souvislostí jednotlivých událostí ve světě. Mimořádný ohlas byl na pořady Svět u mikrofonu – reportáže našich dopisovatelů ze zahraničí, které byly pokládány za velmi zdařilé a mnoho jednotlivců i celé kolektivy ze závodů i o častější zařazování podobných poutavých pořadů.*

Dále rubrika obdržela mnoho dopisů, v nichž posluchači odsuzovali zákeřnou vraždu prezidenta USA J. F. Kennedyho, žádali objasnění různých okolností, zprávy o výsledcích vyšetřování tohoto činu a rovněž o možnostech dalšího vývoje politiky v USA.“²⁵⁶

1964

Spis pojednávající o ohlasech posluchačů ČsRo v roce 1964 zmiňuje Redakci mezinárodního života jen stručně: „*Politické komentáře hodnotili (posluchači) jako velmi dobré, právě tak i komentáře našich zahraničních korespondentů považovali ve svých dopisech za aktuální a poutavé. V několika dopisech žádali o texty.*“²⁵⁷

1965

Složka obsahující souhrnnou zprávu dopisových ohlasů za rok 1965 není v Archivu Českého rozhlasu dispozici.

1966

Složka obsahující souhrnnou zprávu dopisových ohlasů za rok 1966 není v Archivu Českého rozhlasu dispozici.

1967

V souhrnné zprávě dopisových ohlasů za rok 1967 se píše: „*K novému pořadu Telefon s písničkou*²⁵⁸ *přišlo sice jen 12 dopisů, ale velmi kladných, ze kterých vyplývá, že pořad bude u posluchačů oblíben. Rovněž pořady Po pěti kontinentech, Svět očima zahraničních zpravodajů a Zajímavosti ze světa jsou u posluchačů velmi oblíbené. Nasvědčuje tomu mnoho kladných dopisů a žádostí o zaslání textů. Ze zahraničních zpravodajů se těší největší oblibě Věra Šťovíčková pro velmi zasvěcené a přesvědčivé reportáže a komentáře. Dalším velmi oblíbeným zpravodajem je Jiří Dienstbier.*“²⁵⁹

1968

Zpráva, týkající se korespondence pro Hlavní redakci zpravodajství za rok 1968, je uvedena odstavcem, který vysvětluje velký nárůst počtu dopisů, jež oproti roku 1967 vrostl o 7644. Ze zprávy vyplývá, že hlavním důvodem byl polednový politický vývoj. Značná aktivita a angažovanost všech občanů se promítala i v dopisech, a to jak spontánních, tak i v ohlasech na aktuální pořady. Ve velkém počtu reagovali na komentáře M. Weinera, V. Šťovíčkové, J. Dienstbiera, K. Kyncla, K. Jezdinského, na pořady *Písničky s telefonem* a besedy *Co chcete vědět?* aj. RMŽ bylo podle závěrečné roční zprávy adresováno celkem 3647 posluchačských listů. Nejúspěšnějším pořadem roku byly *Písničky s telefonem* (k nim došlo celkem 929 dopisů). Posluchači zaslali desítky názorů, dotazů a připomínek a v mnoha dopisech děkovali redaktorům. Označovali tento pořad za jeden z nejlepších za posledních 20 let a vyjadřovali politování, že už není vysílán. Uvádím ukázkou jednoho z dopisů, který reagoval na pořad *Písničky s telefonem*: „*Dne 9. t. m. jsem vyladil Váš pořad Písničky s telefonem. Bylo to ve chvíli, kdy nějaký činitel z Bezpečnosti zdůvodňoval, proč je nutno ještě i dnes rušit pořady zahraničního rozhlasu, konkrétně rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Jeho názor je, myslím, zcela nesprávný, a proto jsem se odhodlal Vám napsat tento dopis. Jako jeden z hlavních důvodů bylo uvedeno, že rušení nutno provádět proto, protože Svobodná Evropa negativně ovlivňuje smýšlení našich občanů a vede je k rozkladné činnosti proti našemu státnímu zřízení, případně i k provádění špionáže atd. Celé zdůvodnění vyznělo v tom smyslu, že rušení je prováděno jako preventivní ochrana občanů, aby se vůbec nedostali do pokušení rozkladnou činností, případně špionáž, provádět (...). Myslím, že není možno takovýmto způsobem bojovat za upevnění socialismu v naší vlasti, nebo takovýmto způsobem „chránit“ obyvatelstvo naší země před trestnou činností (...). Dnes, kdy prohlašujeme, že je*

*u nás společnost, kde zájmy všech společenských skupin jsou stejné, kdy nastolujeme demokracii, by nemělo být pro takovou činnost, jako je rušení cizích, byť nepřátelských stanic, v našem státě místo (...). Věřím, že o problému rušení zahraničních rozhlasových stanic bude ještě hovořeno jako o součásti našeho obrodného procesu.*²⁶⁰

Relace Milana Weinerja, zejména komentáře z 10. března a 12. března, měly rovněž velký ohlas. Došlo k nim celkem 1797 listů. Velká většina posluchačů s názory souhlasila a oceňovala Weinerovu odvahu. Jen nepatrné procento projevilo nesouhlas. Žádosti o texty zahraničních komentářů zaslalo 196 posluchačů. V mnoha dopisech považovali posluchači V. Štovičkovou za nejlepší zahraniční reportérku a komentátorku. Největší zájem byl o komentáře V. Štovičkové, dále K. Jezdinského a J. Dienstbiera.

1969

Ze souhrnné Zprávy o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1969 vyplývá, že RMŽ HRZ bylo adresováno celkem 381 ze všech došlých dopisů. S největším ohlasem se setkával pořad *Zajímavosti ze světa*, který posluchači velmi kladně hodnotili a většina z nich žádala o zaslání jednotlivých relací, např. o Kubě, životě v USA, o Švýcarsku, Cejlonu, Dubrovniku, Švédsku a Holandsku. V ostatních listech byly různé dotazy např. k Expedici Hirošima, k letu kosmické lodi Apollo 11 a bytovému problému ve Velké Británii. Několik posluchačů zaslalo příspěvky pro další pořady.²⁶¹ Ve Zprávě o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z července 1969 se mimo jiné píše: „Dva posluchači žádali o zaslání textů relací 20 minut ze světa (18. 7.) a O Cejlonu (J. Petránek), 1 zaslal připomínku k pořadu *Za kulisami světa*, další kritizoval hlasový přednes s. Ruppeldta.“²⁶²

3. Následky pražského jara

3.1 Srpen 1968 v Československém rozhlase

V noci z 20. na 21. srpna vstoupila na československé území sovětská, bulharská, maďarská a polská vojska spolu s jednotkami NDR, celkem více než půl milionu vojáků. Dramatické okolnosti vysílání ČsRo v průběhu sedmi dnů, které následovaly po 21. srpnu 1968, tvoří jednu z nejvýznamnějších kapitol historie rozhlasového vysílání na našem území.²⁶³

Den první – středa 21. srpna 1968

Od časných ranních hodin probíhalo improvizované vysílání nejprve z vysílacího a poté z operativního pracoviště R4²⁶⁴. U mikrofonu se střídali Jeroným Janiček,²⁶⁵ Věra Štovičková, Karel Jezdinský, Jiří Dienstbier, Jiří Ruml,²⁶⁶ Sláva Volný,²⁶⁷ Jiří Kmoč a hlasatelé Vladimír Fišer, Jiřina Krupičková a slovenský hlasatel Ján Midžiak.²⁶⁸ U budovy rozhlasu se mezitím shromáždil početný dav odhodlaný jej bránit. Po osmé hodině vnikla zadním vchodem do budovy rozhlasu sovětská vojska. Před devátou hodinou zazněla z operačního studia k posluchačům výzva ke klidu a poté státní hymna. Vzápětí do studia vstoupili sovětsí vojáci a vysílání ukončili. Mezitím však již technici připravili náhradní vysílací pracoviště, takže se rozhlas odmlčel jen na dvě hodiny.²⁶⁹ Šlo o studio umístěné v Balbínově ulici, takzvanou sedmičku.

Vpád armád Varšavské smlouvy zastihl Jana Petránka na chalupě v Jizerských horách, odkud se 21. srpna před polednem vrátil do Prahy. Odpoledne se v živém vysílání zamýšlí nad reakcemi světa: „Všechny světové vysílačky mluví o blesku z čistého nebe. Až snad na moskevský rozhlas, který vyhrává písně, jako by se nic nedělo. Jenže Československo je okupováno. Druhý 15. březen se u nás bude nazývat už věčně 21. srpnem. Svět také cituje pražský rozhlas. Přináší naše důkazy o tom, že nebyl nejmenší důvod k okupaci, že všechno směřovalo ke stále hlubším demokratickým svobodám a jen tyto svobody mohly dále ovlivňovat vývoj socialismu.“ Bývalý zpravodaj hovořil také se sovětskými vojáky: „Jsou to většinou mladí chlapci, politicky málo zkušení a málo politicky myslící. Obracel jsem se proto především k důstojníkům, a byl jsem překvapen, jak jsou překvapeni oni. Čím? Byli posláni do naší země potlačovat kontrarevoluci, a s údivem shledávají, že situace je zcela jiná. Nikde se neseťkali s pouličními boji Čechoslováků proti Čechoslovákům.“ Petránek následně poděkoval všem ve světě, kdo se okupovaného Československa zastali, a končil slovy: „Jednota národa, která se nyní projevuje, musí rozhodnout. Pravda vítězí, pravda zvítězí... Socialismus zvítězí, ale už nikdy ne ten starý, byrokratický, ale takový socialismus, který vydrží dlouhodobější pohled historie (...).“²⁷⁰

Den druhý – čtvrtek 22. srpna 1968

Dopoledne rozhlas ještě vysílal, ale během dne se stabilizovalo již několik pracovišť se stálým obsazením. Z jednoho měly být vysílány zejména komentované zprávy a komentáře. Druhé pracoviště na Karlově náměstí mělo na starosti oficiální zprávy a informace a třetí, v Nuslích Na Květnici, zprávy ze zahraničí. V Nuslích působilo také zahraniční vysílání, které informovalo v mnoha světových jazycích. V jazycích pěti zemí Varšavské smlouvy promlouvalo i k okupačním vojákům.²⁷¹ Z tohoto studia vysílali také Ondřej Neff a Jan Petránek. Podle slov Jana Petránka to byl právě on, kdo z rozhlasových přijímačů brojil proti okupantům a radil posluchačům: „*Trhejte informační tabule, ať Rusové nevědí, kde jsou.*“ Vysílání bylo improvizovaně organizováno asi na šedesáti místech. Studia byla rozmístěna prakticky na celém území republiky a jejich vstupy se štafetově střídaly po deseti minutách.

Den třetí až sedmý – od pátku 23. srpna do úterý 27. srpna 1968

V pátek 23. srpna zazněl mezi mnoha dalšími rovněž příspěvek redaktora Jana Petránka. Šlo o rozhovor s předsedou Národního shromáždění Josefem Smrkovským, natočený v noci na 21. srpna. Hovoří Jan Petránek: „*Na magnetofonovém stroji máme záznam významného dokumentu, který bude bezpochyby dokumentem historickým... Pracovníci spojů se obrátili na soudruha Smrkovského. Ptali se ho, co mají dělat, neboť dostali příkaz od Karla Hoffmanna ze Správy spojů, aby vypnuli vysílačky... Soudruh Smrkovský to rázně odmítl a prohlásil: ‚Tohleto se děje za našimi zády, proti vůli předsednictva strany. Neposlouchejte Hoffmanna, ten to udělal na vlastní pěst.‘ Potom soudruh Smrkovský stačil ještě říci, že budova ÚV KSČ je obklíčena tanky a že jsou tam sovětští samopalníci. Seznámil jsem vás předem s obsahem rozhovoru proto, že dokumentární záznam, který nyní uslyšíte, má místy sníženou kvalitu,*“²⁷² doplňuje Jan Petránek ve svém hlášení.

Rozhlas vysílal zprávy čistě osobní: o onemocnění nebo úmrtí v rodině, o pobytu a situaci dětí v rekreačních táborech, rodin a jednotlivců na dovolené a služebních cestách. Snažil se tak ulehčit spoluobčanům život zkomplikovaný těmi, kdo údajně přišli ochraňovat jejich bezpečí a blahobyt.²⁷³

Provizorní vysílání ČsRo skončilo v úterý 27. srpna večer projevem Alexandra Dubčeka.²⁷⁴ S posledními slovy Dubčekova projevu krátce před 18. hodinou končí onen sled dramatických událostí, který začal v nočních hodinách 20. srpna a v němž sehrálo vysílání Československého rozhlasu výjimečnou úlohu.²⁷⁵ Rada studií, která obsadila sovětská vojska a po podpisu Moskevského protokolu je uvolnila, musela projít rekonstrukcí, neboť jejich vybavení bylo buď zničeno, nebo odneseno. Provoz byl plně obnoven až 9. září 1968.²⁷⁶

V srpnu 1968 nastala v historii sdělovacích prostředků zcela mimořádná a ojedinělá situace, kdy se na území našeho státu střetávaly čtyři politicky odlišné tendence:

1. legální vysílání Československého rozhlasu;
2. kontravysílání pěti zemí Varšavské smlouvy;
3. vysílání Tirany a Pekingů;²⁷⁷
4. vysílání západních stanic v českém jazyce.²⁷⁸

V srpnových dnech roku 1968 se Československý rozhlas, podruhé ve své historii (poprvé v květnu 1945), stal v mezní situaci sdělovacím prostředkem doslova ve službách národa a státu.²⁷⁹ Cílem „osmašedesátníků“ bylo rozvinutí socialistické demokracie. Nikoli tedy obnova demokratického systému v plném slova smyslu, ale zajištění existujícího systému, tj. vytvoření „socialismu s lidskou tvář“.²⁸⁰ Tento pokus reformátorů z řad KSČ samé ukončil 21. srpen 1968. S vědomím, že se intervenci nepodařilo politicky dostatečně zaštitit, dopravili Sověti nejvyšší politické představitelé Československa do Moskvy. Ti tam pod nátlakem podepsali 26. srpna tzv. Moskevský protokol, v němž se zavázali k zásadním politickým krokům – mimo jiné i k tomu, že dostanou média pod kontrolu.²⁸¹ V téže době se ve vysočanských závodech sešel mimořádný XIV. sjezd KSČ, jenž mimo jiné odsoudil vpád „spřátelených armád“. Současně Československý rozhlas – ač obsazený sovětskými vojáky – objektivně informoval obyvatele, vyzýval je k jednotě a pasivnímu odporu. Stejně si počínala naprostá většina novin a časopisů včetně Československé televize – pokud mohla vysílat.²⁸²

3.2 Situace v Československém rozhlase po srpnu 1968

Prakticky celé období od srpna 1968 do dubna 1969 mělo v ČsRo několik charakteristických rysů. Klíčovou otázkou bylo obsazení funkce ústředního ředitele. Neustálé odkládání jmenování nového ústředního ředitele²⁸³ a nevyjasněné kompetence vládního zmocněnce a jeho vztahů ke všem třem vládám vedly k tomu, že nebyly provedeny zásadní změny v organizační ani programové struktuře.²⁸⁴ Se zřetelem na politickou situaci se v rozhlase bezprostředně po obnovení činnosti v hlavní budově projevovaly dvě tendence. Většina rozhlasových pracovníků podporovala současné kroky vlády, usilující o plnění závěrů z moskevského protokolu. Druhou tendencí, která se projevila hlavně v uměleckých programech, byl únik ke klasice, především do druhé poloviny 19. století. Problematickým se stalo opětně zařazovat do vysílání tvorbu autorů a interpretů ze zemí tzv. socialistického tábora. Již první pokusy v tomto směru v září a říjnu 1968 narazily na tuhý odpor posluchačů, projevený telefonickými protesty.²⁸⁵

Celozávodní výbor KSČ svolal na 29. října 1968 poradou, které se kromě jeho členů zúčastnili šéfredaktoři hlavních redakcí, členové vedení ČsRo a členové výborů základních organizací KSČ. Přijaté stanovisko k současné situaci v ČsRo, spolupráci s vedením ČsRo a programovým úkolům kritizovalo nedostatečnou informovanost pracovníků sdělovacích prostředků o politických koncepcích, strategii a taktice nejvyšších politických a stranických orgánů. Opětně zdůrazňoval dlouhodobě nekonsolidovaný stav vedení ČsRo, kdy od jarních měsíců prakticky nefungoval a následně ani neexistoval ústřední ředitel.^{286, 287}

Základním východiskem pro činnost Československého rozhlasu (a stejně tak dalších hromadných sdělovacích prostředků) se stala rezoluce, přijatá na listopadovém plenárním zasedání ÚV KSČ 14.–17. listopadu 1968 a na ni navazující závěry prosincového (12.–15. prosince) a lednového (16.–17. ledna 1969) zasedání ÚV KSČ. Po zveřejnění listopadové rezoluce byl svolán celopodnikový aktiv, na kterém referovali šéfredaktoři o konkrétním zapracování zásad této směrnice do vysílání svých redakcí. Na základě závěrů, přijatých na tomto aktivu, vedení rozhlasu ke dni 31. ledna 1969 vypracovalo dokument *Základní koncepce programové činnosti Československého rozhlasu v českých zemích*, která v 19 bodech vytyčila nejbližší programové cíle pro jednotlivé oblasti vysílání

Československého rozhlasu a určila priority. Současně s programovou koncepcí zpracovalo vedení rozhlasu i *Základní politickou koncepci Československého rozhlasu*. V obou těchto materiálech se vedení ČsRo přihlásilo k aktivní podpoře politiky KSČ.

Bezprostředně po srpnových událostech roku 1968 provedlo vedení rozhlasu řadu personálních opatření a omezilo vystupování některých osobností ve vysílání. Tyto kroky byly provedeny v zájmu nezbytného uklidnění předrážděné atmosféry, jak to vyžadovala potřeba konsolidace stávajících politických a hospodářských poměrů.²⁸⁸ Jiří Dienstbier a Karel Jezdinský byli schváleni jako zahraniční zpravodajové ve Washingtonu²⁸⁹ a v Bělehradu.²⁹⁰ Věra Štovičková byla pověřena řízením sítí zahraničních korespondentů Československého rozhlasu.²⁹¹ Z Československého rozhlasu k 1. září 1968 odešli Luboš Dobrovský (do té doby zahraniční zpravodaj v Moskvě²⁹²) a Karel Kyncl. Kromě toho rozhlas rozvázal pracovní poměr se Slávou Volným, a to po jeho prvním návratu ze zahraničí – 12. října 1968. V dokumentu *Rozbor programové činnosti rozhlasu a jeho postoje k plnění úkolů stanovených rezolucí polistopadového pléna ÚV KSČ*, který je uložen v Archivu ČRo, se píše: „V říjnu, kdy se bývalý redaktor ČsRo Volný dal k dispozici vysílání Svobodné Evropy, distancovalo se vedení rozhlasu, jeho redakce i Celozávodní výbor od něj jako od bývalého pracovníka rozhlasu a odsoudilo jeho činnost. Připravujeme zásadní polemický materiál k této činnosti Slávy Volného, chybí nám však dostatek monitorovacího záznamu jeho komentářů.“²⁹³

Personální opatření, která přispěla k tzv. konsolidaci poměrů v ČsRo, byla v řadě případů usnadněna odchodem částí pracovníků do emigrace. Po 21. srpnu 1968 emigrovalo celkem 86 zaměstnanců.²⁹⁴ Kromě lidí, kteří se nevrátili ze zahraničí a kteří dostali výpověď záhy poté, kdy bylo prokázáno, že se nevrátí, k propouštění pracovníků do května 1969 prakticky nedošlo. Byly však zaznamenány dobrovolné odchody a rezignace.²⁹⁵

3.2.1 Prověrky v Československém rozhlase

Postupně se v ČsRo obnovovala dřívější praxe, kdy byla jeho činnost bezprostředně řízena usnesením předsednictva či sekretariátu ÚV KSČ. Po stranické i nestraničné linii probíhaly postupně prověrky a personální čistky. Čistka komunistické organizace proběhla v rozhlase pod přísným dohledem ÚV KSČ. Svým usnesením ze 7. dubna 1970 zřídil sekretariát ÚV KSČ tzv. řídicí komisi pro výměnu členských legitimací. Dne 14. dubna byl předsednictvem KSČ stanoven „*Postup při výměně členských legitimací v základních organizacích zasažených oportunistem*.“²⁹⁶ Byly ustaveny tzv. *pohovorové komise*. Tyto navrhly do 28. května vyměnit stranické legitimace přibližně 200 členům z původních 735. Ostatním OV KSČ pozastavil členství a pohovory se měly provést pouze s těmi, kteří o to písemně požádají. Z 501 členů, kterým bylo pozastaveno členství, požádalo o pohovor jen 283 a 11 požádalo o zrušení členství. Do činnosti pohovorových skupin byli postupně zapojováni ti, kteří dostali nový průkaz. Řídicí komise celý průběh korigovala. Po jejich ukončení získalo novou legitimaci 271 členů (tj. necelých 37 % z původních 735 osob), na vyloučení bylo navrženo 143 členů a na zrušení členství 321 osob. Tato čísla po odvolání a revizích některých rozhodnutí komisí doznala ještě změn. Z původních 735 členů komunistické strany bylo 152 vyloučeno a u 347 zrušeno členství. Pro mnohé z bývalých členů KSČ znamenal odchod ze strany i ztrátu zaměstnání.²⁹⁷

V období prověrek nestraničků a příslušníků nekomunistických stran, tedy od 1. října 1970 do 31. ledna 1973, byl ukončen pracovní poměr se 44 vyloučenými a s 56 pracovníky se zrušeným členstvím. K 31. lednu 1973 pracovalo v ČsRo 29 vyloučených, z nichž 20 mělo tzv. záruku, a 202 se zrušeným členstvím, z toho 78 se zárukou. Záruku mohli poskytovat pouze prověřené členové komunistické strany, kteří odpovídali za to, že jejich chráněnci – pro rozhlas zatím těžko postradatelní pro svoje odborné schopnosti – nebudou narušovat proces konsolidace a normalizace rozhlasu.²⁹⁸ Po 21. srpnu 1968 emigrovalo celkem 86 pracovníků.²⁹⁹ Jedním z hlavních úkolů, k němuž se vedení KSČ zavázalo podpisem tzv. Moskevských protokolů v srpnu 1968, bylo ovládnutí sdělovacích prostředků pomocí nových zákonů a opatření a také personálními změnami ve vedení tisku, rozhlasu a televize.³⁰⁰ Československý rozhlas muselo v tomto období opustit na 800 zaměstnanců.³⁰¹ Ničily se i stopy po nich v archivech a fonotékách. Byla zlikvidována celá knihovna a archiv studijního oddělení s nastříhanými materiály a teoretickými pracemi. Místo dokumentů zůstaly o mnohém i o mnohých jen vzpomínky pamětníků a jejich soukromé archivy a písemnosti.³⁰²

4. Redakce mezinárodního života v době normalizace

4.1 Politická a společenská situace

4.1.1 70. léta – počátek normalizace

Atmosféru v československé společnosti první poloviny sedmdesátých let lze shrnout do těchto bodů:

- po krizových letech 1968–1969 odešlo z Československa do emigrace téměř 130 000 lidí, převážně vysoce kvalifikovaných odborníků;
- stranické čistky postihly asi půl milionu lidí, tedy přibližně třetinu členstva KSČ; jejich výsledkem nebyla jenom ztráta stranické legitimace, ale zpravidla ztráta pracovního místa;
- byla znovu zavedena cenzura, která prolínala a omezovala veškeré projevy nezávislého myšlení;
- systematicky byla ničena centra společenských věd, jejich institucí i kádrů;

- vytvářela se falešná ideologie, zkreslující a účelově deformující obraz minulosti;
- uvolnění velkého množství kvalifikovaných pracovníků otevřelo prostor pro uplatnění těch, kteří na svou příležitost buď čekali, anebo o ni v nedávném období přišli.³⁰³

Obecně byl pojem „normalizace“ užíván v prvních posrpnových dnech v optimistickém smyslu: vyjadřoval naději, že vzdor ústupkům a zdržením bude dosaženo určitých výhod, po kterých se okupační vojska stáhnou ze země, a bude se pokračovat v trendu příznivých změn, jež se otevřely v lednu 1968.³⁰⁴ Nastalo však období politických čistek. Počátkem normalizace se rozumí období po zvolení Gustáva Husáka do čela Ústředního výboru KSČ v dubnu 1969. Normalizace v Československu znamenala de facto konec socialistického pojetí dějinného vývoje a obnovení totalitních forem vlády.³⁰⁵ Komunistické vedení si uvědomovalo, že základní podmínkou udržení klidu je zachování přijatelných sociálních podmínek života společnosti. Odtud se také odvíjela pozornost věnovaná hospodářské problematice. Tento postup se setkal s úspěchem. Po ekonomické stránce se normalizačnímu režimu zpočátku dařilo nastartovat příznivý vývoj.³⁰⁶ Většina společnosti se smířila s daným stavem a využívala všech výhod, které tzv. reálný socialismus nabízel. Stabilizace ekonomiky umožnila politickým představitelům přistoupit k budování konzumního socialismu. V letech 1969–1975 vzrostly příjmy a osobní i společenská spotřeba; zmírnily se některé sociální problémy, například se zlepšilo postavení důchodců, situace mladých manželství a rodin s dětmi, vzrostla rovněž vybavenost domácností.³⁰⁷ Tato nová fáze vývoje v Československu byla označena termínem „budování reálného socialismu“.³⁰⁸

Projevila se stagnace v umění a s tím související vznik tzv. paralelní kultury. Jedním z jejích projevů byla vystoupení hudební skupiny Plastic People of the Universe, jež byla nejprve sledována a později podrobena perzekuci. Soudní procesy se členy seskupení v letech 1975 a 1976 vedly ke zvýšenému úsilí o ochranu lidských práv, k jistému sjednocení do té doby roztržitých opozičních proudů.³⁰⁹ Vznikla Charta 77.³¹⁰

4.1.2 80. léta – přestavba socialismu, tzv. perestrojka

Normalizační režim v Československu i na počátku osmdesátých let důsledně potlačoval jakékoli nekonformní projevy a aktivity. Prohluboval se rozdíl v životní úrovni mezi Československem a západními zeměmi. V průběhu osmdesátých let začalo Československo zaostávat i za některými jinými socialistickými zeměmi.³¹¹ Od počátku 80. let se začaly zřetelněji projevovat zásadní a trvalé neduhy ekonomiky, vyplývající z orientace na těžký průmysl a z centrálního plánování, což se nepříznivě odrazilo na životní úrovni. Především ve druhé polovině osmdesátých let pak procházela Československá socialistická republika (ČSSR) obdobím ekonomických reformních kroků, tzv. přestavbou socialismu, podle sovětského vzoru někdy nazývanou také perestrojka. Perestrojku zahájil v červenci 1985 tehdejší generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) Michail Gorbačov.³¹² Jejím záměrem bylo restrukturalizovat sovětskou ekonomiku, která byla na počátku 80. let 20. století hluboce rozvrácena. Na ekonomické reformy perestrojky navazovaly také širší změny vedoucí k demokratizaci společnosti, jejímž hlavním projevem byla politika otevřenosti, tzv. glasnosti.³¹³ Společenské změny byly ovšem prováděny tak, aby byl zachován socialistický režim a vedoucí úloha komunistické strany.

Ani v ekonomické oblasti nebyla perestrojka dostatečně radikální na to, aby napomohla strádajícímu sovětskému hospodářství. Gorbačov sice dosáhl jistých úspěchů, ale některé atributy centrálního řízení, např. regulace cen, nesměnitelnost rublu, neexistence soukromého vlastnictví a pokračující státní dozor nad státním hospodařením, zůstaly zachovány. Tato strnulost spolu s národnostními a náboženskými problémy a vysokým vojenským rozpočtem dovedla zemi až k rozkladu. Perestrojka skončila po šesti letech nezdarem a rozpadem SSSR. V konečném důsledku vedl její neúspěch k pádu komunistických režimů v Evropě a ukončení studené války.³¹⁴ Změny odehrávající se v Sovětském svazu měly velký vliv na dění v Československu.

4.2 Československý rozhlas v době normalizace

Za základní postuláty žurnalistické i umělecké činnosti v období normalizace Československý rozhlas nepokrytě prohlašoval stranickost, ideologii socialismu, proletářský internacionalismus a nesmiřitelnou třídní nenávisť ke kapitalismu.³¹⁵ Avšak koncem sedmdesátých let a zejména v letech osmdesátých se četné pořady začaly vymykat jednotné stranické linie. Ve druhé polovině osmdesátých let se prosazovala větší otevřenost a kritičnost v oblasti publicistiky, ale i v oblasti tzv. uměleckého slova.³¹⁶

4.2.1 Redakce mezinárodního života

Po zahájení pravidelného rozhlasového vysílání po srpnové okupaci, v září 1968, byly provedeny programové změny, které se týkaly v prvé řadě eliminace živě vysílaných pořadů. Z vysílání tak zmizely *Písničky s telefonem* a *Nedělní poznámka*.³¹⁷

Po skončení politických prověrek v Československém rozhlase 31. ledna 1973 se síť zahraničních zpravodajů, kterou v šedesátých letech vytvořil tehdejší šéfredaktor Milan Weiner, zcela rozpadla. Zkušební pracovníci byli z rozhlasu propuštěni a noví je nebyli schopni nahradit. Situace se změnila až v polovině roku 1973, kdy byla zpravodajská síť obnovena obsazením novými pracovníky, vychovanými v rozhlase.³¹⁸

4.2.2 Činnost vybraných publicistů Redakce mezinárodního života v době normalizace

Pro přehlednost jsou jména osob řazena abecedně podle příjmení. K osobnosti Jiřího Brunnera nebyly v Archivu ČRo ani z jiných pramenů nalezeny žádné podrobnosti.

Ludvík Čermák

V říjnu 1971 byl Ludvík Čermák z rozhlasu propuštěn z politických důvodů, ale až do své smrti v roce 1979 externě spolupracoval s hudební redakcí.³¹⁹

Jiří Dienstbier

Po propuštění z rozhlasu v roce 1970 pracoval nejprve jako dokumentátor projekčního ústavu, pak jako noční hlídač a topič. Byl signatářem Charty 77 a jejím mluvčím v letech 1979 a 1985. V letech 1972 až 1982 byl vězněn za údajné podvracení republiky. Mezi roky 1988–1989 byl aktivistou *Hnutí za občanskou svobodu (HOS)*, *Nezávislého mírového sdružení* a dalších opozičních iniciativ. Od 10. 12. 1989 do června 1992 byl ministrem zahraničních věcí ČSFR. Od roku 2008 až do své smrti byl senátorem horní komory Parlamentu České republiky. Je autorem reportážní knihy o vojenském převratu v Indonésii v roce 1965 nazvané *Noc nastala ve tři ráno* (1967). Mezi lety 1968–1969 uveřejnil řadu článků s mezinárodní tematikou v *Literárních novinách* a v časopise *Reportér*. V samizdatu založil a redigoval ilegální časopis pro mezinárodní politiku *Čtverec* (1979). V rozmezí let 1987–1989 přispíval do samizdatových *Lidových novin*. Jiří Dienstbier napsal několik divadelních her: *Než upečeme selata* (samizdat 1967), *Vánoční dárek* (samizdat 1977) a aktovky *Kontest*, *Hosté* (1978, v rukopise). Spoluautor (s Karlem Lánským) publikace *Rozhlas proti tankům* (samizdat 1988, Práce 1990). Své názory na uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě vyložil v knize *Snění o Evropě* (1990).

Luboš Dobrovský

V roce 1970 byl Luboš Dobrovský propuštěn z Československého rozhlasu pro svůj kladný postoj k demokrati-začnímu procesu v Československu a pro odpor k sovětské okupaci. V letech 1970–1974 pracoval jako skladník. V roce 1977 podepsal prohlášení Charty 77. V rozmezí let 1974–1988 byl čističem oken a v letech 1988–1989 topičem. V téže době pokračoval v literární a překladatelské práci, redigoval samizdatový *Kritický sborník*, překládal politologické texty z ruštiny a polštiny. V letech 1987–1989 spolupracoval se samizdatovými *Lidovými novinami*. V samizdatu vyšel také jeho překlad polské poezie a kritické práce. V letech 1989–1990 byl mluvčím Občanského fóra, od ledna 1990 do června 1992 pak ministrem obrany ČSFR, od června 1992 vedoucí Kanceláře prezidenta republiky.³²⁰

Květoslav Faix

Po svém propuštění z RMŽ ČsRo v roce 1968 pracoval do roku 1969 jako redaktor v periodiku *Svět práce*. V období 1969–1971 *Rudé právo* (redaktor). Byl mezi prvními, kdo v roce 1969 podepsali pronormalizační výzvu *Slovo do vlastních řad*. Od prosince 1971 do roku 1977 byl ředitelem ústřední redakce zpravodajství a publicistiky. V období let 1977–1988 byl náměstkem ústředního ředitele ČsRo pro Ústřední vysílání politických zpráv a publicistiky (ÚVPZP).³²¹ Zemřel v roce 2003 v Mnichově (SRN).

Karel Jezdinský

Srpen 1968 zachytil Karla Jezdinského v Praze na dovolené, kde se zapojil do protiokupačního vysílání ČsRo. Po okupaci odjel zpět do Bělehradu, odkud se v roce 1969 odmítl vrátit. Později se stal redaktorem Rádia Svobodná Evropa (RSE), kde se podílel na založení pořadu *Události a názory*. Později byl přeložen do redakce RSE v New Yorku a v roce 1983 se stal jejím vedoucím. Od roku 1990 spolupracoval s ČRo, ČsT a s *Lidovými novinami* jako zpravodaj a komentátor.³²² Informace o pozdější činnosti Karla Jezdinského nebyly z dostupných pramenů nalezeny.

Jaroslav Jirů

Po propuštění z ČsRo pracoval v letech 1972–1989 jako hotelový zřízenec, pak korektor tiskárny Mír. Signatář Charty 77. V rozmezí let 1987–1989 se podílel na redakci a vydávání samizdatových *Lidových novin*. 1990–1991 komentátor a zástupce šéfredaktora obnovených *Lidových novin*; od roku 1992 tiskový přidělenec na čs. velvyslanectví v Paříži. Současně pracoval jako dopisovatel *Lidových novin*.³²³ Od roku 1998 do současnosti externě spolupracuje s Českým rozhlasem.

Igor Kratochvíl

Po odchodu z rozhlasu v lednu 1969 vystřídal různá zaměstnání. Pracoval např. jako recepční v hotelu, prodavač, později zástupce vedoucího v prodejně Drobného zboží.³²⁴ Po roce 1990 byl plně rehabilitován. Rehabilitační komise došla k závěru, že důvody jeho odchodu z rozhlasu byly jednoznačně politické, a tudíž šlo o perzekuci pro politické názory. V letech 1990–1991 byl jmenován čs. velvyslancem v Norsku. Od roku 1992 byl v důchodu.³²⁵ Igor Kratochvíl zemřel v roce 2007.

Karel Kyncl

V roce 1969 byl Karel Kyncl vyloučen z KSČ a propuštěn z ČsT. Vystřídal různá zaměstnání. Mimo jiné zpracovával kartotéku jednotné evidence pracujících ve Všeobecné nemocnici na Karlově náměstí, byl dokumentátorem při výzkumu tuberkulózy, knihovníkem v porodnici, prodavačem zmrzliny a překladatelem v družstvu invalidů. Karel Kyncl byl dvakrát vězněn.³²⁶ Ve věznicích v Ruzyni, na Pankráci a na Borech strávil téměř tři roky.³²⁷ V únoru 1983 spolu s manželkou emigroval do Velké Británie, získal zde politický azyl a pracoval jako redaktor měsíčníku *Index on Censorship*. Přispíval rovněž do různých československých exilových periodik a spolupracoval s BBC.³²⁸ Zaměstnancem Československého rozhlasu se stal znovu 1. července 1990. Pro ČsRo, resp. ČRo, pracoval jako zahraniční zpravodaj ve Velké Británii. Své zahraniční poznámky začal do redakce posílat 22. července 1990.³²⁹ ³³⁰ Karel Kyncl zemřel 1. dubna 1997 v Praze.

Ondřej Neff

Ondřej Neff pracoval v ČsRo i v době srpnové invaze 1968. Vzpomíná na to takto: „V roce 1968 jsem v rozhlase prožil celou srpnovou anabázi až do chvíle, kdy naše vysílání definitivně skončilo. V roce 1969 jsem šel na vojnu, a když jsem se vrátil, nastaly mrzuté doby.(...) Těsně před srpnem jsem podepsal smlouvu s nově zakládanými Lidovými novinami, které vedl A. J. Liehm. Po vojně jsem měl nastoupit jako jejich zpravodaj v Paříži. Lidové noviny, to je novinářská legenda, a já byl šťastný, že mi tuhle poctu nabídl. Na mém rozhodnutí odejít z rozhlasu se ovšem do značné míry podepsal fakt, že Milan Weiner zemřel. (...) Ale ve světle událostí po srpnu 1968 už tahle hra na „kdyby“ stejně nemá smysl. Ale když u ní ještě zůstanu – dostat se ve třidvaceti letech na vrchol celoživotní kariéry jako pařížský zpravodaj legendárního deníku je anomálie, takže je možná dobře, že jsem roky po okupaci prožil úplně jinak.“³³¹

V roce 1969 absolvoval Ondřej Neff Institut osvěty a novinářství Univerzity Karlovy v Praze. Do ČsRo nastoupil jako elév na podzim roku 1966. V letech 1970–1971 pokračoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy studiem kulturních dějin Dálného východu. Souběžně byl od roku 1970 zaměstnancem nakladatelství Albatros. V letech 1979–1981 vystudoval Institut výtvarné fotografie a současně pracoval v deníku *Mladá fronta* (1979–1985). Ve čtyřiceti letech (1985) se stal spisovatelem z povolání. V letech 1990–1994 byl zaměstnán v deníku *Mladá fronta Dnes* jako šéfredaktor a autor sobotních příloh *Víkend*. V dubnu 1996 založil vlastní internetový deník *Neviditelný pes*. V roce 1999 založil odborný deník *Digineff* věnovaný fotografii. Ve stejném roce se stal spoluzakladatelem Institutu digitální fotografie, kde dosud přednáší. S Českým rozhlasem dosud spolupracuje. Vystupuje např. v publicistickém pořadu *Jak to vidí*, který je součástí dopoledního programu ČRo 2.

Miloslav Panchártek, (Miloslav/Míla) Pátek

Pro svůj občanský postoj a účast na demokratizačním procesu pražského jara byl v roce 1969 vyloučen ze Svazu novinářů a v roce 1970 odešel z rozhlasu do invalidního důchodu.^{332, 333} Miloslav Panchártek zemřel v březnu 1992.

Jan Petránek

Po srpnu 1968 nemohl Jan Petránek více pracovat jako zahraniční publicista. V Československém rozhlase se tedy věnoval popularizaci vědy, především v oblasti kosmonautiky a výzkumu vesmíru. Spolu s kolegou Ivo Budilem komentovali v Československém rozhlase v noci z 20. na 21. července 1969 přistání amerických astronautů³³⁴ na Měsíci. Po propuštění z rozhlasu počátkem roku 1970 se Jan Petránek pokusil najít nové zaměstnání. Složil rovněž zkoušky k získání řidičského oprávnění na nákladní vůz, aby si rozšířil kvalifikaci. Krátce se uplatnil jako textař reklamních plakátů ve státním podniku Kovoslužba, jenž prováděl opravy domácích spotřebičů. I odtamtud byl ale propuštěn. Nakonec získal práci v mazutové kotelně na topný olej podniku Mitas, který vyráběl velkorozměrné pneumatiky na východním okraji Prahy – v Zahradním Městě. Petránkova životní etapa v Mitasu začala 3. ledna 1972 a trvala osmnáct let. Po roce 1989 nastoupil do redakce obnovených *Lidových novin*. Od počátku jejich ilegální existence v roce 1987 spolupracoval s redakcí samizdatových *Lidových novin*.³³⁵ Ke spolupráci ho pozval bývalý kolega z rozhlasové redakce a současně jeden z jejich zakladatelů a později šéfredaktor Jiří Ruml. Z redakce samizdatových *Lidových novin* přešel Petránek do obnoveného deníku *Lidové noviny*. Tam setrval až do roku 1993, kdy odešel ze zdravotních důvodů. Jan Petránek dosud vystupuje jako nezávislý komentátor v rozhlase³³⁶ a televizi jako publicista a komentátor zejména zahraničních událostí.

Ladislav Porjes

Po roce 1969 byl z rozhlasu propuštěn a pracoval jako dělník. V roce 1972 odešel do invalidního důchodu.³³⁷ Ladislav Porjes napsal i několik autobiografických knih, např. *Josele a ti ostatní* (2002) a *Cenzurovaný život* (2007).

Jiří Ruml

V letech 1970–1985 pracoval Jiří Ruml ve státním podniku Průmstav Praha, nejprve jako inspektor zdvihací techniky. Po podpisu Charty 77³³⁸ pracoval ve stejné organizaci jako jeřábník. V roce 1984 mluví Charty 77, od roku 1978 člen Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Byl ve vyšetřovací vazbě v období květen 1981 až červen 1982 a říjen až listopad 1989³³⁹. V roce 1987 zakladatel a do konce roku 1989 vydavatel samizdatových

Lidových novin. V rozmezí let 1990–1991 redaktor a reportér obnovených *Lidových novin*. V období 1990–1992 byl poslancem Sněmovny lidu Národního shromáždění a předseda parlamentní vyšetřovací komise pro události 17. listopadu 1989.³⁴⁰

Věra Štovičková-Heroldová

V důsledku výpovědi z rozhlasu v roce 1970 pracovala v letech 1971 až 1973 v Náprstkově muzeu. Na zásah ÚV KSČ musela toto místo opustit a do roku 1979 byla v domácnosti. Od roku 1980 až do odchodu do důchodu v roce 1987 pracovala v Ústředních skladech hl. m. Prahy. V letech 1993–1998 byla členkou první Rady Českého rozhlasu. Věra Štovičková-Heroldová se i na odpočinku věnuje překladatelské práci. Je autorkou stovek rozhlasových reportáží, pásem a dalších slovesných útvarů. Je rovněž překladatelkou mnoha knih z francouzštiny a angličtiny (mj. J. B. Frazer: *Zlatá ratolešť*). Knižně vydala: *Africké perokresby* (1960), *Afrika – rok jedna* (1963), *Prostor pro naději* (1967), *Bouře nad rovníkem* (1967), *Africké lásky, africká manželství* (1994), *Po světě s mikrofonem* (2009).

Závěr

Československý rozhlas zasahoval v 60. letech podstatným způsobem do všech oblastí společenského života v tehdejší Československu. Jedním ze znaků ozdravného vývoje poválečného rozhlasu byl narůstající počet jednoznačně profilovaných osobností. Tým pracovníků se ustálil a postupně byly vytvořeny předpoklady pro programové přestavby a dvě zásadní změny organizačního uspořádání. První vnitřní reorganizace rozhlasu v roce 1952³⁴¹ znamenala největší zásah do jeho organizační struktury v celé dosavadní historii.³⁴² Změna přinesla také vznik samostatné redakce zabývající se výhradně informacemi ze zahraničí, a to Redakce mezinárodního života (RMŽ), která byla součástí publicistické redakce Hlavní redakce politického vysílání (HRPV).³⁴³ V roce 1962, po druhé významné změně struktury rozhlasu, pak byla Redakce mezinárodního života dílčí rubrikou Hlavní redakce zpravodajství (HRZ).

Oblíbenost pořadů, na jejichž tvorbě se Redakce mezinárodního života podílela, a přízeň posluchačů, kterou svými ohlasy projevovali jejich tvůrcům, spočívala v několika podstatných okolnostech. Důležitou skutečností byl fakt, že veřejnost neměla v šedesátých letech přílišnou důvěru k politikům a více věřila informacím, které slyšela z rádia od rozhlasových redaktorů. Koncem 60. let měl rozhlas v rodinách stále výsadní postavení. Televizní vysílání sice začalo již v roce 1953, ale pořízení televizního přijímače bylo pro většinu populace kvůli vysoké ceně nemožné. Připomeňme v této souvislosti měnovou reformu v roce 1953.³⁴⁴ Vybavenost domácností televizory a rozhlasovými přijímači se vyrovnala až na přelomu 60. a 70. let,³⁴⁵ a to také díky dokončení výstavby sítě televizních vysílačů, která umožnila sledování televize prakticky na celém území tehdejší ČSSR.

Ústředním ředitelem rozhlasu byl v letech 1959–1968 pracovitý a ctižádostivý člen ÚV KSČ Karel Hoffmann, šéfredaktorem Redakce mezinárodního života v letech 1963–1967 Milan Weiner. Rozhlas v tomto období disponoval množstvím kvalitních publicistů, komentátorů i schopných zahraničních zpravodajů a současně Weinerem promyšleně vypracovanou sítí zahraničních zpravodajů. Redaktoři mohli zásluhou úsilí šéfredaktora Weinerja i povolení ústředního ředitele využívat kromě ČTK, která čerpala informace výhradně ze sovětského TASSu, také zahraniční agentury AFP a Reuters. Politické uvolnění v období pražského jara se projevilo i v rozhlasové publicistice, jež nabídla větší podíl živého vysílání a přirozený projev novinářů. Zásluhou členů RMŽ vznikly nové pořady s významným posluchačským ohlasem. Rozhlas vychoval v Redakci mezinárodního života řadu rozhlasových osobností. Milan Weiner si byl vědom jejich kvality a přemýšlel o nich v dlouhodobé perspektivě a s ohledem na prospěch, který mohou rozhlasu v budoucnu přinést.

Členové Redakce mezinárodního života se podíleli na vysílání ČsRo v průběhu dnů, které následovaly po 21. srpnu 1968. Přestože jejich skutky tvoří významnou kapitolu historie rozhlasového vysílání na našem území, znamenaly pro většinu z nich konec novinářské kariéry v ČsRo. Po srpnu následovaly personální čistky, nucené nebo dobrovolné odchody zaměstnanců a s tím související emigrace mnoha z nich. Většina v době normalizace vykonávala podřadná zaměstnání. Následkem politických změn po roce 1989 se někteří do Československého rozhlasu vrátili.

Přestože existují rozhlasové nahrávky a několik kratších statí, které zaznamenávají určitá období, podrobnější písemný dokument o činnosti Redakce mezinárodního života v období celých šedesátých let nebyl dosud zpracován. V práci jsou zahrnuty kromě archivních zdrojů rovněž výstupy z mých osobních rozhovorů s pamětníky Redakce mezinárodního života, např. s Janem Petránkem, Věrou Štovičkovou-Heroldovou a Ondřejem Neffem. Abych rozšířila celkový pohled na téma a zároveň dosáhla žádoucí objektivitu při jeho zpracování, hovořila jsem rovněž s historičkou rozhlasového vysílání a vedoucí Archivních a programových fondů ČRo Evou Ješutovou. Oslovila jsem rovněž rozhlasového historika Slávu Volného ml., syna rozhlasového novináře Slávy Volného. Použila jsem také zvukový záznam z osobního rozhovoru s Jiřím Dienstbierem z roku 2010.

Tento text podrobněji shrnul činnost Redakce mezinárodního života Československého rozhlasu v šedesátých letech. Bude-li rozšířen o další období, může v budoucnu sloužit jako průvodce její historií.

Poznámkový aparát:

- 1) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 3.
- 2) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 298.
- 3) Je možné setkat se rovněž s názvem Rubrika mezinárodního života.
- 4) Byla důsledkem uvolnění cesty modernizačním a demokratizačním trendům v koncepci vysílání. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 292.
- 5) Pro rozčlenění dílčích redakcí Hlavní redakce zpravodajství (HRZ), viz kap. 2.2.2.
- 6) Rozhovor s Ondřejem Neffem uskutečněný v dubnu 2010.
- 7) Rozumí se v tehdejší Československu.
- 8) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 282.
- 9) Obhájila jsem ji v červnu 2012.
- 10) Tištěné archiválie týkající se daného období nejsou systematicky zpracované a postrádají signatury.
- 11) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 37.
- 12) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 236.
- 13) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 247.
- 14) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 247.
- 15) KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Praha : Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, o. s., 2008, s. 268.
- 16) Usnesení bylo vyneseno 22. dubna 1953. In: KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 139.
- 17) Cenzurou byla v tomto období pověřena Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD), po ruském vzoru se pro ni někdy užíval také pojem *Glavlit* (podle názvu sovětské státní cenzury). Jednalo se o neveřejný orgán státní správy, který veškeré mediální obsahy podroboval cenzuře ve všech jejich podobách. In: ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 31.
- 18) HSTD fungovala jako samostatný útvar ministerstva vnitra s úzkými pracovními kontakty na Státní bezpečnost (StB). K lednu 1955 zaměstnávala 149 lidí, v závěru svého působení koncem 60. let jich řídila přibližně 400. Sídliila v Praze, pobočka byla v Bratislavě. In: KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 139.
- 19) Rozhovor s Věrou Štovíčkovou-Heroldovou uskutečněný v dubnu 2010.
- 20) VOLNÝ, Sláva. *Kvadratura času*. 1. vyd. Praha : Práh, 2008, s. 197.
- 21) Z textu knihy není zřejmé, kdy ostřejší režim ze strany HSTD zavládl.
- 22) *ibid.*: 257.
- 23) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 8.
- 24) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 237.
- 25) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 20.
- 26) Zpravodajskou směnou se rozuměla skupina redaktorů zodpovědná v ČsRo za tvorbu zpravodajství. Bývalo zvykem, že začínající novináři museli nejprve projít zkušeností ve směně, což trvalo několik let (obvykle dva a více). Teprve poté mohli přejít do jedné z rubrik (ty se později přejmenovaly na redakce).
- 27) Výuka zde začala v lednu 1951.
- 28) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu (příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993, s. 75.
- 29) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 243.
- 30) Trojice pracovala v československé redakci moskevského rozhlasu.
- 31) PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991, s. 87.

- 32) Vládním nařízením č. 63/1959 Sb., o změnách v organizaci rozhlasu a televize, novelizovaný zákonem č. 17/1964 Sb., byl konstituován ČsRo jako samostatná ústřední organizace s celostátní působností, která současně může svým jménem nabývat práv a zavazovat se. Tato právní úprava umožnila postupně řešit celou řadu dříve existujících problémů a v nové soustavě řízení dávala předpoklady dalšího rozvoje a zhodnocení výsledků ČsRo. Spolu s jednotlivými opatřeními stranických a státních orgánů umožnila vyvíjet soustavné úsilí o zvyšování úrovně zejména po stránce ideově-programové. In: Archiv ČRo, Materiál pro schůzi předsednictva kolegia ČsRo dne 16. června 1966, s. 2.
- 33) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 291.
- 34) HUBIČKA, Jiří. *Ing. Karel Hoffmann, CSc.* Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 68–70.
- 35) František Kamil Zeman (1904–1979) – V roce 1925 odešel z Právnické fakulty UK, kde studia neukončil. V letech 1930–1933 spolupracoval externě s brněnským rozhlasem. V letech 1933–1938 pracoval v ČsRo stanice Ostrava. Pak 1938–1941 a 1966–1970 hlasatel pražské redakce ČsRo. V letech 1945–1950 vedoucí a od roku 1947 šéfredaktor oddělení zvláštních služeb ČsRo. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 285–286.
- 36) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 285–286.
- 37) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 261.
- 38) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu. (Příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Studijní a výzkumné oddělení. 1993, s. 90.
- 39) Marie Kotátková (1904–1967) – novinářka. V letech 1933–1935 vedoucí redaktorka komunistického časopisu pro ženy *Rozsévačka*, v letech 1935–1939 vedoucí redaktorka periodika *Svět sovětů*. V roce 1939 emigrovala s manželem do SSSR, po válce se stala šéfredaktorkou *Světa sovětů*. Od 1. 5. 1948 do 31. 8. 1949 pracovala v ČsRo. Po odchodu J. Hronka byla šéfredaktorkou *Rozhlasových novin*. V ČsRo působila do roku 1951. Informace o pozdějších aktivitách M. Kotátkové do roku 1967 nezjištěny. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 134.
- 40) PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991, s. 88.
- 41) Přeměna probíhala podle sovětského vzoru. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 245.
- 42) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 245.
- 43) Je možné setkat se rovněž s názvem Rubrika mezinárodního života.
- 44) HRPV byla rozdělena na redakci zpravodajství a redakce publicistické.
- 45) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 245–246.
- 46) ŠTOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 33.
- 47) Pravděpodobně v letech 1947–1948. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 51.
- 48) Varšavská smlouva byla vojenský pakt evropských zemí, existovala v letech 1955–1991. Vznikla na základě *Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*. Smlouva byla podepsána 14. května 1955 Albánií, Bulharskem, Československem, Maďarskem, Německou demokratickou republikou (NDR), Polskem, Rumunskem a SSSR ve Varšavě. Formálně byl pakt reakcí na vstup Spolkové republiky Německo (SRN) do Severoatlantické aliance (NATO).
- 49) XX. sjezd KSSS se konal 14.–26. února 1956.
- 50) Ludvíka Čermáka vystřídal v únoru 1962 Karel Kyncl. Kyncl nejprve přešel do RMŽ z Armádní redakce, aby se mohl na svou novou funkci připravit. In: POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 104.
- 51) ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 777.
- 52) HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky*. 1. vyd. Praha – Brno : Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV a Doplněk, 2004, s. 11. Vyloučení z KSČ byli např. Ivan Klíma, Antonín J. Liehm a Ludvík Vaulík.
- 53) Alexander Dubček (1921–1992) – československý komunistický politik, hlavní osobnost pražského jara 1968. Do politiky se vrátil po r. 1989: V letech 1990–1992 byl předsedou Federálního shromáždění ČSFR, 1992 předsedou a poslancem Sociálně-demokratické strany Slovenska (SDSS).
- 54) Antonín Novotný (1904–1975) – československý komunistický politik, 1953–1968 první tajemník KSČ, prezident Československa v letech 1957–1968.

- 55) VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír, MORAVEC, Jan. *Komunistická strana Československa: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968)*. 1. vyd. Praha – Brno : Doplněk, 1999, s. 553.
- 56) Ludvík Svoboda (1895–1979) – československý komunistický politik a prezident Československa v letech 1968–1975.
- 57) ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 781.
- 58) Akční program sliboval svobodu slova ve sdělovacích prostředcích i umělecké tvorbě a měl navodit tzv. socialismus s lidskou tváří. In: ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 782.
- 59) Stalinismus – politická teorie a praxe spojená s osobností sovětského politika Josifa Vissarionoviče Stalina. Systém, ve kterém byla veškerá moc soustředěna v rukou vedení komunistické strany a tajné policie. Odpůrci režimu byli trestáni a fyzicky likvidováni.
- 60) PAUER Jan. *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy: pozadí – plánování – provedení*. Milada Kouřimská a Milan Kouřimský. 1. vyd. Praha : Argo, 2004, s. 33.
- 61) ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 785.
- 62) KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Praha : Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, o. s., 2008, s. 269.
- 63) KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 178.
- 64) *ibid.*
- 65) KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc*. Praha : Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, o. s., 2008, s. 271.
- 66) Nejznámějším dokladem nabyté svobody se stal manifest *Dva tisíce slov* (viz kap. 2.1).
- 67) KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 187.
- 68) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 310.
- 69) FTVI vymezenou funkci vykonával zpočátku jen sporadicky a od roku 1970 nebyl vůbec svoláván. In: KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 194.
- 70) Podrobněji viz monografii autorů Končelík Jakub, Večeřa Pavel, Orság Petr *Dějiny českých médií 20. století*.
- 71) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 289.
- 72) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 298.
- 73) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu (příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993, s. 87.
- 74) K této organizační změně vedl rozsah úkolů soustředěných do bývalé HRPV, výrazné odlišení dvou základních metod práce v této redakci i potřeba zkvalitňovat a prohlubovat právě oba odlišné a zcela specifické způsoby práce: pohotové zpravodajství na jedné straně a na druhé dlouhodobě připravované propagandistické práce, opřené o hluboce specializovanou odbornost. Změna byla umožněna zcela novým pojetím *Rozhlasových novin*, které se rozčlenily na dva samostatné úseky: zpravodajský a propagandistický. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 292.
- 75) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 292.
- 76) Vysílal se od roku 1955. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 294.
- 77) *ibid.*: s. 293.
- 78) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 298.
- 79) Jednalo se např. o hru *Bylo to na váš účet* Ludvíka Aškenazyho, která získala cenu Prix Italia 1965, nebo *Linku důvěry* Miloslava Stehlíka na Prix Italia v roce 1966.
- 80) Archiv ČRo, zpráva bez názvu s datem 25. 5. 1966. Dokument pojednává o technických nedostacích. Podpis autora zcela chybí. Složka Záznamy z porad vedení 1966.
- 81) Miloš Marko (1922–2008) – v letech 1940–1946 zapsán na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, kterou v roce 1946 absolvoval. V období let 1945–1953 byl redaktorem rozličných zvolenských novin, např. Hlas národa, Hlas ľudu, Národná obroda a Pravda. V letech 1953–1958 byl šéfredaktorem periodika Pravda a později šéfredaktorem Predvoje (1958–1960). Od roku 1954 přednášel externě teorii

- a historii žurnalistiky na katedře novinářství FF na Komenského univerzitě v Bratislavě. Zahraniční zpravodaj ČTK v Moskvě (1960–1963). V letech 1954–1967 byl náměstkem ústředního ředitele ČsRo a oblastním ředitelem slovenského rozhlasu. V období 1967–1968 byl ústředním ředitelem ČsRo. V rozmezí let 1968–1969 byl radou Československého velvyslanectví v NDR. Po několikaměsíčním působení v diplomatických službách se vrátil do funkce náměstka ústředního ředitele a oblastního ředitele pro Slovensko. Od roku 1969 byl členem předsednictva ÚV Svazu československo-sovětského přátelství. Od roku 1971 poslanec Slovenské národní rady. V roce 1972 se stal předsedou Zvazu slovenských a místopředseda Svazu čs. novinářů. Dále náměstkem ústředního ředitele ČsT a oblastní ředitel Československé televize pro slovenská studia (1973–1984). Vědecký pracovník Ústavu marxismu-leninismu při ÚV KSS v letech 1984–1989. In: Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 163–164.
- 82) Zdeněk Hejzlar (1921–1993) – pro účast na domácím odboji vězněn v koncentračním táboře Buchenwald (1943–1945). Zakladatel a později předseda Svazu české mládeže (1945–1952), 1948–1952 poslanec NS, 1949–1951 člen ÚV KSČ. V roce 1952 obviněn ze spoluúčasti na tzv. protistátním a protistranickém spiknutí Slánského a spol. Byl vězněn, vyšetřován, zbaven všech funkcí a vyloučen z KSČ. Později poslán na nucené práce do praporů PTP (1952–1955), kde pracoval jako horník. Po propuštění z PTP pracoval jako horník v Ostravě, pak valcář ve Válcovně a železárně K. Gottwalda (1956–1958). Po částečném politickém uvolnění v letech 1959–1965 studoval historii na Univerzitě Palackého v Olomouci. V letech 1964–1968 pracoval jako ředitel ZŠ při Pedagogické fakultě v Ostravě. V roce 1968 byl rehabilitován a 25. července se stal ústředním ředitelem ČsRo. Na tzv. Vysočanském sjezdu byl zvolen členem předsednictva KSČ. Po srpnové invazi sovětských vojsk bylo odvolání Z. Hejzlar z místa ředitele rozhlasu jedním z hlavních požadavků Moskvy. Na svou funkci rezignoval k 25. září 1968. Poté zastával dočasně diplomatickou funkci ve Vídni. V dubnu 1969 byl znovu vyloučen z KSČ a odvolán zpět do Prahy. Namísto návratu však v roce 1969 emigroval do Švédska, kde v letech 1970–1987 pracoval jako vědecký pracovník Institutu pro mezinárodní politiku. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 81.
- 83) Koncem září rezignoval Zdeněk Hejzlar na funkci ústředního ředitele a krátce poté odešel do emigrace. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 353.
- 84) Odon Závodský byl od 30. srpna 1968 do 1. února 1969 jmenován vládním zmocněncem pro ČsRo. V této funkci zastával umírněné proreformní názory a snažil se chránit rozhlasové pracovníky a účastníky srpnového vysílání před očerňováním a pronásledováním ze strany sovětských orgánů a konzervativních komunistů. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 284.
- 85) Nevyjasněné kompetence vládního zmocněnce a jeho vztahů ke všem třem vládám vedly k tomu, že nebyly provedeny zásadní změny v organizační ani programové struktuře. In: JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 29.
- 86) Rostislav Běhal (1922–2007) – nedokončil VŠ obchodní, v letech 1956–1960 FF UK, rigorózní zkoušku složil v roce 1964. V letech 1941–1952 vystřídal různá zaměstnání, pracoval např. jako účetní, účetní referent a zásobovač. V letech 1952–1957 ekonomický redaktor a později vedoucí redaktor Besedy *Rozhlasových novin* ČsRo, zástupce Hlavní redakce politického vysílání (1958–1961), náměstek ústředního ředitele (1962–1969), v letech 1969–1970 pracoval ve studijním oddělení ČsRo. Později z rozhlasu propuštěn za účast na demokratizačním procesu 1968. V letech 1971–1990 pracoval ve skladovém provozu podniku Mototechna. Po roce 1990 pracoval v ČsRo jako redaktor a především historik. Je autorem řady publikací o rozhlasové práci. BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 33–34.
- 87) Platnost tohoto pověření zanikla odvoláním Rostislava Běhala z funkce náměstka ústředního ředitele po nástupu nového ústředního ředitele Bohuslava Chňouпка, a to 20. června 1969. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 292.
- 88) Bohuslav Chňoupek (1925–2004) – studoval Vysokou školu hospodářských věd v Bratislavě, kterou absolvoval v roce 1950. V roce 1948 se stal redaktorem studentského časopisu *Borba*, později mládežnického periodika *Smena* (1955–1958). V letech 1960–1965 byl dopisovatelem deníku *Pravda* ze Sovětského svazu. Po návratu se stal šéfredaktorem bratislavského týdeníku *Predvoj*. Náměstek ministra kultury a informací (1967–1969). V letech 1969–1970 byl ústředním ředitelem ČsRo. Z této funkce byl odvolán prezidentem ČSSR Ludvíkem Svobodou, aby se stal velvyslancem v SSSR (1970–1971). Ministr zahraničních věcí (1971–1988). V letech 1972–1990 byl poslancem Sněmovny lidu FS. Po listopadu 1989 odešel z politického života a v březnu 1990 byl vyloučen z KSČ. Bohuslav Chňoupek patřil spolu s Jánem Riškem a Milošem Markem do trojice slovenských normalizačních novinářů, kteří se navzájem průběžně obměňovali v čele

- nejdůležitějších masmédií. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 105–106.
- 89) Ján Riško (1930) – vystudoval VŠ politických a hospodářských věd v Praze (1948–1953), rigorózum na Filozofické fakultě UK v Praze (1975). V letech 1953–1956 pracoval jako redaktor deníku *Mladá fronta* v Praze, dále jako redaktor *Smeny* (1956–1959) a *Pravdy* (1960–1967) v Bratislavě. V letech 1967–1970 byl vedoucím odboru ČTK v Moskvě. V roce 1970 pracoval v sekretariátu prvního tajemníka KSČ G. Husáka. Ústředním ředitelem ČsRo byl od 8. září 1970 do 30. června 1989. V letech 1971–1986 poslanec Sněmovny lidu FS, 1986–1990 poslanec sněmovny národů FS. Předseda svazu novinářů (1983–1989). Ján Riško patřil spolu s Bohuslavem Chňoupkem a Milošem Markem do trojice slovenských normalizačních novinářů, kteří se navzájem průběžně obměňovali v čele nejdůležitějších masmédií. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 208.
- 90) Karel Kvapil (1945) – vyučený mechanik, zeť normalizačního politika A. Indry. Vystudoval odbornou učňovskou školu (1959–1962), všeobecnou vzdělávací školu pro pracující (1968–1969) a VŠ politickou KSČ (1973–1977). Na této škole obhájil v roce 1988 kandidátskou práci na téma *Kritika soudobé buržoazní ideologie*. Nejprve pracoval jako soustružník a mechanik v pražském podniku Chirana. Do ČsRo nastoupil v roce 1969 bez jakékoli předchozí publicistické či novinářské praxe na místo redaktora-komentátora jako jedna z prvních ideových posil, které měly po srpnové invazi 1968 nahradit propuštěné rozhlasové pracovníky. Od 1. ledna 1972 byl jmenován šéfredaktorem politické publicistiky. Tuto funkci zastával do roku 1980, a to s výjimkou let 1974–1978, kdy byl vyslán jako zahraniční zpravodaj do Londýna. Jako zpravodaj ve Španělsku pak působil v letech 1980–1981. V období 1981–1985 byl šéfredaktorem RMŽ, později náměstkem ústředního ředitele ČsRo (1985–1989). V červenci 1989 byl jmenován ústředním ředitelem ČsRo. K 3. prosinci 1989 byl funkce zbaven. Ve výpovědním období pracoval u odposlechové služby (do 30. dubna 1990). In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 148.
- 91) KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 235.
- 92) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 148.
- 93) Karel Hoffmann (1924) – v letech 1945–1950 studoval VŠ politickou a sociální v Praze. V rozmezí let 1942–1944 byl nasazen ve Škodových závodech jako pomocný dělník, 1949–1959 vedoucí Odboru tisku, rozhlasu a televize na ústředním sekretariátu ÚV KSČ. V letech 1957–1962 člen redakční rady časopisu *Tvorba*; In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 87. Karel Hoffmann zastával v době normalizace mnoho významných politických funkcí: Práci ministra kultury a informací vykonával od 20. 1. 1967 – 8. 4. 1968. In: KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 199. V rozmezí let 1966–1968 a 1969–1989 byl členem ÚV KSČ. V letech 1969–1971 ministr-předseda Výboru pro pošty a telekomunikace; 1971–1987 předseda Ústřední rady odborů; 1971 kandidát předsednictva ÚV KSČ; 1971–1987 člen předsednictva ÚV Národní fronty; 1971–1989 poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění (FS) ČSSR; od roku 1971 člen předsednictva FS; od roku 1973 člen Generální rady, Byra a místopředseda Světové odborové federace (SOF); 1987–1989 člen sekretariátu a tajemník ÚV KSČ. Po listopadové revoluci 1989 odešel z politického života. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 87.
- 94) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 13.
- 95) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 292.
- 96) KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 189.
- 97) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 289–301.
- 98) HUBIČKA, Jiří. *Ing. Karel Hoffmann, CSc.* Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 68–70.
- 99) Monitor ČsRo zahájil svou činnost 7. června 1945 v provizorních místnostech rozhlasu v Karlíně na podnět čs. vlády jako centrální celostátní služba. Dodával odposlouchané a do češtiny přeložené zprávy a komentáře, vysílané zahraničními rozhlasovými stanicemi, a to nejen zpravodajským redakcím v domácím a zahraničním vysílání, ale také Předsednictvu vlády, ÚV KSČ, MZV a jiným ministerstvům, ČTK, Rudému právu a dalším zájemcům ze státního sektoru. In: Archiv ČRo, *Několik informací o činnosti Monitoru ČsRo z let 1945–1954*. Zpráva není podepsaná a je na ní datum 23. října 1967.
- 100) Archiv ČRo, *Několik informací o činnosti Monitoru ČsRo z let 1945–1954*. Zpráva není podepsaná a je na ní datum 23. října 1967. Podle Programu 21. schůze vedení ČsRo dne 24. října 1967 byla možnost zavedení nového Monitoru na programu tohoto jednání.

- 101) Rádio Svobodná Evropa (RSE; Radio Free Europe/Radio Liberty) – rozhlasová stanice založená Kongresem USA za účelem šíření informací v zemích ovládaných totalitními režimy. Provoz zahájila 1. května 1951 v Mnichově, a to v češtině. Prvním šéfredaktorem v letech 1951–1956 byl novinář Ferdinand Peroutka.
- 102) SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008, s. 147–148.
- 103) Archiv ČRo, *Několik informací o činnosti Monitoru ČsRo z let 1945–1954*. Zpráva není podepsaná a je na ní datum 23. října 1967.
- 104) Archiv ČRo, *Materiál pro schůzi vedení ČsRo z 12. listopadu 1968*. Návrh na řešení Monitoru, s. 1. Uloženo ve složce Závěry z 22. schůze vedení ČsRo dne 13. listopadu 1968. Šanon Schůze vedení červen – prosinec 1968.
- 105) Archiv ČRo, dokument *Doplňující informace o rozložení národního a celostátního vysílání v ČSSR*. Dokument není signován a má datum 10. března 1968. 5 s. Uloženo ve složce 1968.
- 106) Pojem okruh byl používán, protože ani jeden z rozhlasových programů nebyl šířen jediným vysílačem, který by pokrýval zvukovým signálem celé čs. území. I pro jediný společný program byla používána vždy celá síť vysílačů, která byla navzájem propojena spojovými kabelem do simultánního vysílacího okruhu. Vyjma Severomoravského kraje.
- 107) Vysílač Mělník byl v tu dobu používán pro vysílání do zahraničí a také docházelo k silné interferenci.
- 108) Vyjma Severomoravského kraje.
- 109) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 328.
- 110) JEŠUTOVÁ, Eva. *Český rozhlas, jeho předchůdci a stanice v historickém vývoji*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 22, s. 23–29.
- 111) Hlavním zpravodajským pořadem byly tzv. celostátní rozhlasové noviny nazvané *Den v Československu*. Pro toto zpravodajství byla řídicím studiem vždy jeden týden Praha a druhý Bratislava. Obě studia do nich dodávala přibližně 15 min. zpráv a reportáží.
- 112) Názvy krajů odpovídají územnímu rozčlenění tehdejší ČSSR.
- 113) Archiv ČRo, 15stránkový dokument bez názvu, data a jména autora, s. 8–9. Dokument popisuje slyšitelnost domácího rozhlasového vysílání. Uloženo ve složce 1966.
- 114) Statistiky sledovalo Ministerstvo vnitřního obchodu ČSSR.
- 115) Archiv ČRo, zpráva z 15. února 1966. Zpracoval Odbor statistiky a rozborů. Uloženo ve složce 1966.
- 116) Po dosažení tohoto počtu se tento v dalších letech prakticky nezvyšoval. In: KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 156.
- 117) Archiv ČRo, zpráva z 15. února 1966. Zpracoval Odbor statistiky a rozborů, s. 1. Uloženo ve složce 1966.
- 118) Rozhlas po drátě, tzv. dráták, byl oblíbenou formou poslechu rozhlasu. Jeho základní síť byla dokončena v roce 1954. Stát postupně přestal tento jednoúčelový komunikační prostředek udržovat, ale i tak zůstal oblíben až do počátku 90. let. In: KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 156.
- 119) Archiv ČRo, zpráva z 15. února 1966. Zpracoval Odbor statistiky a rozborů, s. 2. Uloženo ve složce 1966.
- 120) Rozhovor s Jiřím Dienstbierem uskutečněný v únoru 2010.
- 121) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu (příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993, s. 90–91.
- 122) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 45–46.
- 123) Rozhovor s Věrou Štovíčkovou-Heroldovou uskutečněný v dubnu 2010.
- 124) Rozhovor s Janem Petránkem uskutečněný v listopadu 2009.
- 125) ČTK – tehdy Československá tisková kancelář, oficiální národní tisková agentura. Založena 28. října 1918, zanikla 31. 12. 1992. Jejím nástupcem je současná ČTK (Česká tisková kancelář). In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002, s. 18.
- 126) TASS – sovětská tisková agentura, Telegrafnoje agenstvo Sovětskovo Sojuza, pod tímto názvem od roku 1925, dříve pod názvem ROSTA.
- 127) AFP – Agence France-Presse, francouzská mezinárodní univerzální tisková agentura se širokým tematickým záběrem. Hlásí se k tradici první tiskové agentury, kterou založil v Paříži Charles Havas roku 1835. In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002, s. 18.
- 128) Reuters – anglická mezinárodní univerzální tisková agentura se širokým tematickým záběrem. Vznikla roku 1851 v Londýně. In: OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002, s. 18.
- 129) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 294.
- 130) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 37.

- 131) JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera*. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 48.
- 132) JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera*. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 47–48.
- 133) JÍRŮ, Jaroslav. *Luboš Dobrovský*. Svět rozhlasu, 2007, č. 17, s. 35.
- 134) Rozhovor s Ondřejem Neffem uskutečněný v dubnu 2010.
- 135) *Radio Praha – Zahraniční vysílání (ZV) Československého rozhlasu patřilo mezi hlavní propagandistické nástroje ČSSR v zahraničí*. Pod názvem *Radio Praha* bylo určeno pro posluchače různých zemí a světadílů, obsahově bylo přizpůsobováno aktuální situaci a šířeno prostřednictvím krátkovlnných vysílačů. Potřeba zahraničního vysílání vzrostla v první polovině třicátých let, kdy na krátkých vlnách začaly vysílat Velká Británie, Německo a Sovětský svaz. Také Československé ministerstvo zahraničí pocítilo nutnost zřídit krátkovlnné stanice určené k propagaci vlastní politiky v zahraničí. První pokusné přenosy začaly v červenci roku 1935, pravidelné vysílání *Radio Praha* bylo zahájeno 31. srpna 1936. Po roce 1948 patřilo vysílání do zahraničí mezi hlavní propagandistické nástroje KSČ v zahraničí. In: JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 56.
- 136) Miroslav Čapek (1921) – v letech 1932–1940 studoval Reálné gymnázium v Praze 8, pak byl tři roky zaměstnán jako úředník v módní firmě F. Čapek v Libni. V letech 1943–1945 byl totálně nasazen jako úředník v ČKD. V roce 1945 absolvoval kurz státní informační služby pro budoucí novináře a současně pracoval v jugoslávské redakci ČsRo, kde se později uplatnil. Od června do listopadu 1947 mu bylo nabídnuto místo zahraničního zpravodaje v Bělehradě. V červenci 1948 stal vedoucím zahraničněpolitické rubriky *Rozhlasových novin*. V letech 1956–1957 byl vedoucím RMŽ, odkud odešel do ČTK. V březnu 1957 odjel jako zpravodaj ČTK do Paříže. Přibližně od poloviny 70. let do roku 1991 připravoval pro ČsRo pořady věnované francouzskému šansonu. In: JEŠUTOVÁ, Eva. *Miroslav Čapek*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2011, č. 25, s. 71.
- 137) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 216.
- 138) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 29.
- 139) Odchod Igora Kratochvíla z funkce šéfredaktora RMŽ komentoval Karel Kyncl v rukopisu z 10. 3. 1990: „Na počátku šedesátých let jsem se chystal na odjezd do New Yorku jako stálý zpravodaj rozhlasu a zatím jsem pracoval v zahraničněpolitické rubrice. Jednoho krásného rána jsem přišel do práce a zjistil jsem, že Igor Kratochvíl přes noc zmizel a v RMŽ po něm zůstal jen zapečetěný psací stůl. V průběhu dne jsme se dozvěděli podrobnosti. Kratochvíl byl na hodinu vyhozen a je pravděpodobně ve vazbě. Byl prý členem protistátní, protistranické a projugoslávské skupiny (...).“ In: POKORNÝ, Milan. *Dvojí domov Karla Kyncla*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 1999, s. 71 d.
- 140) JEZDINSKÝ, Karel. *Připsáno Milanu Weinerovi*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 56–57.
- 141) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 48.
- 142) Čestmír Suchý (1921–2005) – novinář a pedagog. V letech 1965–1969 zahraničněpolitický redaktor a komentátor ČsRo. Od listopadu 1968 do března 1970 byl pověřen vedením redakce mezinárodního života, v letech 1970–1971 redaktor zpravodajské směny. Zúčastnil se protiokupačního vysílání v srpnu 1968, signatář Charty 77. Od roku 1990 byl členem rady Syndikátu novinářů. Od února 1990 přednášel na katedře žurnalistiky FSV UK, v roce 1990 byl zvolen děkanem a 1991 proděkanem. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 237.
- 143) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 237.
- 144) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 282.
- 145) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 282.
- 146) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 32–34.
- 147) Jedná se o reportážní líčení rozmachu svobodné Číny od roku 1949. Hlavní pozornost věnoval autor pozemkové reformě ve střední Číně, budování vodních staveb, životu fušunských horníků a práci v mukdenských průmyslových závodech. Dále autor zachycuje životopisná vyprávění tří z nespočetných hrdinů nové Číny o statkářském vykořisťování, japonském a kuomintangském útlaku předcházejících režimů, a zaznamenává příklady rozvoje Číny od vyhlášení lidové republiky v přehledné tabulce základních dat z vývoje Číny od roku 1839 do roku 1950.
- 148) V první části knihy jsou k dispozici dokumentární fotografie z osvobozovacích bojů čínského lidu, ve druhé záběry z mírového budování ukazující, jak žije nová Čína rok po svém zrodu.
- 149) Sborník byl sestaven ze soustrastných telegramů a projevů čsl. politiků k úmrtí J. Dimitrova. Obsahoval rovněž básně a články o jeho životě a díle.
- 150) Georgi Dimitrov (1882–1949) byl bulharský komunistický politik, revolucionář a bojovník komunistického hnutí. Známý je také díky aféře požáru budovy Říšského sněmu v Berlíně v roce 1933, jelikož byl ze zapálení budovy Parlamentu obviněn a sám se také před německým soudním tribunálem v Lipsku hájil.
- 151) Rozhovor s Jiřím Dienstbierem uskutečněný v únoru 2010.

- 152) V nové vlně destalinizace, kterou zahájil XXII. sjezd KSSS, nebylo nadále udržitelné hájit politické procesy padesátých let. V létě 1962 byla ustavena komise v čele s členem předsednictva a tajemníkem ÚV KSČ Drahomírem Kolderem, která měla přezkoumat politické procesy proti vysokým komunistickým funkcionářům. Koncem roku poslal N. S. Chruščov do Prahy L. I. Brežněva, aby tlumočil jeho kategorické přání zjistit skutečnou skutkovou podstatu procesních obvinění. Kolderova komise předložila zprávu o své činnosti v dubnu 1963 předsednictvu ÚV a to ji s jistými modifikacemi schválilo. Všichni odsouzení byli soudně rehabilitováni, ne všichni však byli rehabilitováni i stranicky.
- 153) Rozhovor s Evou Ješutovou uskutečněný v březnu 2012.
- 154) Věra Štovičková-Heroldová oproti tomu věří, že šéfredaktor Weiner byl organizátorem dobrým (viz kap. 2.3).
- 155) Jedním z elévů byl publicista Ondřej Neff.
- 156) Svět rozhlasu č. 21, 2009, str. 56–57. Článek napsal Karel Jezdinský pod názvem *Připsáno Milanu Weinerovi*. Článek byl převzat z časopisu Reportér 11/1969.
- 157) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 282.
- 158) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 282.
- 159) ŠTOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 34.
- 160) Z dostupných pramenů se nepodařilo zjistit, o jaké vyznamenání se jednalo.
- 161) Archiv ČRo, *Návrh na udělení vyznamenání*, s. 1. Složka Schůze vedení 1967, Schůze 21, příloha, s. 1.
- 162) POKORNÝ, Milan. Rádio je chytré. *Týdeník Rozhlas*. 2008, roč. 17, č. 41, s. 12–14.
- 163) Rozhovor s Jiřím Dienstbierem uskutečněný v únoru 2010.
- 164) ŠTOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 32–34.
- 165) V roce 1967. Pozn. autorky.
- 166) JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinera*. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 47–48.
- 167) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 95.
- 168) Místo korespondenta ve Spojených státech přijal Karel Kyncl od tehdejšího ústředního ředitele Karla Hoffmanna.
- 169) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 132.
- 170) Toto rozhodnutí souviselo se skutečností, že rok 1967 byl rokem padesátého výročí VŘSR a předpokládalo se velké vytižení zpravodajů.
- 171) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 1–3. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 172) Rozhovor s Janem Petránkem uskutečněný v listopadu 2009.
- 173) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 1–3. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 174) Archiv ČRo, *Návrhy zásad pro výměnu zahraničních korespondentů ČsRo v létech 1966–1969* – Vyplyvá z Materiálu pro schůzi předsednictva ze dne 7. března 1966, který předložil Jiří Kmoč a vypracoval Milan Weiner, s. 1–3. Uloženo ve složce 1966.
- 175) Archiv ČRo, *Návrhy zásad pro výměnu zahraničních korespondentů ČsRo v létech 1966–1969* – Vyplyvá z Materiálu pro schůzi předsednictva ze dne 7. března 1966, který předložil Jiří Kmoč a vypracoval Milan Weiner, s. 1–3. Uloženo ve složce 1966.
- 176) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 3. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 177) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 1–3. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 178) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 4. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 179) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 4. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 180) Výstava MEVRO se konala k výročí oslav čtvrtstoletí existence Československého rozhlasu.
- 181) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 52–53.
- 182) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu (příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1993, s. 84–85.
- 183) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 52–53.
- 184) Rozhovor s Jiřím Dienstbierem uskutečněný v únoru 2010.
- 185) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 58–59.
- 186) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 61.
- 187) JÍRŮ, Jaroslav. *Luboš Dobrovský*. Svět rozhlasu, 2007, č. 17, s. 35–36.
- 188) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 69.

- 189) PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991, s. 52.
- 190) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 74.
- 191) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 110–111.
- 192) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 138.
- 193) KOLÁŘOVÁ, Bohuslava. *Ing. Igor Kratochvíl*. Svět rozhlasu, 2009, č. 22, s. 61–62.
- 194) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 316.
- 195) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 95.
- 196) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 95.
- 197) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 156.
- 198) POKORNÝ, Milan. *Rádio je chytré. Týdeník Rozhlas*. 2008, roč. 17, č. 41, s. 12–14.
- 199) Alexej Čepička (1910–1990) – český komunistický politik, zeť Klementa Gottwalda. V letech 1950–1956 ministr národní obrany. In: ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 951.
- 200) Důvodem bylo povinné mimořádné vojenské cvičení, tzv. skrytá mobilizace, která souvisela s poválečnou situací v Evropě (příprava na válku). Tato cvičení byla organizována v letech 1951–1954.
- 201) SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008, s. 147.
- 202) SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008, s. 155.
- 203) *ibid.*: s. 155.
- 204) *ibid.*: s. 147, 155.
- 205) *ibid.*: s. 157.
- 206) Kubánská raketová krize (též karibská krize) – vypukla v roce 1962 v důsledku rozmístění sovětských jaderných raket středního doletu na Kubě. V reakci na to vyhlásily USA blokádu Kuby, která měla zabránit dopravení dalších raket na toto území. To se zdařilo, jelikož sovětská plavidla se na hranici kontrolované zóny skutečně zastavila. Po dalších jednáních byly odstraněny již instalované rakety, Spojené státy se zavázaly, že nenapadnou Kubu a že stáhnou rakety středního doletu z Turecka. Karibská krize znamenala reálnou hrozbu válečného konfliktu.
- 207) Rozhovor s Janem Petránkem uskutečněný v listopadu 2009.
- 208) KOTALOVÁ, Zdenka. *Jan Petránek – rozhlasový publicista*. Praha, 2010, s. 31.
- 209) ŠTOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Ladislav Porjes*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2011, č. 26, s. 64.
- 210) ŠTOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Ladislav Porjes*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2011, č. 26, s. 64.
- 211) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 199.
- 212) KOLEKTIV AUTORŮ. *Ukážky z tvorby, Dušan Ruppeltdt*. Bratislava : Slovenský rozhlas. Príspevky k dejinám rozhlasu, č. 6, 2001, s. 117.
- 213) Conakry – hlavní a současně největší město afrického státu Guinea.
- 214) Dnešní Středoafriická republika.
- 215) Byl určen ke stříhání a úpravě nahrávek.
- 216) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 254.
- 217) PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991, s. 83.
- 218) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 261.
- 219) Archiv ČRo, *Návrh na rozšíření sítě zahraničních zpravodajů*, s. 3. Uloženo ve složce Schůze vedení 1967.
- 220) *ibid.*
- 221) *ibid.*
- 222) PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991, s. 84.
- 223) Rozumí se Karel Šubrt.
- 224) ŠTOVIČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Karel Šubrt a „šubrtka“*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2006, č. 15, s. 42–43.
- 225) *ibid.*
- 226) Karel Šubrt opustil funkci šéfredaktora v roce 1958, a to ze zdravotních důvodů. BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 254.

- 227) *ibid.*
- 228) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 20.
- 229) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 40.
- 230) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 33.
- 231) MAJZNEROVÁ, Anna. *Jak dostat svět k mikrofonu*. Rozhlasová práce, časopis pro teorii a praxi rozhlasu. Praha : Československý rozhlas. 1961, č. 2, s. 24–25.
- 232) Např. rozhlasovému nebo stranickému.
- 233) POKORNÝ, Milan. *Zápisník zahraničních zpravodajů*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 1997, s. 6.
- 234) Další vývoj pořadu *Zápisník zahraničních zpravodajů* je popsán v bakalářských pracích Věry Vítkové *Vývoj a současnost Zápisníku zahraničních zpravodajů* (1997) a Terezy Anteneové *Specifika práce zahraničního zpravodaje Českého rozhlasu se zvláštním zřetelem k přípravě pořadu Zápisník zahraničních zpravodajů v letech 2000–2003* (2004).
- 235) POKORNÝ, Milan. *Zápisník zahraničních zpravodajů*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 1997, s. 8.
- 236) Rozhovor s Ondřejem Neffem uskutečněný v dubnu 2010.
- 237) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009, s. 49.
- 238) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 33.
- 239) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 32–34.
- 240) JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinerja*. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 48.
- 241) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu. (Příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Studijní a výzkumné oddělení. 1993, s. 91.
- 242) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 142.
- 243) V šedesátých letech představoval tento vysílací čas pro rozhlas z dnešního pohledu tzv. peak time.
- 244) Rozhovor s Věrou Heroldovou-Štovíčkovou uskutečněný v dubnu 2012.
- 245) JEZDINSKÝ, Karel. *Připsáno Milanu Weinerovi*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 56–57. Článek byl převzat z časopisu Reportér 11/1969.
- 246) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlasu)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 18–20.
- 247) ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 33.
- 248) JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinerja*. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 48.
- 249) VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu. (Příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Studijní a výzkumné oddělení. 1993, s. 91.
- 250) Archiv ČRo má k dispozici informace o pořadech pouze za některá období.
- 251) Z dostupných archivních pramenů nelze zjistit, do kterého data toto platilo.
- 252) V Archivu ČRo byl namísto svazku s *Dopisovými ohlasy za rok 1965 a 1966* nalezen strojopisem psaný vzkaz úřednice tohoto znění: „Podle rozhodnutí vedení rozhlasu (s. Běhal) z 23. března 1964 se Svodky dopisových ohlasů přestávají vydávat.“ Zprávy za roky předchozí a dále z let 1967 a dalších jsou v rozhlasovém archivu k dispozici.
- 253) V Archivu ČRo byl namísto svazku s *Dopisovými ohlasy za rok 1965 a 1966* nalezen strojopisem psaný vzkaz úřednice tohoto znění: „Podle rozhodnutí vedení rozhlasu (s. Běhal) z 23. března 1964 se Svodky dopisových ohlasů přestávají vydávat.“ Zprávy za roky předchozí a dále z let 1967 a dalších jsou v rozhlasovém archivu k dispozici.
- 254) Archiv ČRo, *Zpráva o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1960*, s. 2. Šanon Zprávy o dopisovém ohlasu posluchačů 1960.
- 255) Archiv ČRo, *Zpráva o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1962*, s. 2. Šanon Zprávy o dopisovém ohlasu posluchačů 1962.
- 256) Archiv ČRo, *Zpráva o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1963*, s. 2. Šanon Zprávy o dopisovém ohlasu posluchačů 1963.
- 257) Archiv ČRo, *Zpráva o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1964*, s. 2. Šanon Zprávy o dopisovém ohlasu posluchačů 1964.
- 258) Úřednice rozhlasu pravděpodobně zaměnila název pořadu. Jednalo se o *Písničky s telefonem*.
- 259) Archiv ČRo, dokument byl určen jen pro vnitřní potřebu a zpracovalo ho ústřední dopisové oddělení Československého rozhlasu v únoru 1968 na základě měsíčních Zpráv o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů, které měl tento odbor ve své kompetenci.

- 260) Archiv ČRo, dopis byl podepsán iniciálami J. R., Praha. Jakékoli datum na listu chybělo. Vzhledem k tomu, že byl dokument uložen ve složce Dopisy 1968, lze usuzovat, že se jedná o tiskovinu z tohoto roku. Pozn.: Autoři dopisů se obávali postihů, a proto ze strachu své texty často nepodepsali.
- 261) Archiv ČRo, *Zpráva o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1969*, s. 2. Šanon Zprávy o dopisovém ohlasu posluchačů 1969 a 1970.
- 262) Archiv ČRo, *Zpráva o dopisovém a telefonickém ohlasu posluchačů z roku 1969*, s. 1. Šanon Zprávy o dopisových ohlasech posluchačů 1969 a 1970.
- 263) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 337.
- 264) Jedná se o tzv. operativní pracoviště (studio a režii) ve druhém patře budovy na Vinohradech, využívané především pro zpravodajství, ze kterého byly vysílány *Rozhlasové noviny*, hlavní večerní zpravodajská relace Československého rozhlasu. In: JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 16.
- 265) Jeroným Janiček (1943) – v letech 1967–1970 redaktor ČsRo, výrazný komentátor demokratizačního procesu v srpnu 1968. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 107.
- 266) Jiří Ruml (1925–2004) – v rozmezí let 1947–1963 redaktor ČsRo. 1970–1990 zákaz publicistické činnosti. Signatář Charty 77. V roce 1987 založil a do roku 1989 vedl samizdatové Lidové noviny. 1990–1992 poslanec Sněmovny lidu Národního shromáždění a předseda parlamentní vyšetřovací komise pro události 17. listopadu 1989. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 211.
- 267) Sláva Volný (1928–1987) – v letech 1965–1968 redaktor ČsRo. Po roce 1968 emigroval do SRN. Z archivních záznamů vyplývá, že po srpnu 1968 znovu nastoupil do rozhlasu 3. 10. 1968. K 11. 10. 1968 pak na vlastní žádost rozvázal pracovní poměr. Do roku 1987 působil jako významný politický komentátor Rádia Svobodná Evropa v Mnichově. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 277.
- 268) DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990, s. 40.
- 269) HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999, s. 31.
- 270) DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990, s. 44.
- 271) *ibid.*: s. 50.
- 272) *ibid.*: s. 54.
- 273) DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990, s. 51.
- 274) KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radio servis, 2008, s. 26.
- 275) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 345.
- 276) KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radio servis, 2008, s. 27.
- 277) Jednalo se o vysílání z Albánie a Číny v češtině.
- 278) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 18.
- 279) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 18.
- 280) ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 713.
- 281) KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radio servis, 2008, s. 27.
- 282) DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990, s. 15.
- 283) Po rezignaci Z. Hejzlara na funkci ústředního ředitele, po šestitýdenním působení počátkem září, jeho odvolání z funkce 25. září až do 30. ledna 1969, kdy byl jmenován úřadujícím ústředním ředitelem dosavadní vládní zmocněnec Odon Závodský.
- 284) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 29.

- 285) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 28.
- 286) Po odvolání Miloše Marka 25. července 1968 nastoupil do funkce Zdeněk Hejzlar, který zde setrval do 30. září 1968. Od tohoto data pak neměl rozhlas ústředního ředitele, a proto vládní zmocněnec pro ČsRo Odon Závodský, pověřil 29. prosince 1968 s účinností od 1. ledna 1969 prozatímním vedením dosavadního náměstka ústředního ředitele ČsRo Rostislava Běhala. Dne 20. června 1969 byl pak do funkce ústředního ředitele jmenován Bohuslav Chňoupek.
- 287) *ibid.*: s. 28.
- 288) Archiv ČRo, *Zápis z 22. schůze vedení dne 13. listopadu 1968*. In: JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 25.
- 289) Jiří Dienstbier ve Washingtonu působil v letech 1968–1969. V roce 1970 byl z ČsRo propuštěn. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 58–59.
- 290) Karel Jezdinský pracoval jako zahraniční zpravodaj v Bělehradě v letech 1968–1969. Z Bělehradu se nevrátil a stal se redaktorem Rádia Svobodná Evropa. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 110–111.
- 291) V této funkci měla podstatně omezenou možnost vystoupit ve vysílání.
- 292) Působil zde od roku 1967. In: BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 61.
- 293) Archiv ČRo, *Rozbor programové činnosti rozhlasu a jeho postoje k plnění úkolů stanovených rezolucí listopadového pléna ÚV KSČ*, s. 22. Dokument není signován a je na něm datum 19. 5. 1969. Má celkem 31 stran. Uloženo v šanonu Rozbory programové činnosti 1969.
- 294) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 47.
- 295) Např. koncem září rezignoval na funkci ústředního ředitele Zdeněk Hejzlar, který krátce poté odešel do emigrace, v listopadu 1968 ze svého rozhodnutí přešel do televize Karel Kyncl. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 353.
- 296) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 45.
- 297) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 46.
- 298) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 47.
- 299) *ibid.*: s. 47
- 300) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 351.
- 301) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 4.
- 302) *ibid.*
- 303) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 347.
- 304) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 345.
- 305) ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 715.
- 306) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 346.
- 307) OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc a společnost 1969/1989*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1994, s. 32.
- 308) ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 714.
- 309) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 348.
- 310) Charta 77 – prohlášení vyzývající normalizační režim, aby na legálním základě umožnil demokratickou diskusi; podepsáním tohoto textu vzniklo v prosinci 1976 občanské sdružení s širokým politickým spektrem, v němž se setkali vyloučení komunisté, ale i zásadní odpůrci komunismu. Na veřejnosti zastupovali Chartu tři mluvčí; prvními byli bývalý ministr zahraničí Jiří Hájek, filozof Jan Patočka a dramatik Václav Havel. Do roku 1989 vydala Charta 572 dokumentů, prohlášení podepsalo 1883 signatářů. 3. listopadu 1992 ukončila svou činnost. In: ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999, s. 805.
- 311) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 350.

- 312) Michail Sergejevič Gorbačov (1931) – sovětský politik. Generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) v letech 1985–1991. Nositel Nobelovy ceny za mír (1990).
- 313) Glasnost – označuje politiku maximální otevřenosti o činnosti státních orgánů a minimálního potlačování svobody slova a informací.
- 314) Studená válka – léta 1947 až 1991 byla obdobím studené války mezi USA a jejich spojenci sdruženými v NATO na jedné straně a Sovětským svazem a jeho spojenci v rámci Varšavské smlouvy na straně druhé. Součástí studené války byly závody ve zbrojení. Několikrát se vyhrtila natolik, že výrazně vzrostly obavy z možného začátku třetí světové války.
- 315) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 358.
- 316) *ibid.*: s. 357.
- 317) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 364.
- 318) JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. 141 s.
- 319) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 52–53.
- 320) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 61.
- 321) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 69.
- 322) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 110–111.
- 323) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 114.
- 324) KOLÁŘOVÁ, Bohuslava. *Ing. Igor Kratochvíl. Svět rozhlasu*, 2009, č. 22, s. 61–62.
- 325) KOLÁŘOVÁ, Bohuslava. *Ing. Igor Kratochvíl. Svět rozhlasu*, 2009, č. 22, s. 61–62.
- 326) Karel Kyncl byl vězněn poprvé v letech 1972–1973 a podruhé v letech 1981–1982. Během prvního uvěznění (dvacet měsíců) si odpykával trest, k němuž byl odsouzen Městským soudem v Praze za své názory a za to, že se jimi netajil, konkrétně podle paragrafu 98, tedy za „podvracení republiky“. Podruhé byl zatčen v květnu 1981 v souvislosti s odhalením zásilky ve francouzském kamionu, která obsahovala tzv. zakázané knihy a časopisy včetně adres jejich příjemců. Byl propuštěn po jedenácti měsících, aniž by jeho obžaloba za „podvracení republiky“ byla kdy soudně projednávána. In: POKORNÝ, Milan. *Dvojí domov Karla Kyncla*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 1999, s. 13.
- 327) *ibid.*: s. 5.
- 328) BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011, s. 316.
- 329) Zasilal především komentáře pro pořad *Zápisník zahraničních zpravodajů*. In: POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 254.
- 330) POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005, s. 249.
- 331) POKORNÝ, Milan. *Rádio je chytré. Týdeník Rozhlas*. 2008, roč. 17, č. 41, s. 12–14.
- 332) PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991, s. 103–104.
- 333) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 188.
- 334) Posádku kosmické lodi Apollo 11 tvořili Neil Armstrong, Michael Collins a Edwin Aldrin.
- 335) Přes opakované pokusy vydavatelů se je nepodařilo zaregistrovat a jejich vydávání legalizovat.
- 336) Např. v pořadech ČRo 2 *Jak to vidí*.
- 337) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992, s. 211.
- 338) Patřil mezi první signatáře.
- 339) Důvodem vazby v roce 1989 bylo ilegální vydávání *Lidových novin*.
- 340) BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha: Český rozhlas, 1992, s. 199.
- 341) Přeměna probíhala podle sovětského vzoru. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 245.
- 342) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. s. 245.
- 343) JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003, s. 245–246.

- 344) Větší rozšíření televize umožnilo až snížení pořizovací ceny koncem 50. let.
 345) KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010, s. 172.

Summary

The Rigorous thesis *Foreign Broadcast Department of the Former Czechoslovak Radio in the 1960s* deals with the operations of this important part of the key broadcasting institution in the former Czechoslovakia.

First chapter describes the early period of foreign affairs reporting in the former Czechoslovakia and establishing of the Foreign Broadcast Department in 1952. The second chapter deals with the Foreign Broadcast Department in the 1960s. The third describes the key period of the journalists' lives – The Prague Spring 1968 – and the fifth deals with the radical change in their private and professional lives in the former Czechoslovakia in the period of the so-called Normalisation. The thesis explains the reasons of the redundancies from the Czechoslovak Radio.

Although there is a limited number of archived tapes available in the Czech Radio Archive and monographs describing in general activities of the Foreign Broadcast Department and the foreign correspondents working in the Czechoslovak Radio in certain periods, a complex text or thesis dealing with this topic has not been written yet.

Použitá literatura

- BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.
- BĚHAL, Rostislav. *Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 1992. 289 s. ISBN (neuvedeno).
- BĚLINA, Pavel, KUČERA, Jan a kol. *Dějiny evropské civilizace II*. 2. vyd. Praha : Paseka, 1997. 322 s. ISBN 80-7185-100-0.
- CEBE, Jan. *Rudá Marie aneb se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak*. In: Česká novinářka : k postavení a obrazu novinářek v českých médiích. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 71–82. ISBN 978-80-262-0056-7.
- ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. 3. vyd. Praha : Libri, 1999. 1001 s. ISBN 80-7277-000-4.
- DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel. *Rozhlas proti tankům. Koláž událostí, vzpomínek a záznamů z vysílání Československého rozhlasu v srpnu 1968*. 1. vyd. Praha : Práce, 1990. 116 s. ISBN 80-208-0028-X.
- DOSKOČIL, Zdeněk. *Duben 1968: anatomie jednoho mocenského zvratu*. 1. vyd. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Doplněk, 2006. 412 s. ISBN 80-7239-204-2, 80-7285-080-6.
- DURMAN, Karel. *Útěk od praporů. Kreml a krize impéria*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1998. 530 s. ISBN 80-7184-672-4.
- HOPPE, Jiří. *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky*. 1. vyd. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Doplněk, 2004. 441 s. ISBN 80-7239-162-3.
- HRAŠE, Jiří. *Bílá místa rozhlasové historie (příspěvky a svědectví k 60. letům v Československém rozhlase)*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu Praha a Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK. Sborník semináře Sdružení pro rozhlasovou tvorbu z 15. 4. 1999.
- HRAŠE, Jiří. *K rozhlasové historii a teorii*. Praha : Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2001.
- HUBIČKA, Jiří. *Ing. Karel Hoffmann, CSc.* Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 68–70. ISSN (neuvedeno).
- JEŠUTOVÁ, Eva. *Český rozhlas, jeho předchůdci a stanice v historickém vývoji*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 22, s. 23–29. ISSN (neuvedeno).
- JEŠUTOVÁ, Eva. *Miroslav Čapek*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2011, č. 25, s. 71. ISSN (neuvedeno).
- JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům. Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9.
- JEŠUTOVÁ, Eva, NOVÁKOVÁ, Jaroslava. *Normalizace v Československém rozhlase*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. 141 s. ISBN (neuvedeno).
- JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Zahraniční zpravodajové*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2006, č. 15, s. 55–58. ISSN (neuvedeno).
- JEZDINSKÝ, Karel. *Připsáno Milanu Weinerovi*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2009, č. 21, s. 56–57. ISSN (neuvedeno).
- JÍRŮ, Jaroslav. *Luboš Dobrovský*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2007, č. 17, s. 35–36. ISSN (neuvedeno).
- JÍRŮ, Jaroslav. *Vzpomínky na Milana Weinerja*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2004, č. 11, s. 47–48. ISSN (neuvedeno).
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968: Společnost a moc*. 1. vyd. Brno : Společnost pro odbornou literaturu, Barrister & Principal, o. s., 2008. 828 s. ISBN 978-80-87029-31-2.
- KOLÁŘOVÁ, Bohuslava. *Ing. Igor Kratochvíl*. Svět rozhlasu, 2009, č. 22, s. 61–62. ISSN (neuvedeno).
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Ukázky z tvorby, Dušan Ruppeltdt*. Bratislava : Slovenský rozhlas. Príspevky k dejinám rozhlasu, č. 6, 2001, 117 s.

- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010. 344 s. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim a kol. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2008. 170 s. ISBN 978-80-86212-94-4.
- KÖPPLOVÁ, Barbara a kol. *Dějiny českých médií v datech*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. 440 s. ISBN 80-246-0632-1.
- KRUPIČKA, Miroslav. *Radio Praha 65 let*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2001. 85 s. ISBN (neuveďeno).
- KŘIVÁNKOVÁ, Alena. *Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl: Český a slovenský tisk v letech 1944–1987*. Praha : Novinář, 1989. ISBN 80-7077-036-8.
- MAJZNEROVÁ, Anna. *Jak dostat svět k mikrofonu*. Rozhlasová práce, časopis pro teorii a praxi rozhlasu. Praha : Československý rozhlas. 1961, č. 2, s. 24–25. ISSN (neuveďeno).
- OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha : Libri, 2002. 202 s. ISBN 80-7277-108-6.
- OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc a společnost 1969/1989*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1995. 124 s. ISBN 80-85800-12-8.
- PÁTEK, Miloslav. *Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Edice Rozhlasové práce č. 2, ročník XV. 1991. 104 s.
- PAUER, Jan. *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy: pozadí – plánování – provedení*. Milada Kouřimská a Milan Kouřimský. 1. vyd. Praha : Argo, 2004. 358 s. ISBN 80-7203-558-4.
- POKORNÝ, Milan. *Karel Kyncl. Život jako román*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2005. 290 s. ISBN 80-86212-42-4.
- POKORNÝ, Milan. *Dvojí domov Karla Kyncla*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 1999. 250 s. ISBN 80-86212-07-6.
- POKORNÝ, Milan. *Rádio je chytré. Týdeník Rozhlas*. 2008, roč. 17, č. 41, s. 12–14. ISSN 213-2098.
- POKORNÝ, Milan. *Zápisník zahraničních zpravodajů*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 1997. 256 s. ISBN 80-902198-9-6.
- SÍGL, Miroslav. *Almanach českých novinářů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2008. 359 s. ISBN 978-80-7277-356-5.
- ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Karel Šubrt a „šubrtka“*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2006, č. 15, s. 42–43. ISSN (neuveďeno).
- ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Ladislav Porjes*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2011, č. 26, s. 64. ISSN (neuveďeno).
- ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Milan Weiner*. Praha : Český rozhlas. Svět rozhlasu, 2003, č. 10, s. 32–34. ISSN (neuveďeno).
- ŠŤOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, Věra. *Po světě s mikrofonem*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2009. 125 s. ISBN 978-80-86212-59-3.
- VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. 157 s. ISBN 80-7285-045-8.
- VANĚK, Miroslav, MŮCKE, Pavel, PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.
- VOLNÝ, Sláva. *Kvadratura času*. 1. vyd. Praha : Práh, 2008. 294 s. ISBN 978-80-7252-215-6.
- VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír, MORAVEC, Jan. *Komunistická strana Československa: Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968)*. 1. vyd. Praha – Brno : Doplněk, 1999. 580 s. ISBN 80-7239-056-2, 80-85270-96-X
- VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu. (Příspěvek k 70. výročí)*. 1. vyd. Praha : Český rozhlas, Studijní a výzkumné oddělení. 1993. 144 s. ISBN (neuveďeno).

Bakalářské, diplomové, disertační práce

- ANTENEOVÁ, Tereza. *Specifika práce zahraničního zpravodaje Českého rozhlasu (se zvláštním zřetelem k přípravě pořadu Zápisník zahraničních zpravodajů v letech 2000–2003)*. Praha, 2004. 52 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Bakalářská práce, vedoucí práce PhDr. Josef Maršík, CSc.
- KOTALOVÁ, Zdenka. *Jan Petránek – rozhlasový publicista*. Praha, 2010. 60 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Bakalářská práce, vedoucí práce PhDr. Josef Maršík, CSc.
- KŮSTKOVÁ, Tereza. *Zahraniční korespondent Karel Kyncl*. Praha, 1999. 116 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Diplomová práce, vedoucí práce PhDr. Barbora Osvaldová.
- NACHTMANNOVÁ, Iva. *Specifikace práce zahraničního zpravodaje se zřetelem na střední a východní Evropu*. Praha 1999, 72 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Bakalářská práce, vedoucí práce PhDr. Josef Maršík, CSc.
- ROTOVÁ, Tereza. *Samizdatové Lidové noviny 1987–1989*. Praha, 2009. 75 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Bakalářská práce, vedoucí práce PhDr. Barbora Köpplová, CSc.
- ŠENKÝŘOVÁ, Markéta. *Kontrola rozhlasových vln – Československý rozhlas v 50. a 60. letech*. Praha, 2010. 69 s. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Diplomová práce, vedoucí práce prof. PaedDr. Miroslav Vaněk, Ph.D.

VÍTKOVÁ, Věra. *Vývoj a současnost Zapisníku zahraničních zpravodajů*. Praha, 1997. Praha. 68 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Bakalářská práce, vedoucí práce PhDr. Josef Maršík, CSc.

WEBROVÁ, Helena. *Práce zahraničního zpravodaje Československého rozhlasu*. Praha, 1975. 66 s. Univerzita Karlova, Fakulta žurnalistiky. Diplomová práce, vedoucí práce Robert Jurák.

Rozhlasové/zvukové pořady a záznamy

BURDA, Jan. *www.rozhlas.cz : Novoroční Dobré jitro s Janem Petránkem* [online]. 2010-01-01 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z [www: http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.01.2010&dni=1&p_po=-1&p_gt=1](http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.01.2010&dni=1&p_po=-1&p_gt=1)

ČERNÝ, Tomáš. *www.rozhlas.cz : Jeden den s Janem Petránkem* [online]. 2007-12-01 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z [www: http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.12.2007&dni=1&p_po=-1&p_gt=1](http://www.rozhlas.cz/praha/audio?p_dat_from=01.12.2007&dni=1&p_po=-1&p_gt=1)

PETRÁNEK, Jan. *www.rozhlas.cz : Projev v Senátu Parlamentu České republiky na konferenci 40 let po okupaci* [online]. 2008-08-20 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z [www: http://www.rozhlas.cz/1968/video/_zprava/486751](http://www.rozhlas.cz/1968/video/_zprava/486751)

TAMCHYNA, Robert. *www.rozhlas.cz : Přistání na Měsíci* [online]. 2009-07-21 [cit. 2010-05-02]. Komentovaná repríza přistání na Měsíci, kterou provázeli v přímém přenosu 20. července 1969 Jan Petránek a Ivo Budil. Dostupné z [www: http://www.rozhlas.cz/leonardo/mesic](http://www.rozhlas.cz/leonardo/mesic)

TAMCHYNA, Robert. *www.rozhlas.cz : Vstupte!* [online]. 2008-06-02 [cit. 2010-05-02]. Hostem pořadu byl Jan Petránek. Dostupné z [www: http://www.rozhlas.cz/leonardo/anonce/_zprava/460213](http://www.rozhlas.cz/leonardo/anonce/_zprava/460213)

VÝBORNÁ, Lucie. *www.rozhlas.cz : Dopolodní Radiožurnál* [online]. 2009-01-19 [cit. 2010-05-02]. Host Radiožurnálu – Jan Petránek.

Dostupné z [www: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/audio/?p_dat_from=19.1.2009&p_gt=1&p_po=-1&p_kat=-1&p_st=-1&dni=2&p_sort=A](http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/audio/?p_dat_from=19.1.2009&p_gt=1&p_po=-1&p_kat=-1&p_st=-1&dni=2&p_sort=A)

Prameny

Archiv Českého rozhlasu

Knihovna Českého rozhlasu

Archiv Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky

Libri prohibiti

Národní knihovna

Osobní rozhovory autorky s těmito osobnostmi:

Jiří DIENSTBIER, novinář a politik. Praha: Únor 2010.

Eva JEŠUTOVÁ, historička Českého rozhlasu. Praha: V období od ledna 2011 do března 2012.

Ondřej NEFF, novinář. Praha: Duben 2010.

Věra ŠTOVÍČKOVÁ-HEROLDOVÁ, novinářka. Praha: V období od dubna 2010 do dubna 2012.

Jan PETRÁNEK, novinář. Praha: V období od listopadu 2009 do dubna 2010.

Miroslav VANĚK, historik moderních českých dějin, vedoucí Centra orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Praha: Jaro 2010.

Sláva VOLNÝ ml., historik Českého rozhlasu. Praha: 21. prosince 2011.

Seznam zkratk

AFP	Agence France-Presse
A ČRo	Archiv Českého rozhlasu
AP	Associated Press
BBC	British Broadcasting Corporation
ČR	Česká republika
ČRo	Český rozhlas
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČsRo	Československý rozhlas
ČsT	Československá televize
ČTK	Česká tisková kancelář, Československá tisková kancelář
ČÚTI	Český úřad pro tisk a informace
ČVRT	Československý výbor pro rozhlas a televizi
EHS	Evropské hospodářské společenství
FF	Filozofická fakulta
FS	Federální shromáždění
HRPV	Hlavní redakce politického vysílání
HRZ	Hlavní redakce zpravodajství

HSTD	Hlavní správa tiskového dohledu
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	North Atlantic Treaty Organization, Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
NS	Národní shromáždění
ONV	Okresní národní výbor
RMŽ	Redakce mezinárodního života
RSE	Rádio Svobodná Evropa
SDSS	Sociálně-demokratická strana Slovenska
SOF	Světová odborová federace
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
SÚTI	Slovenský úřad pro tisk a informace
TASS	Telegrafnoje agenstvo Sovětskovo Sojuza
USA	Spojené státy americké (United States of America)
ÚSS	Ústřední správa spojů
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV KSS	Ústřední výbor Komunistické strany Slovenska
ÚV KSSS	Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu
VKV	Velmi krátké vlny
VŠ	Vysoká škola
ZV ČsRo	Zahraniční vysílání Československého rozhlasu
ZV	Závodní výbor

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přehled zahraničních zpravodajů Československého, resp. Českého rozhlasu 1945–2006, zpracovaný Evou Ješutovou a kol. (tabulka) – údaje jsou součástí tabulky Přílohy č. 2. Upraveno při redakčním zpracování.

Příloha č. 2: Přehled zahraničních zpravodajů Československého, resp. Českého rozhlasu 1945–2006, zpracovaný Evou Ješutovou a kol.: Zahraniční zpravodajové. In: Svět rozhlasu č. 15/2006, Český rozhlas, Praha str. 56–61, a doplněný o poznatky autorky diplomové práce – tyto jsou zvýrazněny tučně (přehled).

Příloha č. 3: Fotografie bývalých redaktorů Redakce mezinárodního života ČsRo (fotografie)

Příloha č. 4: Fotografie redaktorů ČsRo z 60. let 20. století (fotografie)

Pozn. red.: Obrazová příloha nebyla do Světa rozhlasu zařazena.

Evropa		
Albánie	1958	Věra Heroldová–Štovičková (krátkodobě)
Belgie – Brusel	1998–2003	Milan Fridrich
(EU, NATO)	2003–2005	Pavla Kvapilová
	2005–	Vít Pohanka
Bulharsko – Sofie	1971–1976	Marie Hermová
	1976–1981	Jan Bednařík
Dánsko	1993–1994	Ivan Cuhra (spolupracovník)
Francie – Paříž	1961–1962	Ján Čierný
	1965–1970	Ludvík Čermák
	1970–1974	Josef Hotmar
	1974–1975	Jarmila Uhrová
krátkodobě	1974	Jan Mandák
	1975	Gabriela Převrátilová
	1976–1979	Rudolf Převrátíl
	1980–1984	František Tuhý
	1985–1988	Václav Chadraba
	1988–1989	Karel Starý
	od 90. let	Jiří Slavíček (občasný)
	do 2003	Vít Pohanka a Jan Šmíd (mimořádní)
	2006–	Jan Šmíd
Itálie – Řím	1997	Vědunka Lunardi (spoluprac.)
Jugoslávie – Bělehrad	1947–1948	Miroslav Čapek
	1958–1961	Miloslav Pátek
	1968–1969	Karel Jezdinský
	90. l.	Robert Mikoláš (tzv. létající zpravodaj)
	2005–	Martin Ježek
Balkán		Jitka Obzinová (mimoř.)
Bosna, Chorvatsko	1997–	Martin Dorazín
Maďarsko – Budapešť	1956–1959	Ladislav Porjes
		Vrábel
		Ján Čierný
	1975–1980	Ladislav Uhrín
	1986–1988	František Valábek
	1989–1992	Tomáš Borec
	2000–	Gregor Martin Papucsek

Německo		
NDR – Berlín	1955–1958	Květoslav Faix
	1959–1961	Jiří Ruml
	1964–1968	Ladislav Porjes + Skandinávie
	1970–1972	Emil Trangel
	1972–1976	Miroslav Stjažkin
	1976–1980	Petr Němec
	1980–1985	Jindřich Mallota
	1986–1989	Jozef Gáfrik
	1989–1991	Slavomír Maličkay
NSR – Bonn	1948–1949	Vladimír Veselý
	1960–1962	Květoslav Faix
	1963–1965	Václav Novotný
	1966–1968	Vilém Fuchs
	1970–1974	Ivan Jeřábek
	1974–1978	Josef Hora
	1978–1983	František Vonderka
	1984–1989	Petr Němec
	1989–1996	Jiří Halousek
	1997–2001	Zita Senková
	2001–2005	David Štáhlavský
	2006–	Jiří Hošek
	Norsko – Oslo	2001–
Polsko – Varšava	1947–1950	Karel Hrabal
	1955	Věra Heroldová–Šťovíčková
	1971–1974	Vladimír Brunát
	1974–1979	Pavel Kopecký
	1979–1984	František Sojka
	1989–1992	Petr Lukeš
	1993–1997	Miroslav Karas
	1998–2000	Alexandr Tolčinský
	2000–2005	Pavel Novák
2005–	Martin Dorazín	
Portugalsko	1975–1976	Gabriela Převrátilová
Rakousko – Vídeň	1992–	Marie Woodhamsová
Rusko (SSSR) – Moskva	1956	Jiří Brunner
	1956–1962	Angelo Kostov, M. Motl
	14. 10. 1962–1967	Jan Petránek
	1967–1968	Luboš Dobrovský
	1969–1971	František J. Kolár
	1970–1974	Ladislav Adamovič
	1972–1975	Oldřich Jendřůlek
	1974–1977	Jarmila Bielová
	1975–1979	Václav Papež
	1978–1982	Vladimír Šmihula
	1979–1982	Bohumil Horák
	1982–1986	Štefan Šimák + Štefan Babiak
	1987–1990	Lubomír Šišák
	1987–1991	Petr Voldán
1992–1994	Ján Šmihula?	

	1994–2000	David Štáhlavský
	2000–2005	Petr Voldán
	2005–	Petr Vavrouška
Španělsko	7. 11. 1980 – 30. 6. 1981	Karel Kvapil
Švédsko	1994–	Tomáš Sniegoň (spolupracovník)
Skandinávie	90. léta	Petr Freund (spolupracovník.)
	1999–	Tomáš Sniegoň (spolupracovník)
Velká Británie – Londýn	1947–1948	Václav Jindřich Linhart
	1962–1963	Miloslav Pátek (Panchártek)
	1963–1967	Vladimír Kučera
	1968–1969	Jiří Frodl
	1970–1974	Miloslav Ambrus
	1. 7. 1974 – 24. 4. 1978	Karel Kvapil
	1978–1979	Jiří Cebrovský
	1980–1985	Karel Starý
	1986–1990	Zdeněk Vilímek
	1990–1996	Karel Kyncl
	1992–1993	Olga Szantová (zvláštní zprav.)
	1997–2000	Petr Voldán
	2000–	Milan Kocourek (spolupracovník)
Amerika		
USA – New York	1948	Miloš Midloch
	1957–1962	Ludvík Čermák
	leden 1962 – 23. 8. 1965	Karel Kyncl
	1965–1967*	Miloslav Pátek (Panchártek)
	1968–1969	Jiří Dienstbier
	1975–1979	Miloslav Ambrus
	1979–1981	Michal Stasz
	1986–1989	Vladimír Soleccký
	1989–1991	Josef Knížat
	1992–1998	Jan Šmíd
	1998–2002	Olga Krupauerová
	od 2002	Olga Baková (spolupr., SRo)
	2002–2006	Miroslav Konvalina
	2006–	Alexandr Pícha
* (od roku 1967 byl Miloslav Pátek ve Washingtonu)		
Latinská Amerika		
Brazílie		Miroslav Štráfelda
Chile – Santiago de Chile	1990–1993	Karel Wichs
Kuba – Havana	1979–1982	Ján Kravárik
	1982–1988	Zdeněk Havránek
	1988–1990	Michal Čermák
Peru – Lima	1973–1977	Valentin Benčat
Uruguay – Montevideo	1963–1967	Dušan Ruppeldt

Asie		
Čína	1957–1960	Jan Vinař
	1990–1991	David Štáhlavský
	2006–	Robert Mikoláš
Indie		
	1957–1960	Dušan Ruppeldt
	září 1961 – červenec 1962	Jan Petránek
	1963	Dušan Ruppeldt
	po r. 1989	Pavla Jazairová
Tchajwan		
	2002–2003	Robert Mikoláš
Vietnam – Hanoj		
	1964–1967	Jiří Dienstbier
	1976–1978	Václav Bervida
	1980–1982	Jaroslav Šturma
jihovýchodní Asie		
	60. léta	Jiří Dienstbier
	1966–1968	Karel Kyncl
Afrika		
	1960–1968	Věra Heroldová–Štovičková
	po r. 1989	Pavla Jazairová
Egypt – Káhira		
	1965–1967	Vladimír Kučera
Libanon – Bejrút		
	1971–1972	Svatopluk Dolejš
Austrálie		
Austrálie	2002–2003	Barbora Kroužková (spoluprac.)
Blízký východ		
	80. léta	František Prachař (zvl.)
Bagdád		Miloslav Pátek (Panchártek)
Izrael	1992–	Tatiana Hoffmanová (spoluprac.)
	1996–	Michal Kotyk (spoluprac.)
Damašek	2001	Jaromír Janev (mimoř.)
	2006–	Jaromír Janev (stálý)
Střední východ		
	1959–1962	Miloslav Pátek (Panchártek)

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Balíček Pavel, Ing., kontaktní inženýr CZCR pro spolupráci v EBU, místopředseda skupiny ECE Group, Odbor techniky Českého rozhlasu

Bělohavý Václav ml., Mgr., redaktor, dříve v redakci pro děti a mládež, později zpravodajství a poté hudební redaktor, Český rozhlas Ostrava

Čelko Vojtech, PhDr., bývalý ředitel Domu slovenské kultury v Praze a předseda Společnosti M. R. Štefánika v Praze

Černý Tomáš, moderátor, redaktor, redakce volné tvorby Českého rozhlasu

Hanáčková Andrea, Mgr., Ph.D., dokumentaristka, teoretička a kritička, VŠ pedagožka Olomouc

Hubička Jiří, Mgr., dramaturg, autor, redaktor, Archivní a programové fondy, Český rozhlas

Jaklová Dagmar, PhDr., redaktorka, překladatelka, dříve literární redakce ČRo 3 – Vltava

Janečková Bronislava, PhDr., redaktorka publicistiky, Tvůrčí skupina publicistiky a dokumentu, Český rozhlas

Ješutová Eva, Mgr., historička, vedoucí Archivních a programových fondů, Český rozhlas

Knitl Oldřich, Mgr., dramaturg, autor, dříve šéfredaktor Českého rozhlasu 3 – Vltava

Kolářová Bohuslava, PhDr., redaktorka APF, Český rozhlas

Kotalová Zdenka, PhDr., doktorandka v oboru mediální studia, IKSŽ UK

Kudláčková Edita, Mgr., vedoucí Mezinárodního oddělení Českého rozhlasu

Lakosilová Jarmila, Mgr., dříve redaktorka, publicistka, dramaturgyně Čs. a Českého rozhlasu

Maršík Josef, PhDr., CSc., pedagog FSV UK Praha, rozhlasový teoretik, publicista

Nachmilnerová Eva, Mgr., Ph.D., dramaturgyně, Tvůrčí skupina publicistiky a dokumentu, Český rozhlas

Nováček Ondřej, Mgr., ředitel Centra vysílání ČRo, ředitel Českého rozhlasu Region

Opekar Aleš, PhDr., CSc., hudební dramaturg, vedoucí redakce jazzové a populární hudby, ČRo 3 – Vltava

Pražan Bronislav, publicista, divadelní, literární a rozhlasový kritik

Rathouská Kateřina, Mgr., slovesná redaktorka Tvůrčí skupiny literárně-dramatické tvorby, ČRo 3 – Vltava

Rožánek Filip, analytik, kancelář náměstka sekce strategického rozvoje Českého rozhlasu

Ruml Ivan, PhDr., hudební redaktor, redakce vážné hudby ČRo 3 – Vltava

Růžička Daniel, manažer vývoje, Česká televize, soukromý badatel

Růžičková Jarmila, tajemnice ředitele Český rozhlas Brno

Svárovská Lubica, Mgr., vedoucí tvůrčí skupiny pořadů pro menšiny, Český rozhlas

Tofel Zdeněk, hudební redaktor, Český rozhlas Ostrava

Turčová Zuzana, Mgr., prac. dokumentace, Hlavní katalog, APF, Český rozhlas

Vedral Jan, prof., MgA., Ph.D., poradce generálního ředitele Českého rozhlasu

Vašatová Jana, Mgr., hudební redaktorka, redakce vážné hudby ČRo 3 – Vltava

Zemančíková Alena, Mgr., dramaturgyně, redaktorka, autorka, Tvůrčí skupina literárně-dramatické tvorby, Český rozhlas

Žantovská Kristina, Mgr., šéfdramaturgyně Českého rozhlasu

Svět rozhlasu č. 29

Bulletin o rozhlasové práci

vydává Český rozhlas

odbor Archivních a programových fondů, Vinohradská 12, 120 99 Praha 2

Redakční rada:

Ondřej Vaculík, předseda

Tomáš Bělohávek, Jiří Hubička, Dagmar Jaklová, Eva Ješutová,
Bohuslava Kolářová, Josef Maršík, Rudolf Matys, Vladimír Příkazský,
Filip Rožánek, Sláva Volný

K vydání připravily: Bohuslava Kolářová, Kamila Hugrová, Eva Ješutová

Srpen 2013

ISSN 1213-3817